

DEVİRİMCİ FOTOĞRAFÇI

TINA MODOTTI

Margaret Hooks

Türkçesi: Laleper Aytek

6

agorakitaplığı

Çektiği ve çektiirdiği fotoğrafları, ünlü fotoğrafçı Edward Weston'la fırtınalı ilişkisi, Meksika'da Diego Rivera ve Frida Kahlo dahil olmak üzere dönemin sanatçı ve komünistleriyle iç içe süren ve daha sonra komünist partideki faaliyetleriyle ağırlıklı siyasal bir serüven olarak devam eden hayatıyla Tina Modotti, 20. yüzyılın en parlak kadınlarından birisi olarak tarihteki yerini almıştır. Margaret Hooks'un yoğun bir araştırma ürünü olan bu biyografisi de, bütün ömrü boyunca sanat tutkusu ile siyaset ateşi arasında mekik dokuyan bu sıra dışı fotoğrafçının hayatının etkileyici bir portresidir.

MARGARET HOOKS

Margaret Hooks, Latin Amerika fotoğrafları üzerine bir uzman olarak geniş bir koleksiyon çalışması da yürüttü Mexico City’de uzun yıllar yaşamış olan bir yazardır ve *ARTnews*, *Afterimage* ve *Vogue* gibi yayınlarda görev almıştır. Ayrıca *Guatemalan Women Speak* adlı kitabın yazarıdır.

Margaret Hooks

**TİNA MODOTTİ:
DEVRİMCİ FOTOĞRAFÇI**

Türkçesi: Laleper Aytek

a
agorakitaplığı

Fotoğraf 5

Tina Modotti: Devrimci Fotoğrafçı
Margaret Hooks

Kitabın Özgün Adı:
Tina Modotti: Photographer and Revolutionary
Da Capo Press, 1993

İngilizce'den çeviren: Laleper Aytek
Redaksiyon: Murat Uyurkulak
Kapak tasarımı: Mithat Çınar
Mizanpaj: Sibel Yurt

© 1993, Margaret Hooks
© 2008; bu kitabın Türkçe yayın hakları
Agora Kitaplığı'na aittir.

Birinci Basım: Ekim 2008
ISBN: 978-605-103-019-7

Baskı ve Cilt: İdil Matbaacılık
Tel: (0212) 674 66 78

AGORA KİTAPLIĞI
Gümüşsuyu Mahallesi Osmanlı Yokuşu,
Muhtar Kâmil Sokak No: 5/1 Taksim/İSTANBUL
Tel: (0212) 243 96 26-27 Fax: (0212) 243 96 28
www.agorakitapligi.com
e-posta: agora@agorakitapligi.com

Mike'a...

İÇİNDEKİLER

De Capo Baskısı için Önsöz	ix
Önsöz	xiii

I. BÖLÜM: 1896 - 1923

1) Vakitsiz Bir Ölüm	3
2) Çocukluk ve Göç	9
3) Altın Kapı	19
4) Operaya!	27
5) Kafadarlar	39
6) Sanat, Aşk ve Ölüm	55
7) Kaliforniya: Ara Dönemi	69

II. BÖLÜM: 1923 - 1929

8) Yeni Yabancı Dünya	81
9) Meksika Macerası	92
10) Gölgeden Çıkış	115
11) 'Farklı İhtimaller'	141
12) Fotoğraf ve Devrim	161
13) Tiranlığın Düşmanları	179

III. BÖLÜM: 1929 - 1935

14) Aşk ve Ölüm Duruşmaları	203
15) Söndürülen Yangın	216

16) Çember Daralıyor	237
17) Avrupa Toz Duman	248

IV. BÖLÜM: 1936 -1942

18) Farklı Bir Kişi	265
19) İspanya İç Savaşı	276
20) Vatansız	289
21) Çalkantılı Günler	299
22) Yalnız Ölüm	309

<i>İzinler</i>	317
<i>Teşekkürler</i>	321
<i>Kaynakça</i>	325

Yaklaşık on yıl önce, bu biyografinin ilk baskısına önsöz yazdığımında, Tina Modotti üzerine neredeyse yirmi yıldır yayınlanacak ilk, o güne kadar da yayınlanmış olan ikinci kitap olacaktı bu. Aradan geçen yıllarda bu sayı üçe katlandı; fotoğrafçının çalışmalarından oluşan kapsamlı bir retrospektif sergiyle birlikte sayısız fotoğraf sergisi açıldı ve modern fotoğrafın öncüsü olan bu olağanüstü kadına giderek artan ilgiyi yansıtan çok sayıda yazı ve makale kaleme alındı.

Onun yirminci yüzyıl fotoğrafına yaptığı katkı herkes tarafından kabul edilmekle birlikte, bugün bize cazip gelen tarafın daha ziyade Tina Modotti'nin çalkantılı ve çok yönlü hayatı olduğuna inanıyorum. Bu kitap yayınlandığında, Tina Modotti'nin hikâyesinden çok yakından ilgilenen oldukça geniş bir okuyucu kitlesi olduğunu gö-

rünce çok şaşırmıştım. On altı yaşından altmışına kadar kadınlar - özellikle bu hikâyeden derinlemesine etkilenen genç kadınlar- bana, bakışındaki asalet, kendini adamışlık ve masumiyetiyle Tina Modotti'nin kendileri açısından bir rol model olduğunu söylemişlerdi. Yine, çok değil, sadece birkaç hafta önce, Avustralya, Sydney'den yirmi beş yaşında bir kadın bana, "Tina hayatıma bugüne kadar kimse- nin dokun(a)madığı gibi dokundu," diye yazdı.

Kim bilir, belki de kimliklerin bu kadar parçalandığı bir dönemde Tina'nın dış görünüşündeki bu aldatıcı rahatlık bizi ona daha da yakınlaştırmıştır. Tina bir asır önce doğmuş olmasına karşın, hikâyesi özünde moderndir. Amerika'da bir yoksul, bir kadın, bir yabancısıdır ve kendini yeniden keşfetmeye mecbur bırakılır. Varoluşumuzun özü, bize kendimizi gerçekleştirme gücü veren seçimlerimizle ilgilidir. Nitekim Tina'nınki de bir hayatta kalma, tutku ve başarı, yaratıcılık ve sadakat hikâyesidir. Bıçak sırtında cesaret ve yetenekle yaşanmış bir hayat.

Tina, bir biyografi yazarı için kolay bir konu değildir - izlediği yolu, özellikle hayatının ileriki yıllarında büyük bir dikkatle herkesten gizlemiştir. Geride hiçbir günlük bırakmadığı gibi, mektuplarının çoğu kaybolmuştur. Yine de bu kitap için yaptığım ilk araştırmalarda, Tina'nın kız kardeşi, yakın arkadaşları, meslektaşları ve düşmanları gibi aynı dönemde yaşamış pek çok insanla görüşebildiğim için kendimi şanslı sayıyorum; zaten birkaç yıl içinde bu insanların neredeyse hepsi öldü. Farklı sözcüklerle de olsa, dinlediğim herkes Tina Modotti'yi, güzel, şehvetli, küçük bir Hollywood yıldızlığı, son derece duyarlı ve yaratıcı bir sanatçı, sosyal adaletten asla vazgeçmeyen bir savaşı ve soğukkanlı, Stalinist bir casus olarak tarif ettiler. Hepsinin kendine göre birer Tina Modotti'si vardı.

Hayatına istediği şekli vermek için çaba harcayan Tina Modotti, aslında yukarıda sayılan vasıfların bütünüydü. Ancak, hayat o kadar yumuşak değildi, Tina da sık sık kararsızlıklar geçiren, şaşırtıcı ölçüde nahif bir insandı. Sanat ile hayat -esinlenen yaratının saflığı ile sosyal adalet- uğruna sürdürdüğü mücadelenin sebep olduğu gerginlik içinde yıllarca büyük acılar çekti ve sonunda siyasal idealleri adına sanatından vazgeçti. Sosyalist ütopya hedefi gözlerini kör etmiş, sevdiği ve hayran olduğu insanlara karşı üstlendiği tatsız, Stalinist görevler yüzünden suça karışmış, hatasını anladığındaysa artık çok geç kalmıştı.

Benim niyetim, bu kitapla Tina Modotti'nin sanatı ile hayatını dengeli biçimde sergilemek, hem hayat öyküsünü anlatarak sesini duyurmak hem de zarif ve içten fotoğraflarından bolca örnekler vererek eserlerinin kapsamını göstermek. Tina'nın yaşadığı sıradışı hayatı nelerin harekete geçirdiğini ve ona nelerin ilham verdiğini anlamamız açısından bence bunların ikisi de gerekli.

Margaret Hooks
Eylül 2000

Güller, 1925, tam negatif, [TM].

Bir Amerikalı sanat tarihçisi şu küçümseyici soruyu sormuştu: “Eğer Tina Modotti’nin Edward Weston tarafından çekilmiş fotoğrafları olmasaydı, biz bugün Tina Modotti’yle ilgileniyor olur muyduk?” Sorunun kendisi anlamlı olmakla birlikte, bu sorunun cevabı ‘kesinlikle, evet’tir. Nisan 1991’de Sotheby’de düzenlenen bir açık arttırmada, Tina Modotti’nin 1925 yılında çektiği *Roses* (Güller) adlı fotoğrafı -o dönemde açık arttırma yoluyla satılan bir fotoğraf için rekor bir fiyatla- 165 bin dolara alıcı buldu. Aynı ticari kümede yer alan Tina Modotti fotoğraflarına her seferinde, Man Ray, Imogen Cunningham ve Weston’ın fotoğrafları kadar yüksek değerler biçildi. Daha da önemlisi, Tina Modotti fotoğraflarının son zamanlardaki ticari başarısı, hem çalışmalarının sanatsal değeri

rinin hem de tarihsel öneminin giderek daha fazla kabul görmekte olduğunu bir göstergesidir.

1942'deki ölümünü izleyen birkaç on yıllık boşluk dışında, İngiltere, Meksika, Amerika, İtalya, Almanya ve Fransa'da açılan sayısız sergi, sanatı ve hayatı üzerine sık sık düzenlenen sempozyumlar ve yazılarla birlikte Tina Modotti'nin fotoğrafına duyulan ilgi giderek arttı. 1920'li yılların birkaç kadın fotoğrafçısıyla karşılaştırıldığında, o bir öncüydü. Hayatı boyunca toplam 400 civarında fotoğraf üretmiş olmasına karşın Tina Modotti'nin fotoğrafçılığının, Manuel Alvarez Bravo'dan günümüzde Graciela Iturbide'nin çalışmalarına kadar, Meksikalı fotoğrafçılar üzerinde kuşaklar boyu etkili olduğunu söyleyebiliriz.

Fotoğraf sanatını Weston'dan öğrenen Modotti, kendi doğruları, kendi müşterisi, kendi yöntemleri ve kesinlikle kendine ait bakışı olan çok iyi bir fotoğrafçı durumuna geldi. Tina Modotti, çok az sanatçının hayatı boyunca elde edebileceği bir eser kalitesine birkaç yıl içinde ulaştı. Bununla birlikte, Tina Modotti'yi Edward Weston'ın fotoğraf makinesi ve yazdıklarının süzgecinden geçirecek değerlendirmek gibi bir eğilim hep hâkim oldu. Modotti hakkında bugüne kadar yazılmış olanların çoğu, ne yazık ki, üzerindeki baskın Weston gölgesini kaldırmaya yetmedi. Onu gölgeleyen bir diğer yoldaşıysa, İspanya İç Savaşı'nın ünlü ismi Vittorio Vidali, nam-ı diğer 'Kumandan Carlos' oldu. Sonraki yıllarda Modotti, kendi tarihini yeniden yazma sürecinde olan Vidali'ye, bir 'portre' projesi için ilham kaynağı olmuştu. Bütün bunlar, Modotti hakkında 'bilinen' şeylerin çoğunun aslında başkaları eliyle yazıldığını göstermektedir.

Gerçekten de, Tina Modotti literatürünü çok sayıda efsane, yanlış algılama, söylenti, kinaye ve kelimenin tam anlamıyla hatalı bilgi işgal etmiştir, diyebiliriz. Göçmen bir kızın sade öyküsünün bu şekilde ölümsüzleştirilmesi, bir fotoğrafçı ve aynı zamanda bir *femme fatale** olan bu sıradışı kadının hayatını karartmaya yetecekti. Onun biyografisini yazmaya talipli bir yazar olarak benim buradaki amacımsa, *efsane* Tina Modotti mitolojisini kırarak, onu aşklarının göl-

*) Baştan çıkaran kadın. (ç.n.)

gesinden kurtarmak, bir kadın ve bir sanatçı olarak kendi özel tarihinin odağına yerleştirmekten ibarettir.

İnsan olarak Tina Modotti tam bir çelişkiler yumağıydı: Arkadaşlarına karşı kibar ve yardımsever olabiliyordu, komik ve şakacıydı. Dalgın bir melankolik ve araştırmacıydı. Ne istediğini bildiği zaman kendi kendine yetebilen disiplinli bir birey; aşırı duyarlı ve yaratıcı bir sanatçı, ürkütücü derecede becerikli bir bürokrattı.

Küçük yaşlarından itibaren, döneminin öncü fikir ve tavırlarına şahit oldu ve hayatını bunların ilham verdiği değişikliklerin en uç noktasında yaşamayı seçti. Duygusal ilişkilerinde, cinselliğinde, mesleki kararlarında geleneklere ters düşen zor seçimler yaptı. Evlilik yerine cinsel özgürlüğü, bireysel güvenceler yerine siyasal bağlılığı, sanat yerine de devrimi tercih etti. Sanatçı bir mizaca sahip olan Tina, sanat ile hayat arasında, esinlenilmiş yaratının saflığı ile sosyal adaletsizlikle yüklü bir dünyanın talepleri arasında yaşadığı çelişkilerden dolayı büyük acılar çekti.

Tina'yı harekete geçen şeyleri kavrayabilmek için, sadece fotoğraflarından yola çıkarak karmaşık kişiliğini anlamaya çalışmak, tanıdığı insanlarla yazışmalarını ve anılarını bilmek yeterli olmayacaktır; onun yaşadığı zamana da aşına olmamız gerekir. Bunların bir bölümü bu yüzyıla damgasını vurmuş bazı dramatik olayları da içermektedir. Bu olayların tam ortasında yer alan Tina'nın hikâyesi, olağanüstü bir dirimle dolu dolu yaşanmış sıradışı bir hayatın öyküsüdür.

*Margaret Hooks
Coyoacán, Meksika
Aralık 1992*

**TİNA MODOTTİ:
DEVRİMCİ FOTOĞRAFÇI**

1. BÖLÜM

1896 – 1923

Tina, Hollywood, 1919 civarı.

1 VAKİTSİZ BİR ÖLÜM

‘Saraylar Şehri’nde, her zamanki gibi soğuk, bulutsuz bir Ocak akşamı. Isabel la Católica Caddesi üzerindeki üç katlı, gri taş bina-
nın kapı aralığında iki kişi belirdi. Sokak lambasının sarımsı soluk
ışığı, Mexico City’nin neredeyse boş, parketaşı döşeli sokaklarına sı-
caklık veriyor ve şehir, geleneksel uzun Noel tatilinin ardından ya-
vaş yavaş normale dönüyordu.

Uzun boylu ve yapılı genç adam, beyaz gömlek ve kırmızı kravat
üzerine kahverengi bir kazak giymiş, siyah takımelbisesinin yakası-
nın altına gizlediği kestane rengi atkısını, kuru kış mevsiminin acı
soğüğundan korunmak için kocaman gri paltosunun içine tıktır-
mıştı. Bir yandan kenarı siperlikli geniş şapkasını kafasına yerleşti-
rip Komünist Parti’nin büyük gazetesıyla birlikte küçük Almanca

broşürü kolunun altına sıkıştırırken, diğer yandan dikkatle sokağı kolağan ediyordu.

Genç adam göz ucuyla kadın arkadaşına baktı ve diğer kolunu nazikçe onun omzuna uzattı. Erkekten yaklaşık otuz santim daha kısa olan kadının oldukça zarif bir güzelliği vardı. Solgun, oval bir yüze, parlak, kara gözlere sahipti. Kestane rengine boyalı saçlarını ensesinde gevşek bir topuz yapmıştı. Şapka giymemişti, ama ağır paltosunun yakasını kulaklarına kadar kaldırarak, kıyafetinin her zamanki sadeliğini -siyah bir bluz, açık renkli bir kazak ve kısa topuklu siyah ayakkabılar- gizlemişti.

Randevu yerine doğru yürürlerken, ikisi de son birkaç gün içinde meydana gelen olaylardan üzüntü duymaktaydı. Ortak arkadaşları, Meksikalı duvar ressamı Diego Rivera, genç adama özellikle dikkatli olmasını, geceleri dışarıya yalnız çıkmamasını ve hayatına kastedebilecek muhtemel saldırılarla ilgili uyarıları ciddiye almasını öğütlemişti.

1929 yılıydı ve bu genç adam, üç yıl önce Kübalı diktatör Gerardo Machado tarafından Meksika'ya sürgüne gönderilen hukuk öğrencisi, Julio Antonio Mella'ydı. Henüz yirmi beş yaşında olmasına rağmen, pek çok kişi tarafından Latin Amerika'nın devrimci liderlerinden biri kabul edilmekteydi. Yanındaki kadın kendinden yedi yaş büyük yoldaşı, usta bir sanatçı ve kendini devrime adanmış bir siyasal eylemciydi. Birkaç aydır sevgili olan bu ikili, bohem yazarlar, sanatçılar ve radikallerin uğrak yeri olup, tehlikeli bir şekilde yan yatmış çok katlı bu tuğla yapıda, Zamaro Binası'ndaki bir stüdyoda birlikte yaşamaktaydılar; stüdyo kadına aitti.

Akşama kadar, diğer yabancı *émigrés* (göçmenler) ile birlikte önemli bir siyasal toplantı üzerine çalışmışlardı. Aralarında, Meksika'da 'Enea Sormenti' takma adıyla yaşayan İtalyan komünist ajan Vittorio Vidali, Perulu bir solcu olan sürgündeki gazeteci Jacobo Hurwitz ve Mella'nın Kübalı yoldaşı olan sürgündeki öğrenci lideri Rogelio Teurbe de bulunuyordu. Toplantı sona erdiğinde Mella, önemli bir bilgi vermek üzere onunla hemen buluşmak isteyen bir arkadaşından, keyfini kaçırان bir telefon almıştı.

Genç Kübalı, sadece üç blok ötedeki La India adlı eski bir barda, akşam saat 9'da buluşmak üzere arkadaşıyla randevulaşmıştı. Toplantıdan ayrılmadan önce de sevgilisiyle birlikte, siyasal gelecekleri üzerinde etkili olacağını düşündükleri bir telgraf mesajı taslağını alalecele hazırlamışlardı.

Çift, akşam 8.55'de, 89 Isabel la Católica Caddesi'ndeki binadan ayrılarak, kuzeye doğru yürüdü. Regina Caddesi'ni kol kola geçerken, Havana hükümeti ve yeraltı dünyasıyla ilişkileri nedeniyle Mella'nın şüpheyle yaklaştığı, Kübalı bir bankerin sürgündeki oğlu Jose Magriñat'la kısa bir süre sonra yapacakları toplantı üzerine konuştular.

Mesones Caddesi'ne yaklaştıklarında, işyeri ve apartman dairesi- ne dönüştürülmüş görkemli yapılar sol taraflarında kalmıştı ve Meksika Komünist Partisi'nin merkez binasının toprak renkli vol- kanik *tezontle* taşından yapılmış tanıdık dış cephesini gördüler. Beş katlı, sağlam görünümlü Isabel Oteli'nin önünden koşarak geçip El Salvador Cumhuriyeti Caddesi'ne döndüklerinde, hayli alçak ve küçük bir bar olan La India'nın sevimli ışıkları gözlerine ilişti. Mar- giñat'la daha önce karşılaşmamışlardı, telgrafın da acilen gönderil- mesi gerekiyordu. Bu yüzden, Mella'nın yoldaşı onu Bolivar Soka- ğı'nın girişinde bırakarak telgraf bürosuna doğru yoluna devam et- ti, Mella'yla orada buluşmak üzere sözleşmişlerdi. Durup bir an ar- dından baktıktan sonra Julio Antonio, La India'nın, bir şampanya bardağının iki yarısını andıran, sallanan renkli camlı kapısını itip içeri girdi. Şampanya, bar müşterisinin kırk yılda bir aklına gelip iç- tiği bir içki olduğu için, bu kapının bazı zanaatkârların *haute cout- re** bir fikri olduğu çok açıktı.

Magriñat, uzun cilalı barın kenarındaki bir taburede bacaklarını iki yana açarak oturmuş, bar çalışanlarıyla konuşmaktaydı. Mella'ya bir içki ısmarladıktan sonra ikili yirmi dakika boyunca Magriñat'ın keyif kaçırıcı haberini tartıştılar: Machado'nun gönderdiği silahlı bir adam, genç devrimcileri suikast düzenleyerek öldürme emriyle bu sabah Mexico City'ye gelmişti.

Julio Antonio telaşla bardan ayrıldı; parlak ışıklı otelleri, karanlığa gömülmüş bakkal dükkânlarını ve Çin kafelerini geçip hızla telgraf bürosuna doğru ilerledi. Özgürlük Caddesi'ne döndüğünde gözü, özel şoförlerin her gece Meksika jet sosyetesini işletmenin sabırsız, sırna- şık kapı görevlilerine teslim ettiği, şık Prendes restoranına ilişti.

Saat 9.25'te, Julio Antonio telgraf bürosundan içeri hızla girerek haberi kısaca aktardığında, Tina telgrafı çekmiş, büronun lobisinde sabırsızlıkla beklemekteydi. Çift, kestirmeden eve dönmeye karar

*) Özel beğeni işi. (ç.n.)

verdi. Eve gitmek için genellikle kullandıkları treni bekleyip kendilerini göstermek yerine, aradaki dört kısa bloğu yürüyerek geçtiler ve şehrin ana parkı Alameda'ya paralel Özgürlük Caddesi boyunca yürüyüp Morelos Bulvarı'nın köşesine ulaştılar.

Kol kola aceleyle yürüdükleri karanlık sokak âdeta terk edilmiş gibiydi. Abraham Gonzáles sokağına saptıktan sonra, köşedeki parlak ışıklı sokak lambasının altından geçerlerken saat 9.40'tı. Tina, Julio Antonio'nun sol koluna sıkıca sarıldığı sırada, ikisinin de gözü bir an için Zamora Binası'na ilişti. Birkaç adım ilerde, 22 numaradaki Sıhhi Ekmek Fırını akşam olduğu için kapanmıştı, fakat çevreden ve evlerin kapı altlarından ince ışıklar sızmaktaydı.

Tam sol taraflarında kalan ve tahta perdeyle ayrılmış boş arsaya ait bir buçuk metrelik taş duvarın önünden geçerlerken, 24 numaradaki komşuları Antonio Ojeda evinden dışarı çıktı. Julio, kendine doğru yaklaşmakta olan komşusunu göz ucuyla fark etti. Birdenbire, gecenin sessizliğini yırtarcasına iki el silah sesi duyuldu. Patlama sol arka taraftan geliyordu; öyle yakındı ki, Tina patlamanın sıcaklığını yanağında, barutun dumanını da ağzının içinde hissetti.

Ojeda, sokak lambasının parlak ışığı altındaki çifti ve onların ya yanında ya da arkasında duran ikinci bir adamı ancak siluet halinde görebildi. Birkaç adım önde koşan, sonrasında acı içinde güçlükle nefes alabilen adamı midesinden ve çenesinden yakalayan diğer adama görünmemek için, evin girişine saklandı. Şok geçirdiği belli olan kadın bir an tereddüt etti, ancak önce yavaşlayan ve sonra Zamora Binası'na dalan adamın arkasından koşarak ona yetişti.

19 numarada oturan Virginia Vásquez, birinci katın penceresine koşacak, ağır tahta kepenkleri açacak ve balkona çıkarak Mella'nın tam aşağıdaki giriş kapısının önüne yığılmasını görecekti.

Mella, kaldırırma yığılırken, kırık bir sesle, "Herkes bunu iyice duy-sun!" diye haykırmaya çalıştı. "Ölüm emrimi Küba devleti verdi."

Ojeda, Kızılhaç'ı bir arayıp bir ambulans çağırmak için koşarken köşede bir polis belirdi. Geri döndüğünde, diğer komşuların yaralı adamın etrafında toplanmaya başladıklarını gördü. Hemen ardından bir araba geldi, durdu ve içinden iki adam indi; bir tanesi incelemek üzere kurbanın yanına yaklaştı. Meksika standartlarına göre oldukça kilolu ve uzun boylu olan adamın başında bir Teksas şapkası duruyordu ve koyu renk bir takımelbise giymişti, soğuğa rağmen üstünde kazak yoktu. Herkes onun Mella'ya doğru yürüyüşünü izledi. Adam ka-

zağı sıyırdı, yaraya baktı ve arabanın kenarında bekleyen diğer adama, “İş tamam,” diye seslendi. Sonra, birlikte arabaya binip uzaklaştılar.

Tina bir anda komşusu Campobello kardeşleri fark etti ve onları, *Mexican Folkways* dergisinin editörü olan, Zamora Binası’nda yaşayan ve aynı binada çalışan arkadaşı Frances Toor’a haber vermek üzere gönderdi. ‘Paca’, Kızılhaç’ın ambulansıya aynı anda, koşarak geldi. Julio Antonio’yu ambulansa yerleştirirlerken, Paca Tina’yı rahatlatmaya çalışıyordu, Tina da bir zarfın arkasına şu notu karalamaktaydı: “Julio vuruldu. Kızılhaç hastanesine gel.” Notu, aynı binada yaşayan arkadaşları ve *The Nation*’un muhabiri Carleton Beals’ın kapısının altından atması için bir komşusuna verdi.

Mella’yı vuran iki kurşun da 38 kalibrelik bir silahtan çıkmış ve hedefini bulmuştu. Kurşunlardan biri, sol taraftan, yukardan ve arkadan gelip sol kola girerken dirseği kırmıştı. Diğer yaraysa son derece ciddiydi. Arkadan atılan ikinci kurşun, sol omzun tam altından vücuda girmiş, kaburgalardan geçerek sol ciğeri, mideden çıkmadan önce de atardamarı parçalamıştı.

Mella’yı hastanede önce yukarı aldılar, sonra da bir sedyeyle ameliyathaneye götürdüler. 6. Bölge karakolundan polis şefi Fernando Rodríguez geldiğinde, Mella’nın bilinci hâlâ açıktı ve kendisini ameliyata almakta bu kadar geciktikleri için mırıldanarak şikâyet ediyordu. Rodríguez derhal sorguya başladı ve Mella’nın olayla ilgili yorumlarını dikkatlice not etti. Komiser ifadesini ona tekrar okudu, Julio Antonio da başıyla söylediklerinin doğruluğunu onayladı. İfadesini imzalarken çok bitkindi. Odanın bir köşesindeki kanepenin üzerinde kana bulanmış kıyafetleri yığın halinde duruyordu. En üstte de, Meksika Komünist Partisi’nin gazetesi *El Machete*’in son sayısı vardı. Cüzdanında bir sent bile yoktu.

Rodríguez ameliyathaneden çıkıp memur Guillermo Palancares’in ve bekleme odasında çılgına dönen Tina’nın yanına geldi. Tina’ya adını sordu, “Rose Smith Saltarini,” cevabını aldı. Rodríguez bir an durdu, ardından yaşını sordu. Tina, evlenip boşandığını söyledi; San Francisco, Kaliforniya’da doğmuştu. Lucerna Caddesi 21 numarada oturduğunu ve İngilizce öğretmenliği yaptığını da ekledi. Rodríguez, ya Mella’nın ya da kadının yalan söylediğini düşünüyordu. Palancares’i kenara çekti ve Tina’nın ameliyat sırasında hastanede kalmasına izin vereceğini, ama sonra onu alıp hemen karakola getirmesini söyledi.

Cerrahi müdahale uzadıkça, cinayet teşebbüsü haberi yayılıyor, Mella'nın arkadaşları, siyasi eylemciler ve Latin Amerikalı sürgün arkadaşları bir bir hastaneye akın ediyorlardı. İlk gelenlerden biri Diego Rivera'ydı. Eve geç dönen Carleton Beals ise, Frances Toor'un notunu bulur bulmaz hemen hastaneye koşmuştu. Becerikli gazeteci kapıdakileri ikna ederek ameliyathaneye girdi. Mella'nın etrafı hemşireler ve doktorlarla çevrilmişti. Hayatını kurtarmak için delicesine uğraşıyorlardı.

Bu arada memur Palancares, hastanede bir süre daha kalmak için herhangi bir sebep bulunmadığını düşünüyordu. Mella'nın arkadaşının itiraflarının dava açısından oldukça kritik olduğuna inandığından Rodríguez'in emirlerini göz ardı etti. Mella'nın yanında kalmasına izin verilmesi için umutsuz bir halde yalvaran Tina'ya hastaneden ayrılması ve kendisiyle karakola gelmesi konusunda ısrar etti.

Beals, Mella'nın hayatını kurtarabilmek için, cerrahların ameliyathanede nafile yere nasıl uğraştıklarını kendi gözleriyle gördü. Çaresizce, parlak beyaz ışığın altında Julio'nun can suyunun çekilişini izledi. Sonra odadan çıktı ve Vittorio Vidali, Meksika Komünist Partisi genel sekreteri Rafael Carillo, diğer arkadaşları ve yoldaşlarının endişeli bakışları altında merdivenlerden yavaş yavaş indi.

Duygusuz bir ifadeyle, "Mella öldü," dedi. 11 Ocak Cuma, saat sabah 01.40'tı.

Polis minibüsüyle karakola giderken Tina hayatında hiçbir şeyin artık eskisi gibi olmayacağını biliyordu. Palancares ona neden Julio Antonio'nun, Rodríguez'e söylediğinden farklı bir isim söylediğini sorduğunda, kendini bir skandaldan koruma çabasının gülünç olduğunun farkındaydı. Karakola geldiklerinde Rodríguez'e kimliği konusunda yalan söylediğini itiraf etti. Profesyonel bir fotoğrafçı olduğunu, adı gazetelerde çıktığı takdirde, şöhretinin bundan zarar göreceğini ve hayatını kazanmakla ilgili sıkıntılar yaşayacağını söyledi. Müşterileri arasında Meksika jet sosyetesinin önemli isimleri bulunduğundan, devrimci komünist bir suikastla ilişkisinin olduğunun ortaya çıkması bir skandala yol açabilirdi.

Rodríguez yeniden Tina'nın ifadesini almaya başladı. Bu sefer adının Tina Modotti olduğunu doğruladı, adresi de Julio Antonio Mella'yla birlikte yaşadığı yer olan Abraham Gonzáles Caddesi 31 numaraydı. Fotoğrafçıydı; İtalya'da, Venezia Giulia'da doğmuştu.

2

ÇOCUKLUK VE GÖÇ

Assunta Adelaide Luigia Modotti Mondini, 17 Ağustos 1896 günü sabahı saat 11'de, Venezia Giulia'da, bir kuzey İtalyan taşrası olan Udine'ye bağlı Friulion kasabasında, kasabanın bol ağaçlı ana meydanından yukarı doğru kıvrılarak ilerleyen gösterişsiz bir sokakta, 113 Pracc-hiuso'daki küçük bir evin üst katındaki odalardan birinde dünyaya geldi. Assunta Mondini Modotti ile Giuseppe Saltarini Modotti, ikinci kızları ve üçüncü çocukları olan bebeğe, annesinden ayırabilmek için 'Assuntina' (küçük Assunta) adını verdiler. Assuntina, çok geçmeden 'Tina' olarak kısaltıldı ve hayatının geri kalanında bu isimle anıldı.

Ahşap panjurları, dört ufak penceresi ve terra-cotta kiremitli çatısı olan bu dar stükko* sıvalı ev, kadınlar tarafından yönetilmektey-

*) Dış duvar için dayanıklı kaplama sıva, yalancı mermer, kum ve kireç ile çimento karışımı bir sıva. (ç.n.)

di. Ev Mondini ailesine aitti. Assunta ve Giuseppe, Assunta'nın anesi Adelaide Zuliani Mondini ve onun hiç evlenmemiş mürebbiye kız kardeşi Lucia Mondini'yle birlikte yaşamaktaydı. Assunta'nın babası Giuseppe Mondini bir süre önce ölmüştü. Tina'nın baba tarafından büyükbabası Domenico Saltarini Modotti de, Tina'nın doğumundan önce ölmüştü, baba tarafından büyükannesi Domenica ise hayattaydı. Modotti çocuklarının *la nonna** olarak bildikleri, ailenin reisi ve bütün hepsinin yıllardır sevgiyle hatırladığı bu eski kafalı kadın, duvarda asılı duran küçük, soluk bir aile fotoğrafından gözünü dikmiş, etrafına sert bir ifadeyle bakıyordu.

Giuseppe Saltarini Modotti 16 Nisan 1863'te, Domenico Saltarini Modotti ve Domenica Bartoni'nin on çocuğunun dördüncüsü olarak, Udine'de dünyaya geldi. Aralık 1887'de, Marco Polo'dan bu yana, geleceğinin peşinde koşan, maceracı genç bir İtalyan erkeği için oldukça cazip bir Akdeniz liman şehri olan Cenova'ya gitmek üzere memleketi Udine'den ayrıldı. İki yıl sonra Udine'ye geri döndü ve yeniden Pracchiuso civarına, Francesco Tomadini Caddesi'nin kıvrıldığı yerde, Mondini ailesinin oturduğu köşeye yakın bir eve yerleşti. Çekirdekten yetişme bir makine tamircisi olan Giuseppe Modotti, mekanik eğitimi almıştı. Giuseppe Modotti hayatını Tomadini Caddesi 30 numaradaki yetimhanenin atölyelerinden birinde çalışarak sürdürdü. Yakışıklı, orta boylu, pos bıyıklı, insanın içine işleyen küçük gözleri olan bir adamdı. Assunta Mondini'yle Udine'ye döndükten çok kısa bir süre sonra tanışmış olmalıydılar.

Müstakbel eşinden sadece yedi ay küçük olan Assunta Mondini, 25 Kasım 1863'te, St. Catherine Günü Panayırı sırasında dünyaya gelmişti. Panayır kutlamaları 1486'dan bu yana her yıl Pracchiuso Caddesi'nin girişindeki geniş yeşil alanda yapılmaktaydı. Boccaccio, bir zamanlar bu tarihi alanı tümüyle kaplamış olan ufak gölün hikâyesini *Decameron*'unda anlatır.

Avusturya Alpleri'ndeki inişli çıkışlı bayırların, Venedik'e ve denize uzanan eğimli, bereketli İtalyan ovasıyla buluştuğu yerdeki Udine, onurlu bir halk olan Friulionlular'ın anayurduydı. Şehirdeki Venedik Meydanı, Rönesans döneminin en güzel örneklerinden biriydi. Meydandaki pek çok kilise ve sarayın savurganca yapılmış iç bölümleri Venedikli ve Udineli yerel ustalar tarafından, yüzyıllık freskler ve duvar süsleriyle dekore edilmişti.

*) Anneanne. (ç.n.)

Friulionlular* hem düşünceli, hem de coşkulu insanlardı; onlar ne kuzey etkisi altındaki Alman kültürü kadar Spartan**, ne de güneyli İtalyan kuzenleri kadar hırçındılar. Ancak, pek çok İtalyan gibi ayrılıkçı ve *campanilismo*'ya*** eğilimliydiler, yani tabiri caizse, mahallelerindeki *campanili*'den**** ya da kilise çanlarının sesinden fazla uzağa gidemezlerdi. Evlenirken de, ya kendi köylerinden ya da mahallelerinden birini eş olarak tercih ederler ve çok nadiren, İtalya'nın bir başka bölgesinden, nispeten daha az yabancı biriyle evlenebilirlerdi.

Modotti-Mondini Mahallesi, iki-üç katlı binaları ve parketaşı döşeli sokakları boyunca uzanan dükkânlarıyla Pracchiuso caddesinin görüş açısının dışındaydı. 'Aşk mahallesi' olarak da bilinirdi. Mahallerinde St. Valentine kilisesi vardı ve St. Valentine Günü büyük eğlencelerle bu kilisede kutlanırdı. Giuseppe Modotti, Assunta Mondini'nin gönlünü böyle bir ortamda çelmişti. Assunta Mondini kendisiyle evlenmek isteyen adamdan daha kısa boylu, çekici bir kadındı; kalın telli, uzun, koyu kahverengi saçlarını kulaklarının arkasına atardı, yüzündeyse sonraki yıllarda derin bir huzur ifadesine dönüşecek bir dinginlik vardı. Henüz yirmili yaşlarının sonunda olduğundan ve hiç evlenmediğinden dolayı, büyük ihtimalle ailesi tarafından bir an önce dünya evine girmesi için teşvik ediliyordu. Flört dönemi Mondini'nin düşündüğünden daha uzun sürmüş olabilir, çünkü Giuseppe Modotti'yle Ekim 1892'deki evliliklerinin ilk haftasında ve yirmi dokuzuncu yaş gününden hemen önce, ilk kızları Mercedes Margaherita dünyaya geldi.

Assunta Modotti bir yıl içinde yeniden hamile kaldı ve Ağustos 1894'te çiftin en büyük oğulları Ernesto dünyaya geldi. Tina doğduğunda Giuseppe Modotti otuz üç yaşını geçmişti ve bakmak zorunda olduğu, giderek büyüyen bir ailesi vardı. Nefes almaya Udine'dekinden çok daha fazla ihtiyaç duyuyordu. Kendi atölyesini kurmak ve mekanik mühendisi olmak istiyordu. En büyük hayaliyse mucit olmaktı. Hem kendi durumunu, hem de çevresindeki koşulları iyileştirme isteği onu, aklını değişime takmış yeni bir grupla ortaklık kurmaya yöneltti.

*) İtalya İsviçre sınırında ve Avusturya İsviçre sınırında yaşayan halk. (ç.n.)

**) Güçlülere karşı koyan, yiğit, cesur kimse. (ç.n.)

***) Kişinin doğduğu şehir ya da köye olan aşırı bağlılığı. (ç.n.)

****) Çan kulesi. (ç.n.)

Tina, doğumundan beş ay sonra, 27 Ocak 1897'de, Santa Maria delle Grazie'de bir mahalle kilisesinde vaftiz edildi. Şahitlerden biri de, o tarihlerde babasını siyaset konusunda destekleyen Demetrio Canal'dı. Canal, yayın hayatına yeni başlayan bir sosyalist gazetenin editörü ve Udine'de 1897'de oluşturulan, 'Sosyalist Halka'nın liderlerinden biriydi ve çok geçmeden, yerel tekstil işçilerinin grevini desteklediği için polisle arası açıldı. Sosyalist grubun bir diğer lideriye, Modotti çocuklarının portrelerini çeken mahalle fotoğrafçısı Luigi Pignat'tı. Stüdyosu Rauscedo Caddesi üzerinde, Giuseppe Modotti'nin erkek kardeşi ve Udineli ünlü fotoğrafçı Pietro Modotti'nin stüdyosundan bir sonraki köşede idi.

Kızları babalarının sonradan bir 'sosyalist' ve sendikal işlerin güvenilir bir destekçisi olduğunu söylediler de, Giuseppe Modotti'nin Udine'deki 'Sosyalist Halka'nın bir üyesi olduğu ve kanunlara uygun olarak çalışıp çalışmadığı bilinmiyordu. Ancak gerçek şu ki, ister siyasi, ister ekonomik göçmen olsun, Giuseppe Modotti gelecekte Avusturya'da çalışmak istiyordu. Bu seçimde şaşılacak bir yan yoktu –yüzyıl biterken binlerce İtalyan işçisi, iş bulmak için aileleriyle birlikte Almanca konuşulan Avusturya'ya göç ediyordu. 1897 ile 1898 yılları arasında bir tarihte, Giuseppe Modotti ve ailesi de kuzeye, Avusturya Alpleri'nin dağlık yüksek vadilerini geçip, Klagenfurt kasabasına doğru yol alarak diğer göçmenlere katıldılar. Alpler'de, şiddetli geçen kışın ortasında, Ocak 1899'da, Modotti'lerin sonradan Gioconda olarak tanınan üçüncü kızları Valentina dünyaya geldi.

Giuseppe Modotti, Klagenfurt'un hemen dışındaki küçük bir kasabada kurulu bir bisiklet fabrikasında makine işçisi olarak çalışıyordu. Aslında silah üreten fabrika, ekonomik sorunlar yüzünden binalarından birini bir bisiklet üreticisi şirkete kiralamıştı. Burada yapılan bisikletlerin en önemli özelliği, engebeli arazide pedal çevirmeyi kolaylaştıracak şekilde tasarlanmış bambu frenleriydi. Bu bambu bisikletlerin aile tipiniyse Giuseppe Modotti keşfetmiş ve sonunda ne kadar yetenekli bir mucit olduğunu ispatlamıştı. Daha az inandırıcı olansa, ailesine söylediği fabrikanın yöneticisi olduğu masalıydı. Masaldı, çünkü o günlerde bir fabrikanın bir Avusturyalı tarafından değil de bir göçmen tarafından idare edilmesi mümkün değildi.

Yeni yüzyıla girilirken Ferlach'ta zor günler yaşanmaya başlanmış, Assunta ve Giuseppe Modotti, çocuklarıyla birlikte yeniden taşınmak zorunda kalmışlardı. Tina bu dönemde çekilmiş bir fotoğ-

Tina (üstte), dört yaşındayken annesi, erkek ve kız kardeşleriyle.

rafında, tombul ve gülümseyen yüzündeki ele avuca sığmaz ifadeyle oldukça rahat görünüyordu. Modotti'lerin dördüncü kızları Iolanda'nın (Yolanda) Temmuz 1901'deki doğumundan önce aile, Mayıs 1903'te ikinci erkek çocukları Benvenuto'nun da dünyaya geleceği Klagenfurt'un dışındaki St. Ruprecht köyüne taşındı. Tina ilk siyasal deneyimini burada yaşadı. Yıllar sonra babasının omuzlarının üzerinde oturmuş 1 Mayıs şarkılarını ve konuşmalarını dinlerken, kürsüdeki İtalyan ve Slav konuşmacıların bu büyük kalabalığın içinde Avusturyalı meslektaşlarıyla nasıl birleştiklerini hatırlayacaktı.

Modotti ailesinin çocukları okula başlayınca anadilleri İtalyanca'nın yerini, ev dışında konuştukları Almanca aldı. Tina akıcı konuşuyordu, ama hayatı boyunca, Almanca'daki 'r'leri az da olsa gırtlaktan telaffuz etmekten hiç kurtulamadı. Yıllar sonra Mercedes Modotti, çocukluk döneminde Avusturya'da öğrendiklerinden emin olduğu Alman Noel ilahilerinin sözlerini hâlâ unutamadığını söyleyecekti.

1905'te Modotti'lerin, babayla amca Giuseppe'nin adlarından ilhamla Giuseppe ('Beppo') Pietro adını verdikleri son çocukları doğdu. Aile bundan hemen önce memleketleri Udine'ye dönmüş, böylelikle Tina ilkokul öğreniminin ortasında, doğup büyüdüğü çevreden koparılmıştı. En büyük oğul Ernesto, bilinmeyen bir sebeple St. Ruprecht'te kaldı. Mahalli kayıtlar Ernesto'nun 1918'de, yirmi üç yaşında öldüğünü söylüyor. Hayatı ve ölümü bir sır olarak kaldı, aile onun hakkında fazla konuşmadı. Yolanda Modotti, onun için yıllar sonra, "Çok genç öldü," demekle yetinecekti.

Udine'ye dönecek olursak, Modotti ailesi şehrin eski bölgelerinden birinde, Caiselli Caddesi'ne çıkan dar bir sokakta yaşıyordu. Çocuklar Udine'deki hayata, özellikle okula alışmakta zorlanmışlardı. Tina daha sonraları aldığı sınırlı eğitim yüzünden Udine'deki okulda geri kaldığını ve kendinden küçük çocuklarla beraber ilkokulun ilk yıllarını tekrarlamak zorunda kaldığını söyleyerek, ailesine sitem edecekti.

Erkek kardeşi Pietro gibi yerel fotoğrafçı olarak ünlenip başarı kaydeden ve iyi para kazanan bazı Modotti'lerin aksine, Giuseppe Modotti'nin ekonomik durumu İtalya'ya döndükten sonra ciddi bir sarsıntı geçirdi. Bir makine işçisi olarak kendi işini kurmaya çalıştı, ama bu düzenli bir iş değildi. 1904'teki ilk ziyaretinin ardından Amerika'ya dönen büyük ağabeyi Francesco'dan Amerika'yla ilgili parlak hikâyeler duymuştu. Giuseppe, Tina'nın Ağustos 1906'daki

onuncu yaş gününden hemen önce, Amerika'ya gitmek üzere İtalya'dan ayrılmaya karar verdi. Her şey planlandığı gibi giderse, karısına ve çocuklarına göndermek üzere yeterli parayı kazanmayı ümit ediyordu. Para Amerika'dan o kadar çabuk gelemiyordu, bu yüzden Giuseppe'nin ayrılması ailede ciddi bir ekonomik sıkıntıya sebep olmuştu. Geçim sıkıntısının baş göstermesiyle birlikte yoksul İtalyanların yemeği *Polenta*,* birkaç öğüne yetecek biçimde sulandırılarak yedikleri tek yemek oldu. Yolanda o yıllarda yaşadıkları zorlukları şöyle anlatıyordu:

...bütün yoksullar için zordu [ve] biz yoksulduk... Kaç gecenizi [açlıktan] ağlayarak geçirirdiniz, hele daha çocuksanız ve ertesi gün okula gitmeniz gerekiyorsa... [Tina] genç bir kızdı, benim kadar gençti, açlıkla yoksullaşmış yüzündeki kocaman ve hüzünlü gözleriyle, bana küçük bir hanımefendi gibi bakardı...

Ailecek yaşadıkları ekonomik sıkıntılara ve çocukların uyum sorunlarına karşın, bu yıllar ne bütünüyle mutsuz, ne de alıştıkları çocukluk arkadaşlıklarının eksikliğini hissettikleri yıllar oldu. Yolanda şöyle devam ediyor:

Çevredeki en zengin adamlardan birinin kızı Tina'nın sınıf arkadaşıydı, adam çok yakında bir villada oturuyor ve kızını aynı okula gönderiyordu. Kızla Tina çok yakın arkadaş olmuşlardı. Ve [Tina] onu evine davet etmeye gerçekten çok utanıyordu, fakat küçük kız evlerine sevinerek gelmiş ve sanki enfes bir yemekmiş gibi *Polenta* yemişti. Küçük kız onu kendi evine davet ettiğindeyse, [Tina] mahcup olmuş ve utanmıştı, çünkü ev âdeta bir saray yavrusuydu...

Küçük Modotti'lerin en büyük zevki, hepsinin tek tek portrelerini çeken amcaları Pietro'nun fotoğraf stüdyosuna gitmekti. Yapay ışık fotoğrafının öncüsü olan Pietro Modotti, çalışmalarını kendi laboratuvarında sürdüren ve buluşları üzerine makaleler yazan meraklı bir araştırmacıydı. Yolanda Modotti, babasının da erkek kardeşinin stüdyosuna gittiğini ve en azından ticaretin ilkelerini burada öğrenmiş olabileceğini belirtiyor. Amcasının stüdyosuna yaptıkları ziyaretleri ve stüdyonun duvarında asılı olan bazı portre örneklerini sevgiyle hatırlıyor. Tina'nın fotoğrafla ilk temasının ve

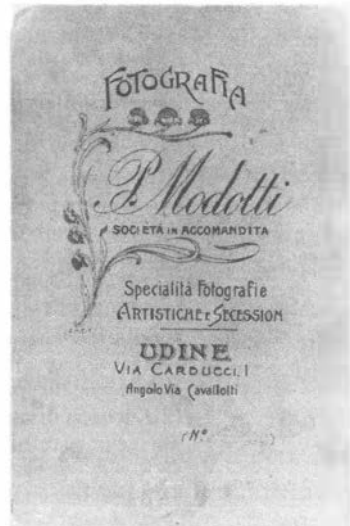
*) Mısır lapası. (ç.n.)

fotoğraf makinesine duyduğu ilginin bu ziyaretlerden kaynaklandığı muhakkak.

Tina, bir an bile yerinde duramayan, gürültücü ve isyankâr bir çocuktur. Erkek çocuklar gibi hep macera peşinde koşuyor ve yaramazlıklar yapıyordu, ancak çocukça maceraları fazla uzun sürmedi. Çocukluğu babasının Udine'den ayrılmasından iki yıl sonra, tam on iki yaşındayken, ailesine destek olmak amacıyla yakınlardaki bir ipek fabrikasında çalışmaya başlamasıyla birdenbire sona erdi. Yaşı küçük olduğu halde, diğer çocukların hayranlık duydukları bir yetiştirildi âdeti. Çocukluk arkadaşı Giulia Montovani'ye göre Tina, "Çok güzel, çok genç ve hayat doluydu. Tina benim gibi genç kızlar için model alınabilecek bir idoldü..."

Tina o günlerde tifoya yakalandı. Öyle hastalandı ki, öleceğinden korkuldu ve koyu renkli güzel saçlarının kısacık kesilmesi gerekti. Giulia, Tina'nın iyileşmesini ve kalın, dalgalı saçlarının uzayışını imrenerek izlemişti:

Tifoya yakalandıktan sonra onu kısa ve dalgalı saçlarıyla çok iyi hatırlıyorum. Başına kurdele takardı. O zamanlar annelerimiz kurdelelerimizi çıkarmamıza asla izin vermezdi. Tina'yı ne kadar kıskandığımı tahmin edersiniz!

Pietro Modotti'nin fotoğraf stüdyosunun ilanı, 1912 civarı.

Tina, çok sevdiği büyük ablası Mercedes'ten ayrıldığında on dört yaşındaydı. Giuseppe Modotti, 1911'de Mercedes'e, Amerika'ya gelmesine yetecek kadar para biriktirip gönderdi. Onun gidişiyle birlikte, Tina artık evin para kazanan tek 'yetişkin' ferdiydi, ama giderek daha da yoksullaştılar ve bu yaşananlar Tina'nın hafızasında bir daha silinmemek üzere yer etti. Annesinin hamileliklerinin ve ailenin bütün çocuklarla birlikte verdiği mücadelenin Tina üzerindeki etkisi kalıcı oldu. Onu en derinden etkileyen şeyse, kardeşlerinin çektiği acı ve açlıktı. Yolanda Modotti o günleri şöyle hatırlıyor:

... kışın ilk günlerinde bir gece. Çoğunlukla olduğu gibi ateşimiz ve mumlarımız sönmüştü. Annemle beraber Tina'yı bekliyorduk, ısınmak için birbirimize sıkıca sarılmıştık. Yiyecek hiçbir şeyimiz kalmadığı için üzgün ve kızgındık.

Tina eve genellikle yavaş adımlarla ve yorgunluktan bitap düşmüş bir halde dönerdi, ama o gece koşa koşa gelmişti. Kapıyı açıp, "Bilin ba'alım ne aldım?" diye sordu ve evdekilerden gözlerini kapamalarını isteyerek annesinin kucağına bir paket bıraktı: "Ekmek, peynir ve salam! Bu bize yarına kadar yeter!" dedi. Annesi Tina'ya, "Bunları nasıl aldın?" diye sordu. Tina bir yandan kekeleyerek, bir yandan da bunun tamamen sıradan bir şey olduğunu açıklamaya çalışarak, Maria halasının hediyesi olan mavi şalı aslında hiçbir zaman sevmediğini ve fabrikadaki kızlar hayran olduğu için o eşarbyı da piyangoya koymaya karar verdiğini söyledi: "İyi bir fikir ama, değil mi?" Yolanda şöyle sürdürüyor sözlerini:

Annemin niye ağlamaya başladığını büyüyünce anladım; Tina'nın dizleri soğuktan birbirine vuruyor, buna rağmen ısrarla şalın kendisi için hiç önemli olmadığını söylüyordu. O günlerde... şal ona verildiğinde sevinç çığlıkları atmıştı, küçük şalı sevmemiş olması tuhaftı ve gerçekte o mavi şal sınırlı sayıda kıyafet bulunan kış dolabının yegâne [zarif] giysisiydi. Küçük yalancının ne kadar yürekli olduğunu anladığımda... ona büyük bir hayranlık ve saygı duydum.

Çok geçmeden, babasının yanına gitme sırası bu kez Tina'ya gelmişti. Bu, Amerika'da maaşlı çalışan üç kişi ve bütün aileyi kısa sürede Amerika'da bir araya getirebilme ihtimali anlamına geliyordu. 25 milyon nüfuslu İtalya'nın yüzde üçünün yollara düşüp gemilere doluştuğu 1913 yılında Amerika Birleşik Devletleri'ne en büyük İtalyan göçü gerçekleşmiş oluyordu. Büyük İtalyan şehirlerinin hepsinde göçmen büroları kurulmuş ve Udine'deki büronun girişi, insanları gidecekleri uzak topraklarda bekleyen cazip iş imkânlarıyla dolu afişlerle donatılmıştı.

İnce ve kırılgan görünüşlü Tina, Haziran ayı sonunda eşyalarını topladı ve yapma çiçek ve meyvelerle süslediği 'gülünç' şapkasını giyerek, heyecan içinde yeni dünyaya yapacağı yolculuğu beklemeye başladı. Cenova'dan New York'a doğru yola çıkan SS *Moltke* adlı vapura, çoğu İtalyanın ödediğinden iki kat fazla, toplam 100

dolar ödeyip bindiğinde, tam on altı yaşındaydı. Tek başına Amerika'nın uçsuz bucaksız bozkırlarını ve dağlarını aşarak gerçekleştireceği zorlu tren yolculuğu düşünülecek olursa, aslında bu tutar fazla sayılmazdı.

Atlantik'i tam iki haftada geçtiler. Ve 'Saltarini-Modotti, Tina', 8 Temmuz 1913'te, biraz önünde oturan Amerika Birleşik Devletler göçmeni bürosu yetkililerinin karşısına geçmek üzere, Ellis Adası'nın gürültülü ve anlamsız kalabalığının ortasına doğru ilerledi. Yerel sendikaların İtalyan göçmenlere karşı düşmanlığı gün geçtikçe artıyordu, bu yüzden kendini 'öğrenci' olarak tanıttı. Girişinin engellenmemesi ve geri gönderilmemek için İtalya'da herhangi bir 'yakın bir akrabası ya da arkadaşı' bulunmadığını söyledi. Bütün göçmenlere sorulan standart sorulara cevap verirken, hiç hapse girmediğini ve hiçbir zaman bir anarşist ya da çok eşli biri olmadığını da beyan etti.

Giuseppe Modotti, Tina'nın yolculuğunun en son durağına, yani bundan sonra İtalyanların Mekke'si olacak San Francisco'da, Taylor Caddesi'ne kadar olan bilet ücretini ödemişti. Tina için, bundan sonraki birkaç yılını babası ve kız kardeşiyle geçireceği bu cadde, ona Amerika'yı boydan boya geçerken ilk defa denediği Amerikan ekmeği ve kahvesi kadar yabancıydı.

3
ALTIN KAPI

Tina Modotti, Oakland'dan körfezi geçerek onu San Francisco'ya getiren feribottan indiğinde, Amerika'ya yeni gelen pek çok insan gibi, dağların eteklerine kurulu şehrin güzelliğinden ve geniş doğal limanından çok etkilenmişti. Yedi yıldır görmediği Mercedes ile tanımakta güçlük çektiği Giuseppe Modotti, onu Kuzey Plajı'nın iskelesinde bekliyorlardı. Udine'nin yüzyıllık, koyu renkli, taş binalarından çok farklı, süslü ve parlak renklere boyalı ahşap evleri olan, bu tuhaf, egzotik şehrin caddelerinden, oldukça dik eğimli sokaklarının üzerindeki pastel renklere boyalı bir dizi hazır giyim dükkânının önünden geçerek, yeni evine doğru giden Tina'yı bu yolculuğun nasıl heyecanlandırmış olacağını hayal etmek zor değil. Hiçbir şey tanıdık değildi. Columbus Bulvarı üzerindeki dükkân ve işyerlerinin çoğunun ve şehrin 'Küçük İtalya'sı-

nın ana caddesinin isimleri İtalyanca'ydı ve dükkânlarda tanınık ürünler sergileniyordu:

... pasta (bir metre uzunluğunda sarı şeritler halinde spagetti ve makarna), askıda sosisler... peynir tekerlekleri... Samanla kaplı, yuvarlak altlı Chianti bölgesine ait kırmızı sofrâ şarabı şişeleri... bol kokulu diş diş sarımsak, taş gibi eski kaşar, baharatlar, kalın çekilmiş kahve ve fırından yeni çıkmış ekmek.

İtalya'da yaşadığı yoksulluk ve mahrumiyetin ardından, San Francisco ve 1952 Taylor Caddesi üzerindeki yeni evi Tina'ya cennet gibi görünmüştü. Şehrin en iyi bölgelerinden birinde, İtalyan mahallesinin kalabalığından uzaktaki bu iki katlı bina, Rus Tepesi'nin kuzeydoğu eğimi üzerindeydi. Birinci katta iki yatak odası ve bir salon vardı. İnce bir aralıktan denizin görülebildiği çekici cumbasıyla salon havadar ve aydınlıktı, zarif ve işlemeli bir şöminesi vardı. Evin konumu ve pencereleri, Giuseppe Modotti'nin Amerika'da geçirdiği yedi yılın sonunda sınıf atladığının bir göstergesiydi. Rus Tepesi'nde sadece daha zengin İtalyan göçmenler oturabiliyordu. Puslu günlerde bile evi aydınlatan cumba, refahın ve itibarın yerel bir sembolüydü.

Giuseppe Modotti Amerika'daki ilk yıllarında oldukça sıkıntı çekmişti. Yolanda Modotti o günleri, "Babam Amerika'ya gitmek zorundaydı, fakat ne yazık ki geldikten hemen sonra çalıştığı iş kolunda bir buçuk yıl süren bir grev oldu..." sözleriyle aktarıyor. Giuseppe, büyük ihtimalle öncelikle, erkek kardeşi Francesco'nun yaşadığı ve iş bulmanın çok zor olduğu Doğu Yakası'nda iş aradı. Giuseppe geldikten hemen sonra, Amerika büyük bir ekonomik krize girmişti: "Büyük şehirlerde binlerce işsiz, yoksulluk ve sefalet içinde yaşıyordu." Batı'daki fırsatlara dair haberler, Doğu Yakası'ndaki İtalyan cemaatine de ulaşmış olmalıydı. Özellikle 1906 depreminin ardından yerle bir olan San Francisco yeniden inşa edilirken, ekonomide patlama yaşanıyordu.

Giuseppe Modotti San Francisco'ya gelir gelmez, bir anda Küçük İtalya'da hızla yükselmekte olan girişimcilik ruhunu yakaladı. Mali kuruluşlar, küçük ölçekli işletmeleri inşaat yapmak ve iş kurmak üzere kredi almaya teşvik ediyordu. Giuseppe de kendi işini kurmak üzere şansını denemeye karar verdi. Çekirdekten yetişme bir makine işçisi olmakla birlikte, erkek kardeşi Pietro ve arkadaşı

Luigi Pignat'ın birlikte işlettikleri fotoğraf stüdyosunun onlara nasıl rahat bir hayat sağladığını görmüştü. İsmi Amerika'ya uyarlayıp, 'Joseph' olarak değiştirdi, bir ortak buldu. İki ortak İtalyan mahallesinin ortasında, Washington Meydanı'na birkaç adım uzaklıkta bir fotoğraf stüdyosu açtılar ve Crocker-Langley'in 1908 Şehir Rehberi'ne şu ilanı verdiler:

MODOTTI JOSEPH & CO.

(J. Modotti ve A. Zante)

Fotoğraf sanatçıları ve her türlü görüntüleme işi,
1865 Powell

Stüdyo, yaya trafiğinin ve potansiyel müşterilerin oldukça yoğun olduğu bir bölgede, bir-iki basamakla çıkılan, yüksek girişli, birkaç odalı bir mekândı. Giuseppe Modotti bu hızlı girişimi altın bir fırsat olarak görmekteydi. İtalyan mahallesinin tek ve en önemli fotoğrafçısı olan Giovanni Battista 'J.B.' Monaco, 1908'de, uzun bir yolculuğa çıkıp memleketi İsviçre'ye gitmeye karar vermişti. Giuseppe Modotti, onun gitmesiyle doğan boşluğu doldurabileceğini ümit ediyordu. Fakat bazı sebeplerle bu küçük işletme başarılı olamadı ve Modotti fotoğraf stüdyosu bir yıl içinde kapandı.

Tina geldiğinde, babası uzun zamandır Küçük İtalya'da Montgomery Caddesi üzerinde kendi mekanik atölyesini işletiyordu. İşinde oldukça başarılıydı, ancak sadece makine tamir etmek onu tatmin etmiyordu. 1920'lerin başında yaptığı buluş Battista'yı çok heyecanlandırmıştı: Popüler bir *ravioli** makinesi tasarladı, ardından bu makinenin reklamını yaptı ve yılın ilk çeyreğinde de satmaya başladı. Bir gün arkadaşlarıyla oturmuş, bu buluşuna bir isim ararlarken, bugün en küçük kızının yaş günü olduğundan bahsetti: "Evet, bugün Yolanda'nın yaş gününü kutluyoruz, makinenin adını Yolanda koymaya ne dersiniz?" diye sordu. Herkes, "Harika!" diye cevapladı ve Yolanda bir *ravioli* türünün adı oldu!

San Francisco'daki depremi izleyen ekonomik canlanma sayesinde Mercedes Modotti de I. Magnin'de iş bulmuştu. Tanıtımını, 'kadınlar için ithalatçı, üretici ve perakendeci', 'çocuk ve bebek giyimi' olarak yapan bir firmada terzi olarak çalışmaya başlamıştı. Tina gel-

*) İtalyan usulü mantı. (ç.n.)

diğinde, kardeşi onunla sadece yatağını paylaşmadı, ona I. Magnin'in dikiş odasında birlikte mesai yapacakları bir iş de ayarladı. Tina'yla Mercedes her zaman çok yakın olmuşlar, çok şey paylaşmışlardı. Aşağı yukarı aynı boyda ve yapıdaydılar, ama Mercedes'in sevimliliği Tina'nın çarpıcı güzelliğinin yanında gölgede kalıyordu.

Giuseppe ve Assunta Modotti (oturanlar), Yolanda ve Beppo Modotti (ayaktakiler), 1920 civarı.

I. Magnin'deki işleri oldukça yorucuydu ve emeklerinin karşılığını alamıyorlardı. Çalışan kadınlar oldukça dar bir odada, saatlerce dikiş dikiyorlardı. Ancak Tina, bütün boş zamanını babası, kız kardeşi ve arkadaşlarıyla birlikte sürekli gittikleri hafta sonu pikniklerine ve San Francisco'da yaşayan İtalyan göçmenlerin çok sevdiği kır yürüyüşlerine ayırıyordu. San Francisco'nun en hareketli bölgesi olan Küçük İtalya'da refah düzeyi 1913 yılında, daha fazla sayıda erkeğin eşini ve çocuklarını Amerika'ya getirmesine yetecek düzeye ulaşmıştı. Havada, göçmenlerin sendikal eylem gelenekleriyle birlikte getirdiği siyasetin kokusu hissediliyordu.

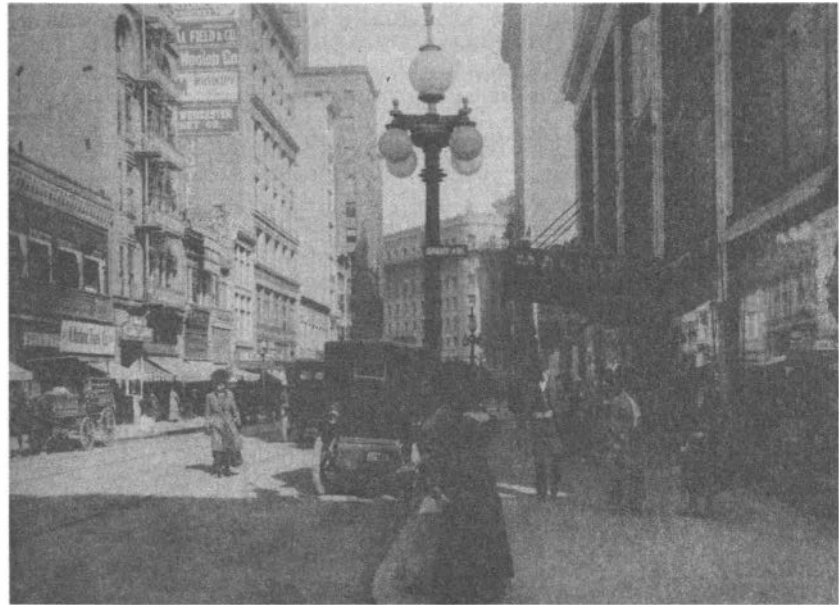
Daha ziyade 'kararsızlar' olarak

bilinen anarşist sendikacıların kurduğu IWW, Uluslararası İşçiler Birliği'ne benzer örgütlerin mahallenin tam merkezinde bir Latin kolu bulunurdu. Kültürel anlamdaysa, İtalyan tiyatrosunun 1909'dan 1912'ye kadar süren büyük uyanışını izleyen sezonda tiyatroların perdeleri açılmamıştı, ancak sahnelerin yakında yeniden canlanacağına dair söylentiler vardı.

Kuzey Plajı'nı San Francisco'nun merkezine bağlayan Stockton Tüneli, 1914 yılında resmi bir törenle açıldığında, Küçük İtalya bütününü yeni bir fikir dünyasıyla tanıştı. Tina da ufkunu, I. Magnin'in dikiş odasından öteye genişletmek istiyordu. Romantik güzelliği fazlasıyla ilgi çekiciydi ve artık ince yapılı, küçük bir genç ka-

din olmuştı; etkileyici zarif yüzü, koyu renkli dalgalı saçlar, büyük kahverengi gözler ve şehvetli dudaklarla çevriliydi. Güzelliği kısa zamanda işverenlerin de dikkatini çekti ve I. Magnin'nin en yeni tasarımlarına yarı-zamanlı mankenlik yapması istendiğinde, Tina bitmez tükenmez istekleriyle kısa sürede herkesi canından bezdirmeyi başardı. Yolanda Modotti, "Tina'nın elbiselere modellik yaptığını, vücut yapısının çok hoş olduğunu ve daha çok [I. Magnin'de] model olarak çalıştığını... Ve bundan keyif aldığı"nı hatırlıyor.

Tina'nın tiyatroyla ilgilenmeye başlaması muhtemelen Amerika'ya gelişini izleyen yıla denk düşüyor. 1914'de şehir merkezindeki Mimi Aguglia Cort Tiyatrosu'nda *Madame X* sahnelenince, North Beach'de tiyatro rönesansı umutları iyice artmıştı. Cort'taki oyunlar Ağustos ayında sona erdiğinde, Aguglia, aynı repertuarı Tina'nın evine sadece iki blok uzaktaki Washington Square Tiyatrosu'nda sahneleyeceklerini duyurdu. Giuseppe Moddotti ile kızları birer tiyatro âşığıydılar ve çoğu İtalyan gibi, operayı çok seviyorlardı. Tina ve Mercedes gidebildikleri her gösteriyi izlerken, Giuseppe Moddotti müzik aletleri koleksiyonu yapıyor ve evde arylar söylemeyi çok seviyordu. Bazen hafifçe rol kesip, bir masanın etrafına toplanan komşuları için söylerdi; onlar da, "Moddotti yine şakımaya başladı," derlerdi.

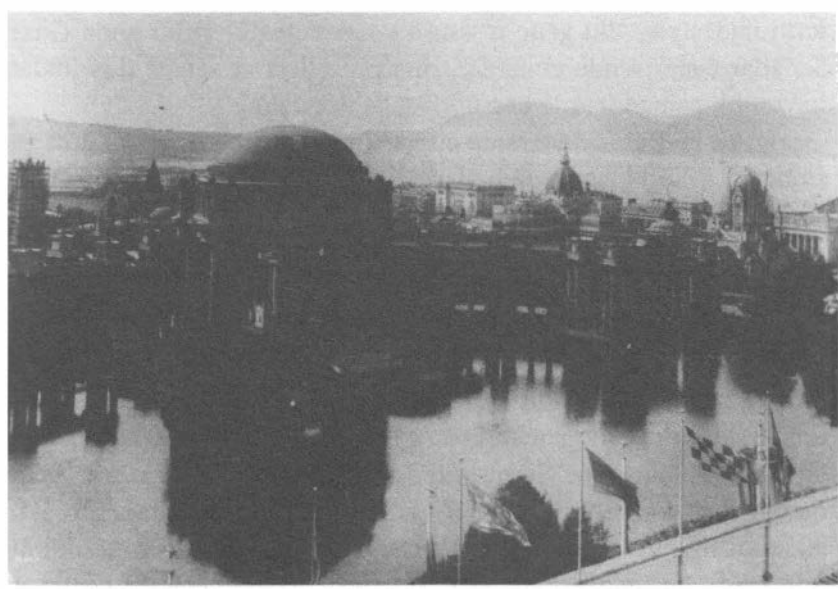
I. Magnin, San Francisco, 1913 civarı.

Giuseppe Modotti bir masanın etrafında toplanıp daha ciddi konular üzerine konuşmayı, sendikalar ve emekçi haklarıyla ilgili tartışmayı da seviyordu. Ağustos 1914'de 1. Dünya Savaşı çıktığında, o dönem San Fransisco'ya yerleşmiş olan Giuseppe ile erkek kardeşi Francesco, sosyalistler ve 'kararsızlar' gibi, savaşa kesinlikle karşıydılar. Tina daha sonra aile içindeki tartışmaları şöyle hatırlayacaktı: "Sosyalist olan babamla amcam, Amerika'da neler olup bittiğinden, sosyalistlerin ve sendikacıların savaş karşıtı hareketinin nerelerde güçlü olduğundan söz ederlerdi."

Eylül ayında Alman zeplinleri, topçu savaşları ve İtalya'nın savaşa girmek üzere olduğuna dair haberler yerel İtalyan gazetesi *L'Italia*'nın manşetlerini işgal etmekteydi ve İtalyanlar haliyle gelişmeleri korkuyla takip ediyorlardı. Bu durum, Modotti gibi, aileleri savaş bölgesine yakın olanları daha çok ilgilendiriyordu. 1915'in yaklaşmasıyla birlikte, yerel gazete okurları daha çok San Francisco'da gerçekleşecek Panama-Pasifik Sergisi'yle ilgilenmeye başlamışlardı. Panama Kanalı'yla birlikte eşzamanlı olarak açılan ve Tina'nın hayatında bir dönüm noktası olan sergi, insanlığın üretkenlik ve yaratıcılığına bir saygı duruşuydu. Bu sergi, çoğu insan tarafından insanlığın ilerlemesine öncülük eden bir ifade olarak kabul edildi. Sergiyi düzenleyenlerin hedeflerinin ne olduğu tam olarak bilinmese de, sergi sayesinde şehir gerçek bir panayır yerine dönüşmüştü. En ilgi çeken etkinlik, *Stella*'nın 'nefes alan çıplağın boyanması' adlı gösterisiydi. Bu gösteride Stella, on sent gibi makul bir ücret karşılığında karşısına oturan kişiye arzu dolu bakışlarla bakıyordu. Tahmin edilebileceği gibi, sergi sanatsal heyecanın yanı sıra ilerici ideallerle ilgili bir uyarıcı haline de gelmişti. Ziyaretçiler ellerine ABD kadın hareketinin öncüsü Susan B. Anthony'nin fotoğrafını alıp pavyona akın etmişlerdi. Süfrajeterler* bütün gün çadırdıydılar; sürekli toplantılar yapıyorlardı ve eylemciler, Amerikalı kadınlara eşit oy hakkı verilmesi için hazırladıkları dilekçeyi imzalamak üzere ziyaretçileri çadıra davet ediyorlardı. Bu şekilde 500 binden fazla imza toplanmıştı.

On sekiz yaşındaki Tina'nın da aralarında olduğu ziyaretçilerin büyük çoğunluğunun ilgisini, egzotik Lagün'ü ile Güzel Sanatlar Sarayı çekmişti. İzleyici için ilginç olan, Panama-Pasifik Sergisi'nin modern sanat ve fotoğraf üzerine çalışmaların sergilendiği ulusla-

*) Kadınların oy kullanma hakkını savunan kadınlar. (ç.n.)

Güzel Sanatlar Sarayı, Panama-Pasifik Sergisi, San Francisco, 1915.

rarası bir sanat sergisi olmasıydı. Buluşma mekânı başlı başına ‘olağanüstü ve rüya gibi’ bir yerdi. Lagün’ün karşısında Heykel Tapınağı ve “tapınağın tepesinde de gözlerinden esrarengiz pırlantalar döken kadınlar” vardı. Galerinin içi, dünyanın çeşitli yerlerinden toplanmış sanat eserleriyle doluydu. Modern sanatlar bölümündeyse, Edward Munch’un tabloları ile İtalyan fütüristlerin daha önce Amerika’da hiç sergilenmemiş çalışmaları yer alıyordu. Resimsel fotoğrafçılıktan örnekler verilirken, profesyonel sergiler arasında “Edward H. Weston’ın Tropico, Kaliforniya”sı da vardı. Resim sergilerini Weston da gezmişti ve hayatında ilk olarak bu fuarda karşılaştığı modern sembolizm ve ekspresyonizm kavramları ‘hayatını değiştirmişti’.

Buna karşılık Tina, Udine sokaklarında karşılaşmayı hayal bile edemeyeceği bir dünyayla tanışmaktaydı. Artık, göçmen İtalyan kadınlarını o güne kadar kısıtlayan kalıpların dışına çıkan bir başka hayat ihtimali üzerine düşünebilirdi. Güzel Sanatlar Sergisi gerçekten de, “Büyük resim ve heykellerin bir araya getirilmesinden çok daha fazla bir şey olmuştu. Bir okuldu...” Fakat 1915 sergisi Tina’nın hayatını yalnızca soyut olarak değil, somut olarak da değiştirdi. Bu sergi sırasında Tina, genç ressam ve şair Roubaix’yle tanıştı. O gün-

lerin ifadesiyle, "İki genç insan, hiç beklemedikleri bir anda Güzel Sanatlar Galerisi'nde tanıştılar, ortak idealleri ve sanata duydukları hayranlık zaman içinde karşılıklı aşka dönüştü..."

Herkesin 'Robo' diye hitap ettiği Roubaix, o sırada yirmi dört yaşındaydı. "Zarif klasik yüz hatlarına sahip, ilginç küçük bıyığı ve pek çok ruh haline aşına büyük gözleri"yle uzun boylu, zayıf, çapkın bir yakışıklıydı. "Onda [Tina'nınkiyle] uyumlu bir incelik vardı." Pele-rini ve bastonuyla göze çarpan bu bohem sanatçı, geleneklere karşı aleni bir kayıtsızlık içindeydi. Robo'nun ailesinin kökleri Louisiana'daki Fransız *creole** topluluğuna kadar gitmekteydi. Oregon eyaletinde James ve Rose de l'Abrie Richey'in oğlu olarak dünyaya gelmiş, çocukluk ve ilkgençlik yılları, biricik oyun arkadaşı olan küçük kız kardeşi Marionne'yle birlikte kırsal bir çevrede geçmişti. Ailesi dindar değildi. Robo kiliseye ilk adımını otuz bir yaşında atacaktı, fakat kişiliğinin sürekli araştıran, maddi dünyaya ve kendi toplumunun gerçeklerine duyduğu nefretle beslenen, son derece dinsel, hat-ta neredeyse mistik bir yanı bulunuyordu. Adı bir yabancıyı çağırış-tırsa da Robo, ülkesiyle barışık ender Amerikalılardan biriydi.

Tina'ya ilgi duymasının sebebi belki de, egzotik ve güzel olana yönelik tutkusuydu. Tina için cazip olansa hiç şüphesiz, genç adamın bu sergiyle birlikte Tina'ya göz kırpan o yeni dünyanın bir parçası olmasıydı. Tina, İtalyan olmayan birine âşık olarak gelenekleri ihlal ediyordu. Robo'yla ilişkisi, ait olduğu topluluktan ayrılma konusunda nihai bir karar vermesine katkıda bulunacaktı.

*) Avrupalı-Afrikanlı melezi. (ç.n.)

'Körfez Şehri' Bohemya, Mark Twain, Ambrose Bierce ve Jack London gibi efsane yazarların eserlerinde adı hep geçen, kadim ve renkli geçmişî olan bir şehirdi. Ünlü Bohem Kulübü'nün asil üyelerinin pek çoğu 1. Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle buradan ayrılmış olsalar da, ayrılanların yerini yeni sanatçı ve yazarlar almıştı. Gerek Meksika'da gerekse Bolşevik Rusya'da havada yalnızca savaş değil, aynı zamanda devrim kokusu vardı ve yaşanmakta olan karışıklıktan parlak, yeni bir uluslararası düzenin doğacağını öngörmek âdeta entelektüel bir zorunluluktur. Bu yeni düzenin taraftarları arasında, sınırsız özgür aşk üzerine, sanat için sanat üzerine ve onlara ilham veren ütöpik hayaller üzerine konuşan bir grup San Franciscolu bohem sanatçı da göze çarpıyordu.

Tina ve Robo'nun arkadaşı çevresi bu kültürel radikalizm meselesiyle çok yakından ilgileniyordu. Arkadaşlarından biri heykeltıraş G.B. Portanova, diğeri de hayatın keyfini çıkaran yoldaşı, gözü yükseklerdeki ressam Stefania Pezza idi. Roma'dan San Francisco'ya, 1915 sergisinin cazibesine kapılarak, sergiyle oluşan sanat ortamının tadını çıkarmak için gelmişlerdi. Bir diğerk arkadaşısıya renkli ve aykırı kişiliğiyle Dorothea Childs idi. Onun gizli içki satılan taver-nası, 1917'deki Yasak'la* birlikte, toplumsal ahlâk değerlerine karşı çıkan bohemlerle, fahişeler, asker kaçakları ('aylaklar' da deniyordu) ve diğerk 'sakıncalılar'ın birbirine karıştığı yasadışı bir meyhaneye dönüşmüştü. San Francisco ve Oakland'ın sanatçıları ve entelektüelleri, şehrin İtalyan bölgesindeki bu canlılığa uzun süredir hayrandılar. Kimisi Küçük İtalya'nın aşevlerine dadanmış, kimisi de muhitte stüdyo kiralamıştı.

İtalyan tiyatrosunun 1916'da kendi mahallesine dönmesinden etkilenen Tina, yeni başladığı mankenlik kariyerini bırakmaya ve amatör yapımlarda rol almak üzere oyunculuk sınavlarına girmeye karar verdi. San Francisco bölgesindeki amatör tiyatro kulüpleriyle ilgili bugün çok az şey bilinse de, Tina'nın küçük bütçeli yapımlardaki oyuncululuğunun 'çok beğenildiği ve alkışlandığı' bilinmektedir. Tina, bu başarının verdiği motivasyonla profesyonel oyuncululuğu da denemek istedi. Tina ve Mercedes o günlerde sık sık Taylor Caddesi'ne yürüme mesafesinde olan Özgürlük Tiyatrosu'na oyun izlemeye gidiyorlardı. Bilet fiyatları I. Magnin'de çalışan kızların bile satın alabileceği kadar makuldü: sadece 25 sent.

Küçük İtalya'da profesyonel gösterilerde ufak bir rol kapmak o kadar zor değildi. Bir yönetmen, Columbus Bulvarı'yla Stockton Caddesi'nin köşesinde oturur, bağırarak açıkta olan rolleri ve sokakların müstakbel oyuncularla dolu olduğunu söylerdi. Tina, ya yerel bir yetenek avcısı tarafından amatör bir yapımda keşfedilerek, ya da gerçekten bir sokak köşesinde yapılan oyunculuk sınavlarındaki başarısıyla öne çıkarak, 1917 yılında, Alfredo Araloti'nin yönetmenliğini yaptığı, yeni kurulan bir hafif opera topluluğu olan Citta di Firenze'ye (Floransa Şehir Kumpanyası) kabul edilmişti.

Tina daha deneyimli oyuncular arasında acemi kalıyordu, ama tiyatro eleştirmenleri onun oyuncululuğunu değerlendirmekte aceleci

*) ABD'deki içki yasağı devri. (ç.n.)

değillerdi. Temmuz ayının ilk günlerinde, Liberty'de birkaç ay çalıştıktan sonra, yönetmen-oyuncu Aratoli şerefine düzenlenen özel bir gecede sahnelenen *Stenterello ai Bagni di Livorgno* adlı hafif komedideki performansıylayla *L'Italia* gazetesi, Tina'dan ilk kez profesyonel bir oyuncu olarak söz etti. Oyunun ardından, topluluğun onuruna, arkadaşları, hayranları ve bu önemli gecede kız kardeşini yalnız bırakmayan Mercedes Modotti'yle birlikte yerel bir restoran olan Gianduja'da gece geç saatlere kadar süren bir yemek verdiler.

Sahneye ilk defa çıktığı için Tina henüz tam bir profesyonel sayılmıyordu, ancak kısa zamanda izleyicinin dikkatini çekmiş, 'İtalyan kolonisince çok tutularak' yeni topluluğun parlayan yıldızlarından biri olmuştu. Onun yeni keşfedilmekte olan yeteneği önceleri küçük bir şok yarattıysa da, ailesini memnun etmiş olmalıydı. Yolanda Modotti, Tina'nın o kadar iyi bir sesi olmasa da düzgün şarkı söylediğini, oyunculuk yeteneğini mükemmel bir sahne duruşuyla birleştirerek birkaç ay gibi kısa bir sürede tiyatroya giden Küçük İtalyalıların şerefine kadeh kaldırdığı biri haline geldiğini hatırlıyor.

Eylül ayında Floransa Şehir Kumpanyası, başarılı bir sezonun son haftasında Liberty'de Tina'nın şerefine düzenlenen geceyi, özel bir gösteriyle açtı. *L'Italia* bu etkinliği, Tina'nın gülümseyen bir fotoğrafı ve bir yazıyla birlikte du-

AL TEATRO LIBERTY

La serata d'onore di Tina
Modotti

Signorina Tina Modotti

La Compagnia Comica Città di Firenze, diretta dall'artista Alfredo Aratoli, sta per lasciare dopo alcuni mesi d'una fortunata stagione al Teatro Liberty. Essa sta ora dando la sua ultima settimana.

Questa sera avremo una serata eccezionale in onore della signorina Tina Modotti, la intelligente e giovane attrice che ha saputo accattivarsi le simpatie generali del pubblico e formarsi uno stuolo di am-

San Francisco Liberty Theatre'da Tina Modotti onuruna düzenlenen gece, 1917.

yurdu. Bu fotoğrafta Tina'nın üzerinde Viktoryen tarzda uzun kollu, manşetleri fırfırlı bir bluz vardı; çenesini, birbirine kenetlediği ellerine dayamıştı.

Bu gece, toplumun takdirini kazanmış ve oldukça kalabalık bir hayran kitlesine sahip yetenekli genç kadın oyuncu, matmazel Tina Modotti'nin şerefine istisnai bir gösteri sahnelenecektir. Tina, bu gösteride *Dall'Ombra al Sole* (Gölgeden Güneşe) adlı sevimli ve meşhur bir komedide Lisetta'nın bir bölümünü oynayacaktır...

Bu gösteri, Tina'nın bir İtalyan göçmeni olarak, terzilik ve modelikten profesyonel oyunculığa geçişinde dönüm noktası oldu. *L'Italia*'da ertesi gün yayınlanan eleştiri yazısında, Tina'nın oyunculuk yeteneği 'özgür, kendine özgü ve bütünleyici' diye nitelenirken, Lisetta'nın en zor bölümünde sergilediği performans 'hırslı, canlı ve baştan çıkarıcı' bulundu:

Tina Modotti'nin; şehrin küçük amatör tiyatrolarında izleyip hayran olduğumuz, alkışladığımız bu sevimli küçük hanımın ilk profesyonel sahne deneyimini bu şekilde yaşayabileceği, içli sesine ve duygularına bu kadar uyan ve onda doğuştan var olan sanatçı duyarlılığını ortaya çıkarabilecek bir başka komedi daha olamazdı. Bu başarı ona bir gün çok parlak ve kıskanılacak ölçüde görkemli bir kariyer sağlayacaktır.

Yıllar geçecek, zaman değişecek, ancak Tina'nın bir gece önceki performansı sanat(ın)a âşık bir ruhta bütün canlılığını daima koruyacak...

Oyun, Tina'nın defalarca sahneye çağrılmasının ardından sona erdi ve genç kadına çiçek ve hediye yağdı. Hediyeler arasında, Aratoli topluluğundan bir tuvalet takımı ile Tina'nın oyunculuk danışmanı Oreste Seragnoli'den bir çift elmas küpe de bulunuyordu.

Tina'nın, yerel sahnedeki ilk sezonunu başarıyla tamamladığı günlerde, İtalya'dan, ordunun büyük bir bozguna uğradığı ve sivil halkın bölgeden tahliye edilmekte olduğu yönünde haberler gelmekteydi. *L'Italia* savaşa ilgili haberleri ilk sayfadan veriyor, İtalyan halkının vatanseverlik duygularını şişirerek, sabırsız okuyucuya İtalya'daki dostları ve akrabalarıyla ilgili neler olduğunu bildiriyordu. Tina, Aralık ayında on dört yaşındaki erkek kardeşi Benvenuto'dan Modotti ailesinin de bölgeden tahliye edildiğini haber veren

bir mektup aldı. Birden öylesine endişelendi ki, mektubu yanına alarak yayınlamak üzere derhal *L'Italia*'ya gitti. Böylece, aynı bölgede yaşayan diğer insanlar da neler olup bittiğini öğrenebileceklerdi:

Friulianlı göçmenlerin ilk mektupları San Francisco'da yaşayan akrabalarına ulaşmaya başlamış durumda. Mektup alanlardan bir tanesi de küçük hanım Tina Modotti'nin ta kendisi. Erkek kardeşler[ın]den biri diğerlerinin adına şunları yazmış...

"Bugün o kadar üzüntülüym ki, maruz kaldığımız değişiklikleri sana anlatma gücünü kendimde zorlukla bulabiliyorum. Memleketimiz Udine'den sizlere söyleyebileceğim tek şey, çok misafirperver olsalar da, Abruzzia'daki küçük bir köye, bütünüyle yabancı insanların arasına mülteci olarak gelmemiz. Udine'yi ne kıyafet, ne de başka bir şey düşünecek halde, apar topar terk etmek zorunda kaldık... Üç gün, üç gece yolculuk ettik. Kampa sağ salim ulaştık, fakat Udine'mize ve çok uzakta olsanız da sizlere kavuşma düşüncesi aklımızdan hiç çıkmıyor."

Bu haber San Francisco'daki Modotti'leri kedere boğmuştu. Tina'nın annesi elli dört yaşındaydı ve Tina onun kış ortasında, üç küçük çocuğuyla birlikte, zorla yürütüldüğü düşüncesine dayanamıyordu. Ayrıca, on sekiz yaşındaki Valentina Gioconda da, Udine'den ayrıldıklarında birkaç aylık hamile olduğu için annesine fazla yardım edememişti. 18 Ocak'ta, Tullio adında bir erkek çocuk dünyaya getirdi. Oğlan, savaş çıkınca Gioconda'dan ayrılan bir İtalyan askeri olan babasının kim olduğunu asla bilmeyecekti.

Savaş haberleri milliyetçi duyguları derinden etkilemiş, mültecilere insani yardımda bulunmak üzere yaygın bir seferberlik başlatılmıştı. ABD 1917'de savaşa girmiş, 'domuz eti yenmeyen cumartesi'leri 'dondurmasız günler' izlemişti. Bütün çaba, kurşun üretiminde kullanılan yağı daha az tüketmek içindi. İtalyan kolonisinde maskeli balolar düzenleniyor, kadınlar kulübü gelir elde etmek için çiçek düzenlemeleri hazırlıyor, Kızılhaç İtalya'daki savaş mağdurlarına destek olmak üzere para topluyordu.

Tina, Şubat ayının ortasında, "Love of Country" adlı hayır amaçlı bir oyunda rol alarak savaş için bir şeyler yapmaya karar verdi. Yerel gazeteler, *La Gerla de Papa Martin* (Baba Martin'in Küfesi) oyununu izleyen haftalar içinde toplumun heyecanını ve vatanseverlik duygularını harekete geçirmeye çalışmıştı. Gösteriden iki

gün önce *L'Italia*'da Tina'nın bir fotoğrafı eşliğinde yayınlanan yazının başlığı şöyleydi: "Küçük Hanım Tina Modotti, soylu ve yetenekli Tina, *La Gerla de Papa Martin* oyununda Amelia'nın bir bölümünü oynayacak." Oyun günü, kişi başına en çok 75 sent ödenen tiyatro ağzına kadar doluydu. Tina yardımcı bir roldeydi, fakat yine çok iyi eleştiriler almıştı.

Tina, hayatı boyunca peşini bırakmayacak olan skandallardan ilkinin adı karıştığında, başarısının keyfini çıkarmaktaydı. Arkadaşları heykeltıraş Portanova ve Stefania Pezza'yla arasındaki özel ve profesyonel ilişki, Pezza'nın Temyiz Mahkemesi'nde açtığı kamu davası nedeniyle bozulmuştu. Pezza, Portanova'nın 1914'de çıktığı San Francisco yolculuğunun parasını ödemediğini ve bu süre içinde ona maddi anlamda destek olduğunu, fakat Portanova'nın sonradan bu parayı kendisine ödemediğini öne sürüyor ve paranın kendisine geri verilmesini talep ediyordu. Tina davada şahit olarak çağrıldı ve anlaşılan yanlışlıkla, Portanova'nın nü heykeli *Rigenerazione* (Yeni-den Diriliş) için poz veren model o olduğu söylentileri ortaya çıktı; heykel, Nob Hill'deki lüks Feirmont Otel'i'nin sahipleri tarafından sipariş edilmişti. *L'Italia*'da Tina'nın davadaki rolüyle ilgili olarak yayınlanan ilk haberde şu ifadeler yer alıyordu:

Portanova, *Rigenerazione* heykelinin yapımında, bu sevimli küçük hanımın klasik yüzünden esinlenmişti ve Portanova'nın yonttuğu heykeldeki güzel kadın profilindeki hatlar, küçük hanım Tina'dan başkasına ait olamazdı.

Portanova'nın Tina'nın vücudunun hangi bölümünden esinlendiğini merak uyandırıcı bir şekilde muallâkta bırakan haber, şöyle devam ediyordu: "Continental Otel'den bayan Kattrin [aynen] Cope da Portanova'nın modellerinden biriydi ve Tina'nın bir gün sonraki tanıklığı sırasında doğruladığı gibi, heykeldeki 'mükemmel ve yılan-kavi kıvrımlar' aslında ona aitti." Duruşma, büyük ihtimalle, açık saçık ifadeler ve Pezza'nın insanı hayrete düşüren 25 bin dolarlık tazminat talebiyle dillere düşmüştü. Tina, gelecek vaat eden oyunculuk kariyerini kaybetmesine yol açabilecek iftiralara karşı ihtiyatlı davranarak, *L'Italia*'nın editörü ve opera yönetmeni Ettore Patrizi'ye bir mektup yazdı. 28 Şubat tarihli bu mektup âdeta bir gün sonrasının tekzibi gibiydi:

Sizinki de dahil olmak üzere bazı gazeteler Pezza-Portanova durumuşmasından söz ederken, aşğıdaki imzanın sahibine model demeyi tercih ediyorlar. Sizden bu ifadenizi düzeltmenizi rica ediyorum, çünkü ben bir heykeltıraş modellik yapmadım, Portanova'nın, daha doğrusu iki tarafın da arkadaşı olarak, saygı duyduğum bu sanatçıya heykeli *Rigenerazione*'ye son dokunuşları sırasında başımın ana hatlarını taslak olarak çizmesi için birkaç defa izin verdiğimi kabul ediyorum...

Çok teşekkürler.

Tina Modotti

Tina, bu heykel için poz verip karşılığında bir ücret ve çek aldığını daha önce doğrulamış olduğundan, mektubu bir yanıyla gerçeği yansıtıyordu. 5 Mart'ta jüri, Portanova'nın aleyhinde ve 'asistanı'nın lehinde bir karara vardı. Tina'nın Portanova'ya profesyonel olarak modellik yapıp yapmadığı meselesiyse belirsiz kaldı. Ancak Tina, ressamların ve fotoğrafçıların eserleri için esin kaynağı ve model olarak ilk kez bu olayla kayıtlara geçti; sonradan ressam ve fotoğrafçılara verdiği pozlarla ününe ün katacaktı.

Portanova skandalının gazete sayfalarından inmesiyle Tina derin bir nefes aldı, çünkü yapması gereken işler vardı –Floransa Şehir Kumpanyası'yla Liberty'de yeni bir sezona başlamak da bu işlerden biriydi. Liberty'de ilkbahar ve yaz sezonu boyunca rol aldığı oyunlar büyük alkışlarla karşılandı. İtalyan operası bir kez daha Washington Meydan Tiyatrosu'na geri dönmüştü ve Tina, Nisan ayında ilk defa evine çok yakın bir tiyatrodaki sahneye çıkacaktı. Genç kadının savaş boyunca desteklediği sol eğilimli yerel gazete *La Voce del Popolo*, Floransa Şehir Kumpanyası'nın İtalyan Kızılhaçı yararına sahnelediği kısa güldürü *Don Francesco*'ya sponsor olmuştu. Tina, Mayıs ayında organizasyona bir kez daha, bu sefer tiyatrodaki yer gösterici olarak çalışıp katkıda bulundu ve aynı tiyatrodaki gerçekleştirilen 'Büyük Yurtseverler Festivali'nde grubun önde gelen kadınlarıyla birlikte bağış topladı. Birkaç gün sonra adı, Paolo Giacometti'nin başarılı, etkileyici yapımları *La Morte Civile*'yle ilgili bir eleştiri yazısında şu ifadelerle yer aldı: "... küçük hanım Tina Modotti, gerek diksiyonu gerekse sahne performansıyla, mahkûmun küçük kızı rolünde muhteşemdi".

Yerel tiyatro, yaz ortasında Amalia Bruno ve Oreste Seragoli'nin, hem İtalyan tiyatrosundan örnekleri, hem de Avrupa'nın en iyi bazı

modern oyunlarını sahneleyen yeni bir grup kurmasıyla heyecan verici bir dönüş yapmıştı. Tina'ya bu yeni gruba katılması önerildi ve grubun Washington Meydan Tiyatrosu'ndaki Dört Temmuz tarihli ilk gösterisinde adı büyük harflerle yazıldı. İlk rolü, "Romolotti'nin *Amor nell Tempo di Guerra* (Savaş Sırasında Aşk) adlı oyununda güzel, kısa bir sahneydi... Bayan Modotti küçük rolünün ardından özel alkış aldı". Bruno-Seragnoli kumpanyası toplumsal ve siyasal tiyatroyla da yakından ilgiliydi: Tina sahneye çıkmadan, Almanya'nın Fransa'yı işgalini konu alan *The Factory Strike* (Fabrika Grevi) adlı iki perdelik bir başka oyun daha sahneleniyordu. Bunu bir sonraki gün, yeni grubun repertuarındaki *The Russian Revolution* (Rus Devrimi) adlı oyun izledi.

Tina, Dario Noccodemi'nin *La Lettera Smarritta* (Samiriye Mektubu) adlı komedisinde başrol oynadıktan sonra, Bayard'ın *The Urchins of Paris* (Paris'in Mahalle Çocukları) adlı komedisinde rol aldı. Ağustos ortasında Seragnoli onuruna sahnelenen Rovetta'nın *I Disonesti*'sinde 'son derece güzel ve zarıftı'; tek perdelik *Papa Stefano*'daki 'büyük başarısı' nedeniyle 'çok alkışlandı'. Ibsen'in *The Spectres* (Hayaletler) adlı oyununda Regina rolünde, 'övgüyü hak eden bir performans' sergiledi. Ardından, İtalyan savaş mağdurları yararına, bir annenin asker oğullarına duyduğu sevgi üzerine bir oyun olan *La Nemica*'daki rolüne hazırlandı. Gazetelerdeki tiyatro eleştirmenlerinden biri şu yorumu yapıyordu:

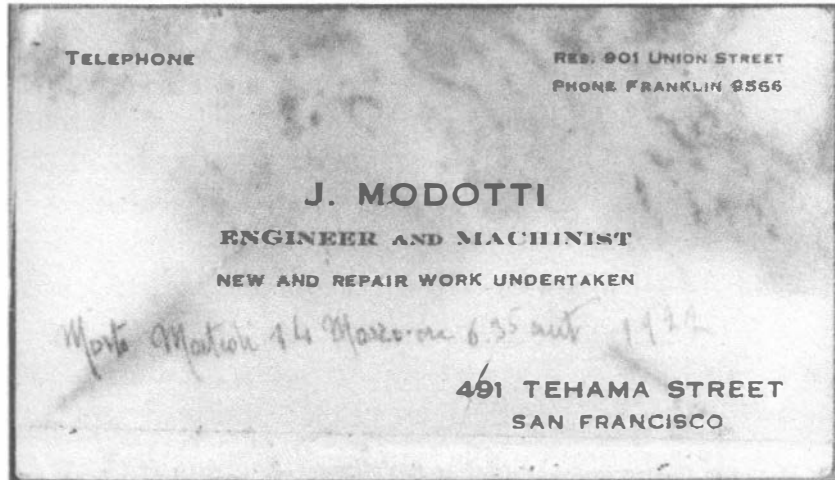
Oyunun 'Marta Regnault bölümü', bütün koloninin hayran olduğu ve oyunculuk yeteneğinin parlaklığı kadar, yaptığı iyilikler nedeniyle de çok sevilen biri olduğunu rahatlıkla söyleyebileceğimiz Tina Modotti tarafından oynandı. Tina henüz kariyerinin başında, her geçen gün gerçekten de büyük bir ilerleme [kaydediyor] ve dün akşam özellikle ilk perdenin final sahnesinde rolüne katmayı başardığı dramatik yoğunlukla en ateşli hayranlarını bile çok şaşırttı... Bayan Modotti bu sahnede, tabiri caizse bir oyuncu olarak diplomasını aldı ve eğer çalışmaya bu şekilde devam edecek olursa, kariyerini garantilediğini söyleyebiliriz.

Avrupa'daki savaşın sona erme ihtimali belirince Giuseppe Modotti, her iki kızı da çalıştığı ve işleri giderek iyiye gittiği için, ailesinin geri kalanını da yanına alma hazırlıklarına girişti. 1918 yazında bir ara, 901 Union Caddesi üzerinde, Rus Tepesi'nin üst tarafındaki

daha nezh bir bölgede büyük bir daire kiraladı. Şık Viktoryen bina-
nın ilk katındaki bu dairenin arkasında bir teras vardı. Altından ge-
çen caddenin epey üstündeki geniş köşe çıkmasına San Francisco
Körfezi'nin olağanüstü manzarası hâkimdi. Giuseppe işini Market
Caddesi'nin güneyindeki Tehama Caddesi'ne taşıdı. Burası işini ra-
hatlıkla büyütebileceği bir bölgeydi ve gelir gelmez Assunta Modot-
ti'nin adını *San Francisco Şehir Rehberi*'ne kaydettirdi.

Tina hayatındaki bu yeni, ferah düzenden, hayatının bir başka
yöne doğru değişmesinden memnundu. Toplum tarafından gelecek
vaat eden genç kadın oyuncularından biri olarak görüldüğü için,
Ağustos ayında Amalio Bruno ve Oreste Seragnoli'yle birlikte yeni
kurulan bir başka tiyatro grubuna davet edildi. La Moderna kum-
panyası, oyunlarını Washington Meydan Tiyatrosu'nda sahneleye-
cekti ve böylece 'İtalyan Mahallesi'nde ciddi sanatsal kaygılar taşıyan
kalıcı bir tiyatro' olacaktı. North Beach tiyatrosunun eski ekibine
Los Angeles'tan New York'a gelen bazı ünlü oyuncular katılmıştı ve
bunlar arasında Frank Puglia ve karısı Irene Veneroni ile onun daha
sonra Tina'nın kız kardeşi Yolanda'yla evlenecek olan erkek kardeşi
Guido Gabrielli de bulunuyordu.

La Moderna'nın kuruluşu, herkesçe heyecanla beklenen 1918
tiyatro sezonunun en heyecan verici gelişmesi olarak kabul edili-
yordu. New York'taki opera çevresi sadece San Francisco tiyatro-

Giuseppe Modotti'nin kartviziti, San Francisco, 1918 civarı.

"Tina Modotti Evleniyor", San Francisco, 1918.

Yazıya eşlik eden fotoğraftaki Tina, dekolte elbisesi, sarkık dudakları ve çekici göğüslerinin üzerine isteksizce yerleştirdiği elleriyle yeni ve duygusal bir görünüm sergiliyordu. Yıllarca Tina'yla birlikte hatırlanan bu fotoğraf, belli ki, yıldızlara destek olan bir fotoğrafçının başarısıydı ve büyük ihtimalle Hollywood filmlerinde oynayabilmek için çekilen ilk tanıtım fotoğraflarından biriydi.

Gazetenin manşeti her şeyi açıklıyordu: 'TINA MODOTTI SPO-SA' (Tina Modotti Evleniyor). Tina'nın İtalyan olmayan biriyle evlenmekte olduğunu anlatan yazı ortalığı karıştırmıştı:

Bayan Modotti'nin adını ve güzel yüzünü La Moderna kumpanyasının afişinde grubun üyesi olarak gören gedikli takipçileri, oyunculuğu üzerine olumlu yorumlar yapılan ve parlak bir geleceği olduğuna inanılan bu genç, çekici ve yetenekli kadın oyuncuyu izleyebilmek için birkaç hafta boyunca boşuna beklemişler... [Zira o] iki kişilik bir aşk şiirinin parçası olmaya karar vermiş. Birkaç gün önce mükemmel ve saygıdeğer bir Kanadalı Amerikalı [böyle yazıyor] genç, seçkin bir ailenin bir üyesi ve bir resim tutkunu Bay R. de l'Abrie Richey'le evlenmiş... Tina Modotti'nin tiyatrodan uzaklaşması, sanattan uzaklaştığı anlamına gelmiyor; genç oyuncunun niyeti çalışmalarına devam etmek ve kendini büyük ihtimalle Amerikan dram tiyatrosuna adanmak. Hiç şüphesiz onu güzel bir gelecek bekliyor...

Yerel tiyatrodaki başarısının verdiği cesaret ve kariyerinde yavaş yavaş ilerleme kararlılığıyla Tina, şansını Hollywood'da denemeye karar verdi. Annesi ve kız kardeşi zaten Los Angeles'te yaşadıkları için Robo bu taşınmaya karşı çıkmamıştı. Tina kariyerinde ilerledikçe, Robo Tina'nın gölgesinde yaşamak zorunda kalmıştı, ancak yine de ilişkileri San Francisco'da daha da zenginleşmiş gibiydi. Amerika'da geçirdiği beş yılın ardından, ailesi ve diğer İtalyanlarla birlikte yaşadığı güvenli ve sıcak ortamı bırakarak, yabancı olduğu, fazla tanımadığı ve gözünü korkutan Anglo-Sakson dünyasına cüretli bir adım atmıştı. İtalyan olmayan biriyle evlenip, İtalyan toplumundan uzaklaşarak yalnızca *companionismo*'nun çanlarına meydan okumakla kalmamıştı, bir yandan da Hollywood film endüstrisinin oldukça karmaşık dünyasında farklı oyunlar oynamaya hazırlanıyordu.

5
KAFADARLAR

1918 yılında Los Angeles, Amerika'nın son sınırıydı. Petrol kuyusu kuleleri çevredeki görüntüye tümüyle hâkimdi ve film endüstrisi Hollywood'a giderek daha derin kök salıyordu. Hollywood, Amerikan ailelerine yalnızca kitlesel bir eğlence kaynağı sunmakla kalmıyordu; sanat ortamı ve entelektüel ortam sürekli olarak, oyuncuların, yazarların, set tasarımcılarının ve potansiyel film yıldızlarının akınına uğruyordu. Devir, otomobil ve cazın, dans maratonu yarışmalarının ve 'flapper'ların*; geleneklerden uzak duran, yerleşik değerleri reddeden, yeni, alaycı ve 'kayıp' bir kuşağın devriydi.

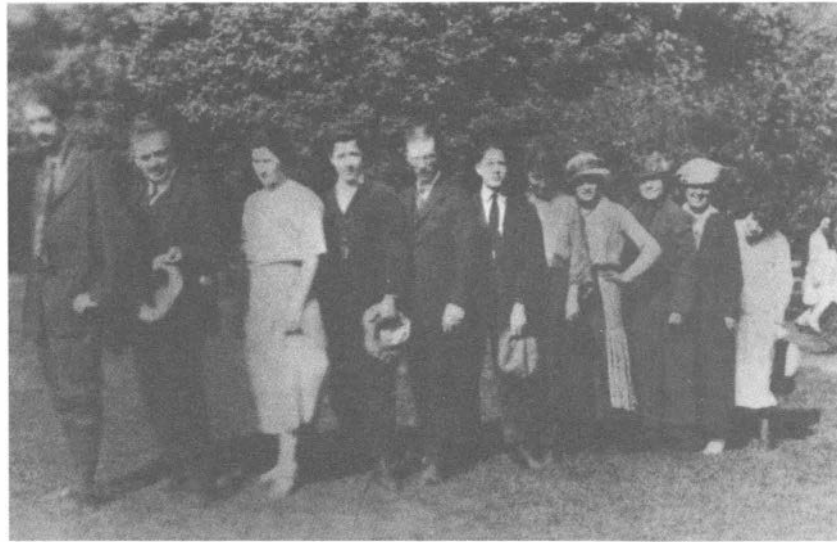
Doğu mistisizminin etkilediği, güçlü bir köktendinciliğin uyandığı ve İçki Yasası'nın yürürlüğe konduğu, işgücünün kıskır-

*) 1. Dünya Savaşı sonrası yıllarının serbest davranışlı genç kadınlarına verilen ad. (ç.n.)

tıldığı, komünistlere, anarşistlere ve azınlıklara karşı Klu Klux Klan saldırıları düzenlendiği zamanlardı. Mehtaplı ve sıcak gecelerde, açık havada klasik senfoni konserleri düzenleniyor, doğuya özgü bir tatta epik ve egzotik tiyatro oyunları sahneleniyordu. Los Angeles havzası bir karanlıklar ve ışıklar vadisiydi; Tina ve Robo kendilerini, insanı hayran bırakan bu göz kamaştırıcı akıntıya kaptırmışlardı.

Robo'nun kız kardeşi ile dul annesi, Harrington Bulvarı üzerinde sıradan, küçük bir evde yaşıyorlardı, fakat birkaç ay içinde genç çiftle birlikte Hollywood'a taşınacaklardı. Robo bir yerel kabarenin vestiyerinde iş bulmuştu, bu sayede kalan zamanında sanatıyla ilgilenbiliyordu. Tina bir dizi tanıtım fotoğrafı çekti ve Hollywood tepelerinin altındaki stüdyoları dolaşmaya başladı.

Los Angeles'ta yaşayan göçmen nüfusun çoğu ya Meksikalı ya da İtalyandı ve hızla gelişen bu modern Amerikan şehrinin telaş ve gürültüsüne az da olsa bir Latin havası katıyordu. Tina şehri garip ve yabancı bulmuştu, ancak Los Angeles'ta yeni keşfettiği özgürlüğünü çoğaltan, insanın iştahını kabartan bir meydan okuma duygusu da vardı. Ne kadar müreffeh veya mutluluk verici olsa da, herhangi bir

Tina ve Robo, aileleriyle, Kaliforniya, 1920 civarı (soldan sağa: Robo, Giuseppe, Mercedes, Benvenuto, Francesco Amca, Beppo, Marionne Richey, Tina, Asunta, Rose Richey, Yolanda).

gettonun kültürel kısıtlayıcılığına sahip olan San Francisco'daki İtalyan kolonisinin sınırlarının dışına çıkmayı başarmıştı.

Hayat, Richey ailesi için kesinlikle İtalyan tarzına göre değildi, ancak geleneksel orta sınıf Amerikalılar gibi de yaşamıyorlardı. Robo'nun küçük kız kardeşi Marionne, hiçbir cazibesi olmayan tezgâhtarlık işinde çalışıyordu, öte yandan annesi Rose da pek geleneksel biri sayılmazdı. Onun sivri aristokrat özellikleri ve başına asil bir şekilde topladığı beyaz, uzun saçları, güçlü, bazen de küstahlaşan kişiliğini gizliyordu. Arada sırada, süfrajetlerin alameti farikası olan, kadın ruhunu ve bağımsızlığını temsilen seçtiği bir erkek kravatı takıyordu. Tina ve Robo'nun çılgın arkadaşlarıyla kolayca kaynaşmış, onların entelektüel gece toplantılarına ve gece boyu süren çılgın partilerine engel olmak için herhangi bir şey yapmamıştı. Tina'yla birbirlerini çok sevmişlerdi. Tina, kayınvalidesi Vocio'yu (oldukça yüksek sesle konuşan ya da çenesi düşük İtalyanlar için kullanılan bu takma ad yıllarca kayınvalidesine yapışıp kalacaktı) sevecenliğiyle yumuşatmıştı.

Tina yeni bir dünyaya gelmişti, ama ailesiyle ya da San Francisco'yla bağlantısını hiç koparmadı. Annesi, Benvenuto, Beppo ve Yolanda Amerika'ya Şubat 1920'de geldiler. Gioconda, oğluna pasaport alamadıkları için İtalya'dan ayrılamıyordu. Feribottan indiklerinde Tina ile Robo, İtalya'dan arkadaşları ve Mercedes'in I. Magnin'deki çalışma arkadaşlarıyla birlikte, onları karşılamak üzere büyük bir aile olarak oradaydılar. Modotti ailesiyle Robo'nun tanışmalarının ardından çift birkaç gün sonra Los Angeles'e döndü, fakat aile toplantıları hem Los Angeles'ta hem de San Francisco'da devam etti.

Bu buluşmalardan birinde çekilmiş oldukça komik, klasik bir aile fotoğrafı var: Giuseppe Modotti'ye yukardan bakan, başı eğik duran Robo'yu diğer Modotti'ler ve Richey ailesi boy sırasıyla izlemekte. Tina, annesiyle Marionne Richey'in arasında, bir eli kalçasında, ayakta duruyor. Çok sevdiği modern şapkalarından birinin gölgeliğinin altından gözlerini dikmiş, kendinden emin bir edayla ve Los Angeles'in özgür sanat çevresine katılmasını sağlayan yeteneğine duyduğu giderek artan özgüveniyle objektife bakıyor.

Tina'nın Hollywood'da çektiği ilk fotoğraflar, onun kamera karşısında sakin ve kendine hâkim olduğunun bir göstergesiydi. He-

nüz yirmili yaşlarında olmasına rağmen, ilerleyen yıllarda kalitesinin en belirgin özelliği haline gelecek olan 'ihtişam ve asalet'in belirtilerini taşıyordu. Genç kadın girdiği yetenek sınavlarının hepsinde fazlasıyla dikkat çekmekteydi. Yıllar sonra, Meksikalı bir sanat eleştirmeni Lolo de la Torriente, Tina'nın ilk dönemlerindeki parlak günlerini hatırlayarak şunları yazacaktı:

...çok uzun boylu değildi, esnek ve biçimli bir vücudu, yumuşak kıvrımları vardı, geniş alınlıydı. Ateşli siyah gözleri, anlamlı bir yüzü, şehvetli dudakları ve mora çalan saçlarıyla dikkatleri üstüne topluyordu... Hareketleri yavaş ve uyumluydu. Yumuşak bir sesi, canlı ve hassas bakışlarıyla, her şeyiyle doğaldı.

Tina'nın İngilizcesi mükemmel olmayabilirdi, ancak bu, filmle-
rinde oynatmak üzere doğal güzelliklerin peşinde olan sessiz film yapımcılarının önünde bir engel değildi. Onlar, kadın kahramanların, vamp kadınların, *masum* ve *baştan çıkaran kadınların* peşindeydiler. Tina'nın ilk işi ufak bir yardımcı roldü, fakat bu rol ona uzun süredir özlemini çektiği 'keşfedilme' imkânını sağlamıştı ve daha iyi, ciddi bir filmde bir başrol elde etmişti.

Tina'nın bir Hollywood filmindeki görüntüsü, 1920'ler.

Bu arada Robo, önündeki tezgâhta 'bir keşiş gibi' saatlerce çalışıyordu; Cava'ya özgü bir batık tekniği kullanarak kumaşları boyuyor ve egzotik kumaşların tasarımcısı olarak ünleniyordu. 'Hayal gücünün ürünü enfes goblenler' diye tarif edilen kreasyonları sonradan Hollywood filmlerinde kullanıldı ve Tina en az bir filminde bunları giydi. Tina ve Robo'nun bohem hayatları 1921 yılında, *California Southland* dergisi tarafından stüdyolarında çalıştıkları sırada, romantik bir atmosfer içinde fotoğraflanmıştı.

Los Angeles sanat çevresinde, belirli bir bireycilik ve pitoresk kalitenin varlığından söz etmek mümkünse de, gerçek Cava batıklarından bile daha mükemmel biçimde üretilen bu eserlerin, ufak ve kasvetli bir stüdyoda, bir Fransız sanatçı ve onun İtalyan eşi tarafından yapıldığına inanmak zor olabilir. Oysa gerçek bu. M. Roubaix de L'Abrie Richey ve matmazel Tina, Ortaçağ Floransası'nı hatırlatan bir ortamda, bu renkli ve eşsiz işleri tasarlıyorlar...

Stüdyolarında çekilen fotoğraflar ve bu makale, bir terzi ve model olarak Tina'nın birikiminin söz konusu kumaşların hazırlanmasında önemli rol oynadığını gösteriyordu. Robo, yüzüklü parmakla-

Tina ve Robo, stüdyolarında çalışırken, Hollywood, 1921.

rı, iş gömleği ve üzerinden sarkan siyah bir atkıyla oturmuş karışık desenleri boyarken, Tina da bayan elbiselerinden birini dikmekteydi. Fabrikada terzi olarak çalışmaktan nefret ettiği halde Tina, bu tür sanatsal projelerin içinde yer almaktan çok hoşlanıyordu.

Başka bir eğlencesi, belki yaşayamadığı çocukluğundan kaynaklanan bir hayali gerçekleştirerek, yetişkinlere oyuncak bebekler yapmaktı. Fakat bunlar, küçük kız bebekleri değil, Tina'nın muzip bir yaratıcılıkla yetişkinler için hazırladığı oyuncaklardı. Arkadaşı Betty Brandner'e özel bir hediye hazırlamış, model olarak kendisini kullanarak bir bebeğe rahibe elbisesi giydirmiş ve ona 'Tina' adını vermişti. Oyuncaklarına, şakayla karışık, kendisiyle dalga geçen ve edepsiz isimler takıyordu:

'Sonsuz aşkın rahibeleri'. Seni koruyabilirler mi ve bütün bunlar Tanrı'nın bir lütfu olabilir mi –Bir başkasını yapacak zamanım yoktu, bu yüzden üzerinde 'Tina' yazmayan birini gönderdim. İmza, en üstteki kumaşın üzerine balmumuyla atılmalıydı. Küçük şerit, kumaşın esnemesini önüyor. Daha parlak bir renkte olabilseydi, belki pembe ya da daha süslü de olabilirdi, fakat bütün yapabildiğim bu... 'Sonsuz aşkın üç kız kardeşi', 'duaları ve pişmanlıkları' için uzaktaki sunağın en kutsal yerine giderek, senin çölüne ulaşabilirler mi?

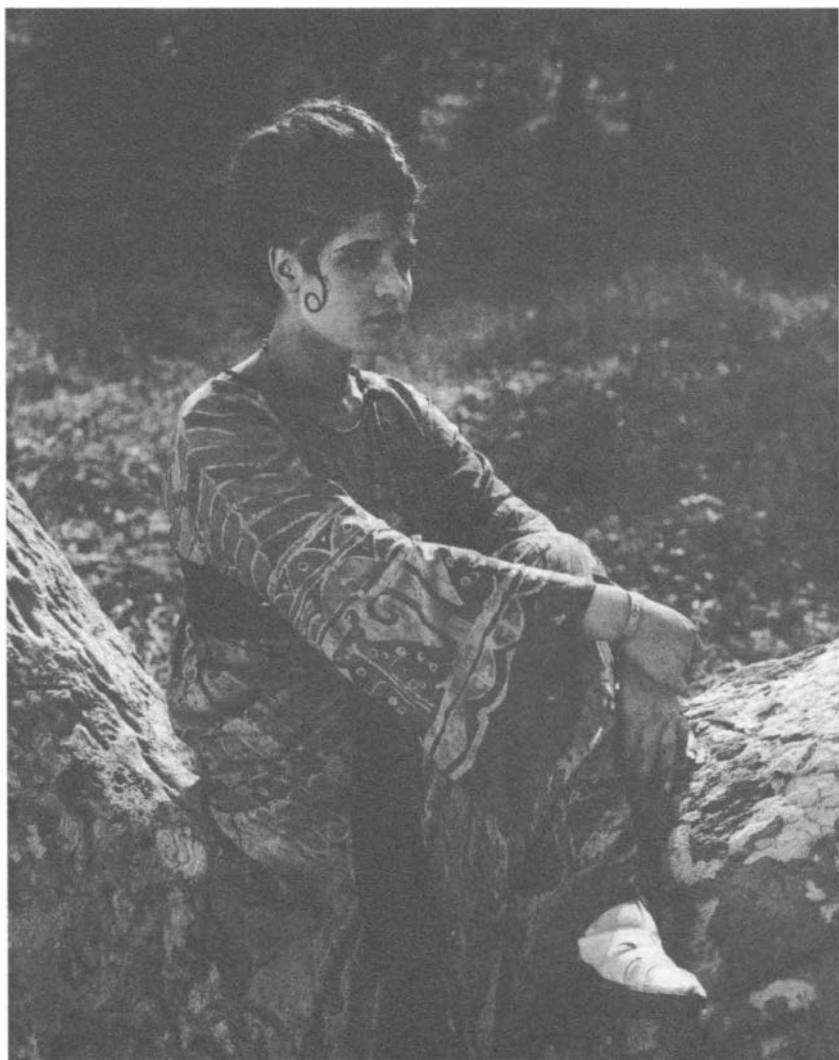
Sevgimle, Tina

Oyuncaklarla uğraşmak çok eğlenceli ve yaratıcıydı, fakat Tina'nın Los Angeles'ta ilgisini çok daha ciddi konular çekiyordu. Oscar Wilde'nin, Edgar Allan Poe'nun, Sigmund Freud ve Friedrich Nietzsche'nin eserlerini yakın çevresindeki pek çok insan gibi merakla bir çırpıda okumuştı. Geleneklere uygun bir evlilik yapmamıştı ve bir mesleği vardı. Bunlarla uyumlu özgür bir kadın olarak, dönemin tartışılan bütün radikal fikirlerine açıktı. Robo da bu radikal olduğu kadar ilerici siyasal fikirlerin ateşli bir taraftarıydı ve Tina, babasıyla amcasından aşına olduğu fikirlerin üzerine muhakkak ki yeni bir şeyler eklemişti. Radikal düşüncenin bir başka ateşli taraftarı da arkadaşları, Greenwich Village'in sabık 'Bohem Kralı', Sadakichi Hartmann'dı. Hartmann, yarı-Alman, yarı-Japon, çapkınlıklarıyla ünlü, ince, uzun boylu bir film ve fotoğraf eleştirmeni, gerçek bir entelektüel, *kışkırtıcı bir ajandı*. Bir defasında, İsa'nın aşk hayatı üzerine yazdığı sembolik oyun yüzünden hapse girmişti. Hartmann, aynı zamanda anarşist Emma Goldmann ve fotoğrafçı Alfred Steiglitz'in arkadaşıydı.

Tina ve Robo'nun ilişki içinde oldukları bir başka radikal, gelecekte İngiliz Sarayı'nın şairi payesi alacak olan John Cowper Powys'du. Powys sonraları Batı Yakası'ndaki sanat ve edebiyat çevrelerine kapsamlı konferanslar verecekti. Kendisini 'bir şiir âşığı ve bir salon Bolşeviği' olarak tanımlayan Powys, daha sonra Robo'nun şiir ve düzyazı üzerine kaleme aldığı tek ciltlik bir kitabına da ön-söz yazdı. Robo'nun başlarda peşinden koştuğu Powys, Güney Kaliforniya'daki edebiyat düşkünü hayranları ve şairlik özentileriyle arasına bir şekilde mesafe koyma eğilimindeydi muhtemelen; o günlerde Powys onları 'Santa Barbara ve Los Angeles'ın portakal bahçelerinin ortasında yaşayan binlerce zayıf harf amatörü' diye niteleyip küçümsüyordu.

Los Angeles'taki bu entelektüel grubun içinde, kendi ülkelerindeki siyasal karışıklıklardan uzak durmak isteyen, aralarında Rafael Vera de Córdova ve Enrique de la Peña gibi sanatçıların da yer aldığı, küçük ama güçlü Meksikalı sürgün cemaatinin üyeleri de bulunuyordu. En yakın arkadaşlarından biri, Meksika hükümetinde adalet bakanıyken 1914'te görevden alınan Poe ve Wilde çevirmeni, şair Ricardo Gómez Robelo'ydu. Kendi trajik kişiliğini Dostoyevski'nin *Suç ve Ceza*'sındaki 'Rodion Romanovitch Raskolnikoff' kişiliğine uyarlayan Gómez Robelo, Meksikalıların Los Angeles'e uzanan sürgün yolunun izini sürmüş, bunu 1920'de El Herald de Mexico yayınevi tarafından yayınlanan, Robo'nun bir dizi tuhaf illüstrasyonu ile birlikte, aşk, seks ve ölüm üzerine irkiltici tasvirlerden oluşan ikinci şiir kitabı izlemişti.

Robo, Mexico City'de aylık olarak İngilizce yayınlanan ve kendini 'Yeni Medeniyetin Dergisi' olarak tanımlayan sıradışı *Gale's Magazine* dergisiyle büyük ihtimalle Meksikalı dostları sayesinde tanışmıştı. Dergiyi 1918'de, genç Meksika Ulusal Sosyalist Parti'nin itici gücü sayılan, bir anlamda şarlatan denebilecek, kızıl-bıyıklı bir Amerikan 'aylağı' olan Linn A.E. Gale kurmuştu. Dergide başyazı mahiyetinde, Meksika'yı 'Amerika'nın Mısır'ı ve 'Vaat Edilmiş Ülke' gibi ifadelerle tasvir eden romantik hikâyelere yer veriliyor ve Yucatan halk öykülerinden, Margaret Sander'in doğum kontrol teorilerine kadar her türlü yazı yayınlanıyordu. Derginin Güney Kaliforniyalı radikaller arasında da pek çok okuyucusu vardı ve Mayıs 1920'yle birlikte Robo'nun karikatürleri de derginin kapağında yer almaya başladı. Robo, gerek mesajı gerekse çizimleri itibarıyla biraz ilkel sa-

Tina, *Kaplan Postu* filminde, Hollywood, 1920.

Kaplan Postu'ndan bir sahne,
Hollywood, 1920.

Tina bir Hollywood filminde, 1920'ler.

ylabilecek siyasal karikatürlerinde, Wall Street'in sınıgesi olarak şişman ve puro içen New Yorklu bir bankacı tıpya yaratmıştı. Onları, ya Meksika'yı vahşice yağmalarlarken ve Meksikalı kurbanlarının kanı hançerlerinin ucundan damlarken ya da üzerinde 'Yaşasın Bolşevizm' yazan pankartların altında, kan ter içinde Meksikalı petrol işçilerini protesto ederken çiziyordu. Gale, karikatürleri bu ilkel halleriyle çok sevmiş olmalı ki, Robo, Eylül ayında artık ömrü kısa olan yayına düzenli katkıda bulunanlardan biri haline gelmişti.

Robo kâğıda mürekkep ve siyaset akıtırken, Tina, Hollywood filmlerindeki başarısının keyfini çıkarıyor ve oynadığı küçük rollerle eleştirmenlerin dikkatini çekiyordu. 1920'de film endüstrisinin önemli dergilerinden biri olan *Variety*'de bir eleştirmen, Tina'yı beyazperdenin en yetenekli oyuncularından biri olarak nitelemesine yetecek kadar çok filmini izlemişti. Kaydettiği istikrarlı gelişme Tina'yı, kendini bir başkası zanneden bir kadın kahramanın üzerine kurulu bir aşk hikâyesinin anlatıldığı 1920 yapımı *The Tiger's Coat* (Kaplan Postu) adlı filmde başrol oyunculuğuna kadar yükseltti. Film, sessiz film formatında basit bir hikâyeydi: Uzun boylu ve yakışıklı erkek kahraman, bir kadına âşık olur, fakat kadın iddia ettiği gibi zengin değil, bir sahtekârdır. Erkek, onun işine sadık Meksikalı bir hizmetçi olduğunu öğrenince genç kadını reddeder. Bazı sahnelerde Tina'nın 'Latinliği' ona İspanyol görüntüsü veren bukleleriyle vurgulanmaktadır ve Tina, Robo'nun tasarladığı egzotik batık bir elbise giymektedir. Filmin sonunda kahraman pişman olur ve aşk kazanır. 'Düğümün çözüldüğü' sahnedeysen, kahraman Tina'yı kendine doğru çeker, sarılır ve son bir öpücükle, bundan sonra mutlu yaşayacaklarının mesajını verir. Çok sinirlenen eleştirmenler, filmi, yalnızca oyuncuları değil, zayıf konusundan ve hatalı yönetiminden dolayı da eleştiri yağmuruna tutmuşlardı.

1920, Tina azısından çok önemli bir yıldır. O yıl dünyaca ünlü fotoğrafçı Edward Weston'ın aracılığıyla, Los Angeles'ta bir başka sanatçı çevresine girdi; Weston bu çevrenin odağındaki isimdi. Tina'nın Weston'la tanışmasına, 'son derece parlak, duyarlı ve kendine inanan' bir dansçı olan Ramiel McGehee aracılık etmişti. Pek uzun boylu olmayan Ramiel, kendisine muzip bir görünüm veren yumuşak bakışları ve ağzı, seyrelmeye başlamış saçlarıyla Hollywood eğlence dünyasına kolayca girivermişti; gerçek adı Clarence idi. Weston hayatını önce allak bullak edip sonra yeniden kuracak olan

bu sıradışı kadınla, McGehee'nin film dünyasındaki ilişkileri sayesinde karşılaşmıştı.

O kadın Tina'ydı ve Edward Weston'la tanıştığı sırada, Weston, fotoğraf dünyasının en önemli simalarından biriydi. 1915'te düzenlenen Panama-Pasifik Sergisi'nde bronz madalya almış, 1918'de de işleri saygın bir kurum olan Londra Fotoğraf Okulu'nda sergilenmişti. Weston 1911'de, Tropico'nun bir banliyösünde, Hollywood'un portakal bahçelerinin karşısında, karısının sahibi olduğu bir parsel toprak üzerine 'çiçeklerle çevrili küçük bir kulübe' inşa ederek ilk stüdyosunu kurmuştu. İnce ve sırim gibiydi, sıcak kahverengi gözleri ve neredeyse uzaktan fark edilen muktedir bir yanı vardı; sürekli olarak Avrupalı sanatçıların kıyafetlerindeki 'Amerikalılık'la, yani pelerin, gevşek ve sarkık kravat, baston ve kadife ceketle alay ederdi. Otuz dört yaşında, dört küçük erkek çocuk babasıydı, ama çoğu evlilik dışı ilişkiler kurarak dağıtmaya eğilimli, giderek genişleyen avangard arkadaş çevresi yüzünden aile hayatı düzensiz bir hal almış, evliliğinde fırtınalar kopmaya başlamıştı.

Ramiel McGehee'yle birlikte Edward Weston'ın yakın çevresinin iki yakın mensubundan biri, Weston'la Tropico'daki ilk stüdyosunu açtıktan sonra tanışan, alımlı, aykırı ve yetenekli bir kadın olan asistanı fotoğrafçı Margrethe Mather; diğeryse kendini 'entelektüel bir anarşist' olarak tanımlayan Hollandalı Johan Hagemeyer'di. Hagemeyer'in 1. Dünya Savaşı sırasındaki barış yanlısı sıkı muhalefeti, Steiglitz'le olan arkadaşlığı ve fotoğraf aşkı, 1917'deki ilk tanışmalarından kısa süre sonra Edward Weston'la içli dışlı olmalarını sağlamıştı. Bu dörtlü, güzellik, deneyim ve bilginin peşindeydi. Amerikan toplumunun orta-sınıf ahlâkına ve homojenleştirilmeye karşı ortak bir nefret duymaktaydılar.

Los Angelesli sanatçılar, entelektüeller ve film oyuncularından oluşan küçük bir grup, genellikle şehrin entelektüel hayatının kalbinde, Jake Zeitlin'in nadir ve kullanılmış kitaplar satılan sahafın-

Ricardo Gomez Robelo, Robo Richey'in çizimiyle, 1920.

da buluşurlardı. Sergi açılışlarına birlikte giderler, aynı oyunları izlerler ve sık sık düzenledikleri partilerde birbirlerini tanırlardı. Tina ve Edward'ın çevreleri, 1918'de, Weston'ın John Cowper Powys'la tanışmasıyla daha da yakınlaştı. Powys'un fikirleri Weston'ı ciddi bir biçimde etkiliyordu. Los Angeles'taki bu iki çevre 1919'da, fotoğrafçı Jane Reece'nin, Edward, Tina ve Robo'nun portrelerini çekmesinden sonra iyice sıkı fıkı oldu. Weston-Modotti-Richey grubu sürekli görüşmeye başlamışlardı. "Kırmızı Araba" tramvaylarıyla kararlaştırdıkları suare ve etkinliklere beraber gidiyorlar, birlikte büyük bir keyif içinde ve çoğunlukla yüksek sesli okumalar yapıyorlardı. Klasik müziğe ve doğu müzicine âşıktılar. Entelektüel tartışmaları da, düzenledikleri partiler gibi coşkulu ve heyecanlıydı. Bu partilerde bol bol öpüşüyor ve dans ediyorlardı... ve farklı cinsiyetler açıkça tanımlanmıyordu. Herkes birbirini tanıyordu ve ilişkilerin tıpkı bir elektrik devresi gibi bu şekilde değiş-tokuşu birini diğerine çekiyordu.

Zayıf, koyu renk saçlı dansçı Betty Brandner, Modotti çevresiyle büyük ihtimalle McGehee aracılığıyla tanışmıştı. Edward Weston'ın eski sevgilisi olan bu kadın, Tina'yla yakın arkadaş olmuştu. Tina, Hagemeyer'in bir gecelik sevgilisi, Genç Sosyalistler Birliği üyesi ve petrol kralı Edward Dohoney'in sekreteri Miriam Lerner'la da yakınlık kurdu. Tina ikisiyle de çok samimiydi. "Cumartesi akşamını Miriam'larda geçirdim," diye başlayıp, Brandner'e şunları yazıyordu:

...ve dünün büyük bölümünü onda geçirdim... birlikte öğle yemeği yedik ve uluslararası bir suluboya sergisi görmek üzere Sergi Alanı'na gittik. Sevgili Brandner, sanki sen de bizimleydin, ikimizin de kalbindeydin ve doğal olarak, neler yaptığını merak ederek, hep senden konuştuk. Sergideki suluboyalar bize, senin Miriam'ın partisindeki halini hatırlattı. Kendine dikkat et, Betty. Seni görmeye gelebileceğim zamanları heyecanla bekleyerek...

Sevgiyle öperim, seni düşünerek.

Edward'lardaki, Miriam'lardaki, Tina ve Robo'lardaki partiler, sürekli dans edilen, şarap ve pirinç likörünün su gibi aktığı, gerçek birer içki âlemiydi. Bu gecelerden birinde Sadakichi Hartmann, yakışıklılığını ve esprili gevezeliğini bir avantaj olarak kullanır ve odanın içinde kafasına estiği gibi dans edip Margrethe Mather'e asılırken,

Weston tarafından fazla ısrarcı olduğu konusunda uyarılmıştı. McGehee'nin akli sürekli olarak çok farklı bulduğu Doğu'daydı, çılgın derviş dönüşleriyle dans ediyordu ve bir seferinde masanın üzerine düşüp, yan liflerini koparmıştı. Tina'nın San Francisco bohem dünyasından serbest aşk yanlısı taverna sahibi arkadaşı Dorothea Childs, şimdi Los Angeles'ta, "kocaman, yumuşak ve hüzünlü kah-verengi gözlerinde dalgın, kaybolmuş bir ifadeyle" sarhoş olmuş ve Edward'la birlikte yere yıkılmıştı.

Gómez Robelo da oradaydı. İri gövdesi ve düşünceli haliyle, melankolik Robo'nun ruhdasıydı. Gómez Robelo elinde içkisiyle partilere egzotik bir hava katar, İngilizlerle Latinlerin cinsellikle ilgili yaklaşımları arasındaki farklar üzerine atıp tutmaya bayılırdı. Margrethe Mather'in 'müthiş ve korkutucu spritüel dehası'ndan çok etkilenmişti; sonradan o dönemi, "Weston'lar ve Robo'lardaki partilerin büyüğü sanat ortamında, hoş ve kibar arkadaşları ve Saki [böyle yazıyor] ile birlikte' yaşadığı 'heyecanlı, rüya gibi ve hareketli' günler olarak hatırlayacaktı.

Hollywood'daki stüdyolarında düzenledikleri partilerde dostça evsahipliği yapıyor olsalar da, Tina ve Robo'nun evliliklerinin yolunda gitmediği, dikkatleri başka yöne çekmeye çalışmalarına rağmen artık belli olmaya başlamıştı. Bu durum, Robo'nun daha çok karşılıksız aşklara ve kaçırılmış fırsatlara dair kaleme aldığı melankolik şiirlerinde, yanı sıra Gómez Robelo'nun şiir kitabı *Satiros y amores* için yaptığı Aubrey Beardsley benzeri erotik illüstrasyonlarında anlatımını buluyordu. Merhametsiz ya da umursamaz kadınlar tarafından reddedilip alaya alındığı için yalvaran erkeklerle ilgili acıklı sahneler çiziyordu ve görünen o ki, Tina, bohem kocasının romantik görünümünün arkasında aslında hayatla başa çıkmayı beceremeyen, kaybetmeye mahkûm, hayalperest bir ruh olduğunu fark etmeye başlamıştı. Tina, çok geçmeden, Robo'nun eksikliklerini açıkca dile getirmekten kaçınmayacaktı:

Bütün hassas ve alıngan insanlar gibi, en ufak bir düşmanlık hissettiğinde bile içine kapanırdı... hayatla arası hiç iyi olmadı. Hayata düşmanca yaklaştı, onun gerçeklerinden hep kaçtı ve duygularıyla yaşamaya çalıştı... Belki de bu, Hayat'ın kasti olmayan acımasızlığı ve umursamazlığının, kendisine karşı olduğunu düşündüğü Hayat'la başa çıkmaktaki beceriksizliğinin farkına varma süreciydi.

Robo gerçeklerle yüzleşmekteki beceriksizliğini kabul ediyordu. Sadakichi Hartmann'a yazdığı bir mektupta, "İnsan gerçeklerden kaçamaz," diyor ve şöyle devam ediyordu:

Orada korkunç bir tehdit var, gerçeklerle yüzleşilebilmeli ve onlar bizi ele geçirmeden, biz onları ele geçirebilmeliyiz. Şu anda kararsızım, bocalıyorum ve oldukça kederliyim. Uzun zaman hayal kurdum ve tereddüt ettim. Ruhum uzun zamandır hiçbir şeyin gizli kalmadığı bu duygusuz doruklarda daraldı. Gerçekler her zaman güzel değil ve ben yalnızca güzel olmalarını diledim. Ruhumu yok eden bu duygusallık oldu. Fakat özgür olmak için, temiz ve lekesiz olmak için, kişinin ruhu demir gibi olmalı. Tabii ki, karanlık, hayalci, tereddüt içindeki ruhların laneti olarak!

İflah olmaz ve evhamlı bir hayalperest olan Robo, ifade edemediği duygularının trajedisini büyük bir acı şeklinde yaşadı. "Yazı ve resimle aynı derecede ilgilendi, hayatının farklı dönemlerinde bir aşamadan diğerine geçti ve iki ifade biçiminden hangisinin en iyisi olduğuna bir türlü karar veremedi." Ne yazık ki galiba ikisi de

değildi. Ölümünden sonra hazırlanan *The Book of Robo* (Robo'nun Kitabı) adlı derlemenin Robo'nun yazarlığına dair "Giriş" bölümünde Cowper Powys, onun 'olgunlaşmamış yeteneği'ne göndermede bulunacak, Robo'nun kendini, 'pozitif yaratı' yerine, 'daha çabuk, daha kolay, alaycı ve yerici yollarla, yıkıcı bir dille' ifade ettiğine dikkat çekecekti.

Bu güçsüzlük büyük ihtimalle bir tek Robo'nun değil, Tina'nın da sorunuydu. Belli ki Tina ilişkilerini cinsel anlamda da tatmin edici bulmuyordu. Robo'ya karşı anaç duygular beslediği daha sonraki dönemlerde bunu açıkça ifade etmişti. Hâlâ çok yakın olsalar da, evliliklerinin artık kendisini

Günaha Çağrı, Robo Richey, 1920.

ne duygusal, ne de cinsel anlamda tatmin ettiğini söylemekten çekinmemektedir.

Robo'nun *Satiros y amores*'deki illüstrasyonlarından birinde, omzunda şal olan Latin Amerikalı bir kadın, az önce hançerlediği bir erkeğe nefretle bakarken tasvir ediliyordu; kurban inanılmaz bir şekilde Robo'ya benzemektedir. İspanyol dantelleri içinde çizilmiş ve *Temptation* (Günaha Çağrı) adı verilmiş diğer nü kadın da ziyadesiyle Tina'yı andırıyordu. Bir başka illüstrasyondaysa, yüzünün yarısını bir vantilatörün arkasına gizleyen bir kadın -Weston'ın daha sonra Tina'nın bir fotoğrafını çekerken kullanacağı poza benziyordu- dizlerinin üzerinde durmuş, şehvet içinde aşağıya bakıyor ve kalbini erkeğe sunuyordu. Kafasındaki boynuzlar, belki de Tina'nın en az bir hayranıyla Robo'yu çoktandır aldattığının üstü incelikle örtülmüş bir ifadesiydi.

Şüphesiz Tina'nın hayran kitlesi her geçen gün büyüyordu. Edward Weston 1920 ve 1921'deki o günleri bütün berraklığıyla hatırlamaktaydı: "Tina ve Robo'nun stüdyosuna gidip geldiğimiz, Robelo'nun hayatta olduğu ve benim Tina'ya âşık olduğum o ilk zamanlar... Robelo ve Tanrı bilir daha pek çok kişi de âşıktı ona..."

Robo bir keresinde Tina'yı şu metaforla tarif edecekti: "Tina kırmızı şarap gibidir ve çok kıymetlidir, öyle ki, insan onun değerini arttırmak için yere yavaşça bırakır." Bu, Robo'nun yavaş yavaş ve acıyla şöyle bir noktaya doğru geldiğinin de bir göstergesiydi: Tina'yla evlilikleri sona ermekteydi ve artık 'vazgeçmek' gerekiyordu. Eğer kaçacak bir yer arıyorsa, arkadaşı Gómez Robelo'nun da dediği gibi, çok uzak bir yerlere gitmeyi şimdiden düşünmeye başlayabilirdi belki de. Tina'nın modellik yaptığı açıkça belli olan *Satiros y amores*'teki illüstrasyonlarından biri, tuhaf bir kehanet gibidir. Gitarını hüznle tıngırdatan İspanyol *señorita*'nın kafeste tuttuğu ötücü kuşu, kafesinden kaçmış karlarla kaplı bir yanardağın süslediği ufka doğru uçmaktadır.

Tina ile Edward 1921 yılının başlarında yakınlaştılar. Ocak ayında beklenmedik bir şekilde Hollywood'a yağan kar, havada büyülü bir şeyler olduğu konusunda onları uyarmış olmalıydı. Bu kehanet yeterli olmamışsa bile, Los Angeles üzerinde ilk defa görülen *aurora borealis** nadir ve güzel bir şeyin gerçekleşmekte olduğunun işaretiydi muhakkak. Aşkları büyük ihtimalle Edward'ın güvenli stüdyo ortamında, Tina'nın yazdığı gibi, "Bir akşamüstü -saki** yi elimden

*) Kuzey yarım kürede geceleri görülen renkli ışıklar. (ç.n.)

**) Japonya'da pirinçten yapılan bir çeşit içki. (ç.n.)

düşürdüğümde... ve ilk defa birlikte Sarasate'nin 'Romans'ını dinlediğimiz sırada... başlamıştı."

Weston'a göreyse, ilişkileri Tina'ya yazdığı bir mektupla 'başlamıştı'. Tina mektubu şöyle cevaplamıştı:

Mektubunu bir daha okudum ve her seferinde olduğu gibi yine gözlerim doldu, önemsiz bir kâğıt parçasının bu kadar ilahi bir yanının olabileceğini, bu kadar duygu yüklü olabileceğini düşünmedim, ona ruh veren sensin! Eğer tam şu anda seninle birlikte olabilseydim, hayatıma son zamanlarda ne kadar çok güzellik kattığını söylemeye çalışırdım. Ziyaretine tekrar ne zaman gelebilirim? Telefonunu bekliyorum.

Weston, Tina'ya her baktığında duygusal heyecanını yenmeye çalışarak ortamı kahkahaya boğacaktı ve Tina da her seferinde onu büyük bir şaşkınlıkla izleyecekti. Weston'ın derin kahverengi gözleri, "sanki hep öyleymişçesine ağır ve insanı içine çeken ve kendinden emin bir ifadeyle, herkesin, her yerin ve her şeyin derinlerinde gizli olan görüntüyü görmenin ve yakalamanın peşindeydi" ve Tina'nın en derinlerine sızmak istiyor gibiydi. Weston ilk önce Tina'nın portrelerini çekti ve sonuçları görünce çok heyecanlandı. Nisan ayında arkadaşı Hagemeyer'e coşkuyla, "Hayat benim için dopdolu -belki hayrıma olmayacak kadar dolu-, yalnızca şu ana dek yaptıklarımın en iyisini yapmakla kalmıyorum, mükemmel bir ilişki de yaşıyorum... özellikle sevimli İtalyan kızı Tina de Richey'nin fotoğraflarının çok iyi olduğuna inanıyorum," diye yazıyordu.

Tina'nın gözünde bu aşk, onu duygu âlemlerine sürükleyen tutkulu bir uyanıştı. Bastırdığı duygularını Edward'a bir mektupla anlattı:

Bir gece sonra, bütün gün son gecenin hatıralarıyla kendimden geçmiş, güzellikleri ve çılgınlıklarıyla dopdolu bir haldeyim, dudaklarımda hâlâ şarabın tadı ve dudaklarının benimkilerin üzerindeki etkisiyle sarhoşum. Bu sevdiğim karanlıkta, kendimi bir daha bulmak için değil, ama hâlâ sana yakın olduğumu hissetmek için gözlerimi kapamak istiyorum. Birlikte geçirdiğimiz saatlerin her saniyesini hatırlamak öyle inanılmaz ki, onları bağrına bas ve içimdeki kolay kırılabılır ve kıymetli hayaller gibi nazikçe taşı. Şimdi sana bunları yazarken, sessiz duygularla titreyen yüreğimden, seni gözlerinden ve dudaklarından öpmek için ateşli bir istek yükseliyor, dudaklarım yanıyor ve bütün varlığım arzularımın şiddetiyle titriyor...

6
SANAT, AŞK VE ÖLÜM

Tina, 1921 yılı boyunca Edward Weston'ın en gözde modeliydi. Tina için modellik, oyunculuk kariyeriyle birlikte yürüttüğü ve cidiye aldığı bir işti. Sahnede ve beyazperdede pek çok tanıtım fotoğrafı çekirtmişti ve kamera önünde çok rahattı. Modellik yaptığı tek sanat fotoğrafçısı da Weston değildi; Jane Reece ve Arnold Schröder'e, kısa bir süre de Johan Hagemeyer'e modellik yapmıştı.

Fakat Tina'nın model olarak Edward Weston'la yakınlığı farklıydı; fotoğraf makinesinin arkasındaki adam yalnızca büyük bir fotoğrafçı değil, aynı zamanda derin bir tutkuyla bağlı olduğu sevgilisiydi. Weston fotoğraf çekerken, Tina, fotoğrafın kadrajına dahil olan bir obje, fotoğrafçının sanatını göstermesine vesile olan pasif bir konu olmaktan çıkıyor ve sürecin bir parçası oluyordu. Anlaşılan o ki

Tina, Weston'ın çektiği çarpıcı portreleri, sanatçı ile modelin, sanatın en saf şeklini üreten ortak emeği olarak görmekteydi. Tina, Weston'ın kendisinden bir kez daha modellik yapmasını rica etmesinden ne kadar gurur duyduğunu Eylül 1921'de, "Sanırım yine müthiş bir şey olacak!" sözleriyle ifade etmişti.

Tina ve Edward'ı ilişkilerinin ilk günlerinde içine çeken fiziksel tutku ve duygusal girdap, çekimler sırasında Weston için uyarıcı olmuştu. Tina'nın portreleri duygusal anlamda ve doku olarak olağanüstüydü. Aralarından bir tanesinde, *The White Iris* (Beyaz Iris Çiçeği) adlı fotoğrafta Tina'nın insanı baştan çıkaran yarı-çıplak vücudu, duygulu bir şekilde kapalı gözleri ve belli belirsiz görülen çıplak boynu, zarif beyaz bir irisle romantik bir tarzda yan yana kullanılmıştı. Tina'yla gerçekleştirdikleri pek çok nü çalışmada olduğu gibi bu fotoğraf da, 'dikkat çekici bir şekilde cinsiyetsiz ve kişisellikten uzak' diğer Weston fotoğraflarından çok farklıydı. Weston, çıplak olarak fotoğrafladığı kadınların yüzünü nadiren gösterirdi. Biyografi yazarı Ben Maddow'un söylediği gibi: "Nü fotoğrafını çektiği mo-

Edward Weston, Seneca'sıyla, [TM?], 1924 civarı.

Beyaz Süsen. Fotoğraf: Edward Weston, 1921.

dellerin çoğu, hatta tamamı kadındı ve onların hepsiyle yatmıştı, ancak ilginç olan, çok âşık olduğu ikisi dışında fotoğrafladığı nülerin yüzleri yoktu.” Tina, bu iki önemli ve istisnai kadından biriydi.

Edward Weston fotoğrafla ilgilenmeye on altı yaşında başlamıştı. İlk fotoğraflarını okul yılları sırasında Michigan çiftliğinde geçirdiği günlerde küçük bir Kodak Bull's-Eye 2 ile çekti. Fotoğraf makinesi New England'lı bir pratisyen hekim olan babasının hediyesiydi. Aslında Tina ve Edward'ın aile geçmişleri birbirine benziyordu. Weston, New England'lı doktorların, vaizlerin, öğretmenlerin soyundan geliyordu ve annesini kaybettiğinde henüz beş yaşındaydı. Edward'ı biraz soğuk ve çekingen bulduğunu söyleyen bir eleştirmen onu, “Cizvitleri andıran sakin ve inatçı üslubuyla çekingen bir hizmetkâr”a benzetmişti. Fakat bu çekingen dış görünüşünün kadınca ve ahlâksız bir yanı da vardı. Hayatı boyunca maskeli balolarda bir kadın gibi giyinmekten çok zevk almıştı ve insanları şaşırtmaktan bu kadar hoşlanıyor olmasının tarihi aslında çok eskiye, Chicago banliyölerinde geçen çocukluk yıllarına uzanıyordu. Kız kardeşi, onun evlerinin önündeki kaldırımında ifadesiz bir yüzle ve şapkasının altına gizlediği büyük bir fareyle oturuşunu, yoldan geçenlerin başının üzerinde hareket eden şapkayı gördüklerinde nasıl hayretler içinde kaldıklarını anlatmıştı.

Weston, 1906'da Los Angeles'a taşındıktan sonra kız kardeşinin arkadaşı Flora Chandler'la evlendi. Chandler ailesinin büyük gayrimenkul şirketleri vardı ve Flora da bir öğretmendi. Tina'yla tanıştıklarında Edward dört küçük çocuk babasıydı. Bu durum ilişkilerini daha karışık hale getirse de, anlaşılan beraberliklerini bir süre Weston'ın bohem çevresinden olmayan Flora'dan saklamayı becermişlerdi. Flora Weston zengin, duygusal bir kadındı. Weston bir keresinde onu kapatılmaması gereken elektrikli bir vantilatöre benzetmişti. Fakat bazen aşırı derecede kıskanç olabiliyordu ve aslında Flora'nın kıskanmak için sayısız sebebi vardı. Weston'ın aşk maceralarını ortaya çıkarmakta genellikle başarılıydı. O günlerde henüz on bir yaşında olan en büyük oğlu Chandler, annesinin onu haber almak ve casusluk yapmak üzere babasının stüdyosuna gönderdiği günleri hâlâ hatırlıyor.

Kısa bir süre sonra grubun yakın üyelerinden Robo da, Tina'nın Edward'la ilişkisini fark etmişti. Robo, buna karakteristik kaderciliğiyle tepki vermişti. Belki de tam bu noktada evlilikleri, Tina'nın da-

ha sonra arkadaşlarına anlattığı gibi, platonik bir ilişkiye dönüşmüştü. Tina, Robo'nun böyle davranmasının sebeplerini şöyle açıklıyordu: "Âşık olduğu insanlar Robo'nun hayatında hiçbir zaman silemeyeceği kadar derin izler bırakırdı ve koşullar değişse ve ilişki ayrılıkla sonuçlansa bile Robo'nun onlara duyduğu ilginin yoğunluğu hiç azalmazdı." Tina'yla Edward'ın ilişkileri ilerledikçe Edward, Tina'yla Robo'nun stüdyosuna daha sık gitmeye başladı. Richey'nin birkaç portresini çekti ve arkadaşlıklarını ilerletmeye çalıştı.

Bütün iyi niyetine rağmen Robo, Meksika'yı özlemeye başlamıştı. Bu ülkeye uzun zamandır duyduğu ilgi, arkadaşı Gómez Robelo'nun Meksika'ya dönme kararıyla birlikte artmıştı. Ricardo, sonradan Meksika Ulusal Üniversitesi rektörü olan ve ona Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde oluşturmaya düşündüğü önemli bir görev için söz veren eski arkadaşı José Vasconcelos'la ilişkiye geçti. Gómez Robelo, Amerikalı arkadaşlarını, özellikle de Robo'yu, Meksika'da Vasconcelos'un öngördüğü kültür rönesansının bir parçası olmaları konusunda cesaretlendirdi. Bu, Robo için cazip bir teklifti. *Gale's*'de, Tenochtitlan* hakkında övgü dolu yazılar okumuştı. Dergide yazdığı gibi, şehrin özellikle cazip olan tarafı, "Meksika ırkının bir yandan göz kamaştırıcı çiçeklerden, güzel parklardan... ve ihtişamlı anıtlardan zevk alırken, bir yandan da pratik ve sıkıcı konuları görmezden gelme alışkanlığıydı".

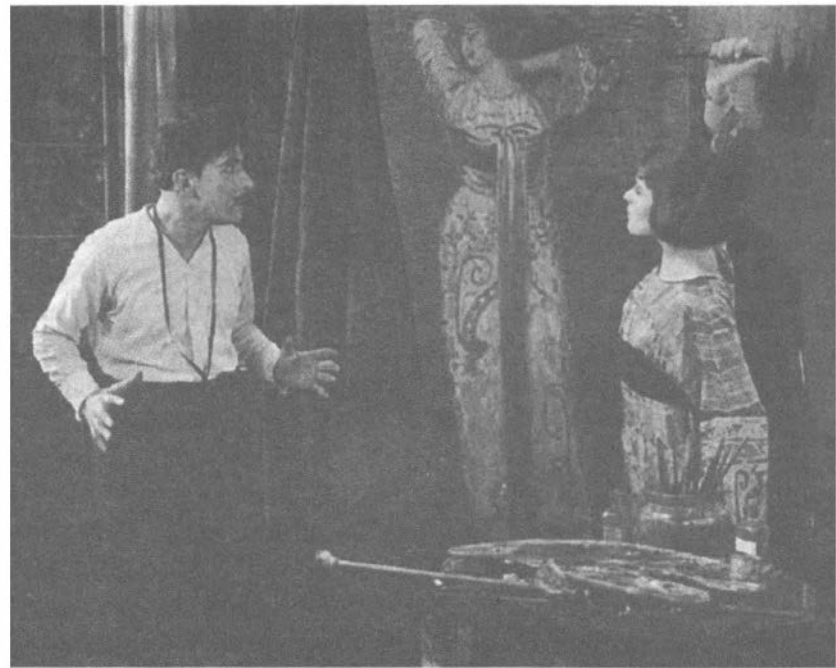
1921 yazında Los Angeles dayanılmaz bir sıcak dalgasıyla kavrulurken, Robo, Gómez Robelo'ya onunla Meksika'ya gitmeye karar verdiğini söyledi. Gidişi, Tina ve Edward'ı da kendisiyle gelmeye ikna etme çabasıyla geçirdiği tereddüt ve erteleme dolu ayların sonunda gerçekleşebildi. Hiç hayata geçirmeseler de, yalnızca yolculuk planlarını değil, Robo'yla Meksika'da paylaşacakları stüdyoyla ilgili planları da aslında Weston yapmıştı. Tina da kararsızdı, belli ki Edward'la ilişkisi ile birlikte olmaktan hâlâ keyif aldığı kocasıyla birlikte heyecan verici yeni bir hayat kurma ihtimali arasında gidip gelmekten bitap düşmüştü.

Edward'la yaşadığı ilişkinin neden olduğu karışıklık ve evliliğinin parçalanmakta oluşu, Tina'nın Hollywood'la ilgili giderek artan hayal kırıklıklarıyla birleşmişti. *Kaplan Postu*'ndan sonra iki filmde daha rol aldı: 1921 yılında gösterime giren *Riding with Death* ile

* Günümüzün arı kovanına benzeyen metropolü Mexico City'nin o zamanki adı. (ç.n.)

1922'de gösterime giren ve evliliklerdeki kıskançlıkları konu alan *Keystone-cops** türü soytarlıklar üzerine hafif bir komedi olan *I Can Explain*. İkinci filmde yine fazla gösterişli olmayan bir Latin güzelini canlandırdığı, yardımcı bir roldeydi. Komik bir aşk üçgeni macerasına birkaç kahkahayla katkıda bulunan Carmencita Gardez isimli Güney Amerikalı bir ithalatçıyı oynamıştı. Tina, hep aynı rolü oynamaktan, ya aşk özlemi çeken Meksikalı hizmetçi ya da ateşli ve âşık Latin kadın olmaktan bıkmıştı. *Kaplan Postu* filminin afişi Tina'nın 'egzotik cazibesi'ne gönderme yapmaktaydı ve Edward, Tina'nın filmlerinden birini izledikten sonra şunları söylemişti: "Film yönetmenlerimizin beyinleri ve hayal güçleri, bir İtalyan kızını dişlerinde bıçak ve gözlerinde kan olmadan görüntülemeye yetmiyor ne yazık ki."

İlişkileri muhtemelen Tina ve Edward'ın farklı koşulları yüzünden gerginleşmişti. Bu gerginlik 1921 yazının sonuyla birlikte yatış-

Kaplan Postu filminden bir sahne, Hollywood, 1920.

*) Amerikan sessiz komedi filmlerinde, sürekli aptalca yanlışlar yapan, aptal polis memurları gibi, bir grup karaktere verilen genel ad. (ç.n.)

ti. Tina, Robo'nun Meksika'yla ilgili giderek artan heyecanını az da olsa anlıyor, hatta belki içinde olduğu bu kargaşa ortamına bir çıkış yolu olarak görüyordu, çünkü Tina da Ağustos ayıyla birlikte yolculuk planları yapmaya başlamıştı.

Önce ailesine, özellikle de sağlık durumu giderek kötüleşen babasına veda etmek üzere San Francisco'ya gitti. Oradayken Weston'ın arkadaşı ve yakın sanatçı dostu Johan Hagemeyer'le tanıştı. Bir edebiyat ve opera âşığı, kendini modern psikolojiye ve ilerici fikirlerle adanmış bu adamla pek çok ortak yanları vardı. Hagemeyer, anarşist entelektüellerden, Uluslararası İşçiler Birliği eylemcilerinden ve şairlerden oluşan bir grubun üyelerindendi ve Tina'ya tanıştıkları günlerde usta bir fotoğrafçı olarak çoktan ün kazanmıştı.

Edward'ın Johan'a gönderdiği, Tina'nın ziyaretinden üstü kapalı biçimde söz ettiği mektup ve arkadaşının bu durumdan yararlanabileceği korkusu, ilişkilerinde bir krize yol açmıştı: "Tina'da adresin var –ona adresini vererek zaten yeterince zarıf davrandım; senin, kadınların gözünde ne kadar revaçta olduğunu bildiğim halde! Ne yazık! Tina'nın seni göreceğini bilmek beni karmaşık duygularla baş başa bırakıyor!" Tina, San Francisco'ya gelişinden bir hafta sonra, Hagemeyer'e uygun bir dille yazdığı ve ne zaman buluşabileceklerini sorduğu bir notu, eşinin soyadıyla, Tina de Richey olarak imzalamıştı. Birkaç gün sonra Hagemeyer'in şirketinde kitaplara bakıp opera dinleyerek keyifli saatler geçirdi. Ne var ki, Hagemeyer'le buluşmalarının yoğunluğu, yaşamakta olduğu duygusal karışıklığı arttırmaktan başka işe yaramamıştı.

Los Angeles'a döndüğünde cesaretini toplayıp ona bütün hissettiklerini açıklamaya karar verdi. Weston'la karşılaşmadan önce duygularını toparlamakta çok zorlandı ve Hagemeyer'e şunları yazdı:

Birlikte geçirdiğimiz öğleden sonranın üzerimdeki etkisi o kadar fazla ve o kadar yoğun ki, aklım fena halde karıştı... seni bir daha aramak için duyduğum inanılmaz arzuyu niye bastırdığımı kendime bile açıklayamıyorum. Bu, arzunun gücü mü? Yoksa bir tür korkaklık mı? Belki beni de, Oscar Wilde'ı şu paradoksu yazmaya iten benzer bir ruh hali harekete geçirmiş olabilir: "Bu dünyada yalnızca iki tür trajedi vardır; biri, arzu ettiğin insana sahip olamamak; diğeri, sahip olmak." En kötüsü de sonuncusu, gerçek trajedi işte o.

Tina'nın yeni keşfettiği cinsel özgürlük, gerçekte ne istediğinden o kadar emin olmasa da, Weston'la ilişkisiyle birlikte ortaya çıkmıştı. İsteddiği şeylerin çoğunu elde etmişti: Hollywood filmlerinde bir kariyer, âşık olduğu adamla evlilik ve onu cinsel ve duygusal anlamda doyuran bir başka ilişki. Bütün bunları elde etmiş olmakla birlikte, acaba bütün ihtiyaçlarını gerçekten karşılamış mıydı? Tina belirsizliğin ve kararsızlığın yol açtığı şaşkınlığın ve (muhtemelen Weston'ın yerine koyuyor olsa da) Hagemeyer'e duyduğu aleni ilginin ortasında mücadele ediyordu, fakat bu mücadele rahatsızlığını daha da artırmaktan başka sonuç vermiyordu.

Los Angeles'a döndüğünde Edward'ı görmeye hemen gidemedi. Onun yerine yakında Meksika'ya gideceğini ve Hagemeyer'le çok güzel bir öğleden sonra geçirdiğini yazdığı mektuba, "Bana seni hatırlatıyor, sen de bana onu çok hatırlatıyorsun," ifadelerini ekledi. Johan'a yazdığı bir mektuptaysa Weston'a soğuk bir ifadeyle atıfta bulunuyordu; belki de zoraki bir çekingenlikti bu, zira belli ki Weston'ı görmenin zorluğundan kaçınmaya çalışıyordu: "Döndüğümünden beri arkadaşın Edward'ı görmedim, fakat Meksika'ya

gitmeden önce kendisine bir poz daha vermemi rica etmişti." Weston'ın bu 'son' sanatsal ricasını geri çeviremezdi. Tina poz vermek üzere hazırlandı ve sonuçları görür görmez Robo'yla Meksika'ya gitmekten vazgeçti.

Robo Aralık ayının başında, Tina ve Edward'dan kısa bir süre sonra kendisine katılacaklarına dair söz alarak, Meksika'ya gitmek üzere tek başına yola çıktı. Robo'nun gidişiyle, Tina'yla Edward'ın ilişkileri yeniden alevlendi. Ocak ayının son günlerinde Tina şunları yazıyordu:

Edward: şefkat duygularıyla adını defalarca kendi kendime tekrar ettim. Bu gece burada bir başıma seni hatırlayarak otururken sanki bu tekrarlar seni bana yakınlaştırıyor.

Johan Hagemeyer. Fotoğraf: Edward Weston, 1921.

Dün gece bu saatte sen bana çok güzel bir kitap okuyordun – yoksa şarap yudumluyor ve sigara mı içiyorduk? Ya da karanlık bizi sarmalamışken sen – ah, bu anılar beni heyecandan bayılacak noktaya getiriyor! – söyle bana bu saatte – sol göğsümü mü öpüyordun?

Her şey öyle güzel ki! Şarap-kitaplar-fotoğraflar-mum ışıgı-içine baktığım gözler – ve ardından karanlık ve öpüşmeler.

Bu kadar güzelliğe dayanamıyorum – içim onlarla dopdolu ve ardından gözyaşları geliyor – ve hüzün, fakat bu hüzün bir tür lütuf ve yeni bir tür güzellik gibi.

Edward – Hayatıma ne kadar çok güzellik kattın!...

Son mektubun sabaha kadar yastığımın altındaydı – acaba beni o mektubun mayhoş kokusu mu uyandırdı? Ya da arzularının ve benim arzularımın ruhu – arzularımızın rahmi gibi görünen o ruh muydu?

Evet – arzularımızla sarhoş olmak, onlara ulaşmak için yanıp tutuşmak – ve onlardan hâlâ korkuyor olmak – ve ertelemek – işte bu aşkın en yüce hali...

Cinsel ilişkilerinin yoğunluğu bir yandan ikisini de heyecandan titretirken, diğer yandan Tina'yı altüst ediyordu. Nedeni acaba arzularını gerçekleştirmekte bu kadar geç kalmış olması mıydı? Yoksa 'aşkın bu en yüce hali'nin asıl sebebi, Edward'ın aile ilişkileri yüzünden aşklarını yeterince rahat yaşayamıyor olmaları mıydı? Bununla birlikte, söz konusu engellerin âşıkların ilişkilerinde zorunlu ertelemelere yol açtığı belliydi, zira aynı mektupta Tina, 'hâlâ bize ait olan saatler' diyerek ayrılık zamanının yaklaşmakta olduğuna işaret etmekteydi.

Eğitim Bakanlığı'na bağlı Güzel Sanatlar Fakültesi'nde nüfuzlu bir yönetici olan Gómez Robelo'nun davet ettiği Robo, Mexico City'den heyecan dolu mektuplar yazıyordu. Meksika'nın başkenti bir 'sanatçı' cennetiydi ve burada, "Alacakaranlıkta bir *pulque** dükkânının kapısında tek başına duran gizli bir *zerape [aynen]* figüründe ya da kilisede çocuğunu besleyen bronz Aztek kadını heykelinde, Los Angeles'ta ancak on yılda görebileceğinden daha çok şiir vardı". Tina'nın bilinçaltına işleyen bu çarpıcı görüntüler, hareketsiz bir şekilde orada öylece duruyor ve Tina'nın Meksika'da çektiği en güçlü fotoğraflar olarak ortaya çıkmayı bekliyorlardı.

*) Agav otunun (sabar otu) özsuyunun fermente edilmesiyle yapılan alkollü bir Meksika içkisi. (ç.n.)

Gómez Robelo'nun öngördüğü kültür rönesansı gerçekleşmek üzereydi ve Meksika'daki on yıllık devrim uyanışının ardından hızla yayılan sanat hakikaten de her yerdeydi. Robo, Mexico City'nin kenar mahallelerinde, tarihi Coyoacán'da kurulan bir açık hava sanat okuluna yaptığı ziyareti ve gördüklerini şöyle anlatıyordu:

Akşam okulunda yedi ila on yaşındaki küçüklerin yaptığı resimleri gördüm – hayatım boyunca gördüğüm en güzel şeyler, çocuklar, amele çocuklar bunlar! Buradaki insanlarda müthiş bir öze dönüş var, onlar yabancıların sanatını taklit etmeye çalıştıkları için yorulmuşlar ve kendilerinde olanın peşine düşmüşler... Bu gerçekten takdir edilmesi gereken bir durum...

Robo'nun mektupları, bir sanatçı olarak kendini tümüyle rahat hissettiği bir yerde olduğunu gösteriyordu. Gün boyunca Meksikalı sanatçıların kalın iş elbiseleriyle dev duvar resimleri üzerinde çalıştığına tanık olduğu Devlet Hazırlık Okulu'nda düzenlenen akşam konserlerinden büyük zevk alıyordu. Bir yandan da Gómez Robelo'nun ayarladığı ve kendi batikleriyle, Amerikalı ressam ve fotoğrafçı dostlarının eserlerinin görücüye çıkacağı serginin açılmasını bekliyordu. Bu amaçla, yanında Blaine ve Horwitz'in resimlerini, Arnold Schröder, Jane Reece, Margrethe Mather ve Edward Weston'ın, elbette Tina portrelerini de içeren fotoğraflarını getirmişti. Mexico City'de Tina'nın efsanevi güzelliği, Gómez Robelo'nun delice aşkı nedeniyle daha o gelmeden konuşulmaya başlanmıştı. Bir *femme fatale* olarak Tina'nın şöhreti, Gómez Robelo'nun dönüşünden sonra Mexico City'de dağıtılmaya başlanan *Satiros y amores* dergisinde Robo'nun illüstrasyonlarının yayınlanmasıyla birlikte daha da artmıştı. Gómez işlerini, Amerikalı sanatçıların sergisi halka açılmadan önce 'bazı sanatçı ve gazeteciler'e, öncelikle de bu *harika modelle* olan *arkadaşlığının* kendisi açısından ne kadar önemli olduğunu anlatmaktan çekinmeyeceği erkek arkadaşlarına özel olarak göstermişti. Weston'a şöyle yazıyordu: "İşlerimin hepsi meselenin iç yüzünü bilenler tarafından gayet iyi karşılandı, fakat aralarında en çok Tina'nın portreleri beğenildi ve bu beni canımdan bezdirdi."

Sergi açılışı Meksika'ya özgü şekilde sayısız kereler ertelenmişti. Robo, Gómez Robelo'nun özürleriyle birlikte Weston'a yolladığı mektupta, "Eğer yeterli sayıda sipariş olursa Meksika'ya gelerek fotoğrafları burada basabileceğini ilan edebiliriz. Ne dersin?... Be-

ni fotoğraflarınla ve gelip gelmeyeceğinle ilgili haberdar et,” diye yazıyordu.

Edward kararsızdı, Tina ise kısa süre sonra gitmeyi planlıyordu. Gómez Robelo sergi için Weston’dan ‘yeni baskılar’ beklerken, Tina yanına almak üzere fotoğraflarını topluyordu. Şubat’ın ilk haftasında, gidişi yaklaşırken Robo’nun ciddi bir hastalığa yakalandığı haberi geldi. Tina yolculuk hazırlıklarını hızla tamamlayıp Meksika trenine bindi. Acı haberi aldığı anda trendeydi. Robo, Mexico City Hastanesi’nde ölmüştü. Tina, birden dehşet verici bir durumun içine doğru sürüklenmekte olduğunu hissetti; hiç tanımadığı, dilini bilmediği bir ülkeye doğru *yol alıyor*, aşkıyla arasındaki mesafe her geçen saniye artıyor, uzakta bir yerdeyse kaybettiği kocasının hayali belirliyordu.

Robo’nun hastalığı çok kısa sürmüştü. Çiçek hastalığı teşhisiyle hastaneye kaldırılmadan birkaç gün önce halka açık bir toplantıya katılmıştı. Hemen yakındaki Amerikan Hastanesi’ne kaldırılmak yerine -hastanenin günlüğü büyük ihtimalle 20 dolardı ve bu meblağ bütçesi için fazlaydı- şehrin karşı yakasındaki Devlet Hastanesi’ne kaldırılmıştı. Ölümünden önceki beş gün boyunca, zayıf düşmüş bir halde hastaneye yattığı ve 9 Şubat akşamı saat 08.30’da ‘âdeta can çekişerek’ öldüğü rapor edilmişti.

Tina, iki gün sonra Robo’yu Amerikan Mezarlığı’na defnetmek üzere Mexico City’ye geldi. Kayıtlarda, genellikle ya çok az parası olanlar ya da hiç olmayanlar için ayrılmış bir fondan, Amerikan Yardımseverler Cemiyeti tarafından basit bir mezar parasının ödendiği yazıyordu. Robo’nun adının İspanyolca olarak kazındığı düz bir mezar taşında doğum-ölüm tarihleri yazıyor ve sade bir ifadeyle mezarın *Su Esposa* (Eşi’nin) ithafı olduğu belirtiliyordu.

Robo’nun trajik ölümü Tina’yı derinden sarstı. Daha sonra şunları yazacaktı:

Robo isteklerini gerçekleştirme konusunda çok zayıf ya da çok şanssızdı... Sonunda Meksika’ya geldi, geçmişin ağır ağır kaybolan büyüünden ve güzelliğinden etkilendi.

Robo burada kendi yapısına daha uygun bir çevre bulmuştu. Sadece çok kısa bir süre için yakınlığı ve aşkı tatmıştı. Ecel hızlı ve acımasız bir şekilde geldi ve 9 Şubat 1922’de ait olmadığı bu dünyadan gitti...

Onca üzüntüsüne rağmen Tina, daha ilk karşılaşmasında Meksika'dan etkilenmeden edememişti. Pazaryerleri ve sokaklar, teneke kavanozlardan dini resimlere kadar envai çeşit malı bağıra çağıra satan seyyar satıcılarla doluydu. Eşeklerin çektiği yük arabaları ve parlak otomobiller yol açabilmek için itişip kakışıyorlardı, açık gri ve mavi *rebozalar** içindeki kadın kalabalığı, mısır *tortillolarını*** ritmik vuruşlarla yassılaştırıyorlardı. Meksikalıların avuç içleriyle yaptıkları bu vuruşlar, en az büyük Tenochtitlan kadar eskiye dayanıyordu. İkiz yanardağlar, Popocatepetl ve Iztaccihuatl'ın buzul zirveleri ufukta parlıyor ve tramvaylar aynı şekilde egzotik isimli semtlere, Tacubaya ve Chapultepec'e doğru yol alıyorlardı. Canlı şehir merkezi, gün geçtikçe büyüyen ticaret kesimi, sömürge kiliseleri, büyük pansiyonları, plazaları ve parklarıyla henüz fazla büyük sayılmazdı ve idare edilebilir durumdaydı, ama daha önemli olanı burasının giderek bir sanatçılar köyüne dönüşüyor olmasıydı. Devlet Sarayı'nın çevresindeki birkaç blokta kurulmuş bu köy, Meksika'nın devrimci entelektüellerini bir araya getiren bir sanat ve kültür ortamıydı.

Tina, en azından Robo'nun organizasyonu için çok uğraştığı serginin açılışına kadar kalmaya karar verdi. Böylece sanatsal devrimin tam kalbine de dalmış olacaktı. O günlerde halk sanatı revaçtaydı. Bir önceki Eylül ayında, Meksika'nın bağımsızlığının yüzüncü yılı kutlamaları büyük bir halk sanatları sergisiyle açılmış ve Meksika'nın yerli sanat mirası görkemli törenlerle kutlanmıştı.

Yeni milli eğitim bakanı, José Vasconcelos'tu; düzgün siyah takım elbisesi ve mütevazı memur görüntüsüyle hiç de vizyon sahibi birine benzemeyen yeni bakan, kapsamlı bir kültürel ve eğitsel yeneden canlanmanın itici gücüydü. Ortaya koyduğu yaklaşımın özünde, sanat ve kültürü halka indirmek, ücretsiz konserler ve sanatsal sergilerle bütünleşen özgür ve evrensel bir eğitim sistemi inşa etmek vardı. Bakan, ülkenin en iyi ressamlarını Avrupa'dan geri getirmiş ve onlardan kamu binalarını Meksika'nın evrensel vizyonuna uygun, milliyetçilik ve 'yerellik' kavramlarını vurgulayan duvar resimleriyle süslemelerini istemişti. Diego Rivera bu ressamların kralıydı. Diego Meksika'ya, Paris'te edindiği avangard fikirlerin yanı sıra, İtalyan

*) Latin Amerikalı kadınların başlarına taktıkları bir tür uzun şal. (ç.n.)

**) Meksika'ya özgü bir tür pizza. (ç.n.)

fresk tekniklerini incelediği araştırması sırasında hazırladığı yüzlerce taslakla birlikte dönmüştü. Ateşli ve gösterişli bir kişilik olan Rivera, şiş gözleri ve küçük, zarif elleriyle dev bir balinaya benziyordu. Tina geldiğinde üzerinde solmuş bir tulum, boya sıçramış bir ceket vardı ve Devlet Hazırlık Okulu konser salonunda ilk duvar resmi projesini yürütüyordu. Rivera ve Aztekli ilahlara benzeyen teknik asistanı (ufak, melankolik bir Kızılderili ressam olan Xavier Guerrero'ydu bu), Rivera'nın *Creation* (Yaradılış) adlı duvar resminin uygulamasında birlikte çalışıyorlardı.

Sonraları dev yapılı bu ressamla nişanlanan Guadalupe Marín, 1922'de Tina'yla Gómez Robelo'nun şirketindeki tanışmalarını anlatırken, Tina'yı 'ince, zarif, kibar ve çok sevimli' diye tarif edecekti. 'Lupe' Marín çarpıcı güzellikte, uzun boylu, yanık tenli bir kadındı; insanı delip geçen vahşi yeşil gözleri ve dağınık siyah saçları, isyankâr coşkusuyla mükemmel bir uyum içindeydi. 'Alaycı, asi ve havai' Marín, Guadalajara'dan Mexico City'ye özel olarak, epeydir ünlenmiş olan Rivera'yla evlenme niyetiyle gelmişti. Tina, Lupe'la Prepa konser salonunda, sürekli bir arada olduğu Diego'nun yanındayken tanıştı. O gün Tina, bir piknik sepetinde özenle hazırlanmış bir öğle yemeği getirmişti. Yakın arkadaşı ve sırdaşı Concha Michel'le birlikte *Creation* adlı duvar resmi için modellik yapıyorlardı. Diego'nun 'Yoldaş Concha' diye hitap ettiği Michel, şapeldeki azizlerden birini ateşe verdiği için rahibe manastırından kovulmuş, boğuk sesiyle şarkılarını söylerken ellerini daima beline koyan bir folk şarkıcısıydı.

Prepa, Gómez Robelo'nun Mart ayında 'Bayan Tina Modotti'nin getirdiği fotoğraflarla' birlikte Amerikalı sanatçıların işlerini nihayet sergileyebildiği Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'ne yakındı. Sergi, gerek aldığı eleştiriler, gerekse mali açıdan oldukça başarılı olmuştu; fotoğrafçıların işleri, özellikle de Edward Weston'ın baskıları ortalığı ayağa kaldırmıştı.

Haftalık *El Universal Ilustrado*'ya sergiyle ilgili iki tam sayfa ilan verilmiş, ardından Meksika'nın en çok okunan kültür ekinde, Weston'ın, kameraya aykırı bir ifadeyle bakan ve elinde çalışır vaziyette Japon işi bir vantilatör tutan Tina fotoğrafı, diğer işlerin hepsinden daha büyük basılmıştı. Birkaç hafta önce de aynı yayında ölüm ilanı ve övgü dolu sözler eşliğinde Robo'nun batıklarına, resimlerine ve illüstrasyonlarına yer verilmişti. Bunların en ünlüsü, *Satiros y amores*'te *Temptation* (Günaha Çağrı) adıyla yayınlanmıştı ve bacakları-

nın arasında dikenli bir gül tutan çıplak bir kadını tasvir eden çizimdeki modelin Tina olduğu bir bakışta anlaşılıyordu. Tina'nın bu çizim ya da Weston'ın çektiğı portre yüzünden ortalığın bunca karışmış olmasına nasıl tepki verdiğini bilmiyoruz, fakat serginin sonuçlarından memnundu. Edward'a bu kadar çok fotoğraf satılmasının bir başarı olduğunu yazdı.

Ancak Tina, Mexico City'de keyifli günler geçiremeden ya da serginin başarısının tadını çıkarmaya fazla zaman bulamadan, Robo'nun ölümünden altı hafta sonra, 14 Şubat'ta, bu sefer babasının ani ölümüyle yıkıldı. On sekiz ay süren mide rahatsızlığının ardından Giuseppe Modotti, 7 Mart'ta San Francisco'daki St. Luke hastanesine yatırılmış ve mide kanseri tedavisi görmüştü. Tina ailesiyle birlikte olmak için alelacele San Francisco'ya döndü. Giuseppe Modotti yakıldı ve külleri 16 Mart'ta Cypress Lawn mezarlığına defnedildi. Yerel İtalyan basınında çıkan ölüm ilanı ile aileye camianın 'içten taziyeleri' sunuldu. "Tanınmış ve çok beğenilen sanatçı, Richey'in dul eşi Bayan Tina Modotti'nin babası, ciddi ve uzun zamandır sürmekte olan kronik hastalığı nedeniyle, dün vefat etmiştir..." deniyordu ilanda.

Tina, hayatında zor ve önemli bir karar ânıyla yüzleşmek üzere San Francisco'ya geri döndü. Babasıyla kocasının neredeyse aynı zamanda ölmesi bir dönemin kapanması anlamına geliyor, gelecek planlarının aciliyetini arttırıyordu. Bu yeni durumla ilgili etraflıca düşünmek üzere kendine zaman tanımak için, aklını karıştıran her şeyden uzak durmaya ve San Francisco ziyareti sırasında yalnızca ailesiyle görüşmeye karar verdi.

Korkunç bir tesadüf sonucu, aralarında otuz üç yaş olmasına rağmen Tina ve annesi birkaç hafta arayla dul kalmışlardı. Assunta Modotti'nin trajedisini Tina'dan daha iyi kimse anlayamazdı. Assunta, Giuseppe Modotti'nin Amerika'da olduğu yıllarda, zor koşullara ve yoksulluğa göğüs gererek çocuklarını on dört yıl boyu tek başına

büyütmüştü; kocasıyla bir araya geleli henüz iki yıldan az bir zaman olmuşken onları bu sefer de ölüm ayırmıştı. Şimdi hiçbir bağının olmadığı bir ülkedeydi, hayat arkadaşı yanında yoktu, çocukları büyümüş, kendi hayatlarını yaşıyorlardı.

Mercedes ile Yolanda hâlâ I. Magnin'de çalışıyordu; Yolanda, Guido Gabrielli'yle mutsuz bir evlilik yapmıştı. Benvenuto ve Bepo, Giuseppe'yi büyük hayal kırıklığına uğratarak, babalarının işini sürdürmeyi reddetmişlerdi. Bu yüzden Modotti atölyesi, Giuseppe'nin ölümünden kısa bir süre sonra kapandı.

Tina, yaklaşık bir ay San Francisco'da kaldı. Robo'nun ölümünden sonra, 'hüzünlü bir ânında' yazdığı ve o günlerde yayınlanan şiirini sonradan biraz utanarak hatırlayacaktı. San Francisco'da anılarının içinde kayboldu; Robo'yla tanışmalarını, ona kur yaptığı zamanları, masum ve yeni bir hayata başlama isteğiyle babasının yanına gelişini hatırladı. Şimdi ikisi de hayatta değildi ve yapayalnız kalmıştı. Arkadaşlarını ziyaret etmemeye yeminliydi, ama çok geçmeden Johan Hagemeyer'i arayıp destek istemekten kendini alamadı:

Buraya gelmeden önce ailem dışında kimseyi görmemeye kararlıydım, o yüzden seninle temasa geçip geçmemekte uzun süre tereddüt ettim. Fakat bir gün -kendimi çok yalnız hissettiğim bir gün- içimde bana *Nina* diyen sesini yeniden işitmek için önüne geçemediğim bir istek duydum. Ve öyle yaptım – ve bu sese kulak verdikçe, son birkaç ayda altüst olan hayatım düzelmeye başladı...

Hagemeyer, Tina için, bir yandan yaşadığı bunalım sırasında kaybettikleriyle başa çıkması konusunda bir yardımcı, diğer yandan düşüncelerini açıkça ifade etmesine yardım eden bir dış ses görevi gördü. Tina, Hagemeyer'i görmeye gitmeden önce, "Burada olmaktan çok memnunum," diye yazacak ve şöyle devam edecekti:

Ayrılmak konusunda hâlâ endişelerim var – o kadar çok anım var ki – burada sürekli geçmişte yaşıyorum. George Moore, "Hayat şu anda güzel, ama geriye baktığımızda üzüntü vericidir," diyor. Hayat benim için daima üzücü oldu – şu an bile geçmişi hissediyorum. Bu bir çöküş olmalı ve burada yaşayarak yalnızca bu ruh halimi dışa vuracağım. Fakat yalnızca geçmişte yaşayarak doğadan intikamımızı alabilecek miyiz? Bütün bunlarla ilgili neler düşündüğünü merak ediyorum, belki üzerine konuşabiliriz.

Tina, iki hafta sonra San Francisco'ya gitmek üzere Los Angeles'tan ayrıldı. Yeni durumunun belirsizlikleriyle bir süre boğuştuktan sonra, hayatının Robo'yla ilgili bölümünün üzerine bir sünger çekmeye karar verdi. Belki kocasının ani ölümünden duyduğu suçlulukla, belki de Edward'la ilişkisinin bu ölüme sebep olduğunu düşünerek, acı içinde Robo'nun çalışmalarını düzenlemeye, resimlerini ve batiklerini bir araya getirip bir sergi hazırlamaya adanmıştı kendini. Mayıs ayının ortasında, Birleşik Sanatlar MacDowell Kulübü'nde iki haftalık bir sergi düzenledi. Yerel bir gazetede Tina'nın Weston tarafından çekilmiş bir portresiyle birlikte sergi üzerine bir yazı yayınlandı. Siyahlar giymişti ve göz kapaklarının ani titreyişini ve şiddetli öksürük nöbetlerini kontrol etmeye çalışarak, muhabire onu motive şeyin ne olduğunu şöyle açıklıyordu: "Robo'yu düşünüyorum, tek başına öldüğünü, ailesinden kimsenin yanında olmadığını. Bu korkunç bir şey."

Bir yandan da yayınlanmak üzere Robo'nun yazılarından oluşan bir seçki hazırlamaya başladı. Robo, ölmeden önce bir roman üzerinde çalışmaya başlamış, görüntü ve sese dayalı kelimeleri birbirine karıştırarak *Ziziquiyana* adlı bir dil keşfetmişti. Tina, yıl sonunda John Cowper Powys'un giriş yazısı ve kendi 'kısa biyografisi'yle birlikte, Robo'nun metinleri ve şiirlerini *The Book of Robo* (Robo'nun Kitabı) adıyla derleyerek yayına hazır hale getirdi.

Robo'ya olan 'borcuyla' hesaplaşma sürecinde Tina yeni edindiği özgürlüğün de giderek farkına varıyordu. Artık evli bir kadın değildi ve imzasını yeniden kendi adıyla *Tina Modotti de Richey* olarak atmaya başlamıştı. O günlerde Tina'nın yeniden keşfettiği özgürlük, Flora'yla evliliğinin kendini giderek daha fazla kısıtladığını hisseden Edward'ı sinirlendirmişti. Edward çocuklarına sadakatle bağlıydı, ama ailevi sorumluluklarının sanatını engellediğini düşünüyordu. Tina'yı sinirlendirence, Edward'ın ekonomik anlamda bağımsız olmamasıydı. Fotoğrafçılığı ona ciddi bir itibar kazandırmıştı, ama bu itibar onu Flora Chandler'ın kılavuzluğuna ve ailesini geçindiren gayrimenkul gelirlerine bağımlı olmaktan kurtarmıyordu. Ve ailede paranın kontrolü Flora'nın elindeydi.

Tina bu durumdan da hiç memnun değildi. Aile yaşantısının dayattığı kısıtlamalar kadar, muhtemelen 'metres' rolü oynamaktan da artık sıkıldığı için, Weston'ı ailesine bu kadar bağımlı olmaktan kurtulması gerektiği konusunda sıkıştırmaya başladı.

Margrethe Mather, Ramiel McGehee'ye yazdığı bir mektupta, Flora'nın oldukça sıkıntılı ve ağlamaklı bir halde onu görmeye geldiği geceyi şöyle hatırlıyordu:

Edward'ı engelleyip geri bıraktığı için kendini suçluyordu – ona söylemişim – Tina'nın önünde – Edward'ın başarısının arkasında o vardı – Tina'nın ve çocuklarının dengesi olmadan – zorunlu sorumluluk – Edward sıradan biri olurdu – hayal kurarak – tavan arasın-da yaşayarak – özgür bir hayat sürerek (aman Tanrın!) vs. vs. önceki gibi üretmeden ve herhangi bir ilerleme kaydetmeden. Tam aksi düşüncelerle...

Görünen o ki, Tina bunun tam tersini düşünmekteydi ve Tina ile Margrethe Mather, Weston konusunda bu nedenle çekişiyorlardı.

Tina'nın oyunculuk kariyeriyle ilgili olarak hissettiği hayal kırıklığı hâlâ sürüyordu. Bir model ve film oyuncusu olarak, diğer insanların sanatsal yaratıcılıklarını, özellikle de Weston'ın, Hagemeyer'in, Mather'in ve camiadaki diğer sanatçıların yaratıcılıklarıyla karşılaştırdığında boşa kürek çektiğini, şartların istediği gibi gelişmediğini görüyordu. Bu yüzden, kendini anlatabileceği bir başka ifade biçiminin peşine düştü. Bu, kişisel düzeyde tatmin olacağı, aynı zamanda geçimini sağlayabileceği bir uğraş olmalıydı. Weston, ustalığını ve sanatını başkalarıyla paylaşma konusunda her zaman oldukça cömertti, Tina'yı fotoğrafa başlama konusunda yüreklendirdi ve anlaşıldığı kadarıyla Tina fotoğrafçılık yapmaya 1923 başlarında karar verdi. Tina, bu dönemi birkaç yıl sonra şöyle hatırlayacaktı:

Fotoğrafa geri dönmek, Edward – hayatımda bir dönem önemli olan *tek varlık* olarak sana ne çok şey borçlu olduğumu, seni ne kadar sıklıkla düşündüğümü bilemezsin. Hangi yöne gideceğimi bilmezken, yalnızca bir geçim kaynağı olarak değil, ama gerçek bir tutkuyla bağlanabileceğim bir iş ve bana kendimi ifade etme imkânı sağlayan bir araç olarak fotoğrafa başlamak neden olan yegâne ve hayati rehberliği ve etkiyi sen yaptın... Sana kalbimin derinliklerinde o kadar minnettarım ki...

Margrethe Mather, Tina'nın kendi alanına böyle davetsiz girişine, uzun zamandır keyifle Weston'ın en yakın çırağı ve asistanı olarak çalışırken bunun elinden alınmasına herhalde hiç memnun olmamıştı. Margrethe, 1912'den bu yana Weston'ın neredeyse hiç değiş-

meyen yol arkadaşıydı, fakat ilişkileri Margrethe lezbiyen olduğu için karışık. Margrethe'nin bu tercihi, işlerini fazla gösterişli bulan Weston'ın ısrarcı tekliflerine yıllarca niçin karşı koyduğunu da açıklamaktadır. Oldukça tuhaf biriydi, pelerin giyer, abartılı şapkalar takar, erkek ayakkabılarıyla dolaşırdı. Dengesizlikleri sonunda tükenmesine sebep olacak, sahip olduğu fotoğraf yeteneğini alkol bağımlılığı yüzünden kaybedecekti.

Weston'ın ailesi ve Margrethe'le olan mücadeleyi sonunda Tina kazandı. Bu zor dönemde yaşanan hayal kırıklıklarının sebeplerini anladıkça Weston'la giderek daha da yakınlaştılar. Bu yakınlaşmada Tina'nın babasının ve Robo'nun ölümlerinin Edward'ı derinden etkilemiş olmasıyla, Edward'ın bu dönemde gösterdiği duyarlılığın büyük payı vardı. Weston, Modotti ailesini ziyaret etmek üzere Tina'yla birlikte San Francisco'ya gitmiş, onlar tarafından büyük bir içtenlikle kabul edilmişti. Weston bu dönemde, Tina ve Assunta Modotti'yi insanı derinden etkileyen *Tina ve Anne* isimli bir portrede, kızını annenin arkasında yüzünde yumuşacık bir sıcaklık, koruyucu bir duruş ve annesini avutan bir simge olarak ayakta, yaşlı kadını da otururken fotoğraflamıştı.

Ancak Tina ve Edward, Los Angeles'ta kendilerini hâlâ rahat hissetmiyorlardı ve hayatlarından memnun değillerdi. Kanunlar giderek kısıtlayıcı olmaya başlamıştı, İçki Yasası ve Klu Klux Klan'ın önlenemez yükselişi dayanılır gibi değildi. O günlerde hayatlarının gidişatıyla ilgili yaşadıkları karşılıklı karışıklık küçük bir krize ve geçici bir ayrılığa sebep oldu. Oysa ne bu kararı nasıl aldıkları, ne de bu dostça ayrılığı kimin istediği belliydi. Ancak bilinen, bu ayrılığın Ekim ayında, Tina'nın bir kez daha San Francisco'ya gidişinden önce gerçekleşmiş olduğudur. Eski yazdıklarını yok etmeden önce, Weston'ın günlüğünü ele geçiren Ben Maddow'a göre, Tina, San Francisco'ya yalnızca annesini ziyaret etmek için değil, aynı zamanda kendi fotoğraf stüdyosunu açmak üzere bir fizibilite çalışması yapmaya da gidiyordu. Ya Weston'ın rehberliğinde fotoğrafın temelleriyle ilgili yeterli ustalığa ulaşmıştı ya da belki yalnızca romantik bir özlemle, babasının eski hayalini gerçekleştirerek San Francisco'da bir fotoğraf stüdyosu açmak ve başarılı olmak istiyordu.

Weston, kız kardeşi Mary ve ailesini görmek için tek başına Ohio'ya gitmeye karar verdi. San Francisco'ya giden trende Tina, Weston'a iyi yolculuklar dilemek üzere bir mektup yazdı. Bu yolculuk

Tina'nın hayatını ve fotoğrafçılığını derinden etkileyecekti. Belli ki Weston'ı daha şimdiden özlemiş, duygularını hasret dolu bir ruh haliyle yazmıştı:

Siyah geceye baktım – evlerin içindeki ışıklarda – gölgeli ve gizemli ağaçlarda – seni düşündüm – yolculuğunu – bana yazdığın değerli mektupları. Sana yakın olma arzusu öyle güçlü ki – acı çekiyorum – canım sevgilim, içimdeki en güzel şeyler hep sana dair. Hoşçakal – hoşçakal Edward – bütün isteklerine kavuşabildin mi – fakat bu mümkün – sen çok şey verdin – ‘Hayat’ bunları sana geri ödeyebilecek mi? Sana yalnızca birkaç gül yaprağı ve bir öpücük gönderiyorum...

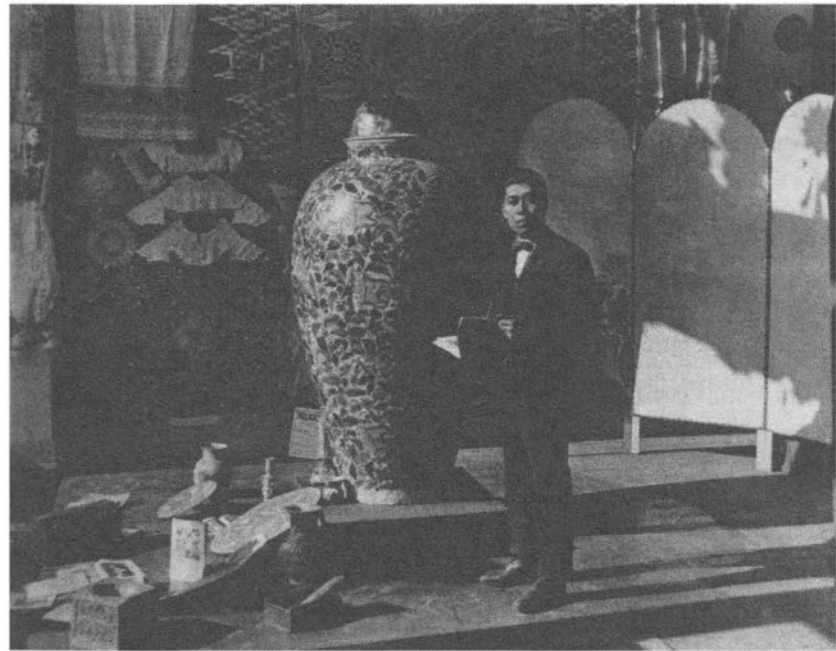
Ziyareti sırasında aziz dostu Hagemeyer'i de aradı, onu görmek ve Weston'dan yeni bir haber alıp almadığını öğrenmek istiyordu. Bu bir tür şablon olmuştu. Edward'ı çok seviyordu, ama onun yokluğunda Hagemeyer'le birlikte oluyorlardı. Bu sırada Weston, Ohio'da, çalışmaları arasında yeni ve heyecanlı bir dönemin başlangıcı olarak yer alacak olan American Rolling Bill Company'ye ait çelik fabrikası ile uzun bacalarının fotoğraflarını çekiyordu. Kayınbiraderi New York'a gitmesi için ona para vermişti ve Edward, New York'ta nihayet foto-sesasyon akımının ustası Alfred Steiglitz ve diğer avantgard fotoğrafçılarla tanışmıştı. Tina onu New York yolculuğunun çok önemli olduğu konusunda ikna etmiş ve Edward'a iki 'özel' mektupla 20'ser dolar göndermişti. Onun acil ihtiyaçları için ekstra paraya ihtiyacı olabileceğini biliyordu; fakat akıllı davranmış ve parayı yıldız *Chauve Souris*'i görmesi için gönderdiğini belirtmişti. Weston *Souris*'i izledi ve gerçekten de çok beğendi.

Anlaşılan, Tina'nın kendine ait bir fotoğraf stüdyosuna sahip olma fikri yeterince güçlü değildi ya da San Francisco'daki geçmişiyle tekrar karşılaşma ihtimali gözünü korkutuyordu. Planından vazgeçti ve 10 Kasım'da, Meksika halk sanatı ve modern resimle ilgili ilk büyük ABD sergisinin açılışının ardından Los Angeles'a döndü. Serginin düzenleyicisi ve projenin ardındaki beyin Meksikalı sanatçı Adolfo Best Maugard, sanat yönetmeni ise ressam Xavier Guerrero idi. Sergi kataloglarını hediye eden ve bir tanesini, "Meksika Sergisinden & Tina Modotti Richey'den, Miss. M. D'Harcourt'a saygılarımızla / 12-1922" ithafıyla imzalayan Tina da bu projeye bir ölçüde dahil olmuştu. Amerikalı yazar Katherine Anne Porter'ın derlediği katalogun fotoğraflarını Roberto 'Tito' çekmiş, kapak tasarımını Gu-

errero yapmıştı. İlaveten, Turnbull, Meksika halk sanatının 5 bin parçalık akla gelebilecek her türlü ürününün yer aldığı sergiyi filme çekmişti. Sergide Guerrero ve Ben Maugard'ın modern sulu boyalarıyla, yağlı boya tabloları da yer almaktaydı.

Xavier Guerrero birkaç ay Los Angeles'ta kaldı ve bu süre içinde Tina'yı Meksika'ya dönmeye ikna eden en etkili kişi oldu. Kaliforniya'daki hayatından memnun olmayan Tina'yı ikna etmek büyük ihtimalle fazla zor olmamıştı. Edward, Noel'e yakın Los Angeles'a geldiğinde, Tina Meksika'ya yerleşmeye karar vermişti. Edward'la döner dönmez barışmışlardı ve Tina, Edward'a, Meksika'ya gitme planlarından söz ettiğinde, Edward bunun kendisi açısından da bir 'fırsat' olacağını düşünmüştü. Önceki anlaşmazlıklarını geride bırakarak beraberliklerini sağlamlaştırmaya karar verdiler ve yolculuklarını planladılar. Edward, Ocak ayının başında Flora'yı terk ederek stüdyosuna taşındı ve Tina'yla özel koşulları olan sözlü bir 'anlaşma' yaptıktan sonra birlikte Meksika'ya gitmekte anlaştılar.

Weston, profesyonel ve sanatsal anlamda Tina'yı yanına 'çirak' almayı ve ona 'fotoğraf öğretmeyi' kabul etti. Tina da buna karşılık her-

Xavier Guerrero, Meksika halk sanatı sergisinde, Los Angeles, 1922.

hangi bir ücret talep etmeden, kalacak yer ve yiyecek karşılığında Weston'a asistanlık yapacaktı. Bununla birlikte, Weston İspanyolca konuşmadığı ve Tina önceki Meksika ziyareti sırasında anadili olan İtalyanca'nın yardımıyla İspanyolca'yı anlayıp konuşabildiği için, anlaşmaları aslında Tina'nın 'çok sorumluluk isteyen, sıkıntılı ve ağır bir işi' yüklenmesi anlamına geliyordu. Yani Tina, Weston'ın Meksika'daki fotoğraf işlerini de fiilen idare ediyor olacaktı. 'Sözleşmede' büyük ihtimalle, Tina'nın ev işlerinden ve onlarla birlikte Meksika'ya gelen Weston'ın en büyük oğlu Chandler'ın bakımından da sorumlu olacağı açıkça belirtilmemişti. Yaptıkları sözleşmenin profesyonel koşulları üzerinde, aşk hayatlarından bütünüyle bağımsız olarak uzlaşıldığı çok açıktı. Gerçekten de, sözleşmenin duygusal yanı, sonradan ikisinin de doğrulayacağı gibi açık bırakılmıştı. Eğer bu Weston'ın Hagemeyer'e söylediği gibi, bir tür 'deneme evliliği' olsaydı, ikisi de koşulsuz cinsel özgürlük şartıyla evlenirlerdi. Her ikisi de 'evlilik-dışı' ilişkiler yaşama konusunda birbirini açıkça özgür bırakmıştı.

Weston stüdyosuna yerleştikten sonra, Tina da zamanının çoğunu stüdyoda geçirmeye, hatta arada sırada stüdyoda kalmaya başladı. Stüdyo, iki odalı, küçük, ahşap bir yapıydı. İki sevgili arkadaki verandaya rahat koltuklar koymuşlar, bahçede meyve ağaçları ve mısır yetiştiriyorlardı. Arkadaşlarının çoğu, Edward'ın karısını ve çocuklarını terk ederek, Tina'yla birlikte Meksika'ya gitmesine karşı çıkmıştı. Ve Yolanda Modotti'nin hatırlayabildiği kadarıyla, bu karşı çıkışların bazıları az da olsa önyargılıydı: "Büyük bir yaygara kopmuştu, çünkü [Weston] karısını bir İtalyan için terk etmekteydi." Weston sonradan bu konuyla ilgili düşüncelerini şöyle anlatacaktı:

Ayrılmaya karar verdikten sonra ve ailemi terk ederek Meksika'ya gitmeden önce uzun süreli bir iç çatışma yaşadım. Dış dünyanın gözünde ben bir firariydim, halbuki hiç de öyle sayılmazdım. Eğer, asla değişmeyecek koşullar altında yaşamaya devam etmiş olsaydım, etrafımdakileri zehirleyebilir, onlara, kendime ve işime zarar verebilirdim.

Weston bu baskıya yakın arkadaşlarının desteği sayesinde direndi. Ocak ayının başında Hagemeyer'e kararlı bir şekilde şunları yazıyordu:

Mart ayında Meksika'ya gidiyoruz – Tina, Chandler ve ben – bu yazdığım çok kesin – arkamdaki 'köprüleri ne yapıp edip yakmaya'

çalışıyorum. Bir daha buluşabilecek miyiz? Dilerim bu ülkeden uzaklarda bir yerlerde.

Mart ayında yola çıkmayı planlamışlardı, fakat daha çok para kazanabilmek için, kendileriyle insafsızca dalga geçen arkadaşlarına rağmen gidişlerini sık sık ertelemişlerdi. Weston, duygusal konularla ilgili yeni anlaşmalarının ‘açıklık’ maddesine dayanarak, Nisan başında iki-üç gün süren ufak bir macera yaşamıştı. Tina o yokken, gerek fotoğraf bilgisi anlamında gerekse iş sorumluluğuyla ilgili konularda stüdyoyu başarıyla idare etti. Edward şehirden ayrılır ayrılmaz Hagemeyer ortaya çıkıyordu. Hagemeyer’in Weston’ın yokluğundaki bu hızlı ortaya çıkışının, Tina’yla kendi ‘ufak macerası’nı yaşadığı anlamına gelip gelmediğiye o kadar açık değildir.

Hagemeyer’in o sıralarda günlüğüne yazdıklarına göre, Tina en azından filmleri banyo etmekte ve baskıda ustalaşmış, hatta birlikte çıktıkları kısa gezilerde fotoğraf çekmeye bile başlamıştı. 14 Nisan Cumartesi günü Hagemeyer, evdeki ‘büyük, büyük gün’ -kırmızı lâleler- gecesi için Tina ve heykeltıraş Gjura Stojana’yla birlikte stüdyodan ayrılmıştı. Ertesi gün Weston geri dönmüş, Hagemeyer o sabaha dair, “T[ina], M[argrethe], E[dward] ve [Ben] kiremit fabrikasında çalışıyorduk,” diye yazmıştı. Daha sonra yine Stojana’yı görmeye gittiler ve Hagemeyer bir not daha yazdı: “Ne gündü ama!!!: T[ina] fotoğraflar, şarap –gül yapraklarıyla sarhoş oldu.” Ertesi gün: “T[ina] ve Ben filmleri banyo ediyoruz... ince itiraflar.” Tina’yla Johan’ın karanlık odada birbirlerine neler itiraf ettikleri konusunda sadece tahmin yürütebiliriz, fakat Stojana’nın evinde daha ileri düzeyde fotoğraf toplantıları ve altın sarısı hardal çiçekleriyle dolu tepelere doğru yürüyüşler yaptıkları bilinmektedir.

Tina ve Edward, Johan’ın refakatindeki on gün boyu, bir dizi konu hakkında, özellikle fotoğraf üzerine tartışmaktan çok keyif almışlardı. Tina, Hagemeyer’le yalnızca fotoğraf gezilerine çıkmamış, fakat bu geziler sırasında Hagemeyer’in portrelerini de çekmişti. Fotoğraflar çok farklı ruh hallerinde ve Weston’ın o günlerde çektiği fotoğraflardan çok farklı bir tattaydı. Weston o günleri şöyle anlatıyordu:

Tina’yla, Margrethe’le ya da her ikisiyle de – bazen dördümüz birlikte – çok keyifli saatler geçirdik – Stojana’nın evinde - kendini müziğe adanmış biri – bir gece Bughlig’le birlikte T.S. Eliot’un insanı kendine hayran bırakan *Waste Land* (Çorak Toprak) adlı şiirini okuyuşunu dinledik...

Kaliforniya'daki son birkaç haftalarında Weston, Tina'yla Meksika'daki beraberliklerine dair tavrını belirledi. Tina'nın Weston'la ilgili duyguları büyük ihtimalle daha Los Angeles'a gitmeden önce giderek platonikleşmiş ve ilişkileri daha ziyade profesyonel bir zemine oturmıştu. Margrethe Mather'in direnişini kırmak üzere yaptığı son denemede Weston, onu birlikte gitmeye ikna etmişti:

Birlikte on gün geçirdiler, sonunda, sahildeki bir evde, istedikleri olmuştu, çünkü Weston Meksika'ya ilk yolculuğuna çıkmak üzereydi. Bu deneyim ikisini de kendine getirmişti; ancak Weston'ın yıllar sonra bile hâlâ şüpheleri vardı ve bazı arkadaşlarına Margrethe'in orgazm taklidi yaptığına emin olduğunu söylemişti. Belki de öyleydi, fakat yine de bu, aşk yüzünden yapılmış bir jestti, Weston Kaliforniya'dan başka bir kadınla ayrılıp onu terk etti.

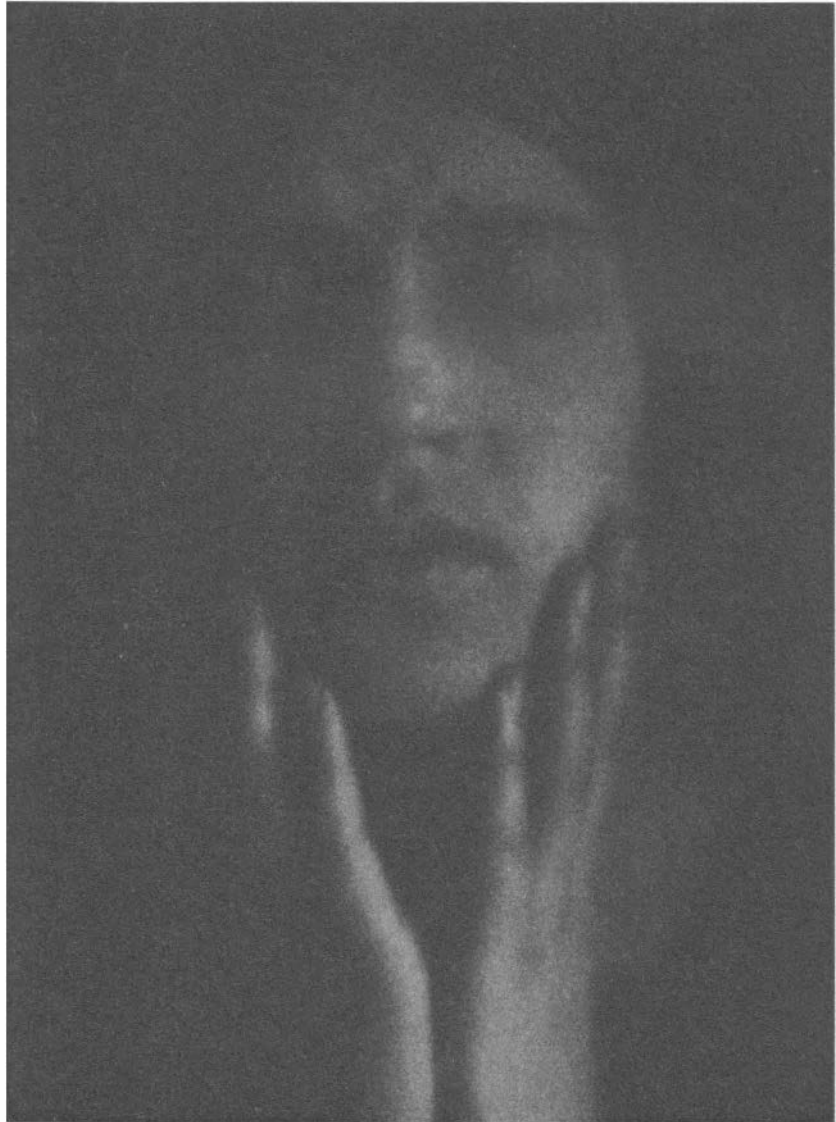
Baştan çıkardığı çoğu kadın gibi, Weston, Margrethe'in de pek çok nü fotoğrafını çekti. Vücudunun sere serpe kuma uzanmış göz alıcı, ama etrafıyla tuhaf bir ilişkisizlik içindeki fotoğraflarında yüzünü görmesek de, genç kadının neler hissettiğini az çok anlayabiliriz. Weston, onu terk ettiğinde, "Margrethe dizlerinin üzerinde, kölem olmak için yalvarıyordu... [Onu terk etmemem için [yalvarıyordu]]".

29 Haziran'da, sıcak ve nemli bir pazar günü Tina, Edward ve Chandler, altı arkadaşları ve aileleri eşliğinde SS Colima'ya gittiler. Weston'ın Ukrayna doğumlu ressam arkadaşı Peter Krasnow'un karısı Rose Krasnow, onları Los Angeles'ın 25 kilometre güneyindeki San Pedro limanına götürdü. Weston'ın, "Çok az insanı senin kadar sevdim," diye yazdığı yakın arkadaşı Ramiel McGehee, çok yer tutan objektiflerini, banyo kimyasallarını ve kişisel eşyalarını titizlikle toplayarak, veda etmek ve yoluna gitmek üzere rıhtıma doğru ilerledi. Margrethe Mather ortalarda yoktu.

Chandler Weston'a göre yolculuk düşüncesi heyecan vericiydi. Fakat küçük erkek kardeşler için 'bu ayrılığa şahit olmak... korkunç' olmalıydı. Gemi demir aldığı anda Weston'ın üç küçük oğlu gerçekten de hüznle el salladılar. Flora Weston, içindeki düşmanca duyguları bastırmak için cesurca bir çaba gösterdi ve kocasıyla çocuğuna bakmaya talip olan kadına görevlerini hatırlattı. Tina, Edward ve Chandler'ın yanında, uğurlayanların rıhtımdaki görüntüleri silinene ve "en sonunda bir mendilden sadece beyaz bir pırıltı kalana dek" durdu ve izledi, ardından kayboldular... Nihayet denizdeydiler.

II. BÖLÜM

1923 – 1929

Tina, ezber yaparken. Fotograf: Edward Weston, 1924.

SS Colima San Pedro'dan yavaş yavaş ayrılıp Meksika'nın güneyine ve Mazatlán'ın Pasifik limanına doğru yöneldi. Bir kez daha denizde, üçünü de Los Angeles'taki hayatlarından bir anda uzaklaştıran görüntülerin, seslerin ve kokuların içinde, yeni bir dünyadaydılar. İlk başta hiç de romantik sayılmayacak kokulardı burunlarına çalınan; zira United Fruit Company'ye ait bir kargo gemisi olan Colima berbat kokulu hayvan derileri taşıyordu.

Tina, Edward ve Chandler'la birlikte bu kokuya katlanmak zorunda kalan sekiz ya da dokuz yolcu daha vardı. Kaptan ve mürettebatın tümü Meksikalıydı, 'esmer ve yetersizdiler'; yani SS Colima bir nevi geride bıraktıkları hayatlarına benziyordu ve bunda insanı rahatlatan bir taraf vardı. Tina, Edward'ın İspanyolca konuşan mü-

rettebatla ilişki kurmasına yardımcı olmak için vakit kaybetmeden çevirmenlik yapmaya başladı. Geminin kaptanıyla kurduğu yakınlık onlara özel bir ayrıcalık sağladı. Bu ayrıcalığın yalnızca Tina'nın güzelliği ve cazibesinden kaynaklandığına inanan Weston bu duruma çok sıkılmıştı, kaptansa onları memnun edebilmek için kendi özel güvertesini kullanmalarına izin vermiş, kamarasında içkiye davet etmiş ve kıyıya gitmeleri için büyük sandalını onlara ödünç vermişti.

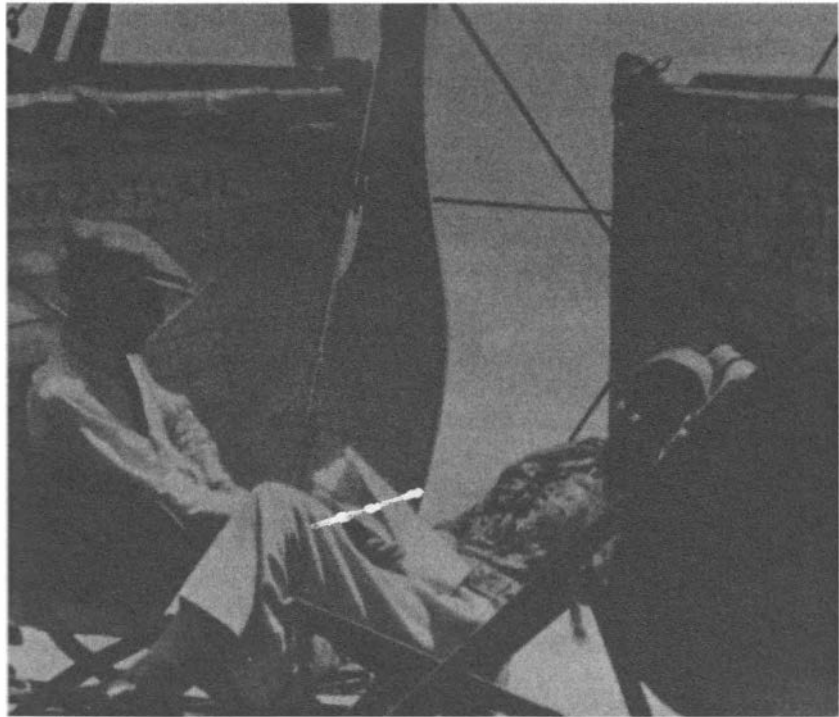
Dışarıdaki ikinci gecelerinde, Weston'ın günlüğüne yazdığı gibi, gemi "yıldızlarla kaplı, sessiz, cam misali suları yarararak" meçhul ufuklara doğru yol almaktaydı. Gemideki romantik hava denizin dalgalanmasıyla birlikte bozuldu; ağır ağır ilerleyen küçük gemi hiç durmadan yükseliyor, ardından hızlı bir şekilde suya vuruyordu ve sonunda Tina'yı deniz tuttu. Fakat bu durum fazla uzun sürmedi ve çabucak iyileşti; güverteadaki şezlonglara uzanıp güneşlenmek, okumak ve uçan balıkları seyretmek üzere Edward ve Chandler'a katıldı.

Yolculuklarını belgelemek üzere fotoğraflar çekiyorlardı. Bir karede, Tina ile Edward teknenin cankurtaran sandalının siperliğine oturmuşlar. Weston zaman ayarlı deklanşöre bastığında, Tina okuduğu dergiden başını kaldırıp fotoğraf makinesine bakmış ve gülümüş. Parlak güneş ışığı altında güneşleniyor, hafifçe esen rüzgârdan korunuyor, başında sadece eşarp var ve parlak baskılı bir bluz ile açık renkli, diz altında bir etek, koyu renkli çoraplar ve çok sevdiği rahat ayakkabılarını giymiş. Weston ise uzun kollu bir gömlek, kravat ve yüzünü güneşten koruyan sivri kasketiyle, Tina'ya göre daha ciddi bir kıyafetle, sessiz ve derin düşüncelerin içinde kaybolmuş bir halde karşısında oturuyor.

Yolculuklarının altıncı gününde, gece yarısından hemen sonra Colima, Mazatlán limanının gümüşü mehtaplı sularına demir attı. Sabah, üç yolcu heyecan içinde karaya çıkmak üzere hazırlandılar. Bu, Tina'nın Meksika'nın bu bölgesine ilk ziyaretiydi. Şehir, "Hindistan-cevizi ve muz ağaçlarıyla yabani zambakların gölgesinde güneşten kavrulmuş sokaklar ve serin verandalarla doluydu". Kızgın öğle sıcağından ve tropik rutubetten kaçmak için, Belmar Oteli'nin terasında soğuk içkilerini yudumladılar. Kaptanla birlikte içilen bir akşamüstü 'kokteyli', daha sonra bir düzine ya da daha çok eğlence düşkünüyle birlikte bir tekila partisine dönüştü: Weston bu durumu 'tuhaf' bularak, "İnsan birinin göbeğinden tekila içerek bir yabancı dili nasıl anlayabilir?" diye soracaktı.

Gemi hafta sonunu Mazatlán'da geçirdikten sonra, Salı sabahı erkenden Manzanillo'ya doğru yola çıktı. Gümrükten geçerlerken, kaba kontrol memuru bir yandan şüpheli gözlerle Weston'ın fotoğraf malzemelerini inceliyor, bir yandan da Tina'nın cazibesini ve çevirmenlik becerisini sıınıyordu. Grup daha sonra kaptanla birlikte faytona bindi ve şehir turuna çıktı. Liman bölgesinde bir içki içmek üzere mola verdiklerinde, bir sokak çalgıcıları triosu yanlarına geleerek, *La Borrachita* (Küçük Sarhoş Kız) baladını çaldı. Hafiften çakırkeyif olan Edward o güne dair duygularını şöyle özetleyecekti: "Anglo-Sakson tutuculuğum denendi ve kaybettim. Fakat bu müzikten fazla bir şeydi, misafirperverlik ve mavi deniz direncimi kırdı: Bugünün sona erdiğini ve bir başlangıç yaptığımızı biliyorum."

Tren, sakin Manzanillo limanından kıvrıla kıvrıla hindistancevizi ve muz çiftliklerinin arasından geçerek tropikal Colima şehrine doğru yol aldı. Bölgede yaşayan Kızılderililer her istasyonda, koyu sarı güzel kokulu mangolar, koyu kahverengi kabuklu, taze beyaz

Tina ve Edward, Meksika'ya gemi yolculuğunda, 1923.

etli hindistancevizi dilimleri, tüysüz yeşil avokado ve limonla tatlandırılmı ekerkamıı gibi egzotik meyveler satıyorlardı. Satılanlar arasında ayrıca, balmumuna benzer soluk yeşil renkli muz yapraklarına sarılıp taze iguana etiyle doldurularak buharda piirilmı mısır *tamaleleri**, ekerle kaplı yapışkan meyveler ve ferahlatıcı soğuk içecekler de vardı.

Colima uyku daydı, Meksika tarası ve onun yüzyıllık gelenekleri devrimden fazla etkilenmemiti. Dev palmiye ağaçlarının ortasındaki ana meydan, oteller ve belediye binalarıyla evrenemiti. Izgara biçimindeki klasik Ispanyol sokakları ehre Amerika'dan ziyade Avrupalı bir görünüm arz ediyordu. Tina bir demet uzun saplı, güzel kokulu hintsmbl için yalı bir Kızılderiliyle pazarlık ederken, Udine pazarında rendii becerilerini yitirdiğini fark etti. Çiçekleri mutlaka almak istiyordu ve yalı adam daha iyi pazarlık yapmıştı, ama Tina sonunda çiçekleri almayı başardı!

Akam ehrin uzun, kemerli gezinti yollarının birinde, bir fenerin altında, gündüzleri insanları kavurucu sıcaktan koruyan sütunlardan birine dayanmış küçük bir kız çocuğu buldular. Kızın adı Carmen'di ve yoldan geçen yayalara çerez olarak ikram edilen bir tepsi kızarmış balkabaı çekirdeğinin üzerinde uyukluyordu. Chandler Weston, Tina'nın 'aşırı duyarlı' olduğunu ve Meksika'daki yoksulluğun onu derinden etkilediğini hatırlıyor. Bu belki de Tina'ya sıkıntı içinde geçen gençlik yıllarını ve Carmen'inkine benzer sıkıntılar yaşayan küçük erkek ve kız kardeşlerinin çektiği acıları hatırlatmıtı. O gün hakkında şunları yazıyordu Weston:

Tina'nın azından, "Carmen, benimle birlikte Meksika'ya gelir misin? Benim küçük kız kardeşim olursun," sözleri dklverdi. Carmen'in gözleri doldu; bu sefer utangaç, neredeyse ürkek bir kararsızlıkla, bunu az sonra dönecek olan annesine sormaları gerektiğini söyledi.

Carmen'in annesi kızını götürmek isteyen tuhaf yabancılardan phelendi; Carmen'in babasının buna asla izin vermeyeceğini söyledi. Tina ve Edward onlara reel ve diğer lezzetli yiyecekler verince arkadaş oldular ve sonunda el sallayarak küçük kıza veda ettiler.

*) Tamale: Mısır, kıyma ve kırmızı biberle yapılan Meksika yemeği. (.n.)

Colima'dan gelen tren Guadalajara'nın içinden geçiyordu. Tina, Edward ve Chandler, Mexico City'ye doğru yola çıkmadan önce bir gün daha Guadalajara'da kaldılar. Başkente yaklaşırlarken, gece boyunca o kadar şiddetli yağmur yağdı ki, trenin tepesinde delik açıldı ve yağmur olduğu gibi Tina'nın ranzasına aktı. Sabah 8.30'da Mexico City'ye vardılar ve doğru Princess Otel'e gittiler. Demir işlemleri, tenteli balkonlarıyla gösterişli Alameda Parkı'na bakan otel, sömürge dönemine ait kiliseler ve Ulusal Tiyatro'nun şık art-deco binasıyla aynı yerdeydi. Birinci sınıf bir oteldi, alt katında büyük bir yemek salonu vardı ve 'Amerikan servisi ve rahatlığı' reklam sloganıyla, 3 dolardan başlayan fiyatlardan hizmet veriyordu.

Tina ve Edward için kiralık ev arayarak geçirdikleri o ilk günler, yeni çevrelerindeki sürprizler sayesinde bolca kahkaha ve eğlenceyle şenlenmiş olmalı. Otelden çıktıkları ilk gün, başkentin kalbinde hareketli bir çalışma günüydü. Bindikleri takside Weston, Tina'nın şoförle kısa bir süre pazarlık ettikten sonra, fiyatta anlaştıklarını ve mutlu bir şekilde yola çıktıklarını hatırlıyor:

Tina artık o kadar zayıf değil – şişman da değil – fakat taksiye biner binmez düştü, taksinin döşemesi çöktü ve bacakları iki yana doğru iyice açıldı, bir bacağı basamakta kaldı, diğeriye taksinin döşemesindeki delikten içeri girdi! Yayalar ve aylaklar belli etmeden ya da ederek katıla katıla güldüler; bir yandan da boyunlarını uzatmış dikkatlice bakıyorlardı, Tina'nın bacakları bunu hak ediyordu. Kaybettığımız itibarımızı mümkün olduğu kadar zarif bir şekilde geri kazandık. İlk şoför anlaşılmaz sözlerle söylenip bir yandan özür diler, bir yandan da arabadaki hasara düşünceli gözlerle bakarken, biz cesaretimizi toplayıp bir başka taksi çağırdık.

İlk izlenimler daima önemlidir ve Tina'yla Edward'ın izlenimleri de olumluydu. Geride bıraktıkları Amerikan orta sınıf ahlâkçılığından artık nefret ediyorlar ve bu konuda ödün vermek istemiyorlardı. Kendi isimlerini kullanıyorlar, evli bir çift gibi davranıyorlar, otellerde ya da başka herhangi bir yerde neden birlikte yaşadıkları ya da aynı odayı paylaştıkları gibi konularda sorguya çekilmeyi reddediyorlardı. Ürkütücü Klu Klux Klan burada canlarını sıkamayacaktı artık. Tina ve Edward'ın yeni geldikleri günlerde, bölgenin Büyük Sihirbaz'ı olduğunu iddia eden, kendini beğenmiş bir Meksikalı, anti-Klancı bir başyazıyı protesto etmek amacıyla beyaz cüppe ve kukuleta giyerek Excel-

sior gazetesinde boy göstermiş, hızlı silah çekme konusunda rakip tanımayan Meksikalı gazetecilerin hepsine nal toplatmıştı!

Rio Grande'de İçki Yasası'nın kaldırılması Tina ve Edward'ı heyecanlandırmıştı. Weston, Meksikalıların, maguey kaktüsünün alkolle ezilip öğütölmüş yeşil arpa ve su karışımıyla damıtılması sonucu elde edilen geleneksel birası *pulque* ve yerel barlarda satılan *pulquerias*'la da yakından ilgilenmişti. Bu içki daha lezzetli olabilmesi için -cesaret ve tecrübe eşliğinde- meyveyle karıştırılıyordu. İçkiye dair bilgilerin çevirilerini Tina yapmış, Edward için barların çoğu canlı renklere boyalı girişlerindeki hayali isimlerin uzun bir listesini çıkarmıştı: 'Eski Bir Aşk', 'Çöldeki Umut', 'Ölüm ve Diriliş', 'Dalgaların Üzerinde'. Eski kiliseleri ve ihtişamlı katedralleriyle şehir merkezini keşfettiler, cephesi mavi çinileriyle ünlü ve bir zamanlar saray olan romantik bir 16. yüzyıl binasında, 'House of Tiles'da (Çini-li Ev) yemek yediler. Bina 1915 yılında anarşist sendikacılar ve 'kararsızlar' tarafından haczedilerek, 'House of World Workers'a (Dünya İşçileri Evi) dönüştürölmüştü, fakat uzun zaman önce bu yer pek de Meksikalı sayılmayacak 'Sanborns' adını kullanan tipik bir Amerikan lokantasına ve bir eczaneye devredilmişti.

Çift, bir haftalık gezinti ve ev arayışının ardından kendilerine uygun kerpiç bir ev buldular: Mexico City'nin merkezine kırk dakika uzaklıkta, Tacubaya'da eski bir *hacienda*, çiftlik eviydi. Ev doğru düzgün bir sokak adresine sahip olsa da, El Buen Retiro (Güzel Sığınak), karla kaplı kraterlerden ve Chapultepec şatosundan menkul manzarasıyla kırsal bir bölgedeydi. Odalar egzotik fundalarla ağaçların bulunduğu ferah bir iç avluya açılıyordu. Bitkileri ve çiçekleri tutkuyla seven Tina adına bu büyük bir keyifti. Avlunun ortasında sabahları dışarıda duş yapabilecekleri buz gibi soğuk suyuyla bir kuyu ve el tulumbası vardı. "Güneşin aydınlattığı iç avluda misk gülü ve kuş cıvıltılarıyla çıplak oturmak... ardından da erken sabah güneşi altında güneşlenmek." Bu büyük, dağınık ev, ekonomik sıkıntının olduğu günlerden kalma bir malikâne gibiydi: yüksek bir tavanı, kalın duvarlı on odası, uzun kemerli pencereleri ve ahşap panjurları olan bir evdi. Kirası oldukça yüksekti (125 dolar). Fakat kiranın yarısına yakınıni ödeyecek bir pansiyoner bulmuşlardı. Kaliforniyalı zengin bir ailenin küçük oğlu olan Llewelyn Bixby-Smith, Weston'la fotoğraf çalışmak için Meksika'ya yeni gelmiş ve Tina ile Weston'ın kiracısı olarak eve yerleşmişti.

Eve taşındıkları ilk akşam caddeye bakan panjurlu pencerelerinin önünde silahlı bir çatışma yaşandı. Neticede orası, Weston'ın not ettiği gibi, 'düzen ve sukûnet içindeki Glendale' değildi.

Weston, Tina'nın Meksika'daki ilk ciddi fotoğraflarını El Buen Retiro'da, uzun, kemerli bir kapı ve demir işlemeli balkonu olan bir pencerenin önünde çekti. Bu fotoğraflarda Tina, koyu elbisesi ve şalıyla, melankolik bir pozda, yalnız ve geride bir figür olarak duruyor. Weston sonradan bu portrelerin fotoğrafla ilgili yeni tavrını yansıtmadığını, onların romantik okul fotoğrafları olduğunu söyleyecekti.

Yeni evlerinde yapılacak çok iş vardı. Milli Saray'ın arkasında ürün çeşidi çok olan ve ev eşyaları satan dev bitpazarı El Volador'u keşfedene kadar, mobilya almaları sorun olmuştu. Pebula çanaklarını ve diğer ufak tefek şeylerin yanında neyi, nasıl aldıklarını Weston şöyle anlatıyordu:

İşlemeli eski bir sandık... Tina, sıkı bir pazarlık yaptı ve sandık on beş pesetaya bizim oldu. Ve, ah evet, yarısı eski küçük İtalyan dükkânının karışıklığında kaybolmuş kehribar renkli on sekiz boncuk dizisini, o işlenmemiş enfes parçaları, iki pesetaya almıştık.

Tina sık sık 'Yaşlı İtalyan' Cesare'nin küçük dükkânını ziyaret ediyordu. Cesare, Tina'nın, Meksika'daki İtalyan göçmen cemaatinde tanıdığı ilk *paesano** idi. Cemaat, Mussolini'nin İtalya'da önceki yıl yönetimi devralmasıyla beraber gittikçe gelişmeye başlamıştı.

Tina ve Edward, tanıştıkları Meksikalıların büyük kısmı tarafından içtenlikle dost kabul edildiler. O zamanlar Meksika'da yabancı düşmanlığı o kadar yaygın değildi. Bir arkadaşları o dönemi şöyle hatırlıyor: "*Gringolardan* bu kadar çok nefret edilmezdi ve Meksikalıların Amerika Birleşik Devletleri'yle ilgili böylesine büyük bir aşağılık kompleksi de yoktu..." Dahası, devrim sonrası Meksika'sının erkekleri kadınları dinlemeye çok daha gönüllü hale gelmişlerdi, zira kadınlar daha önce kendilerine yasak olan bölgelere taarruzlar düzenliyor ve artık her yerde varlıklarını hissettiriyorlardı. Weston'ın çevirmeni ve stüdyonun idarecisi sıfatıyla Tina'nın rolü de sorgusuz sualsiz kabul edilmişti.

Birkaç gün sonra Tina, Edward'ı Diego Rivera'nın çalışmalarını göstermeye götürdü. Rivera *Creation* adlı duvar resmini tamamladı.

*) Taşralı, köylü. (ç.n.)

mış ve Vasconcelos'un yeni karargâhı olan Milli Eğitim Bakanlığı binasının duvarlarını boyamaya başlamıştı. Diego'nun çalışmasından ikisi de çok etkilenmişti ve Weston, Diego'yla aracı olmadan konuşmadığı için üzülmüştü, çünkü İspanyolca bilmiyordu, Rivera ise tek kelime İngilizce bilmiyordu. Tina'nın 1922'deki ziyaretinden sonra duvar resmi alanında çok önemli gelişmeler olmuştu. Duvar resmi yapan sanatçılar bir araya gelerek, 'Meksika Devrimci Ressamları, Heykeltıraşları ve Gravürcüleri Sendikası' adı altında bir sendika kurmuşlar ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın 760 metrekarelik duvarını boyamak için, standart sıva kaplama ücretleri üzerinden pazarlık yapmışlardı!

Xavier Guerrero hâlâ Diego'nun birinci asistanıydı ve sonradan Meksika duvar resminin 'sıradışı ortak paydası' unvanını alacaktı. Guadalajara'da ev boyacılığı yapan babasının kullandığı stükko tekniklerini o yöreye özgü fresk tekniklerinden arta kalanlarla dikkatle kıyaslayarak, Meksika'daki eski Kızılderili Medeniyeti'nin kaybolmuş fresk tekniklerini yeniden keşfetmişti. Tina ve Edward'ın ziyaretinden kısa bir süre önce Guerrero'nun yaptığı deneyler Rivera'yı, onu meşhur eden ve ilk duvar resimlerinde bir fresk tekniği olarak kullandığı yakarak renk verme yöntemine başvurmaktan vazgeçmeye ikna etmişti. Guerrero'nun katkısı zaman içinde unutulmuş olsa da, Rivera onu daha ilk baştan, eski Meksika Kızılderilileri'nin sırrını keşfettiği için çok takdir etmişti.

Tina ve Edward Meksika'daki ilk aylarını yeni evleriyle yoğun şekilde uğraşarak geçirmişler, yalnızca bir akşam Los Angeles'ta halk sanatları sergisi sırasında tanıştıkları Robert Turnbull'la yemeğe çıkmışlardı. Turnbull, Katherine Ann Porter'ın halk sanatı sergisiyle birlikte yayınlanan katalogunun ürün fotoğraflarını çekmekle kalmamış, aynı zamanda bodrum katında çalışan bir adamın sokak hizasındaki pencereden geçerken gördüğü bir kadına âşık olma hikâyesinin anlatıldığı filmde katalog yazarının düzgün bacaklarını da kullanmıştı. Porter'ın daha sonra anlattığı gibi, "Filmin konusu, genç adamın âşık olduğu kızın vücudunun üst bölümünün peşine düşmesi hakkındaydı".

Diego Rivera'yla yemek için sözleşmişlerdi, ama o yemeğe gelmedi, onun yerine Xavier Guerrero ile kız kardeşi Elisa geldiler. Birlikte, ünlü Teatro Lirico'nun hemen karşısında bulunan, sade rustik masa ve sandalyeleriyle, masa örtüsü olarak kullanılan geleneksel

Tina, El Buen Retiro'da, Tacubaya. Fotoğraf: Edward Weston

Meksika dokumalarıyla, ucuz ve hafif akşam yemekleriyle ünlü keyifli bir lokanta olan Monotes'e gittiler. Lügat anlamı 'Büyük Maymunlar' olan *Monotes* sözcüğü, mecazi olarak 'Büyük Karikatürler' anlamında da kullanılır. Lokantanın sahibi, ressam José Clemente Orozco'nun erkek kardeşiydi ve duvarlarda onun Meksika'daki sokak hayatını hicveden bir dizi parlak karikatürü asılıydı. Elisa Guerrero üzerindeki Kızılderili *huipil*'ini*, memleketi Coahuila'ya özgü yerel işlemeli bir bluzla beraber giymiş ve örerek başının çevresinde doladığı siyah saçlarıyla oturduğu ilk andan itibaren Weston'ın dikkatini çekmişti. O gece birlikte İspanyolca ve İngilizce çalışmaya karar verip, bir sonraki perşembe için sözleştiler. Weston'ın ilk derslerinden hatırladığı şey, Elisa'nın kendisine en çok 'Seni seviyorum' demesini öğrettiği idi. Neticede Elisa İngilizce, Weston da İspanyolca öğrenmek istiyordu, Weston'a göre diğer arzularıyla bunu karıştırmanın âlemi yoktu ve böylece dersler sayesinde birlikte pek çok güzel akşam geçireceklerdi.

Fakat dalga geçecek zamanları da yoktu. El Buen Retiro'yu düzenlemek o kadar da kolay değildi, üstelik Edward'la Tina, tesisatçıların ve boyacıların yoğun baskısı altındaydılar. Mekânın, hem yaşama alanı hem de fotoğraf stüdyosu olarak kullanılmaya uygun hale getirilmesi gerekiyordu. Bu tür konularda 'ayakları yere basan' kişi her zaman Tina olurdu. Chandler, Tina'yı ev işlerine dalmış, bir yandan da stüdyoya bir telefon hattının bağlanması için uğraşırken hatırlıyor. Diğer görevleri mobilya satın almaktan, Llewelyn'nin köpeğine mama almak ve mayonez yapmak gibi sözü edilmeye bile değmeyecek işlere kadar uzanıyordu ve bütün bunların hepsi fotoğrafla ilgili işlerinden önce geliyordu. Bir evi yenilemek yorucu bir işti ve geride su toplamış eller ve ağrıyan sırtlar bırakıyordu. Ancak iş bittiğinde bunca emeğe değdiğini düşünmüşlerdi. Edward, Tina'nın El Volador'dan pazarlık yaparak satın aldığı sade eşyalarla döşediği, rüyalarının odasına kavuşmuştu. Ama yine de sanki Meksika'ya kendi isteğiyle gelmemiş gibi, şimdiden vatan hasreti çekmeye başlamıştı. Çocuklarını özlüyor ya da onları terk ettiği için suçluluk duyuyor olabilirdi, çünkü eve yazdığı ilk mektup, attığı adımı haklı göstermeye çalışan bir meydan okuma girişimi gibiydi. Kendisini ikna et-

*) Bir parça diktörtgen kumaşın katlanarak yanlarının dikilmesiyle hazırlanan Maya kadınlarının giydiği geleneksel kıyafet. (ç.n)

mek için öne sürdüğü gerekçeler, Tina'yla arasındaki 'güzel bir arkadaşlık'tan ileri gitmeyen bir ilişki ile 'esmer tenli bir sinyorita'ya gösterdiği, ama büyük ihtimalle güvenini tam yeniden kazanmaya çalıştığı sırada kaybolan yarı ciddi bir ilgiden öteye gitmiyordu. Bununla birlikte, Edward'la Tina'nın sorunları devam ediyordu ve bazı bakımlardan ilişkileri aslında çıkmazdaydı. Edward günlüğüne şunları yazmıştı:

Üzerinde kimonoyla Tina yağmurun içinden bana doğru yalınayak koştu – fakat bir şeyler eksilmişti. Merak, fethetmenin heyecanı ve macera duygusu kaybolmuştu. "Mecburi tutku sonunda kendi sonunu hazırlar."

Bu durum Elisa Guerrero'yla olan flörtü için de geçerliydi ve Elisa'yla Meksika'ya gelişlerinden dört hafta sonra, 30 Ağustos'ta buluştular. Tina'yla açık uçlu ilişki anlaşmaları hâlâ yürürlükteydi ve eğer aşkları bu badireyi atlatabilseydi, açıklık kalıcı olacak gibi de duruyordu.

Bu arada, iş ve ev seçimiyle ilgili gelişmeler o kadar iyi gitmiyordu. Arkadaşları onları şehirden bu kadar uzakta bir yerde stüdyo açmalarının çılgınlık olacağı konusunda uyarmışlardı ve hatta şimdi daha da kötümserdiler. Bu endişeler, Eylül ayının ortasında Telefon Idaresi, El Buen Retiro'nun telefon hattı çekmek için fazla uzak olduğu konusunda Tina'yı bilgilendirdiğinde doğrulanmıştı. Müşterilerin başka bir yolla randevu almaları mümkün değildi ve telefonsuz bir fotoğraf stüdyosu düşünülemezdi.

Hayal kırıklıklarına rağmen, bu düzensiz büyük evi çok sevmişler, kendi evleri gibi görmeye başlamışlardı. Ne var ki yaşadıkları sorunlar yüzünden, altı aylık kontrat imzalamış olmalarına rağmen yeni bir ev aramaya başladılar. Niyetleri, bir an önce Weston'ın Ekim ortasındaki fotoğraf sergisinin baskılarını yapmak üzere karanlık oda kurabilecekleri, şehre yakın bir ev bulmaktı. Uygun bir mekân bulana kadar günlerce dolaşıyorlar ve sonunda Colonia Juárez'de, Lucerna Caddesi üzerinde, Los Angeles'taki bohem hayatlarını yeniden kurabilecekleri ve şehir merkezinden fazla uzak olmayan enfes bir ev buldular.

Tacubaya kırsalından Colonia Juárez'e taşınmaları, Tina'yla Edward'ı Meksika'nın başkentine bir kalp atışı kadar yakınlaştırmıştı. Göl kıyısındaki şehir devrim yıllarının sıkıntısını hâlâ taşıyor, günlük hayat hummalı büyüme sırasında yaşanan patlamalarla, siyasal kağışa arasında gidip geliyordu. Dükkânlardaki doluluk devrim sonrası ekonomideki bolluğa işaret ederken, kira vurgunları ve emek sömürüsü şehrin çarklarını her an durma noktasına kadar getirebiliyordu.

Tina ve Edward, Meksika kültür rönesansının yaşandığı bölgeye artık sadece yürüyüş mesafesinde ya da bir tramvay durağı kadar yakındılar. Sanatçılar ve yazarlar şehir içindeki asıl şehirde Devlet Üniversitesi'nin çevresinde bir araya geliyorlardı. Milli Eğitim Bakanlığı

onları yazmaları için destekliyor, duvar resimlerinin de masraflarını karşılıyordu. Porfirio Díaz diktatörlüğünün yerli ve yabancı seçkinlerine ait Avrupa tarzı şık konutların bulunduğu Juárez bölgesi, şehir merkezine yakın olsa da merkezin gürültüsünden etkilenmeden yaşanabilecek bir bölge olarak oluşturulmuştu. Sakin bir çevrede, iki yanı ağaçlı geniş bulvarlar üzerinde yer alan küçük, karışık köşe dükkânlarının arasında büyük yapılar ve saray yavrusu evler göze çarpıyordu. Seyyar satıcılar gündüzleri malikâneelerin arka kapılarından satış yapıyor, el arabalarını ite ite dolaşan sokak satıcılarıysa üniformalı dadılara küçük bir ücret karşılığında sulandırılmış meyve şerbeti satıyorlardı. Bucareli Bulvarı'nın yakınında, alacakaranlıkta gazete dağıtan çocuklar bağıra çağıra akşam manşetlerini okuyor, geceleriye mangalda pişirilmiş yerelması satan satıcıların el arabalarındaki bacalardan yükselen buharın kulak tırmalayıcı düdük sesi lambaların aydınlattığı sokaklarda yankılanıyordu.

Tina ve Edward için Colonia Juárez, başarılı fotoğraf işleri yapma ihtimali anlamına geliyordu. O bölgede yaşayan paralı aileler, yeni bir Amerikalı fotoğrafçı ile İtalyan asistanı tarafından fotoğraflarının çekilmesiyle övünmeye olduğu kadar, bu ayrıcalığın karşılığında

Tina azotea'da (terasta). Fotoğraf: Edward Weston, 1923.

avuç dolusu para ödemeye de dünden hazırdılar. Esasen Avrupa kökenli zengin sınıfa mensup olan bu nüfuzlu aileler (sözgelimi Amor ailesi), dev şeker plantasyonlarını koruyabilmek için tarım devrimine karşı çıkmaktaydılar.

Tina ile Edward'ın yeni evi oldukça büyüktü ve 130 dolar onlar için yüksek bir kiraydı. Fakat Llewelyn kendi payını ödüyordu ve evin diğer odalarını da kiraya vermeyi düşünüyorlardı. Ev oldukça iyi bir yerde olmakla birlikte, zevklerine göre fazla büyüktü ve taşınmadan önce evin zevksiz yeni zengin (*nouveau riche*) sahiplerinin çirkin süslemelerini beyaza boyamışlardı. Üst kattaki odaların ve hizmet bölümlerinin düz çatılı terasa yakın olmasını istiyorlardı; zira burası fotoğraf çekmek, güneşlenmek ya da Meksika'nın büyüleyici bulutlarını seyretmek açısından mükemmeldi. Yarışı, ikinci kattaki iç avlunun üzerinde balkona açılan, karanlık odayı kurdukları odayı alarak Tina kazandı. Birkaç gün sonra da telefonu bağlattılar; fotoğraf stüdyosunda işler artık yoluna girmişti.

Chandler'a balkondan karanlık odaya uzanan sağlam ahşap bir koridor yapma görevi verilmişti. Chandler ortalama bir insanı taşıyacak sağlamlıktaki tahta parçalarını birbirine çakarak görevi yerine getirdi ve sonra da dehşet ve korku içinde Diego Rivera'nın koridordan ilk geçişini izledi. Bu eğreti köprüyü ağır ağır yürüyerek geçen 130 kiloluk dev adamın her adımında döşemenin tahtaları gıcırdayıp sallanıyordu. Rivera mucize eseri kazasız belasız karşıya geçti ve Chandler derin bir nefes aldı.

Fotoğrafla ilgili ilk görev, Ekim ayının üçüncü haftası için Aztec Land'in 'balkon' salonunda hazırlanan serginin açılış tarihine yetişmektir. Madero Bulvarı üzerindeki Aztec Land, her şeyi bulabileceğiniz bir çay salonuydu. Burada hem İngilizce kitaplar hem de halk sanatı işleri satılıyordu. Tina, El Buen Retiro'da ilk aylarda yaptıklarına ek olarak yeni baskılar da üretti ve Llewelyn'le birlikte karanlık oda kurmak üzere tahta satın aldı. Herkesin yardımına koştuğu Weston, sergi baskılarının yetiştirilmesi için hiç durmadan çalıştı.

İki haftalık sergiyi yaklaşık 1000 kişi gezmiş, Tina da dahil olmak üzere ziyaretçi defterini yüzlerce kişi imzalamıştı. Tina, Edward'a imalı bir not yazdı: "Nice çalışmalara – seni 'asla yanıltmayan' tek insan – Tina Modotti-R, Meksika 1923." Satılan sekiz baskının altısı Margrethe Mather'in nüleri idi. Nüer ortalığı karıştır-

di ve bu hiç sürpriz sayılmazdı. Sergiyi gezen erkek sanatseverlerin sayısı kadınlardan on kat fazlaydı! Weston, fotoğraflarının olduklarından daha az sanatsal bulunmasına üzüldü, izleyicilerin nü fotoğrafların önünde 'kıs kıs gülmeleri'nden şikâyet ederek, "o fotoğrafları çekerkenki niyetinin kesinlikle masum olduğu"nu söyleyip duruyordu.

Aztec Land sergisi Tina ile Edward'ın Mexico City'nin bohem dünyasına güçlü ve hızlı dönüşlerinin başlangıcı oldu. Etraflarında kimler yoktu ki – üç parçalı zarif, sık takım elbisesi, beyaz eldivenleri ve bastonuyla dikkat çeken, resim teorisi üzerine görüşleri sayesinde Güzel Sanatlar Bölümü'nde üst düzey bir konuma gelen Adolfo Best Muagard; ve onun, tüberkülozun harabeye çevirdiği ve bir yıl içinde ölecek olan eski dostu Gómez Robelo akla gelen ilk isimlerdi. Yine, sergi sayesinde pek çok yeni arkadaşları oldu. Bunların arasında genç bir İspanyol çift vardı. Ressam Rafael Sala, Rivera'nın asistanı olacaktı; karısı Monna Alfau ise daha önceleri bir gazeteciydi ve Milli Kütüphane'de çalışmak üzere Vasconcelos tarafından işe alınmıştı. Ve şüphesiz Diego Rivera'nın hayatına bir panter misali atlayarak giren Lupe Marín'in adını anmak gerekirdi.

Bir gün, ufak tefek, tuhaf, orta yaşlı bir adam çarpıcı güzellikteki metresiyle çıkageldi; Tina'yla Edward'a kendilerini, 'Dr. Atl' ve 'Nahui Olin' olarak tanıttılar. Bu adlar, Aztek isimleri Gerardo Murillo ve Carmen Mondragón'un birer uyarlamasıydı. Eski bir manastırda birlikte yaşayan bu iki ressamın çılgınlıkları ve cinsel taşkınlıkları, komşularıyla aralarında patlak veren bir rezaletle sonuçlanmıştı. Murillo, halk sanatı hareketinin manevi babası sayılıyordu ve yanardağlara tutkuyla bağlıydı. Carmen Mondragón ise ünlü bir generalin kızıydı. Ressam Manuel Rodríguez Lozano'yla evlenmiş, ama eşcinsel olduğu gerekçesiyle eşinden ayrılmıştı. Efsaneye göre Carmen Mondragón küçük çocuğunu kasten ya da istemeden yatağında boğarak öldürdüğü için hafiften delirmişti. Gerçekte tanınmış bir ressam ve parlak zekâlı bir yazardı; Rivera'nın *Creation* adlı duvar resmi için poz vermişti ve Meksika'da henüz emekleme aşamasındaki feminist hareketin üyelerinden biriydi.

Weston'ın sergisi çok başarılı geçmiş ve pek çok yeni portre çekmişti. Açılışın ardından Tina ve Edward yeni tanıştıkları insanlarla birlikte şarap içip yemek yediler. Bunlar Tina'nın kurduğu ilk bağlantılardı ve Edward'a yeni bir dünyanın kapılarını açıyordu. Tina

artık Edward'ın resmen öğrencisi ve asistanıydı; artık hem işlerinin hem de Meksika basını ve diğer sanatçılarla olan ilişkilerinin en önemli yürütücüsü haline gelmişti. Dil bilmediği için insanlarla ilişkisi kuramadığında Edward'ın fikirlerini başkalarına izah etmek, bazen de Meksikalı sanatçıların öncü fikirlerini Edward'a tercüme etmek Tina'ya düşüyordu.

Sergi sırasında pek çok kez Sala ailesiyle görüştüler, Rafael'in bir sergisine gittiler ve Sala'ları Coahuila Caddesi üzerindeki evlerinde ziyaret ettiler. Sala'ları o günlerde ziyaret eden bir diğer arkadaşları da Iberoamarican kütüphane projesinde Rafael'in asistanlığını yapan Meksikalı genç ressam Rufino Tamayo'ydu. Tamayo, sık sık Sala'ların evine giderdi; sık uğradığı evlerden biri de Tina ve Edward'ınkiydi. Yaklaşık yüz yıllık eski bir çarşının yanındaki ticari bölgenin tam ortasında olan ev, ressam ve heykeltıraş Germán Cueto'nun Mizcalco Caddesi'ndeki arazisinin üzerine inşa edilmişti ve sanatçıların uğrak yeri idi. 1922'de Devrimci Sanatçılar Sendikası'nın kurulmasının ardından Cueto, iç avluda, binaları birbirine bağlayan dar geçidin çaprazında, diğer ressam stüdyolarının arka tarafında karşılıklı birkaç ev kiralayarak ortak bir resim atölyesi kurmuştu. En ünlü ve en kabadayı kiracılarıysa Diego ve Lupe'ydi.

Son Aşkım!, 1923 [TM].

Tina, bugün ilk ciddi fotoğrafları olarak kabul edilen çalışmalarının konusunu burada bulmuş olabilir. Germán ve karısı Lola Cueto bir kukla tiyatrosu kurmuştu. Germán, basında usta bir heykeltıraş olarak tanınıyordu, Lola ise kukla ve sahne tasarımı yapan bir ressam ve tasarımcıydı. Gösterileri evlerindeki büyük iç avluda yapıyorlardı. Tina, Şubat ayında Johan Hagemeyer'e gururla, açık

renkli bir fon üzerinde, koyu renk kostümü ve *sombrero*'su* siyah silüetine karışmış, *serape*** giymiş ufak, bıyıklı bir Meksikalı kuklasının fotoğrafını gönderdi. Hagemeyer'den, "Son Âşığım!" diye söz ediyor ve birlikte gönderdiği nota şunları yazıyordu: "Görüyor musun? Bu muhteşem gün için elimde ne var? Sana bu resmi gönderiyorum..." Weston'ın çok hoşuna gittiğini söylediği fotoğraf, Tina'nın 'âşığı'nın fotoğrafıydı belki de. Ertesi gün Johan'a yazdığı mektupta, Tina'nın çekmiş olduğu bir fotoğraftan söz ederek, "Fotoğrafın altındaki imzanın bana ait olmasını isterdim – bu hayatımda o kadar sık olan bir şey değil!" demişti.

Tina ve Edward, Rivera'ların Mixcalco Caddesi'nde -sarı çam masaları, rustik ahşap ve deri mobilyaları, kırmızı terra-cotta yer döşemesi ve duvarlardaki kübist Diego tablolarıyla- Meksika tarzında canlı renklerle dekore edilmiş sıcak evlerinde verdikleri partilerle, saat altındaki geleneksel sıcak çikolata partilerinin müdavimleri arasındaydı. Burada sadece Cueto'larla değil, resmin yanı sıra ortalığı karıştırmaya da zaman harcayan, sanatçılar sendikasının yeşil gözlü enerjik çocuğu, duvar ressamı David Alfaro Siqueiros da dahil, Mixcalco grubunun diğer üyeleriyle de tanışmışlardı.

Tina ve Edward çoğu akşam dışarı çıkarak mahalli *cantina*, meyhanelere gidiyorlardı. Noel'in yaklaşmasıyla birlikte yiyecek ve el sanatları tezgâhları arasında, renk ve koku cümbüşü içinde gezinmeye başlamışlardı. Meşhur pazar gezilerineyse, bir zamanlar Aztek İmparatoru Moctezuma'nın yüzen bahçelerinin olduğu eski Xochimilco köyüyle başladılar. Kanallar ve dövülmüş demirden yapılmış balkonlardaki parlak sardunyalar Tina'ya İtalya'yı hatırlatıyordu. Labirent şeklinde kanallar üzerinde yol alan kayıklar çiçeklerle donatılmış, gemi pruvalarındaki taç yaprakların üzerine 'Paloma, Luisa, Gabriela' gibi kadın isimleri yazılmıştı. Kayıklar hercai menekşeler, kadife ve ilkbahar çiçekleriyle dolu birer çiçek bahçesi gibi yol alırken, Kızılderili kadınlar küçük odun kömürü fırınlarında lezzetli yerel yemekler pişiriyorlardı. Diğer kayıklar ise birkaç *centavo*'ya*** sevilen melodiler söyleyen müzisyenlerle süzülüp gitmekteydi.

Ayrıca Amerikalı zengin bir sanayicinin oğlu olan milyoner Oscar Barniff'in ev sahipliğinde kısa bir süreliğine Cumartesi geceleri

*) İspanya ve Latin Amerika'da kullanılan geniş kenarlı şapka. (ç.n.)

**) Genellikle Meksikalı erkekler tarafından giyilen uzun, parlak renkli şal. (ç.n.)

***) Meksika para birimi. (ç.n.)

de partiler düzenlendi. Tina, Oscar'ın eşi Beatrice'le arkadaş olmuş, Edward'la birlikte Barnifflerin şık Jalisco Bulvarı üzerindeki gösterişli evlerine davet edilmişlerdi. Barnifflerin Cumartesi günleri düzenledikleri ünlü hafif öğlen yemekleri, bir yanıyla erken bir Meksika 'salon' modası yaratma çabasıydı. Fransız eğitimi almış zengin züppelerden, tulumlu komünist ressamalara kadar bedava yemek peşinde olan herkes bu yemeklere katılıyordu. Diego'nun bu ziyafete üzüm ve elmadan oluşan vejetaryen öğle yemeğini kırmızı bir eşarp içinde yanında getirmesi karşısında bazı misafirler gözlerine inanamıyordu. Tina ve Edward Barnifflerdeki ziyafetlerden birinde, ilk duvar resimlerinde Diego'ya asistanlık yapan, gravür ustası genç Fransız ressam Jean Charlot ile tanıştılar.

Aralık ayında Plutarco Elías Calles yeni devlet başkanı olarak resmen görevine başlamış, fakat bir yandan top gürültüleri ve devrim tehdidi de alıp yürümüştü. Muhalif kongre üyeleri ve ordu subayları Aralık başından Mart ayına kadar süren ayaklanmalarda, eski general ve geçici devlet başkan olan Adolfo de la Huerta'ya arka çıkıyorlardı. İlericiler, isyancılara karşı hükümet birliklerini desteklemek üzere birleşmişlerdi. Bu sırada, De la Huerta yandaşlarının kırsal bölgelerde komünistleri ve köylü liderlerini idam ettiklerine dair haberler geliyordu. Yucatán'ın sosyalist valisi Felipe Carrillo Puerto, parlak ve genç Amerikalı gazeteci Alma Reed'le evliliklerinin arifesinde, De la Huerta'nın askerleri tarafından soğukkanlılıkla öldürülmüştü. Bütün bu olanlar karşısında sessiz kalmayan Tina'nın ressamlar sendikasyndaki arkadaşları, kötü niyetli girişimlere karşı silahlanmak, hükümete destek olmak ve gönüllü birlikler oluşturmak üzere paralarını birleştirdiler:

Xavier Guerro sudan ucuz silah satan bir yerin kokusunu aldı ve Sendika yığınla tüfek ve tabancadan menkul bir cephaneliğe dönüştü. Fakat işin iç yüzü ancak, cephaneliği gösterdikleri bir silah uzmanının sorduğu şu soru üzerine anlaşıldı: Bu silahları hedefi mi, yoksa tetiği çeken mi öldürsün diye aldınız?

Bu karışıklıktan herkes bir şekilde etkilenmişti: Zengin Meksikalıların ve yabancıların ülkeden ayrılmasıyla birlikte haberleşme kanalları kesilmiş, başkent tecrit edilmiş, dükkânlar kapatılmış ve evler boşalmıştı. Tina ve Edward ellerindeki fazla parayı, azalan gıda ürünlerini stoklamak için kullandılar. Evlerinde otururken uzaklar-

da ateşlenen topların gümbürtüsünü duyuyorlardı. Savaşın büyük bölümü evlerinden uzakta gerçekleştiği için, Mexico City sakinlerinin gözünde isyan, aslında fiyatların yükselmesi ve hayat tarzlarının genel olarak kısıtlanması anlamına geliyordu.

Ancak bunların hiçbiri yılbaşı akşamının keyfini kaçırmaya yetmedi. Lupe Marín ve kadın arkadaşları, Tina ve Edward'ı evlerinin dans etmek açısından daha iyi bir mekân olduğu konusunda ikna ederek, onların evinde bir kutlama partisi planladılar. Lupe ve arkadaşları yılbaşı günü erkenden, kapacak ve malzemeleriyle eve gelip bir dolu baharatlı geleneksel Meksika yemeği pişirdiler. Yemeğin üzerine de sıcak romla yapılmış panç hazırlandı. Yemekte aralarında Diego, Charlot, Sala'lar ve arkadaşları, sonra Meksika senatörü olan eski devrimci general, sert ve yakışıklı Manuel Hernández Galván'ın da olduğu yaklaşık otuz davetli vardı.

Yeni yıl kutlaması öyle başarılıydı ki, Tina ve Edward Cumartesi geceleri evlerinde parti düzenlemeye karar verdiler. İsyan nedeniyle Barnifflerin gece toplantıları iptal edildiğinden, gürültücü Mexico City bohemyasının en önemli buluşma noktası Modotti-Weston evi oldu. Evlerinde artık Meksikalı ve yabancı ressam, yazarlar ve folk şarkıcılarıyla, kabine üyesi bakanlar, komünist militanlar ve birkaç kadeh içtikten sonra savaşta aldıkları yaraları birbirleriyle karşılaştırmak için soyunan Meksikalı generallerin yediği içtiği ayrı gitmiyordu. Ciddi tartışmalara fazla girilmiyordu, gece toplantılarına katılanların derdi yalnızca iyi zaman geçirebilmektir. Gece boyunca yiyor, içiyor, şarkı söylüyor, dans ediyor ve bazen de sabaha karşı davetlileri fazlasıyla heyecanlandırarak, işi silah atışına kadar vardırıyorlardı. Canlı ve hayat dolu Tina her şeyin merkezindeydi; bazen toplu halde İtalyan spagettisi ve şarap servisi yapıyor, bu arada erkek davetlilerin ilgi odağı olmayı sürdürüyordu.

Älemciler arasında envai çeşit milletten insan vardı. Weston bir gece yedi farklı ülkeden insan saymıştı ve hepsi dönüşümlü olarak kendi milli yemeklerini pişiriyorlardı. Sözgelimi, Hintli 'Gupta', arkadaşları ve tarım uzmanı Khan Khoje'nin de yardımıyla enfes bir acılı Hint yemeği ve pilav pişirmişti; yemekte ayrıca *borscht* (Rus sebze çorbası) ve siyah ekmekle birlikte Rus şekerlemesi, onun yanında da Meksika mutfağından tümü baharatlı, mısır esaslı *pozole*, *enchiladas*, *chilaquiles* vardı. Hayal kırıklığı yaratan tek millet, yaptıkları sade, ucuz yemeklerle Almanlardı. Bir Alman kadının sadece şerbet ve

küflenmiş bisküvi servisi yapması Weston'ın canını çok sıkıyordu. Yemeklere Latin Amerikalı sürgünlerin yanı sıra, iktisatçı ve komünist militan Alfons Goldschmidt (eşinin geleceği okuduğu söylenirdi) ve her yerde hazır ve nazır bulunan 'Dr M' lakaplı Leo Mathhias gibi Alman profesörler de geliyordu. İlk başlarda yalnızca birkaç Amerikalı vardı, ama daha sonra sayıları arttı. Peşi sıra aralarına, güçlü, arkadaş canlısı bir antropolog ve Meksika halk sanatı uzmanı olan, devrimci baladlar söylemeye bayılan *corridos* lakaplı Frances 'Paca' Toor; Meksika sanatı ve sanatçılarının en önde gelen destekçilerinden Meksika doğumlu yazar Anita Brenner ve Meksika'da her iki tarafa da yıkım getiren siyasal gelişmeleri aktaran bebek yüzlü *The Nation* dergisi muhabiri Carleton Beals katıldı.

Tina dans etmeye çok düşkün değildi, ama Edward dansa bayılıyordu ve birkaç içkiden sonra soğuk Bayan Goldschmidt'i şoka uğratarak, Nahui Olin ve Dr. Matthias'la oldukça 'müstehcen' danslar edecek kadar ipin ucunu kaçırmıştı. Gerçekten de Weston dans etmeyi, en az maskeli balolara gitmek ve karşı cins kıyafetleri giymek kadar çok seviyordu. Kadın kıyafeti giyme ve eğlenceli kıyafet baloları düzenleme konusunda herkesi kolayca ikna etmişti. 1924 yılında evlerinde verdikleri bir Mardi Gras (büyük perhizden önceki Sali) partisinde Tina'yla Edward birbirlerinin kıyafetlerine büründüler:

Benim pipomu Tina içti, ben pembe puantiyeli bir çift pamuklu kumaşla kendime göğüs ucu yaparken, o da göğüslerini sardı. Kala-balığın toplanmasını bekledik, derken sokakta belirdiler, Tina'nın elinde benim Graflex'im vardı ve ben de onun koluna girmiştim. Klu Klux Klan etrafımızı sardı ve buna gerçekten bayıldım. Birbirimizin jestlerini taklit ettik. Tina beni dansa kaldırdı ve ilk birkaç dakika herkes afalladı. Fakat bir süre sonra daha da abartıp, göğüslerimle hava atmaya ve pembe jartiyerli bacaklarımı edepsizce teşhir etmeye başladım. Lupe göğüslerimi öyle görünce çok öfkелendi, onları yumrukladı, koparmaya çalıştı, benim bir *sin verguenza* -yani, utanmaz biri- olduğumu söyledi...

Bu partiler şehirdeki aşırıya kaçılan renkli gecelerin yalnızca başlangıcıydı. Tümöyle siyahlardan oluşan orkestranın şık ve hareketli Kübalı şefleri, bir türlü yerinde duramayan 'hizmetçiler, kadın terziler, rumba düşkünleri, işçiler ve kabadayılar' için, alt alta üst üste dans edilen işçi sınıfı dans salonlarında Küba halk dansı

danzón, tango ve rumbanın kaçırılmayacak yakıcı ritimlerini çalışıyorlardı. Gerçekten de idare etmesi çok zor olan bu mekânlarda insanlar hemen silahlarına sarılıyordu ve polis aralıksız ateş ederek ortalığı 'kan gölüne' çeviren birini vurmuştu. Adi politikacıların, yazarlar, gazeteciler ve rumba şarkıcılarıyla serbestçe bir arada olduğu Salon Meksika'nın duvarında, "Hanımefendilerin ayakları yandığı için, dans pistine yanık sigara atmak yasaktır," yazılı bir tabela asılıydı.

Bir akşam, Paca Toor, Gran Salon Azteca'yı denemeyi önerdi.

Burası sefil, kılıksız, terli insanlarla dolu tuhaf, kocaman bir yerdi; genellikle ucuz sarı ipekli kumaştan yapılmış boncuklu elbiseler, naylon çoraplar, işlemeli jartiyerler giyen ve parlak siyah saçlarına bolca briyantin süren kızların elleri, ya yerleri fırçaladıkları ya da milli mühimmat kurumunda sabun paketleyip mermi kartuşu doldurdıkları için lekeliydi.

Tina ve Edward mekâna gitmeye istekliydiler ve kendilerini Anita Brenner, Jean Charlot, Federico Marín ve birkaç arkadaşlarıyla birlikte, yüksek perdeden caz ve *danzón* çalınan bir salonda buluverdiler. Yerliler, bu acayip *gringo** grubunu merakla süzüyorlardı; biraz çakırkeyif olan Paca, orkestra şefini vals gibi fazla Avrupalı bir istekle şok ediyordu! Tezahüratlar ve yuhalamalar eşliğinde neredeyse salondan kaçarak çıkacaklardı ki, orkestra şefi elindeki çubukla müzisyenlerini itaate davet ederek Paca'nın isteğini yerine getirdi.

Tina ve Edward, Diego aracılığıyla, bohemlerden daha siyasal toplantılar yapan ve daha fazla sayıda Amerikalı barındıran ciddi bir grupta tanıştı. Ev sahipleri New York'tan hayat dolu bir çiftti: bir Rus göçmenin oğlu olan Bertram Wolfe ile 'Olga' adını kullanan mavi gözlü, enerjik ve oldukça entelektüel bir kadın olan eşi Ella. Amerikan Komünist Partisi'nin kurucularından olan Bert ve Ella, Carlton Beals'ın da bir zamanlar yarı-zamanlı öğretmenlik yaptığı 'Miguel Lerdo de Tejada' lisesinde İngilizce öğretmeniydiler. Şüphesiz Wolfe çifti Meksika'ya bir 'Parti' göreviyle gelmişti: Sayısız fraksiyona ayrılmış Meksika Komünist Partisi'ni birleştirme göreviydi bu. İkisi de Meksika'ya tapıyorlardı ve Cuma akşamları kapısını açık bıraktıkları evleriyle, şehir hayatına hızla uyum sağlamışlardı.

*) Yabancı, ana dili İngilizce olan yabancı. (ç.n.)

Mexico City'de maskeli balo, 1924 (Tina üçüncü sırada kravatlı, Edward ön sırada etekli).

Tina ve Edward, duvar ressamı ve Wolfe çifti sayesinde, Meksika'daki devrimci siyasetin girdabına kapıldılar. Wolfe'lardaki toplantıların birinde, önde gelen feministlerden ve Meksika 'Kadınlar Partisi'nin kurucularından olan Elena Torres'in, masrafları şaşırtıcı bir şekilde Meksika polisi tarafından karşılanan konuşmasını dinlediler. Tina ve Edward'ın Wolfe'larda tanıştığı pek çok kişi, yeni, radikal bir yayın olan *El Machete* ile yakın ilişki içindeydi. Siqueiros'un zayıf ve şık eşi Graciela Amador'un tuhaf fikrine göre gazete çok büyük bir kâğıda basılacaktı. Gazetenin adının yazdığı kısım, uzun, kan kırmızı, geniş ağızlı bir pala tutan sıkılmış bir yumruk ve Guerrero, Rivera ve Siqueiros'un insanı rahatsız eden kırmızı, beyaz ve siyah gravürleriyle kaplı olacaktı. Yapılan açıkça bir gerilla gazeteciliği: Hükümetin tespit etmemesi için, sanatçı-editörler gazetede büyük bir gizlilik içinde çalışıyorlar ve alacakaranlıkta "ellerinde gazete, fırça ve tutkal kovalarıyla birlikte sokaklarda koşturuyor, *Machete*'i en görünür duvarlara yapıştırıyor, gün ağarmadan da geri dönüyorlardı". İlk sayılara katkıda bulunanlar, âdeta Tina'nın tanışlarından menkul bir 'kim

kimdir' listesi gibiydi: duvar ressamı üçlüsü Alfons Goldschmit ve Bert Wolfe'la birlikte tamamlanmıştı ve gazete hâlâ Komünist Parti'den bağımsız olduğu için Gómez Robelo ve Rafael Sala gibi parti üyesi olmayanlar da gazete kadrosunda yer almıştı.

Tina bir yandan da Estridentista'lar (Kulak Tırmalayanlar) diye bilinen ve genç sanatçılarla entelektüellerden oluşan bir grupta yakınlaşıyordu. Tina ve Edward, Estridentista'ların uğrak yeri olan Café de Nadie'ye çoktandır gidip gelmeye başlamışlardı ve Weston'ın altı fotoğrafı burada Nisan ayında açılacak sergiye dahil edilmişti. Sergide yer alan diğer sanatçılar ve çalışmaları arasında, Germán Cueto'nun karikatürize maskaları, Charlot, Rafael Sala ve Chicago Sanat Enstitüsü'nden mezun, genç alkolik sanatçı Fermín Revueltas'ın resimleri vardı. Sergide resimleri ve gravürleriyle yer alanlardan biri de, Robo Meksika'da olduğu sırada Coyoacán açık hava okulunda öğrenci olan ve 'tüm züppelerin sonuncusu' diye anılan genç Leopoldo Mendez'di.

Veracruz'lu Manuel Maples Arce edebiyat kariyerine popüler bir gazinonun kalabalık dans pistinde provokatif şiirler okuyarak başlamıştı. Şehirde motoruyla dolaşıyor, yakasına pembe karanfil takıyordu. Yakışıklı ve haylazdı. Estridentista'lar onun tarafından yönetilmekteydi. Hareketin bir diğer kurucusu, bir Cueto maskesinden esinlendiği müthiş sırtışıyla, yazar ve radikal bir eylemci olan uzun boylu Germán List Arzubide'di. Gruptaki diğer yazarlar arasında, adı ses uyumuna uyması için, 'Kin Taniya' olarak kısaltılan diplomat Lois Quintanilla da bulunuyordu. Bir keresinde grubun estetik anlayışını muğlak bir ifadeyle, "uzay geometrisi tarafından kontrol edilen... bir görüntü teorisi" olarak tanımlayan Maples Arce's'in kitaplarından birinin adı, *Andamios Interiores* (İçimdeki İskele) idi.

Estridentista'lar bir yandan kentle, siyaset çarkıyla ve gelecekle ilgili konulara vurgu yapıyor, ama genelgeçer 'ifadeler'in aşılması gerektiğini düşünüyorlardı; onlara göre dil olabildiğince acımasız, provokatif ve radikal olmalıydı. Çarpıcı sloganlardan hoşlanıyorlardı; en favorileri sloganlarından biri, 'Chopin Elektrikli Sandalyeye!' idi. Bir keresinde Mexico City gazetelerinin reklam sayfasına, 'son model' kadınların yarı fiyatına satışıyla ilgili şu ilanı verdiler:

Yolculuk için tablo gibi kadın... Önce 500\$ [peseta], şimdi 250\$ [peseta]

Gece partileri için muhteşem kadın... Önce 290\$, şimdi 145\$
ve en pahalısı, Estridentista kadını... Önce 10.000\$, şimdi 5.000\$

Tina bir 'Estridentista kadını' olmayabilirdi, fakat erken dönem fotoğraflarının estetiğini böyle adlandırmak kesinlikle mümkündü. Sürdürdükleri sosyal etkinliklerin hızı, Tina ve Edward'ı fotoğraf çalışmalarından uzaklaştırmadı. Mart ayının ilk haftasında, Tina ile Edward fotoğraf çekmek üzere evlerinin birkaç blok ötesindeki Rus sirkine gittiler. İkisi de aynı fotoğraf makinesini (Weston'ın 3 1/4 x 4 1/4 Graflex'ini) kullanıyordu ve sonuçlar bu erken dönemde bile Tina'nın kendine ait bir bakışının olduğunu ortaya koymaktaydı. Edward'ın büyük sirk çadırı fotoğrafları, kusursuz soyutlamalardan oluşan bir biçim denemesiydi. Tina da aynı biçimle uğraşmış, ancak ortamı sosyal çevresiyle birlikte ele almıştı. İnsanlar sanki onun sirkine gelmiş gibiydiler ve o, insanları yukarı doğru yükselen çadırın resminin sol alt bölümüne âdeta çakmıştı.

Stüdyo işleri zamanının çoğunu alsa da, Tina profesyonel bir fotoğrafçı olmayı kafasına iyice koymuştu ve Weston'ın himayesi altında ticaretin esaslarını öğreniyordu. Arada sırada Weston'ın Graflex'ini de kullanıyor, ama daha çok sehpa kullanmasını gerektiren Korona marka hantal bir teknik kamerayı tercih ediyordu. Weston ona kariyer hayatı boyunca kullanacağı neredeyse bütün baskı tekniklerini öğretti: Orijinal negatiften büyük pozitif baskı yaptı, bu pozitif baskıdan daha büyük bir negatif aldı ve bunu kontak ile nihai baskı yapmak için kullandı. O günlerde ikisi de sergi baskıları için baskıyı yavaşlatan ve yorucu bir sürecin sonunda basılabilen, ancak nihai baskıya zengin ve yumuşak tonlar veren platin ya da paladyum kâğıt kullanmayı yeğliyordu.

Tina 1924 yılı boyunca arkadaşlarının çeşitli portrelerini çekti. Bunlardan biri Carleton Beals idi. Tina, Beals'a fotoğrafını şu espri eşliğinde göndermişti:

29 Haziran 1924

Bu 'kupon' ile 'yüzünüz'ün aşağıda imzası
bulunan sanatçı tarafından
ölümsüzleştirilmesine hak kazanmış bulunmaktasınız –
Tina Modotti

(Konuyla ilgili gerekli anlaşmalar 'halkbilimci'
Mrs. Francis Wineberg [Toor] ile yapılmaktadır.)

Tina kendi başına ya da kamera asistanı Chandler'le birlikte 'fotoğraf ve tanıtım işleri' almaya başlamıştı. Aralarında karikatürist Enrique de la Peña'nın 'çekilmesini istediği bazı mimari işler de' vardı. Tina ve Edward şehrin her yerinde çekim yapıyorlardı ve bunlardan biri de Dr. Atl'ın El Convento de la Merced'deki eviydi. Bu çekimlerde ikisi de kalabalık sokakları çatıdan fotoğraflamak için Graflex kullandılar.

Tina'nın yayınlanan ilk fotoğrafı, Paskalya tatili sırasında çıktıkları gezide çektiği, terk edilmiş bir on yedinci yüzyıl Cizvit Koleji ile Tepotzotlán'da bir manastırdı. Tina ve Edward, hizmetkârları Elisa ve Dominga Ortiz'le birlikte yolculuk için Sala ailesine ve arkadaşları Felipe Teixidor'a katıldılar. Tren yolculuğunun ardından yürüyerek ve at sırtında manastıra ulaştılar. Küçük efsanevi kiliseler keşfettiler ve kiliselerin oldukça karışık oymalı cephelerine hayran kaldılar. Gece çan kulelerinde ya da rahiplerin hücrelerinde uyudular, güne aşağıdaki muhteşem vadi manzarasına gözlerini açarak başladılar. Gündüzleri genellikle ayrı ayrı zaman geçiriyorlar, manastırın ya da dramatik kırsal çevredeki mimari harikaların fotoğraflarını çekiyorlardı. Teixidor günün sonunda loş manastırın içinde yemek yemek üzere buluşmalarını şöyle hatırlıyordu:

Küçük odalardan birinde buluşuyorduk... elektrik yoktu ve mum sürekli devrildiği için, Tina mumu bir rulo tuvalet kâğıdının içine sıkıştırdı. Fakat temizlik koşulları hiç... iyi değildi, tahmin edebilirsiniz, her seferinde ekipten bir kişi gelip kâğıdı alıyor ve ışığı söndürüp gidiyordu!

Tina fotoğraflarını değişik açılardan çekiyordu ve kilise kulesi içindeki geometrik soyutlamalar dahil olmak üzere, sömürge binalarının kemerlerini çekmişti. Bu fotoğrafları, Estridentista ruhuna uygun olarak, rahatlıkla 'Interior Scaffolding' (İçimdeki Iskele) diye adlandırmak mümkündü. Tina bu durumdan çok memnundu ve değişik bir baskı tekniği kullanıyordu. Weston sonuçtan dolayı Tina'yı kutladı, ancak teknikle ilgili bazı endişeleri vardı:

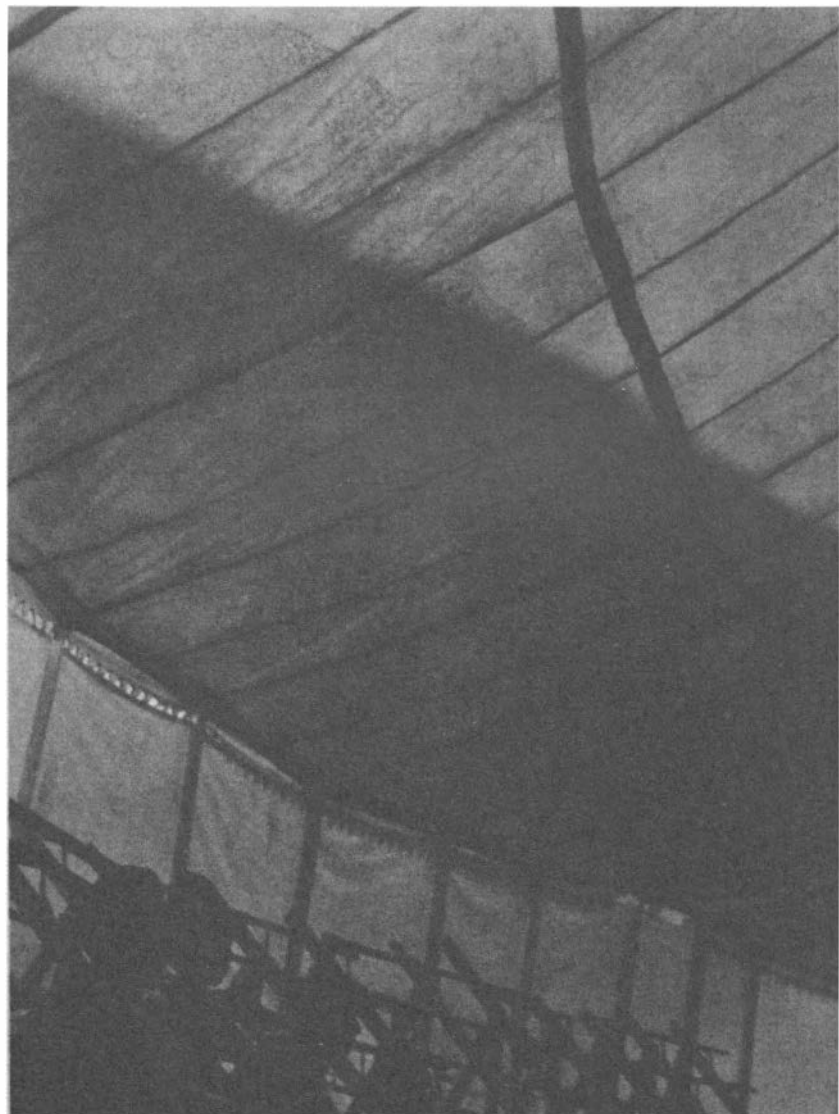
Baskıyı büyütülmüş pozitiften yaptı, yani Tina'nın elinde negatif bir baskı vardı ve onu baş aşağı gösteriyordu. Bütün bunlar 'uydurma' gibi duruyor ve gerçek şu ki, bu, fotoğrafın en iyi kullanımı biçimi olmayabilir, fakat aslında çok gerçekti ve bakan kişi

Man Ray'in denemelerinde olduğu gibi bir çekişme, bir endişe hissetmiyordu.

Tina ve Edward profesyonel anlamda ilerleme kaydediyorlardı, ama ilişkileri iyi gitmiyordu ve ciddi şekilde bocalıyorlardı. Arada tutkulu buluşmalar yaşasalar da, tamamen ayrı hayatlar yaşıyorlardı. Görünen o ki Tina, Weston için yalnızca bir saplantı yahut metres değildi. Edward zamanının çoğunu yalnız geçiriyor, Tina'nın çok sayıda hayranı ve aşığıyla geçirdiğı uzun vakitlerden şikâyet edip duruyordu. Los Angeles'ta birbirleriyle yaptıkları anlaşmayla ilgili temel bir sorun var gibiydi. İkisi de profesyonel anlaşmalarının şartlarına uyuyordu. Edward'ın yükümlülüğü Tina'ya fotoğraf öğretmek, Tina'ninkiyse stüdyoda ve dışarıda Weston'ın asistanı olarak çalışmaktı. Ancak cinsel özgürlük konusundaki ortak kararlarını Weston'ın kabul etmesi daha zor görünüyordu. Weston başka bir ilişki yaşadığında açık ilişki yaşıyor olmaları sorun olmuyordu, fakat aynısını Tina yaşadığında kabul etmekte zorlanıyordu. Arkadaşlıkları ve birbirlerine olan düşkünlükleri hâlâ çok güçlü olmakla birlikte Weston'ın günlükleri, aralarında bir şeylerin eksildiğine, ne kadar seyrek yalnız kalabildiklerine, dudakları bir kere bile buluşmadan haftalar geçtiğine, “alacakaranlık saatlerinde” nasıl “sadece arkadaş olduklarına...” dair imalı cümlelerle doluydu.

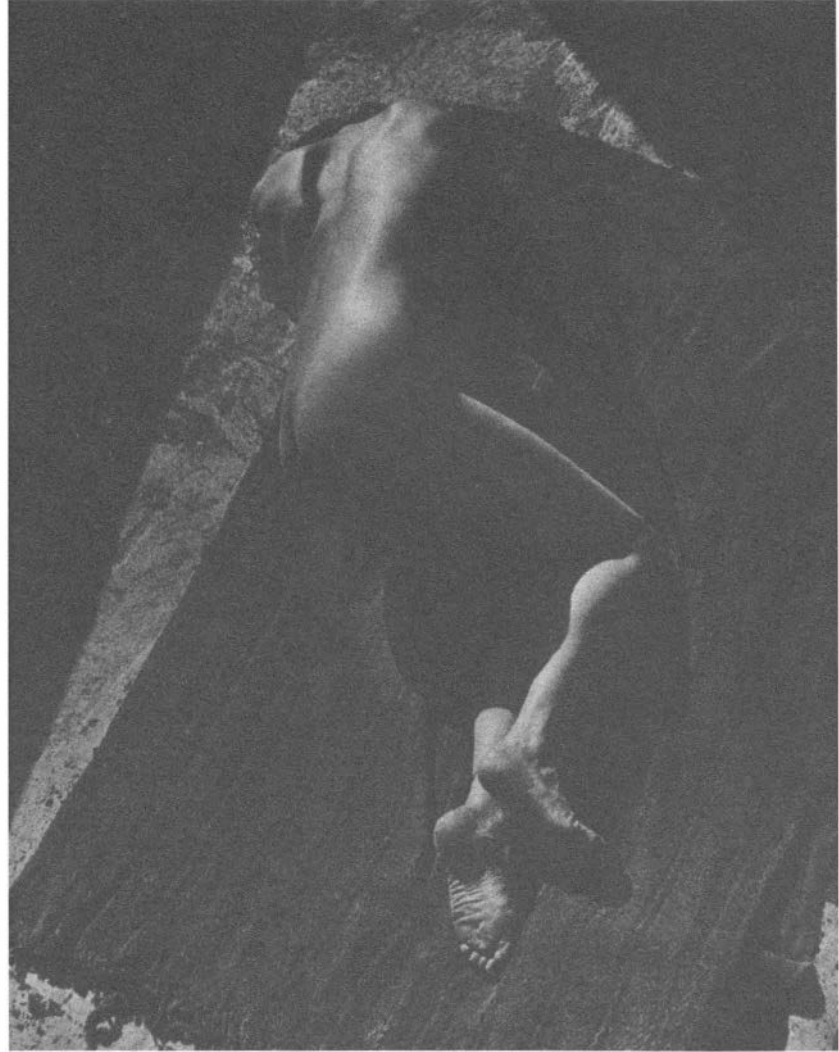
Ortada bir karışıklık olduğu çok açıktı. Bunun sebebi yalnızca, Tina'yla Weston'ın birbirlerine yakınlaştıkları en özel anlarda eve gelmekte pek maharetli olan on üç yaşında bir çocuğun varlığı olamazdı. Bir keresinde Chandler eve geldiğinde anahtarı yoktu ve ön kapıya defalarca vurmuş, ama kapı açılmamıştı. Çaresizlik içinde kapının demirlerinden tırmanarak balkona çıkmış, pencereye vurmuş ve “Tina'yı yağ benzeri bir şeyle yağlamakta olan babasının dikkatini dağıtarak onları daha da sinirlendirmişti”.

Tina, Edward'a modellik yapmaya devam etti ve Edward, ünlü Tina portrelerinin çoğunu 1924 yılında çekti. Edward, Tina'nın şiir okurken etkileyici portrelerini çekmişti. Fotoğraflar biraz az pozlanmıştı, ama sonuç ikisini de çok heyecanlandırmıştı. Edward'ın o dönemde çektiğı Tina fotoğrafları birbirlerine karşı hissettikleri duyguların yoğunluğunu yansıtıyordu. Özellikle nü çalışmaları Weston'ın Tina'ya tutkusunun ne kadar derin olduğunun açık bir göstergesiydi. Tina'nın vücudu onu büyülüyor, muhtemelen fiziki yakınlıkları

Sirk Çadırı, 1924 [TM].

azaldığı için onu daha çok arzuluyor ve kendi nesnellikleri içinde neredeyse pornografik sayılabilecek fotoğraflar çekiyordu. Bir tane-
sinde, yüzünde anlamsız bir ifadeyle kolları başının arkasında çırlı-
çıplak oturan Tina, neredeyse bir duvar takviminin kötü bir taklidi
gibiydi. Bir diğerindeyse, başı ve yüzü görünmüyor, yüz üstü uzan-
mış eğri kıvrımlı vücudu, çıplak ayaklarının tabanı ve açıkça sergi-
lenen kalçaları savunmasızlığını vurguluyordu.

Nü, Tina. Fotoğraf: Edward Weston, 1924.

Güneşli parlak bir gün Weston, Tina'yı oldukça duygusal bir anında yakaladı. Onu öpüp gözyaşlarına boğduktan sonra, 'gündelik hayatımızın bazı trajik yanları'nı tespit etmek niyetiyle telaş içinde deklanşöre basmaya başladı. Profesyonel bir hassasiyetle, poz süresini, kullandığı filtre ve filmi dikkatlice not etti. Kamerasıyla arasın-da artık mekanik bir ayrım kalmadığını, deklanşörün beyninin bir uzantısı olduğunu, kolunun hareketiyle birlikte doğal olarak deklanşöre bastığını fark etmişti.

Duygusal güvensizliklerin yanı sıra, para problemi de Edward'ın peşini bırakmıyordu. Ticari amaçlı portrelerden elde ettiği gelir bütün masraflarını karşılamaya yetmiyordu. Sonunda işler öyle bir kriz noktasına geldi ki, Tina kendi odasını kiraya vermeyi ve yemek odasında uyumayı önerdi. Weston Flora'dan para istemek zorunda kalırken, isteklerini sanatsal gerekçelerle mazur göstermesine ve Flora her seferinde bu isteklere karşılık verip tam zamanında bir felaketi önlese bile, Weston karısından para istemeyi aşağılayıcı buluyordu. Lucerna'daki evlerinin kirası yüksek olduğu için Mayıs ayında oradan taşınmaya karar verdiler. Bir sabah erkenden, kalan kirayı ödememek için evden gizlice ayrılırlarken, ev sahibi Tina'yı yakaladı ve mahkemeye vermekle tehdit etti.

Yeni evleri Veracruz Bulvarı üzerinde, Condesa civarındaydı ve evlerine alışılmadık üçgen biçimi nedeniyle 'El Barco' (Gemi) adını takmışlardı. Gerçekten de, stüdyoda gemiyi andıran lomboz benzeri yuvarlak iki pencere vardı. Yeni evleri eskisine göre daha küçük ve daha gürültülü olsa da, ikisi de sokaktaki canlılıktan memnundu ve Tina özellikle pence-relerinin altındaki laternacının serenatlarını, ona memleketi İtalya'yı hatırlattığı için çok se-

"El Barco", Avenue Veracruz 42.

viyordu. Üstelik bu evin fotoğraf çekmeye ve güneşlenmeye uygun mükemmel bir terası vardı.

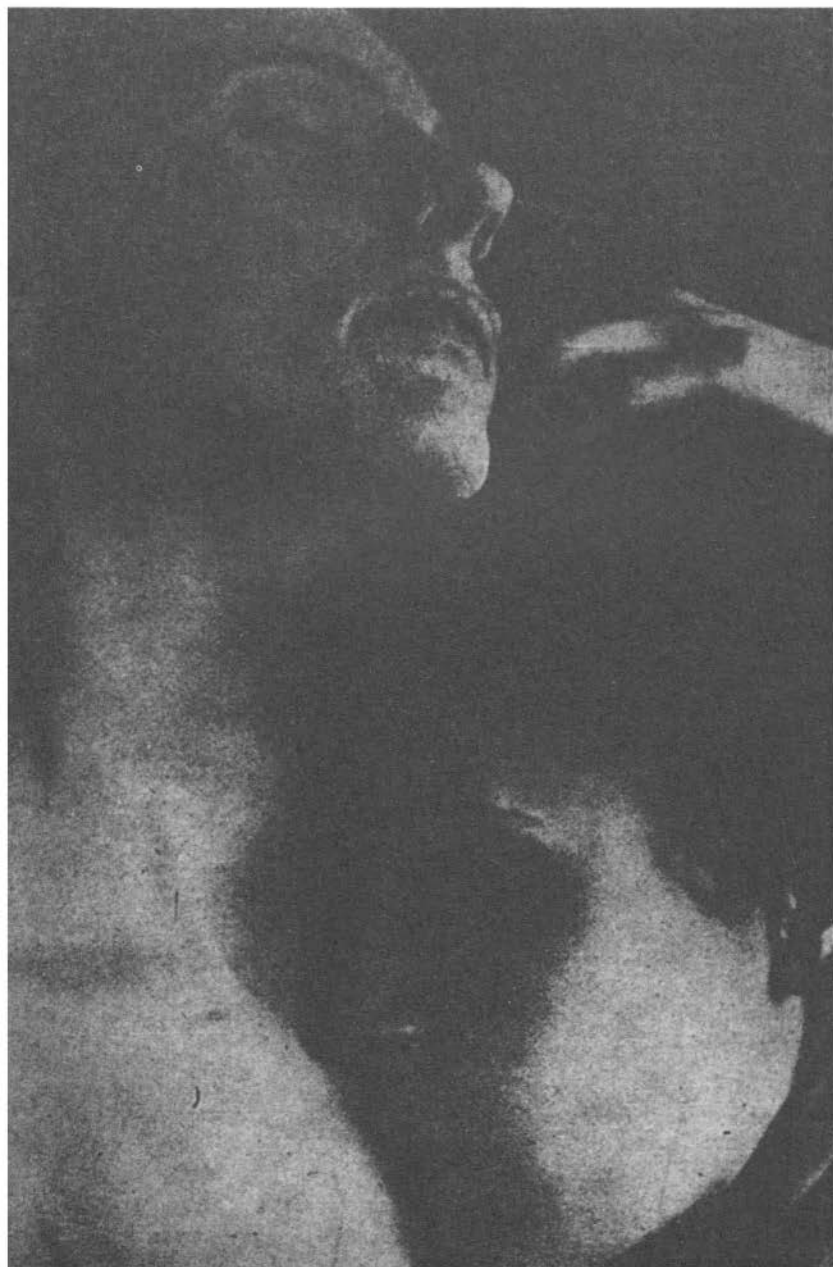
Meksika'daki birinci yıldönümlerinde Tina'nın önerisiyle, şakadan bir 'evlilik yıldönümü' fotoğrafı çektirmek üzere 'profesyonel' bir fotoğrafçıya gittiler. Tina nazlı bir ifadeyle çenesine bir demet plastik çiçek dayadı ve birlikte romantik bir fonun önünde, gülmemek için kendilerini zor tutarak 'mutlu' bir çift pozu verdiler.

Meksika'da geçirdikleri bir yılın ardından, Tina bu ülkeye ve insanlarına karşı duygularının ne kadar yoğunlaştığını fark etti. Keyifle şarabını yudumlarken, kendini 'hayatı boyunca pek çok şey gerçekleştirmiş bir kadın' olarak tanımlıyor, kendisiyle röportaj yapan yerel gazete muhabirlerine Amerika'yla karşılaştırdığında Meksika'da nasıl farklı duygular hissettiğini anlatıyordu: "[Meksika] bana İtalya'yı hatırlatıyor. Bu yüzden Meksika'da kendimi Meksikalı gibi hissediyorum. Amerika'daysa tam tersine yabancı bir ülkede olduğum duygusuna kapılıyorum."

Weston, Tina'nın bu duygularını paylaşmıyor ve Haziran başından beri Meksika'dan ayrılmaktan söz ediyordu. Belki çocuklarını özlediği için, belki yaşadığı mali sıkıntı yüzünden ya da Tina'nın aşklarına karşı duyduğu kıskançlık nedeniyle. Tina'nın söz konusu aşkların hepsini yaşadığından da emin değildi gerçi, fakat Tina'nın çevresindekilerin aşırı ilgisinden hoşlandığı çok açıktı. Monna Alfau ve Felipe Teixidor, Manuel Hernández Galván'ın Tina'ya 'âşık olduğu'na inanıyorlardı; Teixidor'a göre, Tina, Meksikalı senatörün tek-lifine karşılık vermişti.

Luis Quintanilla'nın küçük erkek kardeşi Pepe Quintanilla'nın da o sıralarda Tina'yla bir ilişkisi oldu. Yine Teixidor'a göre, genç ve havalı olan Pepe hem duygusal, hem de akıllıydı ve Tina'yla uzun süreli bir cinsel beraberlikleri olmuştu. Pepe, kişiliği ve hatta fiziğiyle Robo'ya çok benziyordu. Felipe, bir zamanlar elinde Tina ile Pepe'nin romantik bir fotoğrafının olduğundan söz etmişti. Felipe, Tina'nın kendi portresini çektiğine inanıyordu; fakat tarif, Tina'nın bugün Pepe Quintanilla olarak bilinen bir adamla çektiği ve Weston'ın fotoğrafçılığı üzerine *El Universal Ilustrado*'da yayınlanan ve Weston'a ithaf edilmiş bir makalede kullanılan fotoğrafa çok benzemektedir.

Belli ki Weston, Tina'nın Pepe Quintanilla'yla ilişkisini biliyor, bunu bir yere kadar kabul ediyor, hatta belki Tina'nın Pepe'ye olan düşkünlüğünü onunla paylaşıyordu. Tina'yla Pepe'yi bu pozda, bir

Dos Cabezas (Tina ve Pepe Quintanilla). Fotograf: Edward Weston, 1924.

zamanlar çok yakın arkadaşı olan Robo'yu hatırlattığı için mi çekebilmişti? Weston günlüğünde, Tina, Pepe ve diğer bazı arkadaşlarıyla birlikte tiyatroya gidişlerini şöyle anlatıyor:

Perde arasında Pepe'yle sigara içmeye çıktık; bir aşağı, bir yukarı dolanıp durduk, kollarımız birbirimizin beline dolanmış bir halde, ikimiz de çok düşünceliydik – fakat havadan sudan konuştuk!

Edward yaz boyunca Meksika'da kalıp kalmama konusunda bir karar vermeye çalıştı. Temmuz ayında vizesi bitmeden birkaç gün önce, yolunda gitmeyen şeyleri bir son dakika gayretiyle düzeltebilmek amacıyla Tina'yla birlikte sevimli bir dağ şehri olan Amecameca'ya gittiler. Tutkularına söz geçirebilmek adına nafile bir çabayla, yastıklarının üzerini beyaz sardunyalar ve tatlı kokulu şebboylarla donattılar. Fakat yatak çok sert, yastıklarsa yamru yumruydum, ısınmak için birbirlerine sokulsalar da, yanardağın buz gibi soğuk havası birbirlerine duydukları arzuyu ateşlemelerini engelliyordu. Ancak yine de, Mexico City'ye döndüklerinde uzlaşmış gibiydiler, Edward en azından Eylül'e kadar kalmaya karar vermişti.

Tina, Eylül ayında eski işine kısa bir dönüş yaptı. Quintanilla'larla olan dostlukları sayesinde, Weston'ın 1923 yılında New York'ta izlediği, Olimpia Tiyatrosu'nda sahnelenen Rus *Chauve Souris*'in, bir Luis Quintanilla uyarlamasında, *The Mexican Theatre of The Bat*'te oynamaya ikna edildi. Meksika folklorundan seçmeler, pandomim ve şiir Meksikalılar için yeniydi. Tina, meydan okuyan bir rolde iyi bir performans sergiledi ve oyun yerel basında sanatsal bir başarı olarak yer aldı.

Ekim ayında, Aztec Land'de Weston'ın ikinci sergisi açıldı. Tina ziyaretçi defterine bu kez şunları yazdı: "Tina Modotti – geçmişteki çırağın – ve belki gelecekte de. Meksika – 1924." Çıraklığı, şüphesiz, bir fotoğrafçı olarak istikrarlı bir gelişim gösteriyordu, Aztec Land sergisinin ardından elinde ilk sergisine yetecek sayıda nitelikli baskı birikmişti. Hükümetin desteklediği güzel sanatlar yarışmasında Weston'ın Palacia Minera'daki fotoğraflarının yanına, arkadaşı Jean Charlot ve Rafael Sala'nın resimleriyle birlikte birkaç baskısını asmıştı. Weston, 'sevgili çırağıyla' gurur duyuyor ve Tina'nın baskılarıyla ilgili olarak, "Benimkilerle karşılaştırıldıklarında hiç geri kalmıyorlar. Onlar Tina'nın kendine ait ifadeleri," diyordu.

Tina ve Edward'ın 'yıldönümü' portresi, 1924.

Edward gidişini Aralık ayına ertelemiş, ancak günlüğüne Meksika'daki zamanlarının ve Tina'yla ilişkilerinin sonuna geldiğine inandığını yazmayı da ihmal etmemişti. Tina, Edward'la saatlerce kendi geleceği üzerine tartıştıktan sonra şunları söylüyordu: "Edward, şimdi karar vermek zorunda değilsin, Kaliforniya'ya gidene kadar bekle, o zaman daha geniş bir perspektiften bakabilirsin. Benim için, her şey çok net, seninle devam etmek, senin 'cırağın' olmak ve fotoğrafla uğraşmak istiyorum."

18 Aralık'ta, *El Universal* gazetesinin İngilizce bölümünde, 'Weston'ın bütün sorumluluğu, çalışmaları daima olumlu yorumlar alan bayan Tina Modotti'ye devrederek stüdyosundan ayrılmakta olduğu' haberi duyuruldu. Hüzünlü ve gözyaşlı bir ayrılıktı bu. Edward'a, Tina'yla birlikte Meksika'da kalmak için elinden geleni yapan, fakat babasını ikna edemeyen Chandler eşlik ediyordu. Noel'den iki gün sonra trene bindiler ve Los Angeles'a doğru yola çıktılar.

10
GÖLGEDEN ÇIKIŞ

Edward'ın gidişiyile Tina kendini fotoğrafa verdi. Stüdyoyu idare ediyor, müşterilerle ilgileniyor ve Weston'a verdiği son pozların platin baskılarını yapıyordu. Karanlıkoda malzemelerini almadan önce en son kullandığı fotoğraf kâğıtlarının kalitesi üzerine Kodak Mexicana çalışanlarıyla tartışmış ve kendini son Aztec Land sergisindeki baskı satışlarından sonra yapması gereken uzun vadeli ödeme planlarıyla ilgili görüşmeye hazırlamıştı.

Bir yandan da, Weston'ın odasına taşınıp, Robo'nun ve annesinin fotoğraflarının yanına Weston'ın da bir portresini astı, evde büyük bir temizliğe ve yeniden düzenlemeye girişti. Kedisi ve hizmetçisiyle birlikte yaşıyordu, evdeki boşluk dayanılır gibi değildi. İlk gece Edward'a şunları yazdı:

...daha şimdiden canım acıyor ve gün boyunca şaşkınlık içinde oraya buraya gitmeme rağmen – senin şehre inmiş olduğunu ve bir süre sonra döneceğini hayal ediyorum – gerçekleri hatırladığım zamansa acı ve yalnızlıktan boğulacak gibi oluyorum...

Weston'ın döneceğine dair bir anlaşma yapılmış gibi görünse de, Tina aslında bundan hiç emin değildi. Günlüğüne yazmak yerine Weston'a yazmaya karar verdi ve mektuplarının hepsinde ayrı olmalarından duyduğu acıyı ve ona 'layık' olamadığı için kendini suçladığını ifade etti. "Lütfen, bana zannettiğim kadar kötü birisi olmadığımı söyle..." diyordu bir mektubunda. Melankolik hali, inancını ve aşkını ifade eden aşırı duygusal davranışlara dönüşmüştü. Aralık ayında her şeyini Weston'a bıraktığını yazdığı bir vasiyet hazırladı:

Ben – Tina Modotti – işbu belgeyle – ölümüm halinde – bütün kişisel varlığımı: mobilyalar – kitaplar – fotoğraflar - vd. ve bütün fotoğraf malzemelerimi: Objektifler, fotoğraf makineleri vd. Edward Weston'a bıraktığımı beyan ederim.

Weston istediklerini alıkoyabilir ve kalanları ailem ve arkadaşlarım arasında paylaşırabilir – Bu vesileyle yakılma isteğimi de beyan ederim.

Tina'nın hissettiği suçluluk ve yalnızlık duygusu kısa zamanda dağıldı. Stüdyo işleri, kendi sanatsal girişimleri ve Sala'lar, Paca Toor ve Quintanilla'lar sayesinde eski melankolik halinden uzaklaşmış görünüyordu. Yılbaşı akşamını Felipe Teixidor ve Nahui Olin'le birlikte Monna Alfau ve Rafael Sala'nın evinde geçirdi, hep birlikte Weston'a keyifli bir mektup yazdılar. Çenesi düşük bir Katalan olan Monna, yolları daha sonra ayrılrsa da, o sıralarda Tina'nın iyi arkadaşıydı. Monna, Tina'yı oldukça gelişkin bir mizah anlayışı olan ve hayata tutkuyla bağlı, neşeli ve eğlenceyi seven biri olarak hatırlıyordu.

Fakat Tina'nın Meksika'daki en yakın arkadaşı, Meksika'ya 1922'de, Ulusal Üniversite'deki yaz okuluna katılmak üzere gelen Paca Toor'du. Paca, Meksika kültüründen çok etkilenmiş, diş hekimi kocasından sıkılarak ondan ayrılmış ve Meksika'da kalmaya karar vermişti. Haki renkli pantolonu, kaba botlarıyla Mexico City'nin arka sokaklarında, Meksika halk sanatını keşfetmek üzere yürüyor ve eşek sırtında dolaşıyordu. Paca ve Tina birlikte çok zaman geçirdiler. Bu arada birbirleriyle hoş bir rekabet içindeydiler. Günün birinde Tina, sonradan Amerika'da 'pornografik' bulunarak yasakla-

nan James Joyce'un *Ulysses* romanını Paca'nın elinde görünce büyük bir kıskançlık duymuş ve Weston'a şöyle yazmıştı: "Çalmak zorunda kalsam da, bir gün bu kitabı mutlaka istiyorum."

Tina'nın o dönemdeki diğer arkadaşları Luis Quintanilla ve onun Amerikalı karısı Ruth Stallsmith'ti. Quintanilla ailesi Meksikalı aristokrat büyük bir aileydi ve Luis, Estridentista cemaatine girme isteğine karşın aile geleneğini bozmayarak, Dışişleri Bakanlığı'nda çalışmaya başlamıştı. Tina'nın Pepe'yle ilişkisi Weston'ın yokluğunda da devam ediyordu. Pepe, Tina'nın üzerine fazla gitmiyordu, Tina da ruh halini anladığı için ona minnettardı. Weston'a yazdığı bir mektupta, Pepe'yi daha ziyade dolaylı yoldan anlatıyor, onu 'kibar soyut bir varlık' diye niteliyordu.

Tina bir yandan Weston'ın modelleriyle stüdyo işlerini yürütüyor, bir yandan da müşteri portföyü oluşturmaya çalışıyordu. Etrafta, Alman asıllı Meksikalı fotoğrafçılardan Guillermo Kahlo ve Hugo Brehme gibi belgesel ve portre çalışmalarıyla fotoğraf dünyasında saygın bir yere sahip sanatçılar da olduğu için aslında işi o kadar kolay değildi. Tina'nın 1925 yılındaki ilk müşterilerinden biri, portresi Eylül 1925'te, Hollywood filmlerindeki başarısını haber veren bir makaleyle birlikte *El Universal Ilustrado*'da yayınlanan Meksikalı genç kadın oyuncu Dolores del Rio'ydu.

Bu dönemde, Tina'nın bir başka müşterisi Fransız bir dansçıydı; bu kişinin yıllar sonra esrarengiz bir gazete haberinde Tina hakkında üstü kapalı biçimde söyledikleri, onun dansçılığının yanı sıra, parlak bir hikâye anlatıcısı olduğunu da ortaya koyacaktı. Dünyayı birbirinden gösterişli kıyafetlerle dolaşan, yanında yarım düzine pasaport ve içlerinde bir tanesi de Tina'ya ait olmak üzere bir dizi nü kadın fotoğrafı taşıyan adam, ısrarla Tina'yı 'çok iyi' tanıdığını söylüyordu. Muhabir ondan, Tina'nın kendisine yazdığını iddia ettiği, mavi kurdeleye sarılı bir deste aşk mektubunu kendisine göstermesini istemişti. Hikâye, 'sakladığı tek şey belki de yok edemedikleriydi...' diye devam ediyordu. Dünyanın en görmüş geçirmiş erkeği kesinlikle Guglielmo 'William' Lopez'di. Yakışıklı, Maltalı bir İngiliz-İtalyan'dı, dokuz dil biliyordu. Kendine özgü bir Don Juan'dı ve 'Dünya Gezgini Bir Beyefendi' olarak tanınıyordu. Tina, 1925'te onun fotoğraflarını çekmişti ve üç portresi Nisan 1926'da *El Universal Ilustrado*'da şu manşetle yayınlanmıştı: "Tina Modotti'nin gözünden Meksika'daki en sıradışı erkeklerden William Lopez."

Frances Toor, 1927 [TM].

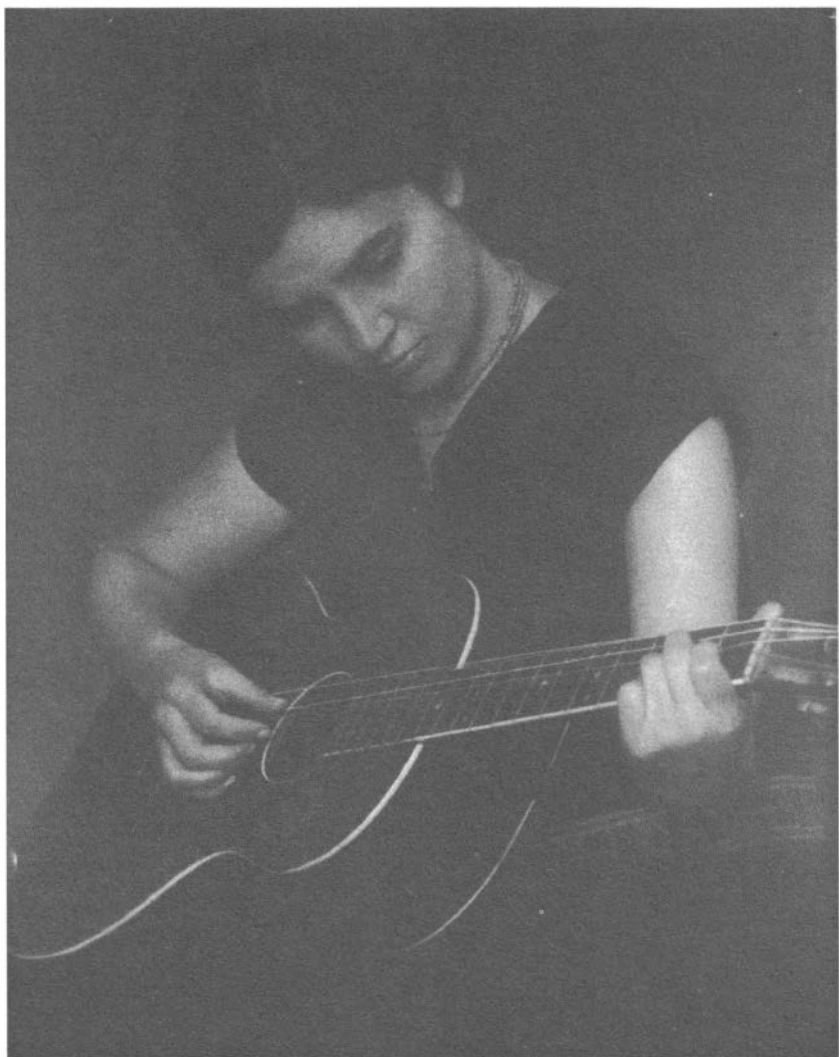
Carleton Beals, 1924 [TM].

Stanislav Pestkovsky, 1925 civarı [TM].

Nahui Olin, 1925 civarı [TM].

Concha Michel, 1928 civarı, [TM].

Dolores del Río, 1925 [TM].

Weston'ın, Tina'nın müstehcen nü fotoğraflarından oluşan sergisi, Tina'nın kendi cinselliğiyle ilgili açık yaklaşımıyla birleşince, Meksika'da pek çok erkeğin hayalinde, önüne gelenle yatıp kalkan hafif meşrep bir kadın efsanesi oluşmuştu. Tina sonradan şunu fark etti: "Skandal, Weston'ın nülerinin, özellikle de benimkilerin sergilenmesiyle patlak verdi. Bu, Meksikalılar için bile çok fazlaydı." Bazıları Tina'yla ilişkisi olduğuna dair yalanlar uydurdular ya da başkalarıyla kurduğunu tahmin ettikleri ilişkiler üzerine şehvetle tartıştılar. Onu tanıyıp âşık olanlarla, hiç tanımadığı halde tutkuyla âşık olanların sayısında Weston'ın fotoğraflarıyla birlikte inanılmaz bir artış olmuştu. Arkadaşı ve o dönem Meksika Komünist Partisi'nin başkanı olan Rafael Carillo da bunlardan biriydi:

Tina güzel bir kadındı, çok güzeldi, fakat dahası [onu tanıyan] bütün erkekleri, ben de dahil olmak üzere, kendine âşık eden, olağanüstü bir zerafeti vardı. Flört ettiği ya da böyle olmasını istediği için değil, bu onun doğasında vardı...

1920'ler, kadınların sigara içmelerinin, saçlarını kestirmelerinin, doğum kontrolünün ve 'serbest aşk'a olan inançlarının giderek daha fazla kabul edilmeye başladığı yıllardı. Bu kavramları Tina da benimsiyordu ve çocuk doğuramaması, hamile kalma korkusu olmadan erkeklerle ilişkiye girmesini kolaylaştırmaktaydı. Diğer kadınlar Tina'nın bu kadar kolay ilişkiye girebilmesini kıskançlıkla izliyorlardı. Anita Brenner bir keresinde günlüğüne, "Tina'nın gibi bir hayat yaşamak, pek çok kişiyle birlikte keyif içinde dağıtmak ve güzel fotoğraflar çekmek istediği"ni yazmıştı. Tina cinsel özgürlüğüyle ilgili hava atmaktan, belki onları sarsmak ya da sadece kabadayılık taslamak adına ancak bir dereceye kadar hoşlanıyordu. Felipe Teixidor bir gece, Sala'lar ve gruplarından bazı arkadaşlarıyla oturup kişilikleriyle ilgili gözlemlerini bir kâğıda yazdıklarını, ardından da birbirlerine okuduklarını hatırlıyor. Felipe, sıra Tina'ya geldiğinde, Tina'nın bir kâğıda, "Tina Modotti – işi: erkekler!" diye yazdığını anlatıyor.

Bununla birlikte, Weston'ın yokluğunda Tina 'büyük işi' olarak tanımladığı gerçek mesleğiyle, fotoğrafla uğraşıyordu daha çok. Artık ticari portre fotoğrafçılığı yaparak hayatını kazanıyordu. Bu iş enerjisinin çoğunu alıyordu, ancak sevdiği fotoğrafları çekmeye ayıracak zamanı da kesinlikle vardı. Weston'ın fotoğraflarının üze-

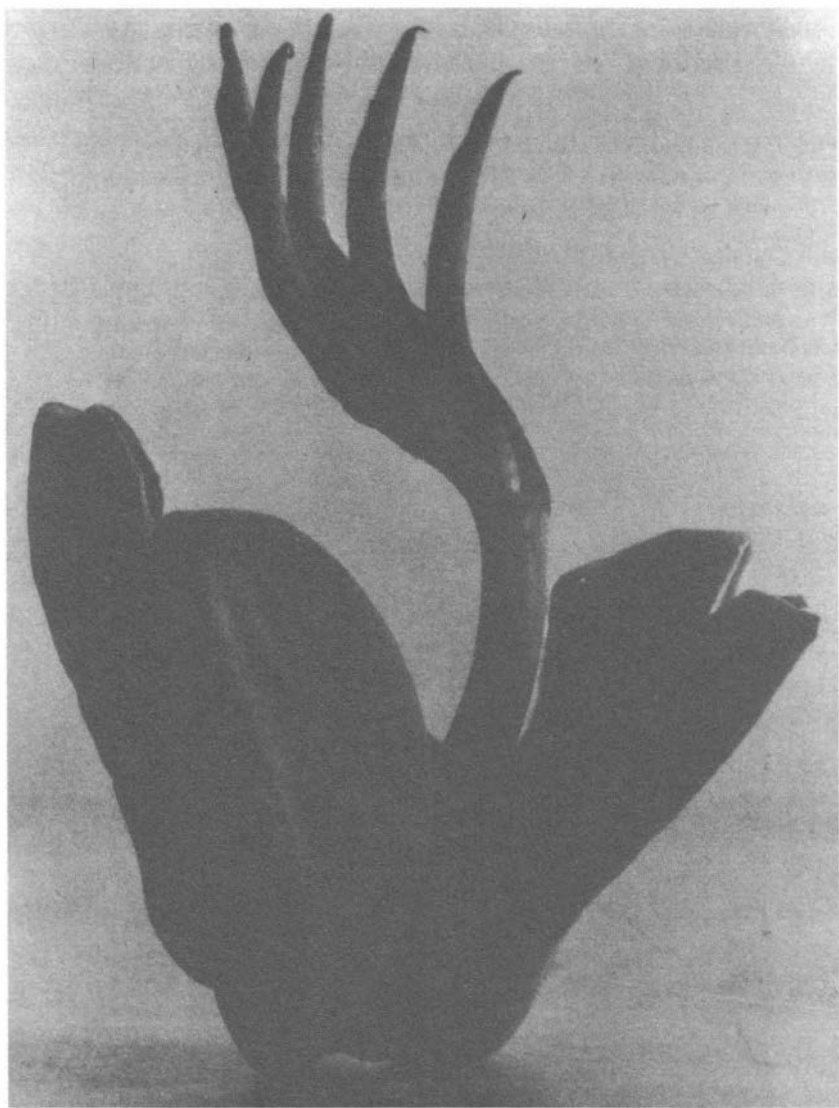
rindeki etkisi halen belirgin olmakla birlikte, Tina diğer etkilere de açık duruyor ve kendi bakış açısını bulmaya çalışıyordu. Yıl boyunca oldukça fazla övgü alan, *Telegraph Wires*, *Roses* ve *Flora de Manita* adlı fotoğraflar çekti.

Aslında Tina, âdeta açılmış bir 'avuca' benzeyen bu esrarengiz kan-kırmızı çiçekleri, Charlot ve Weston'la birlikte, Aralık ayında Virgin of Guadalupe tapınağını ziyaretleri sırasında satın almıştı. Mart ayında Charlot bir mektubunda, Tina'nın 'bazı güzel fotoğraflar' (özellikle de bir ele benzeyen bu bitkinin fotoğraflarını) çektiğini yazmıştı. Bu fotoğraflar muhtemelen 1925 yılında çektiği ve sergilediği çiçek fotoğrafları dizisinin başlangıcıydı. Fotoğraflar, 'güllelerin saflığını bastıran beyaz zambaklar'; 'inceliği ve saflığıyla Peder Angelico'nun* resimlerini hatırlatan, fakat puslu bir gün doğumun-

Tina Modotti, (sanatçı) Miguel Covarrubias'la Avenida Veracruz 42'nin çatısında. Fotoğraf: Edward Weston.

*) İtalyan ressam. Erken Rönesans dönemi Floransa okulu içinde değerlendirilen yapıtlarında dingin bir dinsel tutum ve güçlü bir klasik etki görünür. İlk ürünlerinin büyük bir bölümü, Floransa'daki San Marco Manastırı'nda kaldığı sırada yaptığı duvar resimleridir.

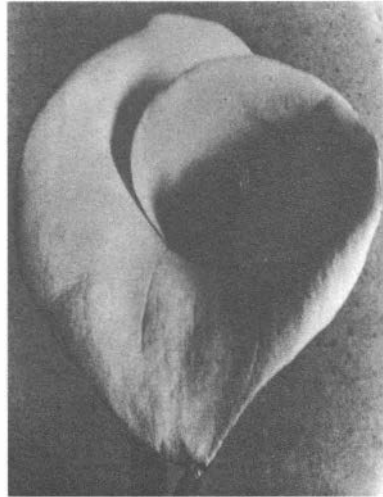
Flor de manita, 1925 civarı, [TM].

da çekildikleri için Angelico'nun hiçbir zaman hayal etmediği zambaklar' olarak tarif edilmişti.

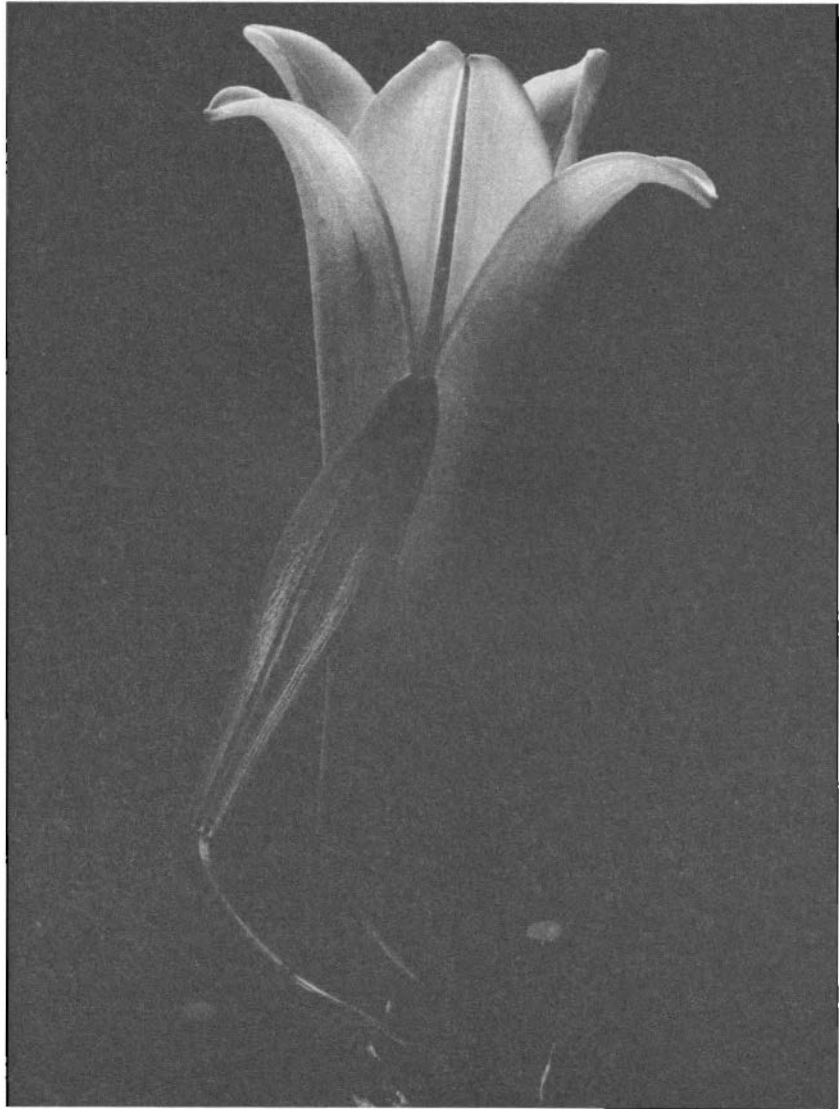
Sala'larla çıktığı bir gezintide Tina, bir sukemerinin mimari çekimini yapmak istemiş, fakat kameranın körüğünün negatifleri kestiğini fark edince çok sinirlenmişti. Teknik kamerayla dışarıda çekim yaparken hâlâ kolaylıkla çıldıracak noktalara gelebiliyordu. Korona'da Graflex'in hareket kabiliyeti yoktu, hantaldı ve mutlaka bir sehpayla birlikte kullanılması gerekiyordu. Tina, Korona'yı iç çekimlerde kullanmayı tercih ediyor, hatta temalı iç çekimleri evde yapıyordu. *Open Doors* (Açık Kapılar), *Staircase* (Merdiven) gibi mimari çekimleriye Veracruz Bulvarı'ndaki evinde gerçekleştirdi. *Telephone Wires* (Telefon Telleri), *Stadium* (Stadyum) ve *Glasses* (Kadehler) adlı çalışmalarıyla birlikte fotoğraflarında Estridentista'ların işlerinde olduğu gibi modern, geometrik bir etki vardı.

1925'te Frances Toor tarafından kurulan *Mexican Folkways* dergisi, kısa sürede Tina'nın fotoğrafları için önemli bir çıkış noktası oldu. *Mexican Folkways*, Meksika sanatı ve 'halk âdetleri' üzerine görsel anlamda heyecan verici bir dergiydi; iki dilde yayınlanıyordu. Paca o dönemde Meksika'daki en yetenekli kişilerin bir bölümünden yardım almak üzere bir liste hazırlamıştı: Sanat yönetmeni Jean Charlot oldu; ilk sayıda Carleton Beals, Dr. Atl ve Anita Brenner'in yazıları yayınlandı; çevirileri Monna Alfau yaptı ve Tina, kendisi ve Edward'ın stüdyosu için dergiye bir ilan verdi.

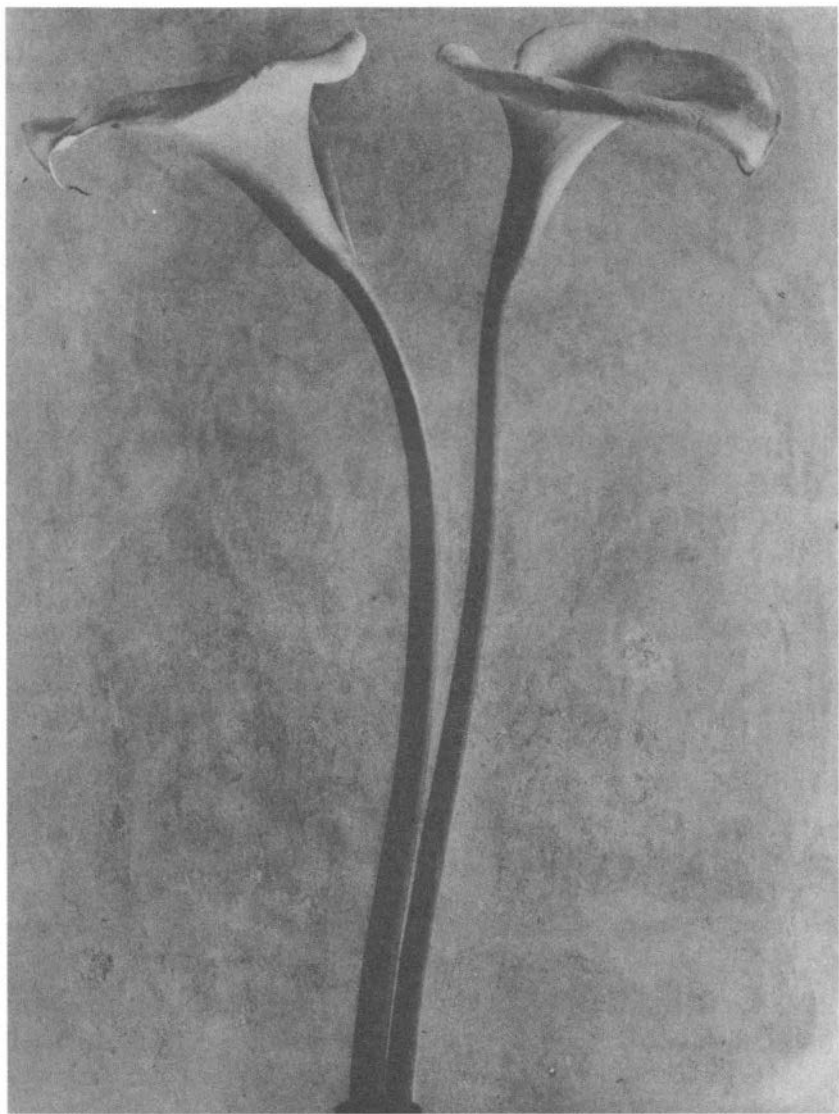
Ancak 1925 yılının, Tina'nın fotoğraf kariyeri açısından sorunsuz geçtiğini söylemek zordu. İlk kriz Nisan'da, para sıkıntısı çektiği bir sırada boy gösterdi. İtalyan arkadaşı Ettore Guastaroba'nın yöneticiliğini yaptığı bir kitapçıyla, Casa Guastaroba'da çalışmak üzere anlaştı, ama sadece beş saat dayanabildi. Daha işe başladığı ilk gün öğle vakti çıkıp gitti. Hemen ardından Weston'a bir mektup yazdı ve komik bulup bu duruma gülebileceğini, fakat öğlen mola-

Calla Zambagi, 1925 civarı, [TM].

Zambak ve Gonca, 1925 civarı, [TM].

Calla Zambagi, 1925 civarı, [TM].

sında Guastaroba'dan bir daha asla geri dönmeyeceğini bilerek ayrıldığını söyledi:

Bütün varlığımla itiraz ettiğimi hissettim – içgüdüsel bir şeydi – sebeatsız... dışarı çıktığım anda – özgür olduğumu ve bir daha asla geri dönmeyeceğimi biliyordum.

Bir yanda kendini sanatına adama arzusu, diğer yanda yaşamak için para kazanmak zorunda oluşu duruyordu. Bu bir tür sınavdı ve Tina karar vermekte zorlanıyordu. Tekrar fotoğraf çekme konusunda yeni bir şevkle, yeni bir coşkuyla dolarken, hiçbir ilginçliği olmayan 'Casa Guastaroba' gibi bir işte dokuz saat boyu çalışmak dışında hayatı kazanmanın bir yolunu arıyordu.

Tina Haziran'da 'traji-komik' bulduğu bir başka iç çatışma yaşadı ve bu gerilimi sonucunda, sanatıyla hayatı ikiye bölündü. Bu ikisi birbirinden ayrılabilir miydi? Hayatı sanatının içindeydi, sanatı da hayatının. Temmuz ayının başında Edward'a yaratıcılık konusunda zorlandığını yazdı. Weston için sadece fotoğraf vardı ve hayatta kalma sorununu sanatın içinde kalarak çözme görüşünü benimsemişti. Tina, Weston'ın bu görüşü karşısında kendini fazlasıyla yetersiz hissediyordu. Döneminin sınırlı bakış açısıyla, bunun kadınlara özgü daha evrensel bir sorun olduğunu şu sözlerle ifade etmekteydi:

...kadınlar terstir. Oldukça dar kafalı ve konsantre olma güçleri olmayan ve zihinleri ancak *tek bir şeyle* meşgul olabilen kişilerdir.

Bu fazla ihtiyatsız bir ifade mi? Olabilir, eğer öyleyse kadınlara bir özür borçluyum, kendi kişisel değerlendirmelerime dayanarak, bir görüşü her zaman genelleştirmek gibi affedilemez bir alışkanlığım var. 'Kişi olarak benden' söz etmem gerekirse; bana bir keresinde önerdiğin gibi, 'hayat sorunsalını sanat sorunsalı içinde kaybolarak çözemem'...

Peki, şimdi 'benim hayatla sorunum' nedir? Esas olarak, kendimi bütünüyle sanata adayabilmek için hayattan kopma çabasıdır.

Ve bu noktada senin bu soruya cevabını çok iyi biliyorum: 'Sanat, hayat olmadan var olamaz.' Evet, kabul ediyorum, fakat aralarında bir denge olmalı, tıpkı benim durumumda olduğu gibi, hayat daima hakim olmaya çalışırken ve sanat da doğal olarak acı çektirirken.

Sanat derken her türlü yaratıyı kastediyorum. İçimdeki yaşamsal unsurlar, sanatsal olanlardan daha güçlü olduğu için, sanatı hayata

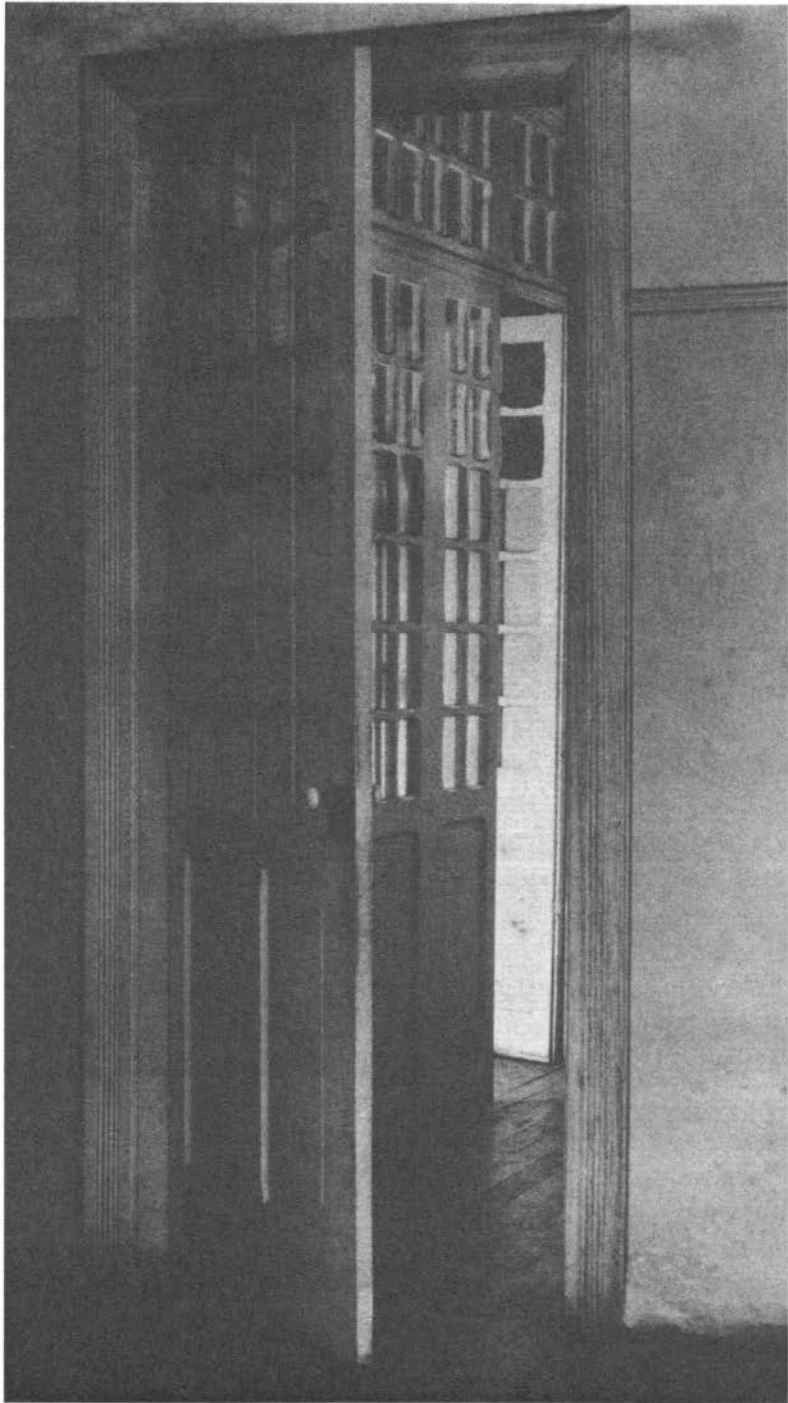
teslim etmemi ve bundan en iyi şekilde yararlanmam gerektiğini de söyleyebilirsin bana – fakat hayatı olduğu gibi kabul edemem – fazla karmaşık – fazla şuursuz – dolayısıyla ona karşı koyuşum – onunla mücadele – hayatımı sürekli kendi coşkularıma ve ihtiyaçlarıma göre şekillendirmek için mücadele ediyorum – bir başka deyişle, *Hayatıma çok fazla sanat koydum* – çok fazla enerji – ve sonuç olarak sanata verebilecek pek bir şeyim kalmadı.

Bu iç tartışma muhtemelen Tina'nın, 'hayat sorunsalı'nı siyasal düzeyde tartışan bir grupla giderek daha fazla beraber olmaya başlamasıyla ortaya çıkmıştı. Arkadaşlarının çoğu, Weston henüz Meksika'dayken, *El Machette*'e katılmışlardı. Tina da gazeteye bu erken dönemde katılmış olmalı, çünkü 1924'ün ikinci yarısından sonra İtalyanca'dan çevirdiği anti-faşist makaleleri yayınlanmaya başlamıştı. O sıralarda, Genç Komünistler Derneği'nin bir üyesi olan Jorge Fernández Anaya ile "...İtalya'da Mussolini ile mücadele etmek için para toplayan bir anti-faşist..." olarak tanıştırıldı. Fernández Anaya, Tina'nın, "İtalya'daki işkence ve zulümden kaçan mültecilere yardım ettiği"ni çok net olarak hatırlıyor.

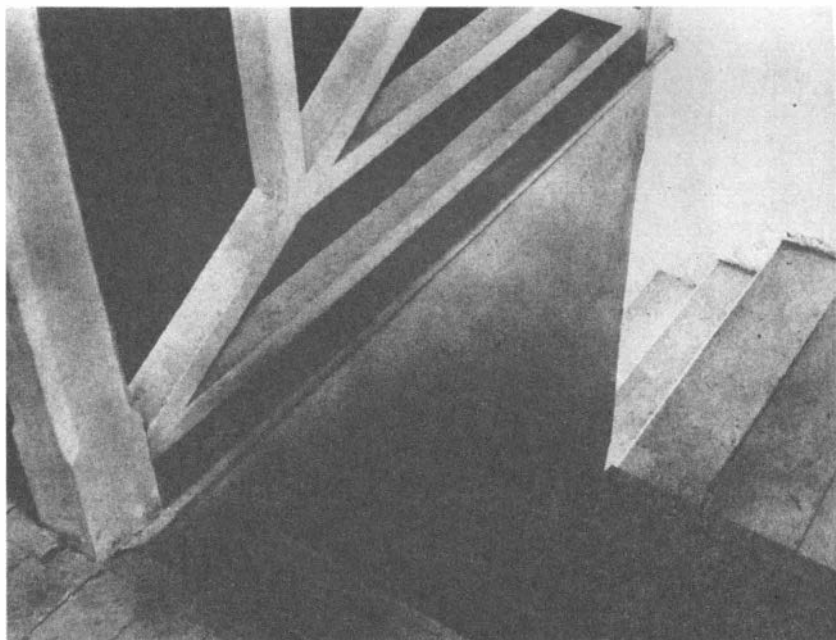
Onun güçlü anti-faşist eğilimi, Modotti ailesinin Mussolini'ye karşı muhalefetinden besleniyordu. Tina, 1922'de Meksika'ya Vasconcelos'un emriyle gelen arkadaşı Alfons Goldschmidt sayesinde bir girişimde daha bulundu. Kendini 'harekete' hiçbir zaman yakın hissetmeyen, toplumsal değişime giden yolun 'evrim ya da devrim' olduğu konusunda hiçbir zaman emin olamayan Weston, Haziran 1924'de bir gece, Goldschmidtler'de "yeni bir komünist grubun oluşturulmakta olduğu"nu not etmişti. "İsmimi sorduğunda başımı salladım." Tina cevabını kelimelerle ifade etmemişti, ama olumluydu.

Grup, Alman profesörün siyasal geçmişi hesaba katılarak oluşturulmuştu. *El Machette*'de kısa bir süre sonra yazdığı gibi, 'Uluslararası İşçi Örgütü'nün Meksika şubesi oluşturulmalıydı. Goldschmidt, benzer bir örgütün oluşumuna Berlin'de katılmış, örgüt sonradan, 'Uluslararası İşçi Örgütü'nün Almanya şubesi ve ardından da Uluslararası Kızıl Yardım'ın bir parçası olmuştu.

Tina'nın üzerindeki bir diğer siyasal etki, Ekim ayında Moskova'daki Komintern toplantısından döndükten sonra, Modotti-Weston ailesini Ella'yla birlikte, "Sovyetler Birliği coşkusuyla dolu olarak" ziyaret eden Bertram Wolfe'du. Bert, Moskova'da ortaya çıkan,

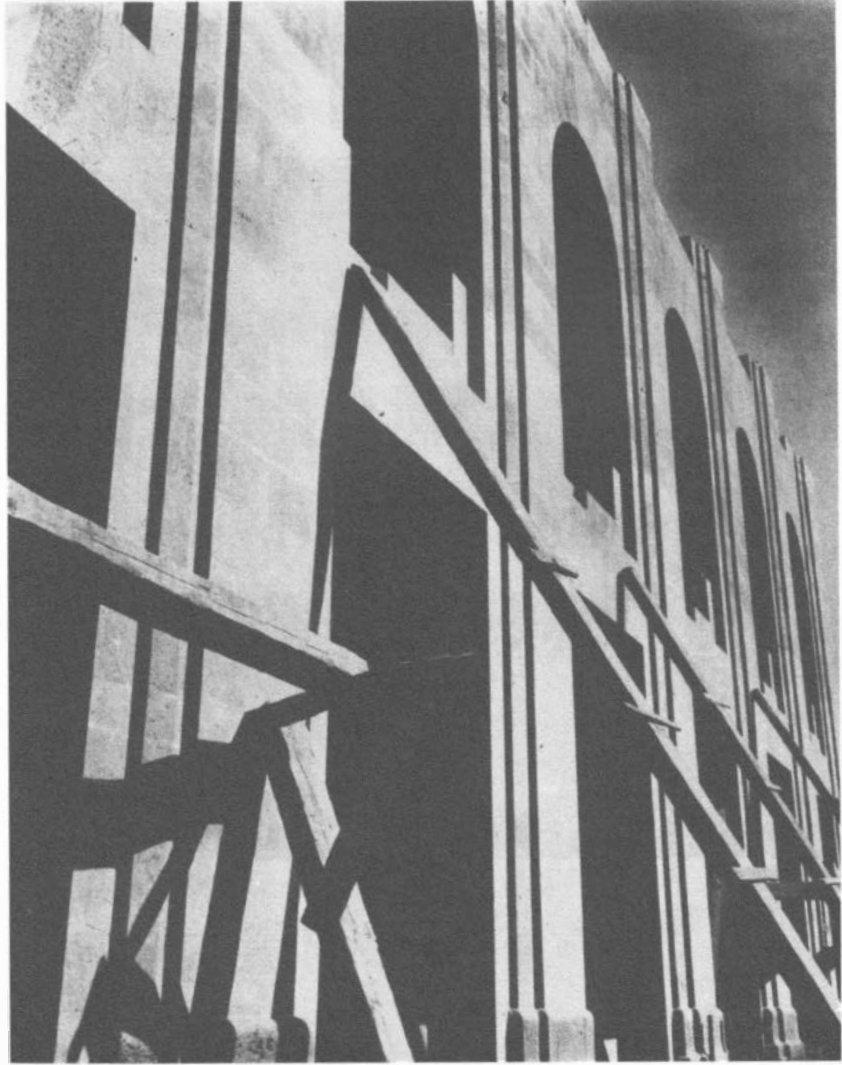
Kapılar, 1925, [TM].

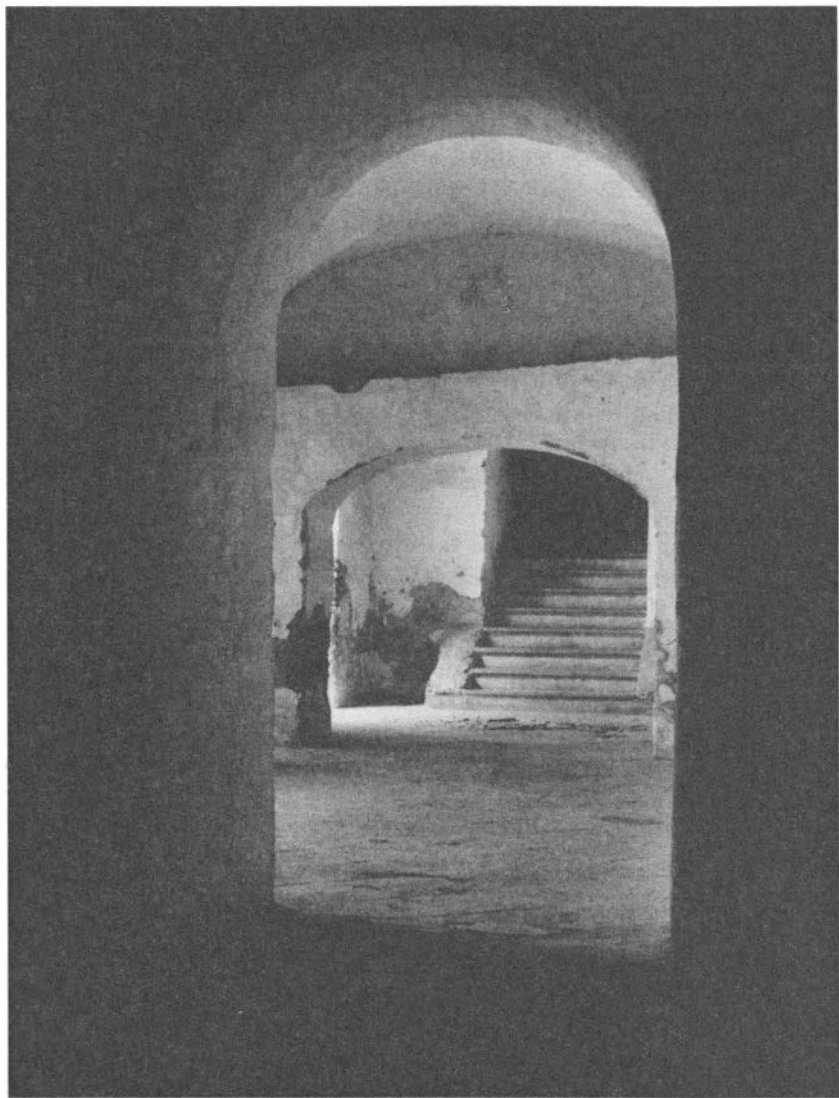
Merdiven, 1925, [TM].

Kadehler, 1925 civarı, [TM].

Yapı Iskelesi, 1925 civarı, [TM].

Kemerler, 1924, [TM].

Latin Amerika'da 'Anti-Emperyalist Amerikalılar Derneği'ne dönüşen, uluslararası 'Emperyalizme karşı Mücadele Derneği' fikriyle geri dönmüştü. Meksika solu üzerinde ciddi etkisi olan bu gelişme, Sovyetler Birliği'yle diplomatik ilişkilerin kurulması, Kasım ayında Lenin'in eski Bolşevik sırdaşı Stanislav Pestkovsky'nin ilk Sovyet büyükelçisi olarak ülkeye gelmesi ve böylece komünist cephe örgütüyle ortaya çıkmasıyla aynı zamana denk gelmişti. Tina'nın çarpıcı bir portresini çektiği sakallı, kibar bir beyefendi olan Pestkovsky, ne doktriner biriydi, ne de diplomatik anlamda tutucuydu. Sovyet elçiliğindeki diplomatların, sanatçıların ve tulumlu işçilerin karışık bir şekilde bir araya geldikleri partilere ev sahipliği yapıyordu. Pestkovsky, 1922'de, dünya üzerindeki siyasal tutuklu ve sürgünlerle ailelerine yardım etmeyi amaçlayan, Sovyet yanlısı, 'Uluslararası Devrimciler Yardım Birliği'nin kurulmasına da destek oldu.

Tina'nın İtalyan faşizmine karşı çıkışı ve Meksika'da Uluslararası Kızıl Yardım Komitesi ile Anti-Emperyalistler Birliği benzeri örgütlerin varlığı, onun daha genel anti-emperyalist bir duruş benimsemesine yol açtı. Fernandez Anaya, 1924'ün sonlarına doğru, uluslararası dayanışmada Tina'nın çok daha aktif bir rol aldığını hatırlıyor. Anaya'nın anlattığına göre, Anti-Emperyalistler Birliği'nin bir toplantısında katılımcılara 'anti-faşist savaşçı' olarak tanıtılmadan önce Tina, muhtemelen İtalyan faşizmi üzerine kısa bir konuşma yapması isteğini de geri çevirmemişti.

Pestkovsky, hiç şüphesiz *El Machete*'in 1925'de Meksika Komünist Partisi'nin resmi yayın organı haline gelmesinden kısmen de olsa sorumlu olan kişiydi. Gazete yayınlandığı ilk günden beri mali sıkıntı içindeydi, fakat 1925'in başlarında haftalık olarak çıkarken yeterli kaynak bulununca, haftada iki kere yayınlanmaya başlamıştı ve gazetenin tirajı patlama yaparak 10 bini bulmuştu. Gazetede Komünist Parti'nin faaliyetlerine artık daha fazla yer veriliyordu ve genç genel sekreter Rafael Carillo'nun adı da gazetede sıkça yer almaya başlamıştı. Genç, sıırım gibi bir köylü ve eski bir gerilla savaşçısı olan Carillo, özellikle arkadaşlık ettiği Diego ve Wolfe gibi vejetaryendi. Tina Meksika'ya geldikten çok kısa bir süre sonra Carillo'yla tanışmıştı. Hatta Mayıs 1925'ten de önce, Komünist Parti idareyi kesin olarak eline geçirdiği sırada gazetede, Tina'nın da 1924 yılında katıldığı anlaşılan Uluslararası İşçi Birliği'yle ilgili bir sütun haber yer almıştı. Faşizm karşıtı makaleler İtalyanca yayınlardan

Ella Wolfe. Fotoğraf: Edward Weston, 1924.

çevriliyordu ve bu tür yazılar Birliğin amblemi altında (bir hapis-
hanenin demir parmaklıkları ara-
sından beyaz mendil sallayan bir
mahkûm) gazetede sıkça yer al-
maya başlamıştı.

Pestkovsky'nin gelişiyle birlik-
te Bert ve Ella Wolfe'un Komünist
Parti'deki faaliyetleri ciddi ölçüde
arttı. Ella, Rusça, İngilizce ve İs-
panyolca'yı akıcı olarak konuştu-
ğu ve parti içinde itibarlı bir sta-
tüsü olduğu için, Pestkovsky onu
Sovyet elçiliğinde şifre çözücü
memur olarak gizli bir görevle işe
almıştı. Bert bu arada, birliğin dü-
zenlediği organizasyonlar ve An-
ti-Emperyalistler Birliği'nin yayın
organı olan *El Libertador*'da ya-

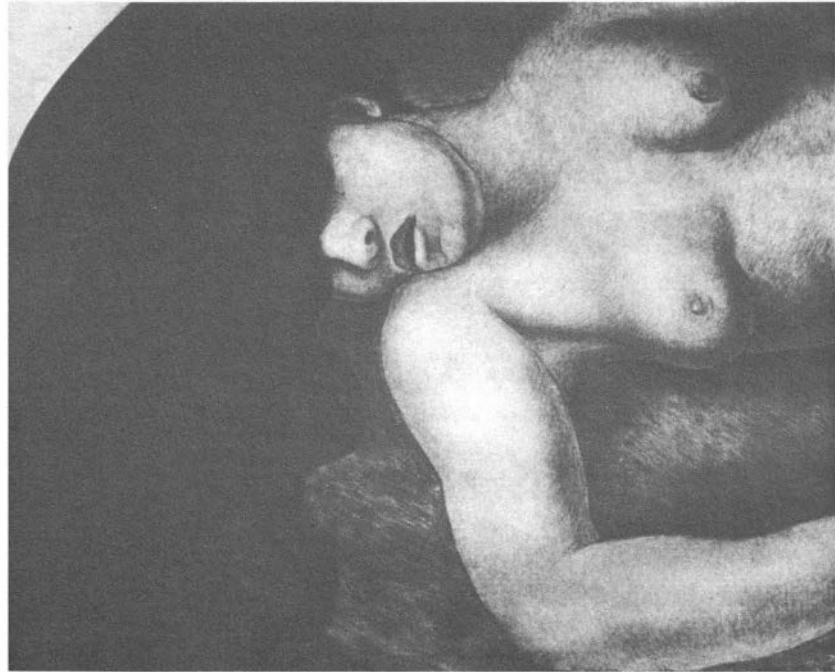
yınlanan hükümet karşıtı makalelerle Meksika hükümetine başkal-
dırıyordu. Haziran ayının sonunda hükümet Bert'i, Anayasa'nın
Meksika hükümetine aklına her estiginde yabancıları sürgüne gön-
derme yetkisi veren 33. maddesine dayanarak, 'zararlı bir yabancı'
olarak damgaladı. Gözaltına alındığında gizli polis ona, Meksika as-
keri birlikleri ve infaz mangası tarafından yaygın olarak kullanılan
silahlardan, '33'ü mü yoksa '30-30'u mu tercih ettiğini sordu. Bu so-
ruyla neyin kast edildiğini fark eden Bert, ülkeden sessizce ayrılma-
ya karar verdi. Ella birkaç ay daha kaldıktan sonra oturduğu daireyi
Tina'nın bir başka arkadaşı Xavier Guerrero'ya devrederek nihayet
ülkeden ayrıldı.

Guerrero, Chapingo'daki ziraat yüksekokulunda bir duvar resmi
projesinde Diego Rivera'ya asistanlık yapıyordu. Diego, okulun radi-
kal müdürü Marte R. Gómez tarafından binanın eski küçük kilisesi-
nin iç duvarlarıyla diğer bölümlerini boyamak üzere davet edilmiş-
ti. Projede Diego'ya, Xavier Guerrero'nun yanı sıra, genç Meksikalı
ressam Máximo Pacheco ile uzun boylu, kızıl saçlı bir Amerikalı
olan Pablo O'Higgins de (Paul Higgins) asistanlık yapmaktaydı. Pab-
lo, Tina'yla ilk defa 1924 yılının ilkbaharında, Rivera'nın asistanı

olarak çalışmak üzere Meksika'ya gelişinden kısa bir süre sonra tanıştı. Tina o sırada, Diego'nun Milli Eğitim Bakanlığı'ndaki duvar resimlerinin fotoğraflarını çekmekteydi.

Tina, 1925 yılında Lupe'yi Diego'ya tanıştıran folk şarkıcısı Concha Michel'le birlikte, Diego'nun Chapingo duvar resimlerinin fotoğraflarını çekmeye başladı. Tina, Diego ve onun asistanlarıyla beraber dar raylar üzerinde hareket eden küçük tahta vagonlarla Chapingo geçidinin tam karşısındaki istasyona gitti. Girişteki uzun demir dökme kapıdan geçtikten sonra, iki yanı dev okalıptüs ve dışbudak ağaçlarıyla kaplı, parke taşı döşeli uzun araba yolundan devam edip Rivera'nın işlerinin büyük bölümünü gerçekleştirdiği kili-seye doğru ilerlediler.

Weston'ın biyografisini yazan Maddow, Weston'ın kıskançlığı yüzünden Diego'nun yalnızca Tina'nın nü fotoğrafları üzerinden çalışabildiğini iddia ediyor ve Chapingo'daki duvar resimlerindeki figürlerin en azından birinde Weston'ın çektiği bir portreyi kullandığını söylüyor. Weston da sonradan, Diego'nun Tina çizimleri üze-

Diego Rivera'nın duvar resmindeki Tina detayı, Chapingo, 1926 civarı, [TM].

rinden çalıştığını yazacaktı. Diego daha sonraki bir tarihte Ella Wolfe'a, Tina'nın Chapingo duvar resimlerinde kullanılan karakalem bir nü çalışmasını hediye etmişti. Weston'ın notlarına göre, Tina hiç sürpriz sayılmayacak bir şekilde Diego'ya poz vermişti. Lupe Marín küçük kilisede duvar resimlerinin ana figürü olmakla birlikte, Tina da etkileyici *Virgin Earth* (Bâkire Dünya) ve *Germination* (Filizlenme) figürleri için poz vermişti.

Tina'nın duvar ressamlarıyla işbirliği tabii ki Rivera'yla sınırlı değildi. Los Angeles'taki tanışmalarından bu yana Xavier Guerrero'yla arkadaşlıkları sürmüş, yaz sonunda, Edward'ın dönüşüne hazırlandığı günlerde, Guerrero ve Siqueiros ile Guadalajara'da vakit geçirmişti. Guerrero, Tina'yla arkadaşlıklarının derinleştiği, ama platonik kaldığı bir dönemde Parti işleriyle ilgili olarak Guadalajara'ya gönderilmişti. Xavier, açık tenli, kıvrıkcık saçlıydı; kısa boylu, tıknaz, koyu tenli ve düz siyah saçlı asi Siqueiros'un âdeta negatifiydi. 'Sessiz Kızılderililer'in arketipi gibi duran Xavier öyle sessiz biriydi ki, arkadaşları ona önceleri şakayla karışık *El Perico* (Papağan) demişler, daha sonra da Diego'nun pek de iyi niyetli olmayan ifadesiyle, *El Mono con Sueño* (Uyuyan Maymun) diye seslenmişlerdi. Binanın ölümü hatırlatan suskun cephesi Meksikalı yaratıcılığının parlaklığını yalanlıyor gibiydi.

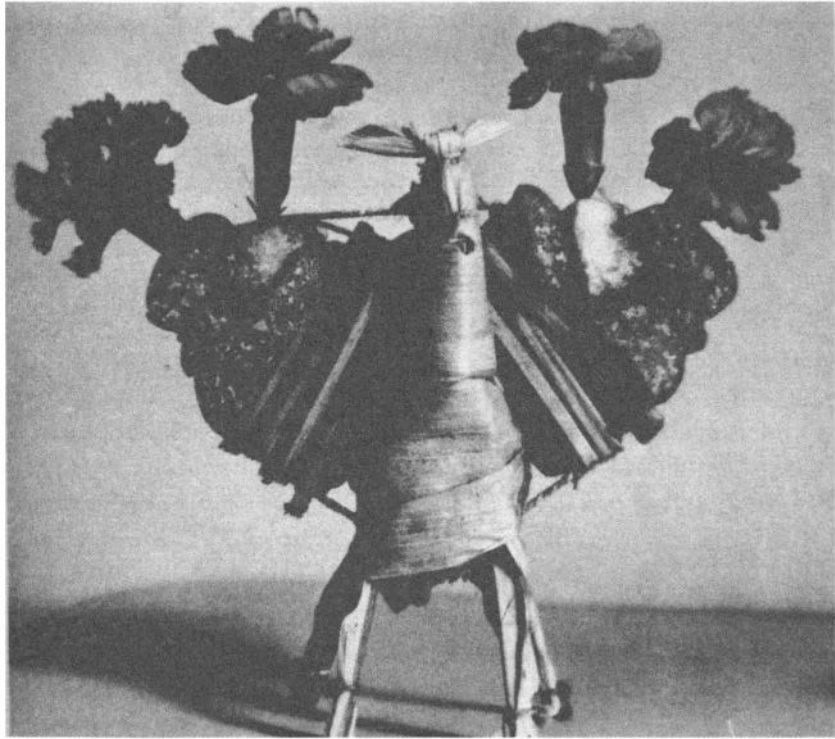
Tina, muhtemelen Guerrero ve Siqueiros'un yardımıyla, Guadalajara'da kendisinin ve Weston'ın fotoğraflarından oluşan bir sergi hazırladı. Bu, Tina'nın işlerinin Meksika'da ikinci sergilenişiydi ve Weston'ın gelişiyile aynı zamana denk gelmesi planlanmıştı. Tina, şehir merkezindeki otel odasından çıkmış, sergi açabilecekleri uygun bir yer arıyordu. Sonuçta Lupe Marín'in kızkardeşi, María'nın kocası ressam Carlos Oroco Romero, Jalisco Devlet Müzesi'nin ayarlanmasında Tina'ya yardım etmişti ve fotoğraflar 1 Eylül'deki serginin açılışı için dikdörtgen salonun duvarlarına asılmıştı.

Tina bir yandan baskıları yapıyor ve hükümet görevlileriyle uğraşüyor, bir yandan da yerel başına ropörtajlar veriyordu. 'Süfrajet'ler gibi üzerine oturan siyah bir etek, siyah bir erkek kravatıyla birlikte dik yakalı ipek bir bluz giymişti. Yerel gazetelerin muhabirlerden aldığı ve çok sevdiği *Buen Tono* sigarası içiyordu. 'Büyük sanatçının gizemli ve ima dolu' gözlerine hayran kalan muhabirler, Tina'nın rötuştan nasıl nefret ettiğini, büyük şehirleri nasıl sevdiğini ve Meksikalı olan her şeye nasıl âşık olduğunu anlatırken onu

dikkatle dinlediler. Fotoğraflarını gösterdiğindeyse daha coşkulu bir tepki verdiler:

...bize müthiş röprodüksiyonlar gösterdi. Doğrusunu söylemek gerekirse, hangisini seçeceğimizi bilmiyoruz. Çiçekler şaşırtıcı bir gerçekliğin fotoğrafları ve tek bir ağaç gövdesiyle, yalnız bir çiçeğin bu kadar ilginç olabilmesi takdir edilecek bir durum. Bazı zevksiz fotoğrafçılar gibi, bize göstermeden önce müdahale edilmiş 'pozlar'a hiç benzemeyen kompozisyonlarına hayran kaldık.

Tina, sergi açılışından birkaç gün önce ikinci büyük oğlu Brett'le beraber gelen Edward'ı karşılamak üzere Colima'ya gitti. Sergi önemli bir başarı elde etti ve Siqueros yerel basında, Modotti-Weston sergisinin bundan daha gerçekçi olamayacağını ileri süren bir eleştiri yazısı yayınladı. "Kaba olan kabaydı; yumuşak olan yumuşak; ten, canlıydı; taş, katı" deniyordu yazıda. Ancak sergi ekonomik anlamda tam bir fiyaskoydu ve beş günde ancak altı baskı satılmıştı.

Küçük Katır, 1927 [TM].

Guadalajara'dan Mexico City'ye dönüş yolunda Edward, Tina'daki 'samimi acemiliğin' köklü biçimde değişmiş olduğunu fark etti. Tina, yeni geliştirdiği sosyal bilinciyle, birinci mevkide yolculuk etmeyi kabul etmemiş ve ikinci mevkide gitme konusunda ısrar etmişti. Edward ile Brett, Los Angeles'ta birinci mevki yataklı vagon bileti almışlardı ve bu yeni duruma iyi niyetle ayak uydurmaya çalışıyorlardı. Weston bütün geceyi gözünü kırpmadan, önce birinci mevkiye koydukları fotoğraf makinelerini ve Brett'i, "ardından da loş bir vagonda, sert koltuklarda, gelişigüzel yayılarak yatan, uyuklayan, sarhoş, geveze Kızılderililerle birlikte yolculuk eden Tina'yı kontrol ederek geçirdi".

11
'FARKLI İHTİMALLER'

Cuernavaca treni Mexico City'den güneye doğru, çam ağaçlarıyla kaplı yanardağların muhteşem görüntüsünün ve altın sarısı mısır tarlalarının içinden geçerek yavaşça yukarı tırmandı. Tres Marias'ın soğuk, rutubetli dağ kasabasına ulaştıktan sonra aşağıdaki antik Anahuac vadisinin sıcaklığına doğru yol aldı. Aşağıda, parlak güneş ışıyla yıkanmış, 'Ölümsüz Bahar Şehri' Cuernavaca, vadinin girişinde vakur bir şekilde duruyor, dik parke taşı döşeli sokakları, şaşkınlık uyandıran kolonyal kiliseleri, pahalı villaları ve gösterişli bahçeleri, kıpkırmızı ve pembe çiçek açmış begonvilleriyle ıslıl ıslıl parlıyordu.

Kasım ayının sonunda Guadalajara'dan döndüklerinde, arkadaşları ve aynı zamanda müşterileri olan Fred Davis, Tina ile Edward'a Cuernavaca'daki evini birkaç günlüğüne ödünç verdi. Davis, Meksi-

ka sınırı boyunca gidip gelen Amerikan trenlerinde demiryolu bağlantılı bir haber ajansını işletmek üzere Meksika'ya gelmişti. Meksika'nın halk sanatı ve geleneklerinden etkilenmiş ve başkente taşınmaya karar vermişti. Madero Caddesi üzerinde, 'Sonora Haber Şirketi' adlı bir dükkân ve bir galeri açtı. Davis'in büyük sayfiye evi, büyük çimenliği ve dev palmiye ağaçlarıyla romantik bir hafta sonu açısından idealdi. Bu küçük tatilde Tina ile Edward'a, Tina'nın Ekim ayında ziyaret için Meksika'ya gelen kız kardeşi Mercedes ile arkadaşları Carleton Beals da eşlik ediyordu.

Beals, Meksika'ya 1918'de, 1. Dünya Savaşı'nın yoklama kaçaklarından biri olarak kısa süre hapis yattıktan sonra gelmişti. Kaliforniyalı genç bir radikal olan Beals ve karısı Lillian, Meksika'dan 1921'de ayrılmışlar ve iki yıllığına İtalya'ya gitmişlerdi. Beals, gazeteci kimliğiyle ilk yazılarını İtalya'da Mussolini iktidara geldikten sonra yazdı. Meksika'ya döndüklerinde Beals, *Nation*'in muhabiri oldu ve karısından ayrıldı. Tina'nın 1924 yılında çektiği portredeki tertemiz tıraşlı, şeytani görünümlü genç Beals ile önceki yıl Amerikan elçiliği raporlarında yıkıcı faaliyetlerde bulunduğu rapor edilen sakallı adam arasında benzerlik kurmak o kadar kolay değildi.

Carleton'ın Mercedes Modotti'yi etkilemesi fazla uzun sürmedi. Yıllar sonra Cuernavaca'ya yaptığı kısa bir ziyarette, "[Edward], Tina ve Tina'nın çarpıcı güzellikteki romantik kız kardeşi Mercedes'e eşlik ettiği zamanları" hatırlayacaktı. Fakat Mercedes, Beals'a İtalyanca olarak yazdığı mektuplarda, yolculuğu sırasında doruk noktasına ulaşan tutku dolu ilişkilerinden söz ediyordu. Tina ve Edward önceki yıl, Amerikan sosyetesinin renkli simalarından Alice Leone Moats'ın evinde kalırken, Fred Davis'i ziyaret etmişler ve Weston, Davis'in bahçesindeki dev palmiyelerle bir gündüz çekimi yapmıştı. Bu kısa ziyaret sırasında Weston, dolunay altında telefon tellerinin fotoğrafını çekebilmek için saatlerce uğraşmıştı.

Weston'ın palmiyelerin altında çalışmadığı anlarda, Mercedes ile Carleton aynı ağacın altında çok daha keyifli zaman geçiriyorlardı. Mercedes daha sonra Carleton'a, "Sen palmiyenin altında ve yüzlerimiz bu unutulmaz gecede, bir *grande amore* (büyük aşk) ânında, bütünüyle teslimiyet ve sonsuz bir güzellik içinde..." diye yazacaktı. Beals, Mercedes kadar heyecanlanmamış olabilirdi, fakat ona palmiyeler üzerine yazdığı bir şiiri göndermiş ve daha sonra şiirlerinin bir bölümünü Mercedes'e ithaf etmişti. İlişkileri çok ciddiydi ve Tina,

Beals'a sevecen bir ifadeyle Italyanca'da kayınbirader anlamına gelen *cognato* diye seslenecekti.

Mercedes'in Meksika yolculuğu yaklaşık iki ay sürdü. Edward'la çok iyi anlaşıyorlardı. Yılın ilk aylarında San Francisco'dayken Edward'a çıplak pozlar bile vermişti ve ziyareti nedeniyle evde sürekli bir heyecan yaşıanıyordu. Tina, kız kardeşi ve Beals'la birlikte pek çok geziye çıktı. Beals bir seferinde bir makam arabası ayarladı ve onları Rivera'nın duvar resimlerini göstermek üzere Chapingo'ya götürdü. Rivera'nın çalışmasından, 'Amerika'nın Sistine Şapel'i olarak söz eden Beals, bu çalışmanın Rivera'nın en iyi işi olduğuna inanıyordu: "Duyarlı, sade ve güçlü Diego, bu işiyle İtalyan ustaların ya-nındaki yerini alıyor."

Mercedes'in ziyareti sırasında Weston, Veracruz'ların evinin tuvaletine kafayı takmıştı. *Excusa-do*'da gördüğü, 'ilahi insan biçimi-nin duyusal eğrisi' yaratıcı duyarlı-gını iyice uyandırmış, dahası Rive-ra'nın 'biçim işlevi takip eder' teori-sine olan inancı pekişmişti. 8x10 Seneca'sını kurduktan sonra çalış-maya başladı, banyonun dört bir köşesinde uzun saatler geçirdi ve herkesi bu sürece dahil etti. Hiz-metçi Elisa'nın ovmasından sonra klozetin büyüleyici bir şekilde par-laması onu çok heyecanlandırdı ve harcadığı çabayla dalga geçilmesi-ne aldırmadı. Brett, görüntüyü zen-ginleştirmek için üzerine oturmayı, iflah olmaz bir romantik olan Mer-cedes ise çanağı kırmızı güllerle doldurmayı önerdi. Edward çalış-maya devam etti ve sonuçta ortaya

Mercedes Modotti, 'El Barco'nun terasında, 1925.

ışıl ışıl parlayan bir sanat objesi (*objet d'art*), mükemmel bir porse-len portresi çıktı. Fotoğraf, devlet tarafından desteklenen *Forma* ad-lı sanat dergisinde yayınlanınca skandal patlak verdi ve derginin ya-yını askıya alındı.

Mercedes'in Meksika tatili, hayatının en mutlu günleri oldu ve bu tatil kardeşleri daha da yakınlaştırdı. Avenida Veracruz'un evinin çatısında, büyük ihtimalle Tina'nın çektiği, gülümseyen bir karede Mercedes'in üzerinde tipik bir Tina elbisesi vardı, göz alıcı güzellikte bir Japon kimonosu giymişti. Mercedes gitmeden hemen önce Tina ve Edward, Lucerna Caddesi'ndeki eski günlerinin ruhunu taşıyan bir veda partisi düzenlediler. Davetliler arasında Carleton, Paca, Diego ve Lupe, Sala'lar, Pepe Quaintanilla, Hernández Galván ve Jean Charlot'la birlikte Charlot'un karşılıksız aşkı, yirmi yaşındaki Anita Brenner de bulunuyordu. Anita kısa bir süre önce geçirdiği trafik kazası nedeniyle hâlâ sargılarla dolaşmaktaydı.

Mercedes Meksika'dan Aralık ayının ilk haftasında ayrıldı. Tina da Diego'ya poz vermek üzere Chapingo'ya geri dönmüştü, ki bir hafta içinde annesinin hasta olduğu haberini aldı. San Francisco'ya gitmek üzere apar topar Chapingo'dan ayrıldı ve şehre vardığında Assunta Modotti'yi gerçekten de çok hasta buldu. Annesi ancak haftalar sonra kendini toparlayabildi, eski arkadaşları ziyaretine geldiler, fakat çalışmakta zorlanıyordu ve aile huzursuzdu. Erkek kardeşi Benvenuto'nun lideri olduğu İtalyan anti-faşist grup *Rivendicazione* İtalyan yetkililer tarafından yakın takibe alınınca, Tina'nın canı karşı karşıya kalınan potansiyel tehlike yüzünden özellikle sıkılmış olmalıydı.

Tina'nın canını sıkan bir başka şey, San Francisco'ya profesyonel bir fotoğrafçı olarak dönmesine karşın eski müşterileri tarafından ciddiye alınmamış olmasıydı. Korona marka fotoğraf makinesiyle gelmiş ve çevrede çalışabileceği bir stüdyo ve karanlık oda araştırmıştı. Aralarında Güller ve Kadehler de olmak üzere fotoğraf baskılarını Los Angeles'taki Japon mahallesinde sergilemek ve satmak niyetiyle yanında getirmişti. Edward'a yazdığı mektupta karşılaştığı zorlukların onu 'sıkıntılı' bir ruh haliyle baş başa bırakmasından duyduğu üzüntüyü dile getiriyordu:

...kendimi aciz hissediyorum – Nasıl başlayacağımı ya da yüzümü nereye döneceğimi bilmiyorum. İnsanın kendini ülkesinde yalnız hissetmesi ne demektir bilirsin – işte – bu, bir şekilde benim için de geçerli: gördüğün gibi burası benim ülkem sayılır, eski arkadaşlarım ve müşterilerim arasında hiç kimse beni bir fotoğrafçı olarak ciddiye almıyor – hiçbiri işlerimi göstermemi istemedi...

Tina, San Francisco'da geçici olarak kaldığı süre içinde küçük kız kardeşi Yolanda'nın birkaç fotoğrafını çekti. Modotti'lerin çatıdaki verandada aile fotoğraflarını çeken kişi de büyük ihtimalle Tina'ydı. Tina gerçek fotoğraf anlayışını, yeni arkadaşları aracılığıyla tanıştığı ve aralarında Consuelo Kanaga, Dorothea Lange ve Imogen Cunningham gibi fotoğrafçıların da bulunduğu bir çevrede belirleyecekti. Dorothea Lange'nin karanlık odası ve stüdyosunu kullanma önerisini bir müşterisiyle birlikte poz verme

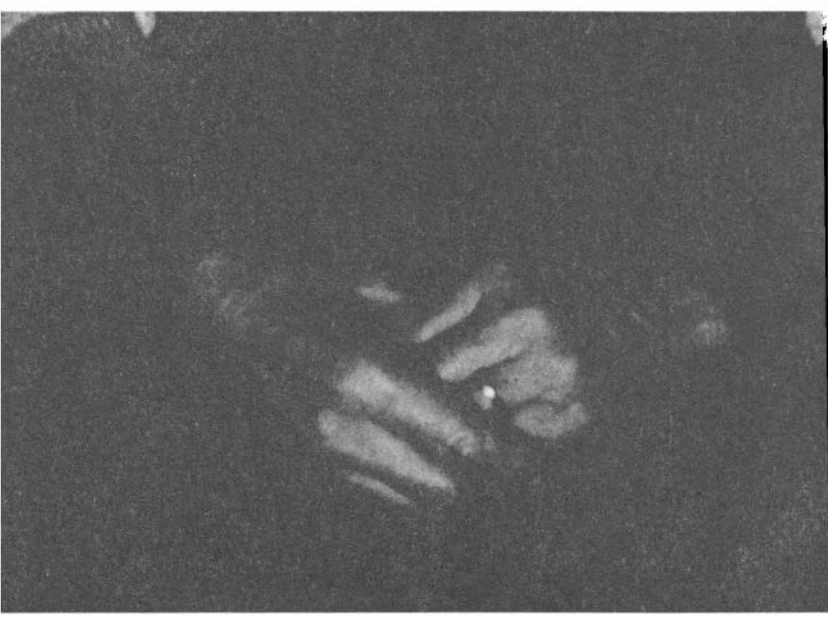

Assunta Modotti, 1926 civarı, [TM].

karşılığında kabul etti ve ardından da Lange'nin evinde düzenlenen bir partiye katıldı. Fakat Tina zamanının büyük bölümünü Consuelo Kanaga'yla geçiriyordu. Consuelo, fotoğraf muhabirliğine geçmeden önce *San Francisco Chronicle*'de muhabir olarak çalışmıştı. Daha sonra, 1930'lu yıllarda, bir işçi hakları eylemcisi olmuş ve ABD hükûmetine bağlı WPA-Work Projects Administration'da* fotoğrafçı olarak çalışmıştı.

Consuelo'nun işlerini beğenmesi Tina'yı cesaretlendirmiş, onun girişimci ruhundan ve yardımseverliğinden çok etkilenmişti: "Consuelo beni güllerin bir baskısını satın alabilecek biriyle tanıştıracak. Ayrıca bana, kelepirci bir tane bulabilirsek fotoğraf makinemi değiştirip bir Graflex alma konusunda da yardımcı oluyor. Gerçekten harika bir insan." Tina, sık sık Consuelo'yla kocasını ziyaret ediyordu ve yardım ettikleri için, özellikle kariyerinde ilerleme kaydedebilmesi için gerekli olan Graflex'le ilgili araştırmaları nedeniyle onlara çok müteşekkirdi. Ancak ne yazık ki, ikinci el bir Graflex alabilmek için bile Weston'ın hediyesi olan ve duygusal olarak da bağlı olduğu Korona'sını satması gerekiyordu.

*) 1930'larda Amerikan hükûmeti tarafından, işsizliğin yaygın olduğu bir dönemde, insanları faydalı projelerde çalıştırarak, onlara iş sağlamak ve satın alma güçlerini artırmak amacıyla kurulmuş bir teşkilat. (ç.n.)

Assunta Modotti'nin elleri, 1926 civarı, [TM].

Tina belki de Cunningham, Lange ve Kanaga gibi başarılı kadın fotoğrafçılarla kurduğu ilişkisi sayesinde kendi fotoğrafını yeniden değerlendirmiş ve ne yöne doğru gitmek istediğine karar vermişti. San Francisco ziyareti hiç şüphesiz bir fotoğrafçı olarak kendini ve işlerini daha fazla ciddiye alması konusundaki kararlılığını pekiştirmişti: Weston'a, "M'ye [Meksika] döndüğümde daha fazla çalışacağım" diye yazıyor ve şöyle devam ediyordu: "Ve daha farklı olacak, eğer bir Graflex alabilirsem – *çok iyi bildiğin gibi* işimde sürekli engellendim – fakat şimdi bir Graflex ile bu sorunun çözüleceğini hissediyorum... Seninle konuşmak istediklerim nedeniyle 'patlamak' üzereyim, ABD'yle ilgili düşündüklerim, tepkilerim, farklı bir fotoğraf yapmak üzerine fikirlerim..."

Mamacita dediği annesi, Tina'nın San Francisco'dan ayrılmaya hazırlandığını anlamıştı. Tina, Oakland'daki Mills College galerisine, Imogen Cunningham için *Kadehler*'in baskısından bir tane bıraktıktan sonra aralarında özel bir yakınlık olduğunu hissettiği Cava asıllı Hollandalı kadın arkadaşı Tilly Pollack'ı ziyaret etmek üzere Carmel'den geçti ve ardından San Francisco'dan ayrıldı. Pollack bir zamanlar San Francisco bohem hayatının en önemli simalarından

biriydi ve Robo'nun batıklarının Cava'yla ilişkisini kuran kişi de o olabilir. Sanatçılar grubuyla birlikte, yolları asfaltsız, gazyagının aydınlatıldığı Carmel köyüne taşınmış ve orada bir çayevi-galeri açmıştı. Hagemeyer'in işleri burada sergilendi. Tina da bazı baskılarını sergilenmek üzere buraya bırakmayı planlamış olabilir.

Tina, Los Angeles'a döndüğünde, Robo'nun annesi Vocio'yla birlikte kaldı. Japon mahallesinde çalışmalarından oluşan bir sergi açma girişimi başarısızlıkla sonuçlandı ve yanında getirdiği bir çift Xavier Guerrero tablosunu satmaya çalıştı. Mahalledeki bir kitapçıdan 20 dolara zar zor aldığı James Joyce'un *Ulysses*'inin elindeki nüshasını satmayı başarınca çok heyecanlanmıştı. Fakat en önemlisi, Tina o günlerde geçmişiyile ilişkisini kesip kendini tümüyle fotoğrafa adanmaya karar vermiş görünüyordu. Bütün bir sabahı Vocio'larda geçirdikten sonra Edward'a şunları yazmıştı:

...bavullardaki eski eşyalarım bakıyorum. Mahvolmuşlar. O zamanlar acı veriyordu, fakat: "Artık hiçbir şey beni şaşırtmıyor." Bundan sonra her şeyim fotoğrafla ilgili olacak – geri kalan – hatta sevdiğim somut şeyler bile – bir dönüşümle sonuçlanacak – somut olanları soyuta dönüştüreceğim – ben olduğum sürece – ve böylece kalbimde onlara sonsuza kadar sahip olabileceğim...

Tina 28 Şubat 1926'da, kısa bir süre önce aldığı Graflex'iyle birlikte Mexico City'ye geri döndü ve çalışmaya başladı. Duvar ressamlarının işlerinin röprodüksiyonlarını yapan Guadalajara'lı fotoğrafçı José Maria Lupercio hastalanınca, onun yerine geçen Tina, kısa sürede aranan bir fotoğrafçı haline geldi. *Mexican Folkways*'in Şubat-Mart sayısı için Diego Rivera'nın duvar resminden çektiği bir ayrıntı dergide ustaca kullanıldı. *Folkways*'in aynı sayıdaki ilanlarının en başında Tina'nınki yer alıyordu.

Yolanda Modotti, 1926 civarı, [TM].

Diego Rivera'nın duvar resimlerinin fotoğrafları
Eğitim Bakanlığı Binası'nda
Mexico City
65 baskı da aynı ölçüde ilgi çekicidir (9 1/2 x 7 1/2),
tanesi 50 sent.

Tina'nın resmen tanınan ilk sanat fotoğrafı, *Folkways*'in bir son-
raki sayısında yayınlandı. Bu fotoğrafta dev bir kâğıt hamuru üzerin-
de Paskalya yortusu haftasında düzenlenen dini törenler sırasında
yakılan *Yahudiler* betimlenmekteydi. Aynı sayıda Diego, Weston'ın
çalışmasıyla ilgili övgü dolu sözlerden sonra, Tina ve Weston'ın fo-
toğrafları üzerine bir eleştiri yazısı yazdı ve şunları söyledi:

Tina Modotti, Weston'ın öğrencisi, bir yüzey üzerinde inanılmaz
bir duyarlılıkla harikalar yarattı, belki daha soyut, daha havai, hatta
daha entelektüel, bir İtalyan için oldukça doğal. Tina'nın çalışmala-
rı Meksika'da çiçek açıyor ve tutkularımızla birebir örtüşüyor.

Tina'nın 'fotoğrafla farklı biçimde uğraşma fikri' somut karşılığı-
nı bulmaya başlamıştı. Kendini Meksika'nın gerçeğini sanatı yoluyla

Kemerli giriş üzerinde Maximo Pacheco'nun duvar resmi, 1926 civarı, [TM].

la ifade etmeye mecbur hissediyor ve hayatının iki temel meselesi olmaya başlayan sanatı ile politikayı birleştirme çabası, *Mexican Folkways*'in Ağustos-Eylül 1926 sayısında *Worker's Parade* (İşçi Yürüyüşü) adlı ilk fotoğrafında açıkça ortaya çıkıyordu.

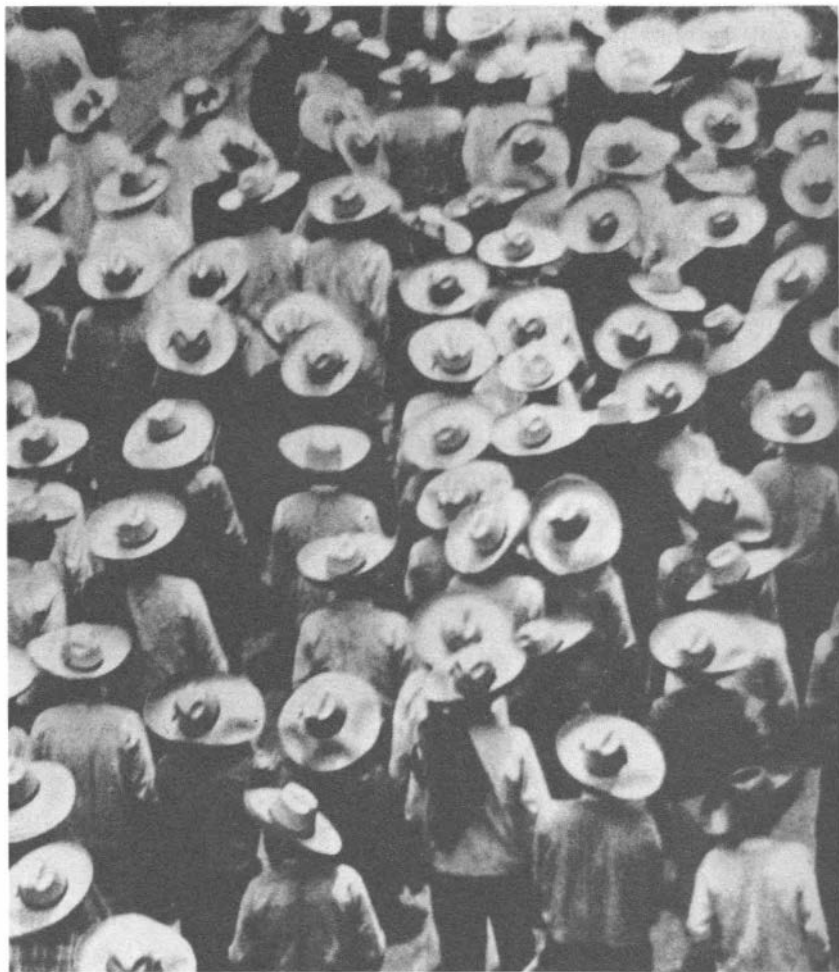
Tina'nın bir damın üzerine çıkarak çektiği fotoğrafta, yürüyüş yapan bir grup köylü, onların Meksika taşrasının ve tarım reformunun sembolü olan hasırdan yapılmış büyük şapkaları göze çarpıyor. Tina fotoğrafı büyük ihtimalle, 1926'daki 1 Mayıs yürüyüşü sırasında Zocalo yolu üzerinde, yeni Graflex'iyile çekmişti. Bir başka fotoğrafın sol üst köşesinde görünen Meksika tramvay yolu, şehirli işçilerin köylülerle tesadüfen yan yana yürümekte olduklarını açıkça gösteriyordu. Konusu itibariyle politik olmakla birlikte, aslında vurucu olan, fotoğraftaki hareket duygusu ile köylülerin şapkasının üzerindeki güneş patlaması benzeri desenlerdi. Bu fotoğraf, Tina'nın fotoğrafındaki temel motifin ne olmaya başladığının da bir işaretiydi. Biçimsellikle, Weston'dan öğrendiği kompozisyona artan merakı ve Meksika'nın devrim politikasına duyduğu ilgi birbirine karışıyordu.

Fotoğrafın çekilmesinden iki gün önce Edward Weston, Anita Brenner ve Ulusal Üniversite'nin rektörü arasında imzalanan anlaşmaya göre Tina'ya yeni bir iş imkânı doğmuştu. Sözleşmeye göre Weston, üniversitenin *Idols Behind Altars* (Sunakların Ardındaki İdoller) adıyla 1925 yılında yayınlayacağı bir kitap için, Anita'nın yazacağı bir metinle birlikte, Meksika'da din ve halk sanatları üzerine 200 kadar fotoğraf çekecekti. Dört aylık zor yolculuklarla ve güç şartlar altında birbirinden farklı Meksikalılarla gerçekleştirecekleri bir projeydi bu. Weston, Tina'nın yardımı olmaksızın böyle bir projenin altından kalkılamayacağını farkındaydı. Yanına oğlu Brett'i de almak istiyordu. Weston'ın talepleri Anita'nın "sinirlerini bir hayli yıpratmıştı. Weston 1000 peseta ve iki değil, üç kişilik harcırah istemişti, çünkü Tina'nın da gelmesini istiyordu".

Üçüncü harcırah verilmedi, ama Weston belli ki yumuşamıştı. 3 Haziran'da ceplerinde askeri geçiş kartları ve tavsiye mektuplarıyla

Tina'nın *Mexican Folkways*'deki fotoğraflarının ilanı, 1926.

İşçi Yürüyüşü, 1926 [TM].

beraber Weston, Tina ve Brett, projenin ilk ayağını gerçekleştirmek üzere yola çıktılar. Çeşitli objektif ve fotoğraf sehparının yanı sıra, Tina 3 1/4 x 4 1/4 Graflex'ini, Weston ise Seneca 8 x 10 Graflex'ini almıştı. Meksika'nın yağmur mevsiminde görülen su baskınlarına ve şiddetli yağmurlara cesaretle karşı koyarak eğri büğrü yollarda, ister istemez geç kalan trenler ve otobüslerde yolculuk ettiler, hatta kimi zaman, Tina'nın hiç sevmediği katırların sırtında balçık kaplı yollar-
dan geçtiler. Maliyetleri düşürmek için aynı odada kaldılar ve ucuz otellerdeki çürük yataklara ve tahtakurularına katlandılar, çoğu za-
man da negatifleri basmak üzere odalarını geçici olarak karanlık odaya dönüştürdüler.

Yolculuklarının ilk ayağında Puebla'dan, İspanyol Katolizminin Zapotec Kızılderililerinin zengin kültürünü inceden inceye örttü-
ğü engebeli Oaxaca eyaletine doğru yol aldılar. Geniş Oaxaca Va-
disi'nin rüzgârlı tepelerinden, on altıncı yüzyıl kiliselerinin fotoğ-
raflarını çekmek üzere dağ köylerine doğru yol aldılar. Etlâ'daki
antik piramitleri gezerken, düşman tavırlı yerel polis şefi tarafın-
dan az kalsın tutuklanıyorlardı. Oaxaca City'nin yerel siyah çöm-
lekçiliğinden çok etkilendiler ve antikacılarla saatlerce pazarlık et-
tiler; Tina, satıcıların Amerikan-karşıtı düşüncelerinin önüne geç-
mek için İtalyan rolü oynuyordu. Temiz ve ucuz bir otelde, bir ön-
ceki yıl D.H. Lawrence'ın kaldığı Hotel Francia'da konakladılar.
D.H. Lawrence ile Mexico City'de, Weston'ın onun bir portresini
çektiği sırada tanışmışlardı.

Baskıları yapmak üzere başkente döndükten sonra, batı Meksi-
ka'da bir ay sürecek ikinci bir yolculuğa çıktılar. Michoacán'daki
dağların tepelerinde, Pátzcuaro'nun gölünün kıyısındaki kasabada,
Avusturyalı yakışıklı kont René d'Harnancourt'a pek benzetemedik-
leri bir resim gördüler. Tablonun 183 x 18 cm. boyutunda çerçeve-
si ve kontun ekose desenli golf pantolonuna olan düşkünlüğü Pure-
pecha Kızılderililerini oldukça etkilemişti! Kimya eğitimi alan zü-
gürt d'Harnancourt, şansını Mexico City'de denemek üzere Avru-
pa'yı terk etmişti. Serbest ressamlıktan, Sonora Haber Şirketi'nde
Fred Davis için antika eşya satıcılığına terfi etmişti! René onları Av-
rupa'daki saray hikâyeleriyle eğlendirdi, Avusturya halk şarkıları
söyledi ve onlara Lawrence'ın *The Plumed Serpent* kitabının bir kop-
yasını ödünç verdi. Anlaşılan, yoksul Lawrence'ın şaşkınlıkları ve
Meksika korkusu onlar için bir eğlence kaynağı olmuştu.

Janitzio'nun, Pátzcuaro Gölü adasında neredeyse fotografik bir trajedi yaşanıyordu. Geleneksel olarak yabancılara şüpheyle yaklaşan Adalı Kızılderililer tarafından düşmanca karşılanmışlardı. Weston fotoğraf çekmek üzere makinesini hazırladığında yanlarına, "elindeki bir çift öküz boynuzunu birbirine vurup, çılgın el kol hareketleri yaparak dönen yaşlı bir kocakarının başını çektiği bir düğün alayı yaklaştı..." Fotoğraf sehпасıyla üzerindeki makineyi Kızılderili görevliye bırakıp hızla kaçtılar. Weston, "Elinde boynuz sallayan cadı dehşet içinde fotoğraf makineme saldırdığında neredeyse bir felaket yaşanıyordu," diye yazacaktı. Bereket versin ki görevli yaşlı kadını, makineyi hemen aşağıdaki suya atmaması için büyük bir ustalikle ikna etmeyi başardı.

Şüphesiz, sözleşmeyi Weston imzalamıştı ve fotoğrafların çoğunu da o çekti, ancak projenin başarısında Tina'nın pratik ve estetik katkısı çoktu. Tina, hem çevirmen, hem de kilise ile devlet arasında ciddi bir gerginliğin olduğu bir dönemde, kiliselerin ve dini heykellerin fotoğraflarını çekebilmek için, 'zampara papazların yağlı ellerini' öperek 'iş bitirici' rolü oynamıştı. Akıcı İspanyolca'sıyla Tina'yı Meksikalı zannediyorlardı. Peşin parayla alışveriş yaptıkları sıkışık durumlarda bu bir tür teminat oluyordu ve böylece neredeyse bütün ihtiyaçlarını daha ucuza almak üzere pazarlık yapabiliyorlardı. Weston'ın gözünden kaçan bazı sanatsal fotoğraf objelerini de Tina buldu. Weston'a göre, Tina'nın bu çok önemli katkıları olmasa işi asla tamamlayamazlardı. Proje için Tina da pek çok fotoğraf çekti ve birkaçı Anita Brenner'in kitabında kullanıldı. Fotoğrafların tek tek kredilendirilmeyişi, hangi fotoğrafın Tina'ya ait olduğunun belirlenmesini zorlaştırıyor, ancak kitabın teşekkür bölümünde Brenner, "bu işi birlikte yürüttükleri için, kendi alanlarında birer usta olan bu iki ünlü ve saygı duyulan fotoğrafçıya, Edward Weston ve Tina Modotti'ye, *Idols Behind Altars* kitabında aynı düşüncelerle ve içtenlikle..." teşekkür ediyor. Brenner sonraki yıllarda da, "Tina gerçekten de Edward'inkilerle boy ölçüşebilecek kalitede bir iş çıkardı, öyle ki hangi fotoğrafın kime ait olduğunu söylemek gerçekten çok zor..." ifadelerini kullanacaktı.

Mexico City'ye kesin dönüş yaptıktan sonra Tina ile Edward'ın ilişkisi *Idoller* yolculuğundan payına düşeni almıştı. Weston sözleşmeyi imzalamadan önce de ciddi olarak Meksika'dan ayrılmayı düşünüyordu. Tina ve Edward, neredeyse bir yıl önce Weston'ın Mek-

sika'ya dönmelerinden bu yana sevgili değillerdi ve artık fotoğraf ortaklıkları da bozulmaya başlamıştı. Tina usta bir fotoğrafçı olmuş, hayatını yeni mesleğiyle kazanmaya başlamıştı. İlginçtir ki, Weston artık Tina portreleri çekmiyordu; tutkunun kaybolmasıyla birlikte, Tina'nın fotoğraflarını çekme isteği de yok olmuştu. Yolculukları sırasında Tina'ya karşı içinde bastırıldığı öfke, belki de Anita Brenner'la imzaladığı sözleşme maddeleri yüzünden yaşadığı sorunlardan sonra alevlenmiş ve bu hissiyat, Temmuz ayında Hagemeyer'e yazdığı ve bütün kadınlara acımasızca saldırdığı bir mektupta kendini açığa vurmuştu. Bu mektupta bütün erkeklerin kadınlarla cinsel ilişki kurma ihtiyaçları olduğu yorumunu yaptıktan sonra modern, entelektüel kadınlar üzerine atıp tutmaya, onları kaba, cinsiyetçi tabirler kullanarak fırçalamaya girişiyordu.

Edward ve Tina'nın daha yolculuklarının başında birinci ve ikinci sınıf yolcu vagonlarında ayrı ayrı seyahat etmeleri olacakların işaretiydi. Weston günlüğüne derhal yalnızlık ve reddedilmeyle ilgili duygularını yazmaya başlamıştı. Ekim ayının ilk günlerinde, ilişkilerini kastederek, Tina'yı açıkça 'kaybettiği'ni not ediyordu. Daha sonra da, Meksika'da kaldığı süre boyunca, Tina'nın başka sevgililer edinenek tetiklediği aşırı kıskançlığını yazmıştı. Şüphesiz kendisinin de tam anlamıyla sevgilisiz kaldığı söylenemezdi. Kaliforniya'ya geleli henüz iki hafta olduğu halde, Miriam Lerner'le tutkulu bir ilişkiye girmiş ve Meksika'ya döndükten sonra ona aşk mektupları yazmaya devam etmişti. Tina'yı 'kaybettiği' için ağlayıp sızlandığı günlerde, yeni hizmetçileri Elena Ortiz'le beraber olmuş ve bu kaybı şimdiden 'telafi' ettiğini söylemişti. Weston'ın, 'kahverengi küçük Kızılderili kız' diye tanımladığı Elena, kendinden yirmi üç yaş genç, 'hoş bir oyuncaktı'. Elena onun için yalnızca bir seks objesiydi, ama tutku dolu ilişkileri Tina'nın Kaliforniya ziyareti

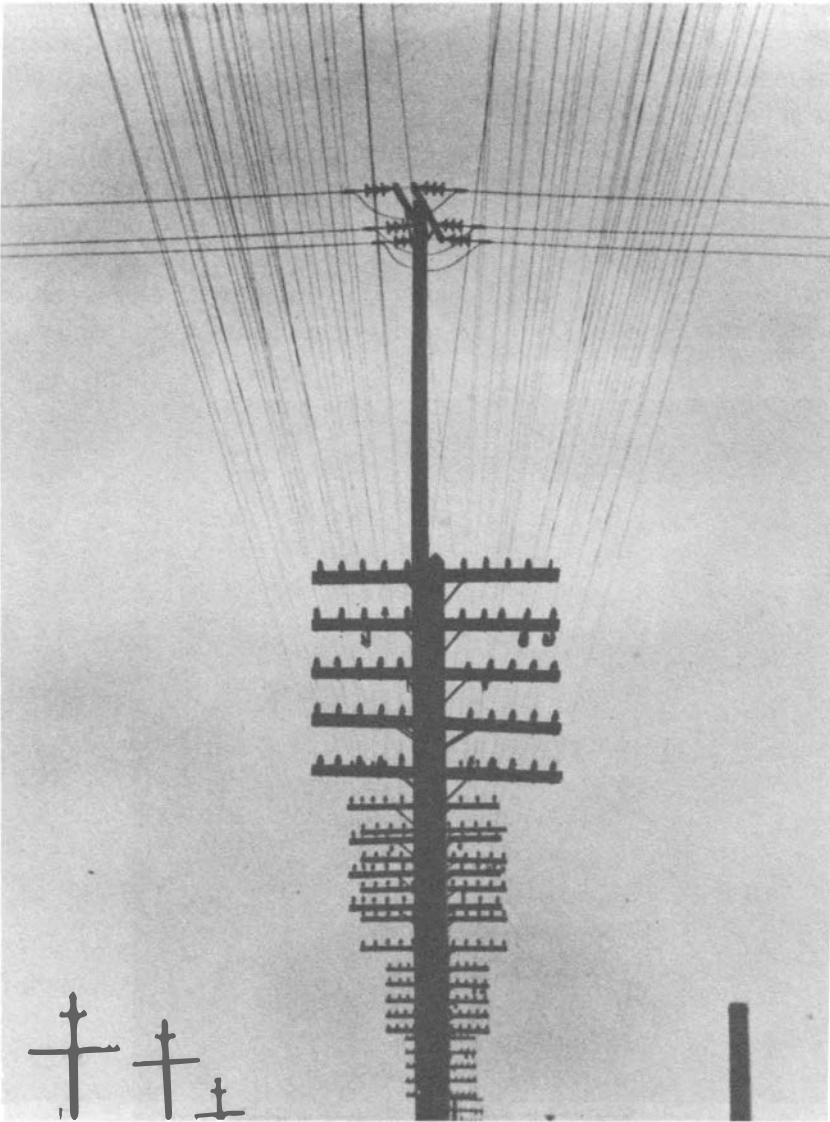
Meksikalı Maski, 1926 civarı, [TM].

boyunca ve 1926 sonbaharındaki dönüşünden sonra da aralıklarla devam etti.

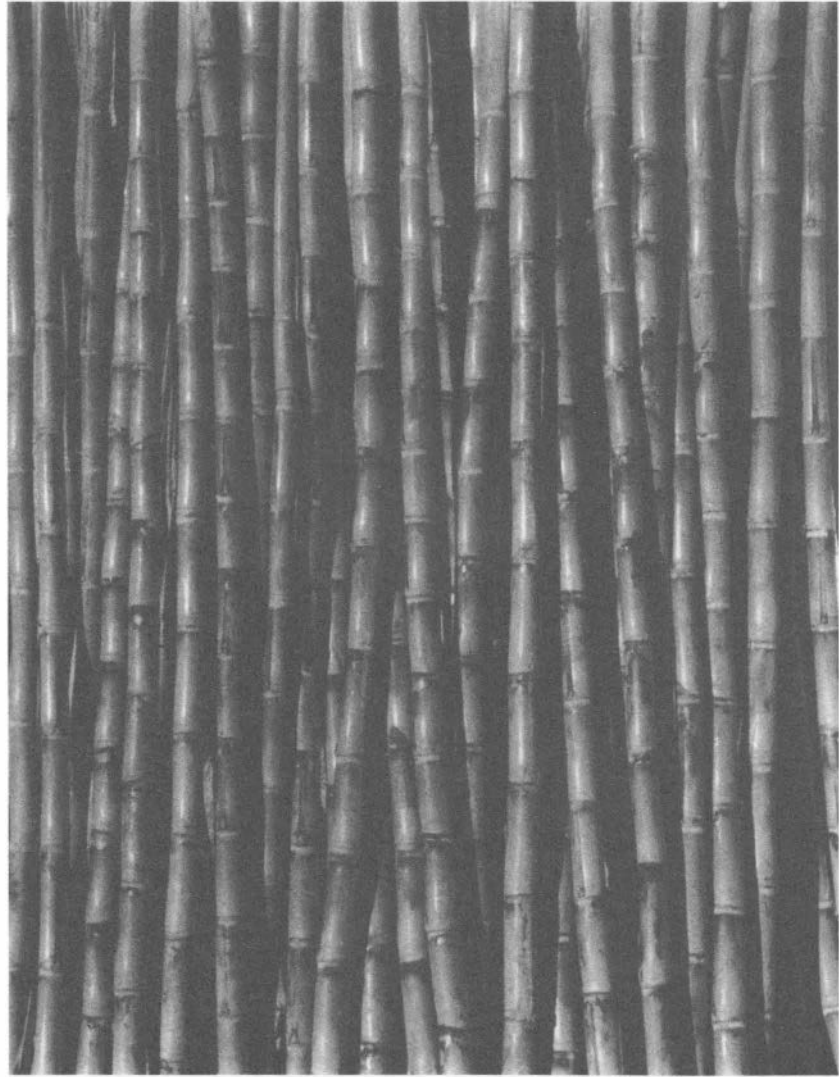
Idoller yolculuğunun ardından Tina'yla Edward çok seyrek görüştüler. Weston giderek daha 'acımasız ve kindar olmaya başlamıştı. Weston'a kalırsa, aralarındaki duvar artık 'aşılmaz' bir hal almıştı, daha çok zayıf bir arkadaşlık ilişkisine katlanıyor gibiydiler ve arada sırada ortak arkadaşlarını ziyaret etmek üzere kısa gezintiler için bir araya geliyorlardı. Bir gün Anita Brenner'la birlikte Nahui Olin'i ziyarete gitmişlerdi ve Tina, aralarında María Marín ve Paca Toor'un da bulunduğu kadın arkadaşlarının fotoğraflarını çekmişti. Tina, Nahui'nin, "çiçekleri, papağanı, köpekleri, kedileri, sanatı... renkli taşlı terası ve odalarıyla" bu güneşli çatı katından çok etkilenmişti.

Germán List Arzubide, 1926 civarı, [TM].

Telgraf Telleri, 1925 civarı, [TM].

Şeker Kamışı, 1925 civarı, [TM].

Tina artık zamanının büyük bölümünü kendi fotoğraf projelerine ayırıyordu. *Telegraph Wires* (Telgraf Telleri) adlı fotoğrafını arkadaşı Germán List Arzubide, Estridentismo üzerine yeni bir kitapta, başka birkaç fotoğrafını da Nisan ayında yayınlanan bir dergide kullandı. *Horizonte*, Estridentista şiirleri, düzyazı ve oyunlar ile Charlot, Orozco ve Tamaya'nın pek çok illüstrasyonuna yer veriyordu. Sonraki aylarda Tina'nın birkaç fotoğrafı daha, yanlarında herhangi bir açıklama metni olmaksızın ayrı ayrı yayınlandı. Tina böylece Meksika'da fotoğrafları illüstrasyon değil, birer sanat eseri olarak görülen ilk fotoğrafçılardan oldu.

1926 yılı boyunca, Tina'nın fotoğrafçılığı neredeyse Weston'inki kadar dikkat çekmeye başlamıştı. Yeni baskılarını, Weston, Rivera, Charlot ve diğerleriyle birlikte, 7 Ekim'de açılan ve karışık-tekniklere yer verilen bir sergide, Galeria Arte de Moderno'da sergiledi. Bir sonraki hafta *El Universal Ilustrado*'da sergi hakkında çıkan bir eleştiri yazısında üç görsel kullanıldı, bunlardan ikisi Tina'nın fotoğraflarıydı. Bir tanesi Kızılderili bir annenin -Sala'ların hizmetçisi Luz Jiménez'in- çocuğunu emzirirkenki fotoğrafıydı. Eleştirmen, Tina'nın sergide 'büyük bir başarı' kazandığını söylüyordu.

Tina Modotti'nin *El Universal Ilustrado*'da yayınlanan "Harika Küçük İşleri", 1926.

Bebegini Emziren Kızılderili Anne, 1925 civarı, [TM].

Üç hafta sonra, Tina'nın işlerine, "Tina Modotti'nin Harika Küçük İşleri" başlıklı eleştiri yazısında tekrar yer verildi. Yazıda kullanılan üç fotoğraf da fazla bilinmiyordu. Biri geniş çizgili bir Meksika dokumasının üzerinde duran, balık biçiminde boyanmış bir sukabağı natürmortuydu; diğeri, profilden bir portre ve üçüncüsü de ipteki çamaşırların fotoğrafıydı. Eleştirmen, "çamaşır ipinden yapılmış bu basit evin insana değen bir şiirinin olup olmadığı"ni soruyor ve "fotoğrafın bu soruyu evet diye cevaplayan bir tarafı var" diye devam ediyordu.

Weston, *Idoller* projesinin son negatiflerini de bastıktan sonra, Meksika'dan ayrılmaya hazırlanırken, Chicago'dan mavi gözlü İrlanda asıllı bir Amerikalı kadına karşı duygusal yakınlık hissetti. Mary Louis Doherty, işçi lideri Luis Morones'in sekreteri, Xavier Guerrero ile Katherine Ann Porter'ın yakın arkadaşıydı. Mary aynı zamanda Tina'yla da arkadaştı. Weston'la bir aşk yaşamasının doğru olmayacağını düşündüğü için tekliflere karşı koydu. Tina'yla ilişkilerinin gerçek durumundan haberdar olmadığından, Weston'ın yakınlaşma isteklerini, "Hepimiz Edward ve Tina efsanesine inanmıştık, şimdi onu terk ediyorsun ve ben hâlâ buna inanmak istiyorum. Sizinki çok güzel bir resimdi," diyerek geri çevirdi.

Ancak, 'Tina ve Edward efsanesi' sona ermişti. Tina, Weston'ın kişisel eşyalarını toplamak üzere geri dönüşünden kısa bir süre sonra, Avenida Veracruz'da gemi şeklinde bir eve taşınmıştı bile. Fakat yine de Pepe Quintanilla, Felipe Teixidor, Roberto Turnbull, Frances Toor ve Mary Doherty'yle birlikte Weston'ı yolcu etmeye gitmişti. İstasyona yaklaşırken takside son kez kucaklaştılar. Weston trende günlüğüne şöyle yazdı: "Meksika'dan ayrılmayı, Tina'dan ayrılmak olarak hatırlayacağım."

Tina ertesi gün, eski boş evlerinde oturup Edward'a, Ezra Pound'un *Canto LXXXI* adlı şiirinin ilk dizelerine atıfta bulunan bir veda mektubu yazdı. Pound dizeleri şöyleydi:

Senden geriye kalan küçücük iyilik nedir

Gerisi süprüntü

Senden seni yağmalamadan kalan en küçük iyilik

Senden kalan en küçük iyilik senin gerçek mirasın

Weston'ın hayatındaki önemini ve ilişkilerinden ona kalan 'mirası' işte bu dizelerden yola çıkarak şöyle ifade ediyordu Tina:

Edward sen benim için *O'sun* – başkaları benim için ne ifade ederlerse etsinler *sen O'sun* – beni hayata bir tek sen küstürdün ve güvenimi kaybettirdin – hepimiz için farklı ihtimallerin bulunuyor olmasına saygı duyduğum için ben bunu asla yapmadım, çünkü hayatın sürekli değişen trajik çelişkilerini ve hiç değişmeyen yanlarını kabul ettim...

12
FOTOĞRAF VE DEVRİM

Abraham González ve Atenas caddelerine bakan Edificio Zamora binası, ayaklanmalar sırasında açılan yaylım ateşlerinden ve depremlerden mucize eseri kurtulmuş, ama tehlikeli bir eğimle yan yatmıştı. Bina sakinleri ve ziyaretçiler hep aynı şakayı yaparak, binayı 'Pisa Kulesi'ne ve asansörle en üst kata çıkmayı da eğimli bir dağa telefrikle çıkmaya benzetirlerdi! 1926'nın sonuna doğru Tina, Zamora'nın beşinci katında, üç odası, tahta döşemeleri, yüksek duvarları olan mütevazı bir daireye taşındı. Çatı katlarına tutkusundan dolayı hizmetçi odasını basit bir stüdyoya dönüştürmüş, böylece terasın üzerinden muhteşem bir yanardağ manzarasına sahip olmuştu.

Frances Toor da beşinci katta yaşıyordu, fakat o daha çok, neredeyse tek başına idareciliğini yaptığı *Mexican Folkways*'in ofislerinin

bulunduğu birinci katta oluyordu. Diego Rivera, Jean Charlot'tan derginin sanat editörlüğü devralmıştı. Tina, Mart ayı boyunca Diego'nun duvar resimlerinden çektiği yüzlerce ayrıntıyı basmakla meşgul oldu. Tina o günleri şöyle anlatıyordu:

Baskılar çok zaman alıyordu. Pazar günü yeni fresklerin diğer bölümlerini de çekmek için yine Segreteria'da [aynen] çalıştım. Diego, baskılarımla ilgili olarak o kadar heyecanlanmıştı ki Lupercio'nun baskılarını da tekrarlamamı istedi. Bu çok büyük bir işti, kabul etmedim...

Tina'yla Diego bu dönemde, 1927'nin ortasına kadar birlikte oldular. Diego'nun aşırı kiloları baştan çıkarıcılığı engellemiyordu. Diego aslında adı çıkmış bir çapkındı ve bu durum Lupe Marín'i çok endişelendiriyordu. Tina ve Diego'nun seks âlemlerinden çok önce, Diego ile Lupe'nin yakında ayrılacaklarıyla ilgili söylentiler dolaşıyordu ve Tina evliliklerinde sorunlar olduğunun muhakkak ki farkındaydı. Bu durumun Tina'nın tutumunu ne kadar etkilediğini bilmiyoruz, ancak öyle görünüyor ki, 1927'nin ilk aylarında Tina ile Diego, Lupe'nin hamile olmasından ve küçük kızları Guadalupe'ye baktığı için fazla dışarıya çıkamamasından yararlanmışlardı.

Lupe, bu ilişkinin ikinci çocuğu Ruth'a hamileyken başladığına inanıyordu. Tina'nın, en azından Diego'nun duvar resimlerinin fotoğraflarını çekmeye başladığı Mart ayından beri ünlü ressamla çok fazla zaman geçirdiği belliydi. Anita Brenner, Mayıs ayında günlüğüne, Tina'nın Diego'nun 'sesi' olduğunu yazacaktı. Lupe doğum yaptıktan sonra, Diego'nun kendine dürüst davranmadığını fark edip Tina'ya oldukça ağır bir mektup yazdığında, henüz Haziran ayının ortasına bile gelinmemişti. Gerçekten de Lupe tepkisini herkese söylüyordu. Anita gizli bir keyifle, "Lupe Marín, Tina'nın canına okudu," diye yazacaktı.

Sonuç olarak Tina, Lupe'ye beraberliklerinden söz ettiği için Diego'yla ilişkisini derhal bitirdi. Haziran ayı sonunda yazdığı bir mektupta ressamı artık düzenli olarak görmediğini belirtmekteydi: "[Weston'ın] fotoğraflarını elbette bir şekilde Diego'ya göstereceğim. Önümüzdeki hafta son freskinin reproduksiyonları için Seg'e [Milli Eğitim Bakanlığı] gitmeliyim, Diego'yu orada bulma ümidiyle yanıma Weston'ın fotoğraflarını da alacağım." Tina'nın Diego'yla ilişkisi yalnızca Rivera ailesinde patlak vermesi muhtemel bir durumun ateşleyicisi olduysa da, Diego ile Lupe'un aşkları hiçbir zaman

eski haline dönmedi. Rivera kısa bir süre sonra karısı ve çocuklarını terk ederek Sovyetler Birliği'ne bir geziye çıktı. Birkaç ay sonra döndüğünde, Lupe artık şair Jorge Cuesta'yla birlikte yaşıyordu.

Duvar ressamlarının işlerinin röprodüksiyonlarını ustaca çeken Tina'nın şöhreti Meksikalı sanatçılar arasında hızla yayılıyordu ve çekim teklifleri yağmaya başlamıştı. O günlerde, Edificio Zamora'da *Treasure of the Sierra Madre* (Sierra Madre'nin Hazinesi) kitabının yazarı, fotoğrafa ve sinemaya çok meraklı maceraperest ve serseri bir devrimci olan Bruno Traven de yaşamaktaydı. Bruno, Tina'nın çektiği röprodüksiyonları kullanarak, Meksika devriminin hikâyesini duvar resimleriyle anlatacağı bir film yapmayı planlamaktaydı. Tina, Traven'e çok sayıda fotoğraf verdi, fakat film onyıllarca yapılmadı ve sonuçta hiçbir görüntü de kullanılmadı.

1927'nin başlarında, Paca T̄or *Mexican Folkways*'in boyutunu büyüttüğünde, Tina'nın adı yeni yöneticiler listesinde, bu düzeydeki tek yardımcı kadın editör olarak yer aldı. Derginin baş fotoğrafçısı olmuştu ve kendini yalnızca duvar resimlerinin röprodüksiyonlarını çekmekle sınırlamıyor, bir yandan da yaratıcı çalışmalarını ve portre çekimlerini sürdürüyordu. Amerikalı yazar John Dos Passos'un portresini büyük ihtimalle Şubat ayının ilk günlerinde çekmişti. Dos Passos, 1926'da Kasım ayının başında çıktığı, beş ay süren Meksika ziyareti sırasında, Xavier Guerrero aracılığıyla Tina'yla tanışmıştı. Tina o sıra Diego'yla birlikteydi, fakat Xavier'le de giderek daha fazla zaman geçirmeye başlamıştı.

Öyle görünüyor ki Tina, henüz Diego'yla ilişkisi bitmeden, Haziran ayında Xavier Guerrero'ya âşık oldu ve 'hayatını bilhassa erkeklerle ilgili olarak sadeleştirmeye' karar verdi. Beş yıldır tanıdığı bu devrimci ressamın cazibesine kapılmış, onunla birlikte sanat ve politikaya dair fikirleri değişmişti. Anita Brenner'in

Diego ve Lupe'nin kızı, Guadalupe Rivera Marin, 1927 civarı, [TM].

'mistik radikalizm' olarak tanımladığı o dönemde Guerrero'yla ilişkisi, Tina'nın hayatında bir dönüm noktası oldu. Devrimci sanata ve politikaya daha derinden bağlanan Tina, giderek bir idealist olmaya başlamıştı. Meksika'da devrimin gücüne inanan Xavier Guerrero gibi iletiriyi gören birkaç kişi daha vardı. Tina, fotoğraf üzerine görüşlerinde olduğu gibi, 'dava' uğruna çalışma inancıyla ilgili olarak da Guerrero'dan etkilenmişti. Guerrero'ya daha sonra şunları söyleyecekti:

Gözlerimi açan sensin, eski inançlarımın yerle bir olduğunu hissettiğim anlarda bana sen yardım ettin.

Guerrero yalnızca gözükara bir devrimci değildi. Tina onu huzurlu ve şefkatli kişiliğiyle de seviyordu. Veracruz eyalet meclisinin komünist üyelerinden Francisco J. Moreno'nun bir suikasta kurban gitmesinin ardından, Xavier Guerrero ve kız kardeşi Elisa, Moreno'nun sekiz yaşındaki kızı Francisca'nın bakımını üstlendiler. Francisca, hafta içinde yoksul Colonia de la Bolsa'da, komünistler tarafından yönetilen bir yatılı okula gidiyor, hafta sonlarındaysa, kendisiyle oyunlar oynayan ve gezintiye çıkan Elisa, Xavier ve Tina'yla birlikte olmak üzere eve geliyordu. Tina gibi Francisca da ateşli tifoya yakalanmıştı ve saçları kısacık kesilmişti. Tina, o günlerde Francisca'nın iki portresini çekti. Birinde, Francisca gözünü dikmiş, doğrudan objektife bakıyor; babasının ölümünden sonra Moskova'dan gönderilen elbisesini Genç Öncü Komünistler'in yıldız biçimli rozetiyle boynundan tutturmuş. Diğerindeyse, Tina'nın daireesindeki divanda Xavier'le birlikte oturarak poz vermişler.

Küçük kız için en önemli olay, Meksika'ya yeni gelen Rus büyükelçisi Alexandra Kollontay'ı okul arkadaşlarıyla birlikte karşılamalarıydı. Büyükelçi olarak atanan ilk kadın olan Rus feminist devrimci Kollontay açısından bu diplomatik görev, aslında bir tür sürgündü ve Lenin'in ölümünün ardından Kollontay'ı Moskova'daki entrikalardan uzak tutmak amacıyla planlanmıştı. Kollontay'ın tarzı Pestkovsky'den farklıydı: Kollontay mükemmel bir diplomattı, oldukça şık giyinir, akıcı bir İngilizce ve Fransızca konuşurdu, kendinden önceki büyükelçilerin Meksikalı komünistleri açıkça desteklemesinden çok rahatsız olmuş, Meksika hükümeti yetkilileriyle arasını düzeltmeye çalışmıştı. Kollontay'ın kısa süreli elçiliği sırasında Tina sık sık onu ziyaret etti. Francisca birlikte gittikleri birkaç geziyi hatırlıyor: "Tina beni Rus büyükelçiliğine götürmüştü, oradaki birçok insanı tanıyordu."

Francisca Moreno, 1927, [TM].

Xavier Guerrero ve Francisca Moreno, 1927, [TM].

Tina yıllar sonra, Meksika'dan ayrıldıktan sonra da Kollontay'la görüşmeye devam ettiklerinden ve benzer düşünceleri paylaştıklarından söz etmişti. Tina'nın söylediğine göre, bir keresinde Kollontay gülerek, Meksika'ya gelir gelmez bazı Meksikalı arkadaşlarının Tina hakkında demediklerini bırakmadığını ve onun malum çevrelerde nasıl tanındığına dair kendisine bilgi vermeye kalkıştığını anlatmıştı:

İyi bir şöhretim yoktu, çünkü Weston'a çıplak pozlar vermiştim ve vücudum Diego Rivera'nın Chapingo'daki ünlü duvar resminde sergileniyordu. Kollontay bana gençken insanların kendisi hakkında da benzer şeyler söylediğini, ama bunlara kulak asmayıp hep doğru bildiğini yaptığını ve başkalarının ne düşündüğüyle ilgilenmediğini anlattı...

Oysa Kollontay Meksika'da mutlu değildi, Avrupa'daki olaylardan bu kadar uzak tutulmak hoşuna gitmiyordu ve Meksika'daki ikili ilişkileri geliştirme girişimleri başarısız olmuştu. Altı ay içinde Moskova tarafından Norveç'e atandı. Veda partisi, elçiliğin Meksika polisi tarafından basılması ve Tina'yla birlikte birkaç kişinin tutuklanması fiyaskosuyla sonuçlandı. Polisler o günlerde çıkan Cristero dinsel isyanını bahane ederek sudan bir sebep uydurmuşlar ve "şarkı söylendiğini duyunca, yasadışı dini bir toplantı yapıldığını sandıkları"nı söylemişlerdi. Fakat asıl sebep, kısa süre önce Londra'daki Rus elçiliğinin Meksika'daki Rus ajanlar adına çalıştırıldığının ortaya çıkarılması olabilirdi. "Partinin dağılmasıyla birlikte polis bir anda mekâna baskın yaptı ve bütün misafirleri toplayarak merkeze götürdü." Kollontay'ı da tutuklamak istediler, ancak genel sekreter Leon Haykiss'in araya girmesiyle onun Meksika'daki son gecesini Cenevre Otel'i'nde geçirmesine izin verildi. Bu, Tina'nın Meksika polisiyle ilk karşılaşmasıydı, fakat güçlü bir konumdaydı. Tina'yla birlikte tutuklananlar arasında siyasal bir lider ve başka önemli kişiler de bulunuyordu.

Tina, radikal eğilimli Amerikan dergisi *New Masses* (Yeni Kitleler) ile büyük ihtimalle John Dos Passos aracılığıyla tanıştı. Derginin Mayıs sayısında, Xavier Guerrero'nun devrimci sanat üzerine yazdığı bir yazının çevirisi yayınlanmıştı. Fakat yayınla ilgili bağlantıda olduğu asıl kişi, dergiye yazı yazan ve Rus haber ajansı TASS'ın New York bürosunun şefi Kenneth Durant'la evli olan Ernestine Evans'tı.

Ernestine, 1927'nin ilk aylarında, Tina'nın fotoğrafları eşliğinde yayınlanacak *The Frescos of Diego Rivera* (Diego Rivera'nın Freskleri) kitabı üzerine çalışmak için Ella Wolfe'la birlikte Meksika'ya gelmişti. Ziyaret, boğa güreşleri, çevre gezileri ve bir tanesi Mart ortasında Tina'nın evinde olmak üzere çeşitli partilerden oluşuyordu. Ernestine, New York'a döndükten sonra, dergiye destek olmaya teşvik etmek için Meksika'daki sanatçılara birer mektup yazdı ve Tina'nın ilk fotoğrafları, bunu takip eden Ocak ayında dergide yayınlandı.

Diego Rivera diğer ressamlarla tartışıp *El Machete* editörleri kurullundan istifa etti, yerine Xavier Guerrero *responsables* (sorumlu editör) olarak görevi devraldı. Tina, gazeteyle yalnızca çeviri yaparak değil, aynı zamanda fotoğraf çekerek daha yakından ilgilenmeye başlamıştı. Derginin Haziran 1927 sayısında, Tina'nın bir 'reklam' fotoğrafı olarak görülebilecek bir çalışması yer aldı; fotoğrafta bir işçi tek başına gazeteyi okumaktaydı. *El Machete*'in ve Meksika Komünist Partisi'nin Ekim 1927 sayısında isimsiz olarak yayınlanan ofis fotoğraflarını da büyük ihtimalle Tina çekmişti.

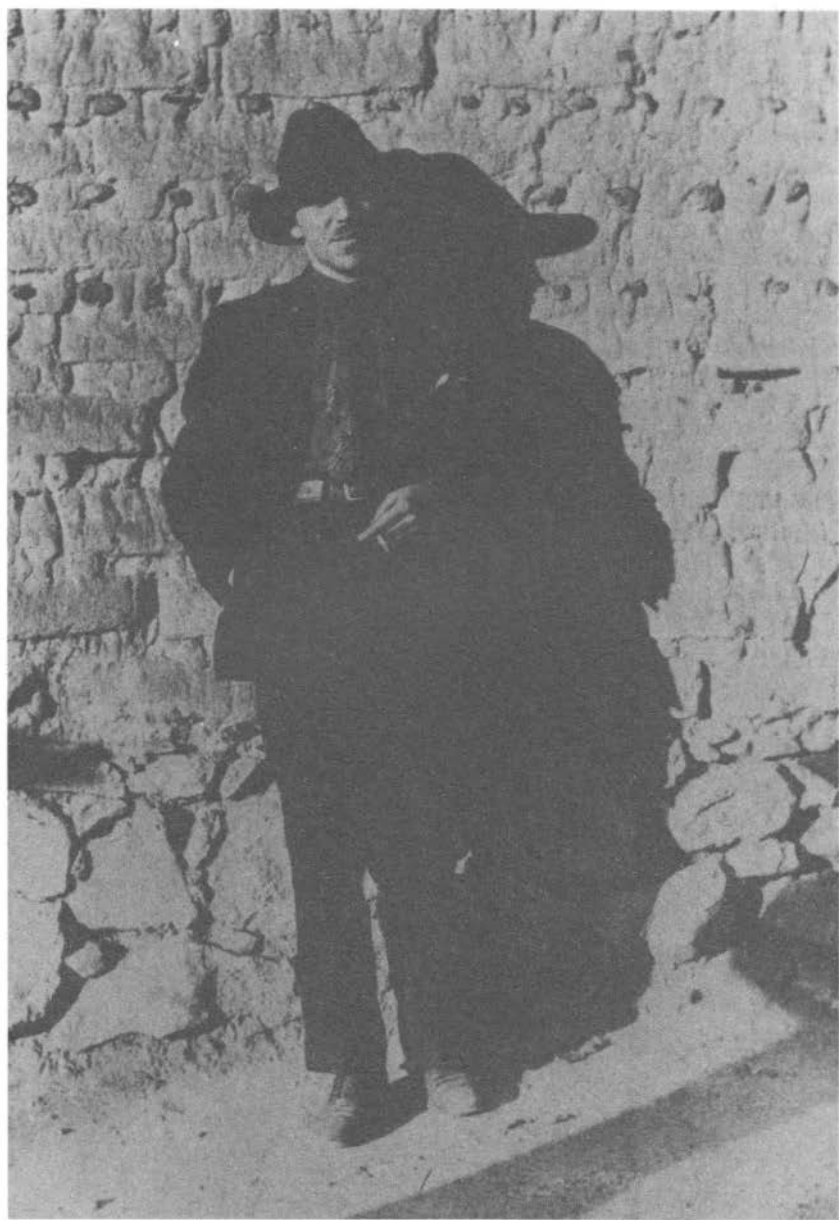

Nikaragua'yla Dayanışma Komitesi, Sandino'nun ele geçirdiği Amerikan bayrağıyla, 1928 [TM].

1927'nin başlarında, ABD'nin Nikaragua işgalinin ardından Tina, 'Nikaragua'yla Dayanışma Komitesi'yle birlikte çalışmaya başladı. Jorge Fernández Anaya, Tina'yla birlikte Augusto C. Sandino'nun ordusuna destek için para toplamak üzere hükümet yetkilileri ve Meksikalı zenginlerle görüştüklerini hatırlıyor. Tina, aynı zamanda, 'Nikaragua'yla Dayanışma Komitesi'nin, Sandino birlikleri tarafından ele geçirilen bir Amerikan bayrağının teslimi sırasında, bu unutulmaz olayın da fotoğraflarını çekmişti. Daha sonra Germán List Arzubide, Almanya'da düzenlenen anti-emperyalist bir konferansa giderken, o Amerikan bayrağını kıyafetinin altında vücuduna sarıp gizlice gümrükten geçirecekti!

Tina'nın Zamora Binası'ndaki dairesi yerel komünist liderler ve Latin Amerikalı sürgünler için bir tür radikal 'kabul salonu' olmuştu. Tina, Temmuz ayında, iki İtalyan radikalın, Nicolas Sacco ve Bartolome Vanzetti'nin Amerika'daki idamına şahit oldu. Meksika Komünist Partisi, 'Sacco ile Vanzetti İçin Birleşik Cephe' oluşturmuştu ve İtalyan sürgünlere katılmaları için özel çağrı yapılmıştı. Tina bu kampanyaya elbette katıldı ve pek çok etkinlikte aktif görevler aldı. Çoğu arkadaşı onun giderek artan bu eylemciliğine hayret ediyordu; bunlardan biri olan Jean Charlot, Weston'a, "Tina yoğun bir şekilde toplumsal mücadeleyle uğraşıyor," diye yazmıştı.

Tina, 1927 yazında Sacco ve Vanzetti için düzenlenen protestolar sayesinde hayatını derinden etkileyecek iki erkekle tanıştı. Biri, Sacco ve Vanzetti toplantılarının daimi konuşmacısı Julio Antonio Mella'ydı. Mella 1926'da Küba'dan, Gerardo Machado'nun diktatörlüğünden kaçarak Meksika'ya sığınmış ve kısa sürede Meksikalı komünistlerin liderlerinden biri haline gelmişti. Diğeriyse, o zamanlar 'Enea Sormenti' takma adını kullanan bir İtalyan, Vittorio Vidali idi. 1927'de Moskova tarafından Meksika'ya gönderilmişti. Vidali'nin bir görevi de, Komünist Parti'nin vitrinini yenilemekti. Buna, amacı siyasal mahkûmlar için dünya çapında para toplamak ve dağıtmak olan 'Uluslararası Kızıl Yardım Komitesi'yle birlikte, mevcut mahkûmlara yardım etmek üzere düzenlenen faaliyetler de dahildi. Misyonu, Meksika bölgesindeki çalışmaları denetlerken, Kızıl Yardım'ın Meksika'dan başlayarak faaliyetlerini düzenlemektir. Meksika Komünist Partisi üzerinde doğrudan etkiliydi ve birkaç ay içinde Merkez Komite üyesi olmuştu. Vidali, Tina'nın doğduğu yerin yakınındaki Trieste'de doğmuştu. Sokak çatışmalarında ve I. Dünya Savaşı'nın

Vittorio Vidali, 1927, [TM].

ardından bu liman kentini harabeye çeviren topçu muhaberelelerinde yer almış, hem deneyimli hem de eğitilmiş bir Sovyet ajanıydı.

Tina'nın komünist devrime bağlılığı Sacco ve Vanzetti'nin idam edilmeleriyle daha da güçlenmişti. 1927'nin sonlarına doğru, Vidalı'nın etkisi ve Xavier Guerrero'nun teşvikiyle, siyasal militanlığa doğru kesin bir adım attı ve Meksika Komünist Partisi'nin kart sahibi bir üyesi oldu. Meksikalı parti yetkilileri, Tina ile Guerrero'nun birlikte olduğunu bilmiyorlardı, ama görünen o ki, Vidalı bu durumdan haberdardı.

Tina ve Xavier, üye olup kart almak için başvurmadan önce uzun uzun konuştular. Tina siyasal faaliyetleri çok ciddiye alıyordu; partiye katılma kararı aldığı anda, bunu içerdığı bütün sorumluluklarıyla birlikte göze almıştı. Bir işi üstlendiğinde, onu dört dörtlük yerine getirmeye çalışırdı.

Bu noktada Tina, hayatında birbirinden tamamıyla farklı unsurlar arasında bir denge kurmaya çalışıyordu hâlâ. Politikayla bağı daha az olan eski arkadaşlarını görmeye devam ediyor, sanatı ciddiye alan insanların o büyük coşkusu ve hevesiyle onlara hem kendisinin hem de Weston'ın çektiği son fotoğrafları gösteriyordu. Weston'dan mektuplarını hemen cevaplayamadığı için sürekli özür dilese de, onunla sık sık haberleşiyor, ona, kendisinin ve başka fotoğrafçıların çalışmalarından örnekler gönderiyordu; kapağında Weston'ın çektiği çarpıcı bir Nahui portresi olan, Nahui Olin'in yeni kitabının bir nüshası da bunlardan biriydi. Dostlukları hâlâ çok güçlüydü ve birbirlerine büyük saygı duyuyorlardı. Tina ona kendisi için ne kadar önemli olduğunu yazdığı anda, Weston hemen şöyle cevaplamıştı:

Sevgili Tina, eğer ben senin için önemliysem, sen de benim için öylesin. Bana kattığın güzellik ve zarafeti her zaman içimde taşıyorum ve bu, hayat bizi nereye götürürse götürsün hep benimle birlikte olacak. Bu konunun ayrıntılarına girmeme gerek (bile) yok. Seni hep seveceğim – Edward.

Vaktiyle toplumsal sorunların fotoğrafla ifade edilebileceğine inanan Tina, kendi fotoğrafı için bunun artık doğru olmadığını düşündüğü bir döneme girmişti. Sanatını devrimci siyasetin hizmetine sunarak, fotoğraf makinesini toplumsal adaletsizliği, işçileri, siyasal toplantıları görüntülemek için kullandı. Bunlardan birinde, 'birinin oğlu'

Büyük Sombbrero'suyla Gururlu Meksikalı Çocuk, 1927, [TM].

diye nitelediği büyük *sambrero*'suyla* gururlu küçük bir *agrarista*** göze çarpıyor. Bu Meksikalı köylü çocuğu portresi, *CROM**** İşçi Birliği dergisinin Ocak 1928 sayısının kapağında hafifçe renklendirilerek kullanılmış ve iki ay sonra da, Berlin'de yayınlanan *AIZ***** dergisinin kapağında yer almıştı. Bu fotoğraf belli ki, 1927 sonlarında düzenlenen köylü birliği kongresi sırasında çekilmişti.

Bir parti üyesi olarak Tina'nın işleri arasında siyasal faaliyetlerin kayıtlara geçirilmesi de vardı ve genellikle Xalapa'nın rutubetli Veracruz kentinde gerçekleştirilen ciddi kongre toplantılarına katılan tek kadın oydu. Olayı belgelerken, orak-çekeçli bayrağın ardındaki yürüyüşü dikkatle izleyen seyircileri, ciddi ifadeli çiftçileri ve Xavier Guerrero ile Julio Antonio Mella dahil olmak üzere, konuşmacıların fotoğraflarını

Çamaşırcı Kadının Elleri, 1927 civarı, [TM].

*) İspanya ve İspanyol Amerikası'nda kullanılan geniş kenarlı şapka. (ç.n.)

**) Çiftçi. (ç.n.)

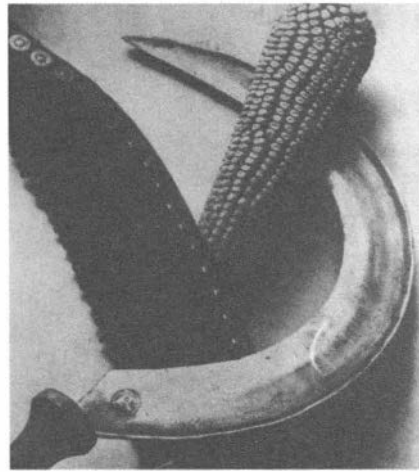
***) Confederación Regional Obrera Mexicana: Bölgesel Meksikalı İşçiler Birliği (ç.n.)

****) *Arbeiter Illustrierte Zeitung*: Resimli/Fotoğraflı İşçi Gazetesi. O dönem işçi hareketi için sendikacılar tarafından çıkarılan gazete. (ç.n.)

çekti. Şüphesiz, enerjisinin tamamını sadece olup bitenin fotoğraflarını çekmeye harcamıyordu. Bu vesileyle, önce Veracruz'a yakın bir limandan gelen gemilere muz yükleyen işçilerin fotoğrafını çekme fırsatı oldu, ardından tarım reformunun sembolü ve Meksika devriminin temel taşı olan kuru mısır başaklarını öbekler halinde fotoğrafladı. Son olarak da neredeyse sular altında kalan kerpiç evlerinin önünde bir köylü ailesinin son derece sevimli bir fotoğrafını çekti.

Mexico City'ye dönen Tina, Atlantik-aşırı *Creative Art*'ta yer alma sürecinde, profesyonel portre ve röprodüksiyon çalışmalarına devam etti, Kaliforniyalı sanatçı Everett Gee Jackson'ın resimlerinin reproduksiyonlarını çekti ve Meksikalı duvar ressamlarının çalışmalarından devşirdiği fotoğrafları, Londra'da yayınlanan *The Studio* dergisinde çıkması için Eileen Dwyer'a verdi. Bu olay yüzünden Anita Brenner'la araları açıldı. Anita günlüğünde bunu, 'Tina'nın kara ihaneti' olarak adlandırmıştı ve belli ki buna inanıyordu. Zira Orozco fotoğraflarını Tina'ya o sipariş etmişti ve negatifleri kullanma hakkı ona aitti.

1926'nın son günlerinden itibaren Tina, ressam Gabriel Fernández Ledesma'nın editörlüğünü yaptığı yeni bir dergi olan *Forma*'ya fotoğraflarıyla katkıda bulunmaya başlamıştı. Latin Amerika'daki ilk ve en

Mısır Koçanı, Orak ve Fişekli Kemer, 1927, [TM].

önemli sanat dergisi olan *Forma*, Devlet Üniversitesi, Milli Eğitim Bakanlığı ve daha ilginç de, derginin 'sansürcü' yazarı Salvador Novo tarafından destekleniyordu. 1927'nin sonlarında *Forma*'da Tina'nın fotoğrafları üzerine bir yazı yayınlandı. Yazıyla birlikte, Liza Arzubide'nin işçilere ve vardiyalarına övgü mahiyetinde hazırlanan *Songs of Man* (İnsanlığın Şarkısı) adlı yakında çıkacak kitabında kullanmayı düşündüğü bazı sanayi fotoğrafları da yayınlandı. Tina, bu Estridentista projesiyle ilgili çok he-

yecanlıydı ve özellikle onun için çektiği bir dizi işçi fotoğrafını hemen verebileceğini söylemişti. Fakat ne yazık ki, metin ve fotoğraflar hazır olsa da, kitap hiçbir zaman yayınlanmadı.

Forma'nın sipariş ettiği bu iş Tina için özellikle sıkıntılı bir deneyim olmuştu. Eskiden *La Merced* manastırı olan, açık hava 'Heykel ve Ahşap Oymacılığı' okuluna hem öğrencilerin işlerinin hem de üzerinde zengin hayvan figürleri oyulmuş sedir ağacından kırmızı kapılarının fotoğraflarını çekmek için gitti. Bir önceki ziyaretinde, öğrencilerin model olarak kullandığı hayvan figürlerinden çok etkilendi. Pazartesi sabahı erkenden okula gittiğinde kötü bir sürpriz onu bekliyordu; bir çakal kafesini parçalamış ve diğer hayvanlara vahşice saldırmıştı. Tina bu katliamı ölü hayvanlar ortadan kaldırıldıktan sonra incelemişti; *Forma*'nın editörü Fernández Ledesma, Tina'nın şahit olduğu bu olayı daha sonra şöyle anlatacaktı: "Dehşet içinde bakıyordu, şaşırılmıştı, yüzü korku [ve] acı içindeydi..."

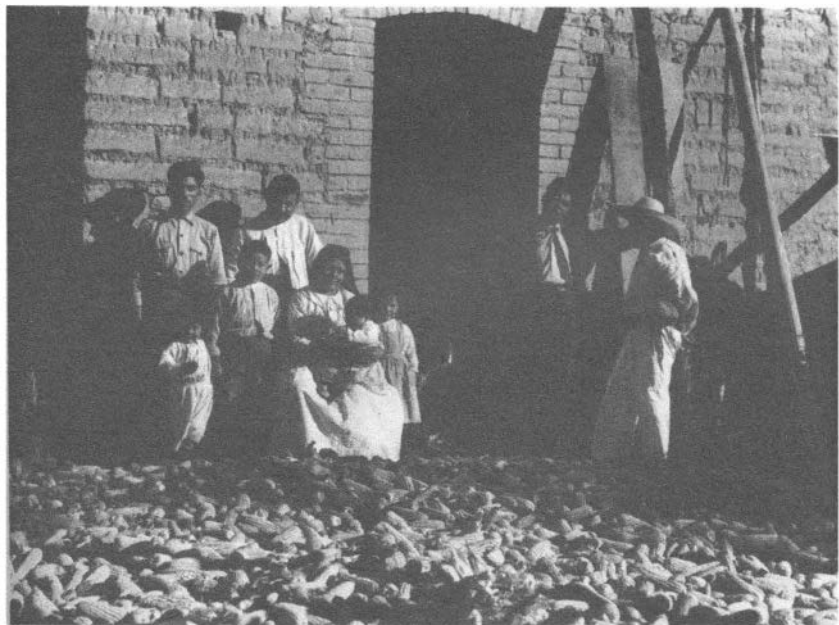
Tina 1927 yılında Meksika devriminin özlemleriyle kazanımlarını cisimleştiren bir başka seri üzerinde çalışmaya başladı. Meksikalı bir eleştirmen daha sonra, Tina'nın 'El 30-30' adlı ünlü *corrido*'yu (Meksika halk şarkısı) görselleştirmek için *Mexican Folkways*'in 1927 sonbahar sayısında yayınlanan mısır koçanı, orak ve palaska düzenlemesini, 'büyük bir toplumsal ideolojinin mükemmel sentezi'

Alet Tutan Eller, 1927 civarı, [TM].

Kiriş Taşıyan İşçi, 1926 civarı, [TM].

Veracruz'da Bir Köylü Ailesi, 1927, [TM].

olarak niteleyecekti. Tina, Meksika devrimini simgeleyen bu tür düzenlemeler yapmayı sürdürdü; yeri geldiğinde bu düzenlemelere gitar ve Meksika Anayasası'ndan pasajlar gibi başka devrimci amblemleri katmayı da ihmal etmedi.

Hiç şüphesiz Tina'nın fotoğrafı ve hayatı, Meksika Komünist Partisi'ne katılıp Xavier Guerrero'yla birlikte olmaya başladığı 1927 yılında kökünden değişmişti. Ama 'gözlerini açtığı'ni söylediği ve bir fotoğrafının başına gelebilecek en önemli karşılaşmanın öznesi olan kişi, Meksika'dan ayrılmak üzereydi. Meksika Komünist Partisi Merkez Komitesi, Xavier Guerrero'yu üç yıllığına Moskova'daki Lenin Okulu'na göndermeye karar vermişti. Lenin Okulu, sivrilen yabancı komünistlerin eğitildiği bir Komintern enstitüsüydü. Görünen o ki Tina, Parti'nin bu kararını karşı çıkmadan kabul etmiş, hatta Xavier'in yolculuk harcamalarına destek olmak üzere tasarruflarını gözden geçirmişti. Karşılığında, Xavier'in ona bıraktığı 45'lik tabancayı satabileceğini düşünüyordu. Xavier o günlerde bunun sonradan Tina'nın hayatını altüst edip başını büyük belalara sokacağını fark edememişti.

Çekiç ve Orak, 1927 civarı, [TM].

13
TİRANLIĞIN DÜŞMANLARI

El Machete basit bir haber bürosu olmanın çok ötesinde işlevlere sahipti. Yan taraftaki Komünist Parti ofisleriyle birlikte, siyasal ve sosyal faaliyetlerin yürütüldüğü bir merkezdi. Tıknaz ve dazlak yeni Sovyet büyükelçisi Alexander Makal'ın gecikmeli gelişini takiben *El Machete*'in sayfalarında, büyük miktarlarda para toplamak amacıyla düzenlenen 'Chicago Şehir Caz Topluluğu ile gece boyu dans' benzeri şenliklerin duyurusu yapılmaya başlandı. Daktiloların tuşları, tıpkı *Macheteros*'ların* mesajlarını ateşli bir coşku içinde anlatırcasına gün boyu çınılıyordu. Yazarların hiçbiri profesyonel muhabir değildi, gazetecilikle ilgili eksikliklerini inançlarıyla tamamlıyorlar-

*) Porto Rico'nun tam bağımsızlık ve özerkliğini sağlamaya çalışan Boricua Halk Ordusu. (ç.n.)

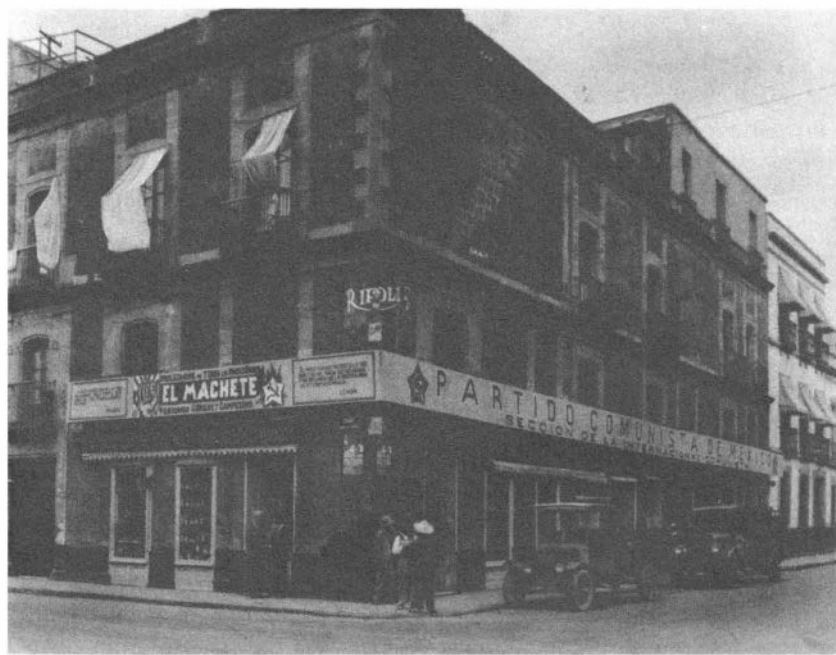
di. Gözlüklü Spaniard, vurdumduymaz üslubu yüzünden takma adı 'Soğukkanlı Kaptan' olan yayın editörü Rosendo Gómez ve çoğunlukla daktilo başında olan parti genel sekreteri Rafael Carrillo, yanı sıra Moskova temsilcisi Vittorio Vidali ve adasının özgürlüğü için çığgın planları olan Kübalı devrimci Julio Antonio Mella.

Tina, Julio Antonio ile Sacco-Vanzetti kampanyası sırasında tesadüfen tanışmış, fakat 1928 ilkbaharında *El Machete* ile mesaisi gideerek yoğunlaşınca yakınlaşmışlardı. Bu, Tina'nın gazete için bir kontrast fotoğraflar dizisi hazırladığı ilk haber-fotoğrafçılığı girişimiyle çakışan bir dönemdi. Anlaşılan fikir Mella'dan çıkmıştı ve hatta bazı fotoğraf çekimlerinde Tina'ya eşlik etmişti. Rafael Carrillo, o günlere dair, Tina'nın görüntüyü 'kâğıt üzerinde hayal etmesi'ni sağlayan Mella'yla çok yakın çalıştıklarını hatırlıyor.

Tina, ilk 'sokak fotoğrafı' işi için, büyük ihtimalle Colonia de la Bolsa çevresindeki gecekondu mahallelerine, oralarda yaşanan sefaleti belgelemek üzere gitti. Bu dizide çektiği fotoğraflar gazetenin 15 Mayıs tarihli sayısında, "Rejimin Çelişkileri" başlığıyla yayınlandı. Tina'nın, yüzlerinde çaresizlik ifadeleriyle beş kimsesiz çocuğun derme çatma bir kulübeden menkul evlerinin önünde çektiği fotoğrafı, üzerlerinde şık giysilerle dadıları tarafından parka gezmeye getirilmiş çocukların fotoğrafıyla büyük bir tezat oluşturmaktaydı.

Bu çelişki dizisini daha sonra 'propaganda' fotoğrafları olarak tanımlayacak olan Tina, diziye birkaç hafta daha devam etti: Süslü bir çocuk arabasında çektiği bir bebek fotoğrafını, tahta kutu içinde çektiği bir bebeğin fotoğrafıyla; dört ayaklı bir karyolayı, sokakta uyuyan bir adamla; saray gibi evleri, tahta kulübelerle; ve bir kaldırımında perişan bir halde oturan işçiye, başının üstündeki şık bir erkek giyimi reklamıyla fotomontajlayıp dizisine dahil edecekti. Fotoğrafların siyasal mesajları güçlü ve *El Machete* okurları tarafından kolayca anlaşılabilir nitelikteydi, fakat görüntülerin etkisi, muğlak manşetler ve karmaşık kurgu yüzünden zayıflamıştı. Daha başarılı fotoğraflarsa, dizide tek başına yer alanlardı; bir *pulqueira*'nın önünde aşırı alkolden uyuşmuş bir halde yatan bir kadın ya da pisliğin ortasında bebeğini emziren bir annenin fotoğrafı gibi, dramatik yoksulluk ve yozlaşma görüntüleriydi bunlar.

El Machete'de uzun süre birlikte çalıştıktan sonra Tina ve Julio Antonio birbirlerini daha yakından tanıdılar ve Haziran ayında tut-

El Machete'nin bürosu ve Meksika Komünist Partisi'nin merkezi, 1927, [TM].

kulu bir ilişki yaşamaya başladılar. Yirmi beş yaşındaki Mella uzun boylu ve yakışıklıydı. Parlak yeşil gözlerini İrlandalı annesinden, koyu renkli, kalın, kıvrıkcık saçlarını da melez babasından almıştı. Cecilia MacPartland'ın, Santa Domingo'lu sevgilisi işadama Nicanor Mella'dan dünyaya getirdiği iki erkek çocuktan birincisi olan Mella, 'Julio Antonio'yu devrimci adı olarak benimsemişti. Gerçek adı Nicanor MacPartland idi. Kimilerinin 'Mella' diye seslendiği 'solun yakışıklısı', son derece ciddi bir devrimciydi. Mükemmel hitabeti sayesinde, bir hukuk öğrencisi olarak girdiği Ulusal Üniversite'deki arkadaşları kadar Mexico City ve taşradaki işçilerle köylülere de kendisini sevdirmişti. Çoğu Kübalı gibi, genellikle başkalarıyla olmaktan hoşlanan sosyal biriydi, fakat hukuk fakültesinden arkadaşı Alejandro Gómez Arias onu, kendine has fikirlere sahip, 'içedönük ve sessiz' bir adam olarak hatırlıyordu. Küba hapis-hanesinde haftalar süren açlık greviyle ilgili yürütülen propaganda faaliyetleri nedeniyle Julio'yu herkes tanımıştı ve kısa zamanda Latin Amerika devriminin en önemli ve güçlü siyasal simalarından biri haline gelmişti.

El Machete Okuyan Meksikalı Köylüler, 1928, [TM].

Yoksulluk ve Şatafat. Fotomontaj, 1928 [TM].

Bir Sokak Sahnesi, 1928, [TM].

İlişkileri ilerledikçe, Tina ve Julio *El Machete*'in fotoğraf siparişlerini çekiyorlar, siyasal görevleri konusunda birbirlerine destek oluyorlar ve sık sık, korkusuz öğrencilerin toplanarak saatlerce ateşli tartışmalar yaptıkları Argentina Caddesi üzerindeki Alfonso'nun Chinese Café'sine gidiyorlardı. Şehirdeki en ucuz yemek Alfonso'daydı; öğrenciler burada büyük bir bardak sütlü kahve eşliğinde zor hazmedilen *pan dulce* (hamur işleri) ile karınlarını doyurup günü geçirirlerdi. Tina Alfonso'da, Mella'nın *cuate*'leri, dostları arkadaşları ve yoldaşlarıyla tanıştı: Gómez Arias, aynı zamanda parlak bir konuşmacıydı; egzantrik Juan de la Cabada, Mella'nın neşeli bir arkadaşıydı; Baltasar Dromundo ciddi ve ateşliydi; ve dış görüntüsüyle kendini işine adanmış bir öğrenci lideri gibi durmayan, frapan züppe Germán de Campo bir yıl sonra öğrenci protesto yürüyüşleri sırasında öldürülecekti. Dromundo 1928 yazında olanları şöyle hatırlıyor:

Günün birinde [Mella] Tina'nın yanında peyda oluverdi ve onları ortak ideolojilerinden öte bir şeyin bir araya getirdiğini anladığımda, bu bana dünyanın en doğal şeyi olarak göründü.

Eski hukuk öğrencisi José Muñoz Cota da bu öğrencilerinin hepsinin Tina'yla arkadaş olduğunu hatırlıyor. Café Alfonso'ya tek başına ya da Mella'yla birlikte gelmeleriyle ilgili olarak şunları söyleyecekti:

Tina gelip bizimle konuşurdu... toplumsal konular üzerine, toplumsal bakış açısına dayalı sanat üzerine. O özgür bir kadındı; yani Meksika'da kadınların karşı karşıya kaldığı olağan sınırlamaları yaşamıyordu. Çok zekiydi ve kendini çabuk ifade ederdi, hızlı düşünürdü... Dışa dönüktü ve kendinden çok emindi. Onda sizi bir anda cezbeden şey, insanlık dolu inanılmaz empati yeteneği idi.

Aralarında açık bir uyum ve güçlü bir cinsel çekim olsa da Tina kendini çok yakın bir ilişki içinde Julio Antonio'ya teslim etmekten yana değildi. Bu yeni aşk heyecanı ile, sık sık haberleştiği, fotoğraflarını Sovyet yayıncılara göstermesi için gönderdiği Xavier Guerrero'ya duyduğu bağlılık arasında yaşadığı ikilem kafasını karıştırıyordu. Yaz ayları boyunca Julio'yla yaşadığı az çok gizli ilişki nedeniyle Guerrero'nun güvenine 'ihamet ettiği'ni düşünmektey-

di. Mella da duygusal anlamda epey karışık bir durumdaydı. Küba-lı karısı Oliva Zaldivar'dan ayrılmış, ama boşanmamıştı. Mella'nın sonu gelmeyen siyasal eylemciliğinden giderek yorulan Zaldivar, ona ve bebekleri Natalia'ya bakmadığı için Küba'ya, ailesinin yanına dönmüştü.

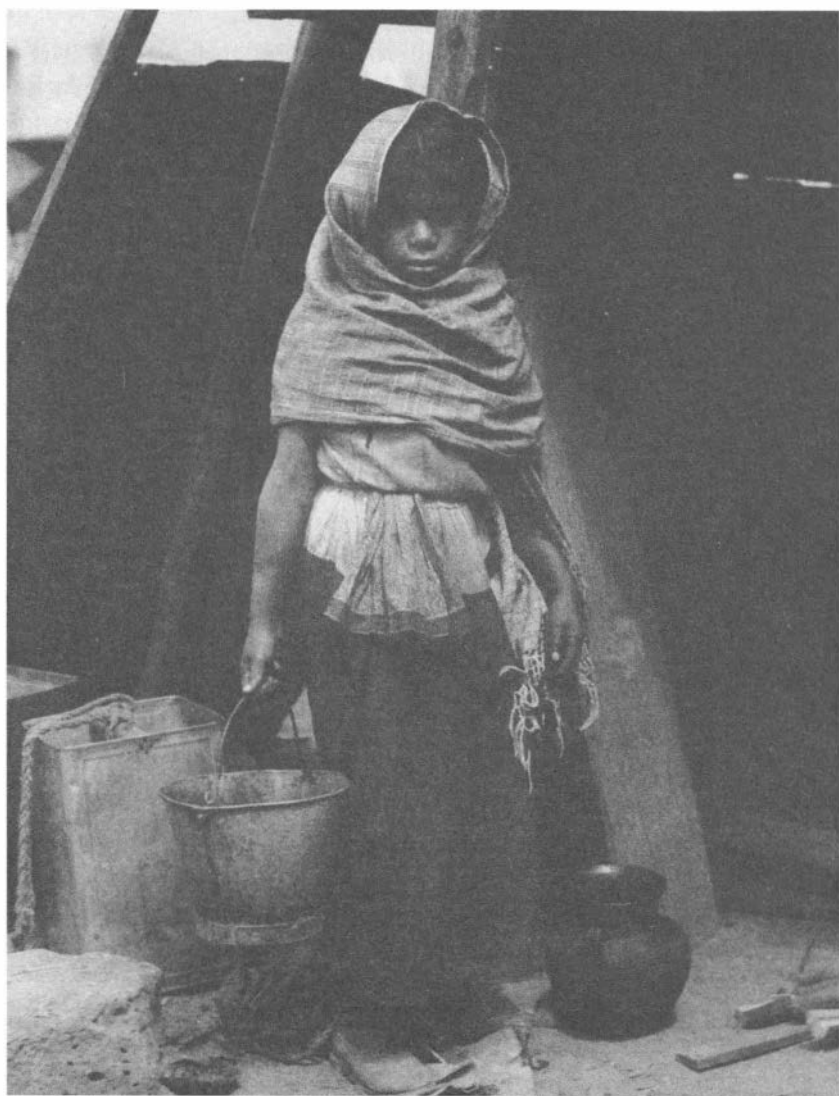
Öyle görünüyor ki, Tina o günlerde arkadaşlarına yaptığı işlerden para alamadığı, onlara ve Parti'ye fazla cömert davrandığı için maddi sıkıntı içindeydi: Dromundo, Tina ve Julio'nun cömertliğini kastederek, "Bunun bir hata olduğu düşünülebilir; ama bence erdemli bir davranıştı. Parti [ya da] diğer insanlar için harcadıklarını düşününce, gerçekten çok yüce gönüllüydüler ve sonuç olarak bazen ceplerinde bir kuruşları bile kalmıyordu," diyecekti. Tina yine de İtalya'da çocuğunu tek başına büyüten kız kardeşi Gioconda'ya her ay zor da olsa, 5 dolar gibi o zaman için az sayılmayacak bir miktar göndermeye devam ediyordu. Aslında Tina paraya o kadar sıkışmıştı ki, acilen ihtiyaç duyduğu kıyafetleri bile alamıyordu. Sovyetler Birliği'ndeki Xavier'e gönderdiği bir mektuba hiç de halden anlamayan bir cevap almıştı:

Giysilerin için üzgünüm, sen bu durumu trajik ya da trajiğe yakın bir durum olarak tanımlıyorsun ve eminim bu senin birazcık Meksikalılığınla birleşen İtalyan yanın. Buradan sana bir şey göndereceğim, fakat... Los Angeles'ta sahip olduğun türden bir şey bekleme...

Arkadaşı Ernestine Evans, Tina'ya karşı biraz daha sempattikti. New York'taki ortak arkadaşları Carleton Beals'a yazarak, Tina'ya Amerikalı sosyalist, "Alex Gumberg'in ziyarete geleceğini, Hotel Regis'te kalacağını ve ona bir elbise getireceği"ni söylemesini rica etmişti.

Guerrero, Tina'ya dairesini partiler düzenlemek için kullanması konusunda da nasihatte bulunmuştu:

P[arti] için hiçbir şey yapmayanlara yardım etmek zorunda olduğunu düşünmüyorum, iyi tanıdığın bazı kız arkadaşlarının evini içkili bir parti için kullanmalarına izin verebilirsin. Unutma ki sen yalnız yaşayan bir kadınsın ve düşmanların eline malzeme vermemeliyiz. Yapabildikleri ilk anda bir skandal bulup saldırmak üzere bizi çok yakından izliyorlar. İlgini hiçbir şekilde evine çekmemek için şimdi, her zamankinden daha dikkatli olmalısın.

Demiryolu İşçisinin Kızı, 1928, [TM].

Bayraklı Kadın, 1928 civarı, [TM].

Guerrero'nun endişesi aslında haklı bir güvenlik sorununa dayanıyordu. Tina'nın dairesi, Vittorio Vidali'nin söylediği gibi, 'yoldaşların buluşma noktası ve nihayetinde Parti yöneticilerinin toplantı yeri' olmuştu. Aynı zamanda, Mexico City'ye gelen ulusal ve uluslararası parti delegelerinin odak noktasıydı. Hatta, sonradan İspanyol Cumhuriyetçisi bir general olan Kübalı komünist Enrique Lister, 1920'li yıllarda Küba'da çalışırken, Tina Modotti'den 'Komintern'in Meksika'daki bağlantısı' olarak söz edildiğini hatırlayacaktı.

Hemen hemen aynı tarihlerde, Tina o güne dek bilmediği bir yeteneğini de geliştirecekti: 'Çok etkili' bir konuşmacıydı. Vittorio Vidali, Uluslararası Kızıl Yardım Komitesi'nin faaliyetleri için bir bölge bürosu kurmuş ve Tina'yı da organizasyonun Meksika bölümünün başına getirmişti. Vidali, bölgesel faaliyetleri izlemeye devam etse de, Meksika'daki organizasyonun başında sadece adı kalmıştı. Fakat bir Rus göçmeni ve Parti'nin cesur yüreği olan, 'Ramírez' takma adını kullanan Julio Rosovski, "Tina'nın yalnızca işlerin çoğunu yapmakla kalmadığını, aynı zamanda Uluslararası Kızıl Yardım Komitesi'nin Meksika bölümünü de yönettiği"ni belirtecekti.

Manuel Alvarez Bravo, 1930 civarı.

Tina Mayıs ayında, İtalya'da, Gastone Sozzi adlı genç bir işçinin hapishanede ölmesini protesto etmek amacıyla bir toplantı düzenledi. Toplantıyı açış konuşmasında, faşist hükümeti İtalya'yı 'büyük bir hapishaneye ve çok büyük bir mezarlığa' çevirmekle suçladı. Açıklamaları, Meksika'daki İtalyan büyükelçiliği tarafından tahmin edildiği gibi kaydedildi ve Roma'ya Tina'nın faaliyetleriyle ilgili telgraf çekildi. Ağustos ayında, Sacco ve Vanzetti anısına bir toplantı düzenledi, yetersiz katılım cesaretini kırsa da, Vatikan'ın Calles hükümetinin kiliseye uyguladığı zulüm politika-

ları üzerinden Meksika'ya saldırmasıyla birlikte, Mussolini'nin bir dolap çevirmekte olduğunu göstermek için bir başka toplantı daha düzenledi. Toplantıda, Julio Antonio ve Diego Rivera'yla birlikte, tıka basa dolu olan salona seslenerek, Meksika'ya İtalya'yla arasındaki diplomatik ilişkileri kesme çağrısında bulundu.

Tina, siyasal çalışmalarıyla fotoğrafı arasında bir denge kurmaya çalışıyordu ve Meksikalı fotoğrafçı Lola Alvarez Bravo onun bu çabasını şöyle anlatmaktaydı: "İster Parti işi olsun ister kendi fotoğrafçılığı, çalışma programına özen gösteriyordu. Onu bazen laboratuvar da giydiği siyah tulumlarının içinde buluyordum... Karanlık odaya giriyor ve kimseyi içeri kabul etmiyordu."

Çok çaba gerektiren bu programı uygulamak yorucuydu belki, ama Tina bunu hiç yansıtmıyordu. Lola, onun her zaman çok meşgul görüldüğünü, ama telaşlı olmadığını, aksine 'çok sakin ve rahat davrandığını' hatırlıyordu. Bu durum sadece fotoğraf çekerken değişmekteydi. Lola'nın o zamanlar eşi olan fotoğrafçı Manuel Alvarez Bravo, bir seferinde Tina'nın fotoğraf çekerken, 'sanki ona eziyet ediliyormuş' gibi durduğunu söylemişti; öyle ki, "gerçekten yüzü buruşuyor ve inanılmaz bir şekilde konsantre oluyordu".

Alvarez Bravo ayrıca Tina'nın arkadaşlarıyla görüşmeyi akşamüstü geç saatlere ertelediğini hatırlıyordu. Bu ziyaretler, Tina arkadaşlarına son çalışmalarını ve Weston'dan gelen herhangi bir fotoğrafı gösterdiğinde hararetli tartışmalara dönüşüyordu. Fakat ziyaretçileri olsa da, fotoğrafını çekmek istediği bir şey gördüğünde hemen koşup fotoğraf makinesini kapardı; tıpkı bir keresinde binanın önünde duran kum kamyonunun üzerinde yatan işçileri gördüğünde yaptığı gibi.

Şüphesiz yeni aşkı da objektifinden kaçamadı. Tina, Mella'nın çok sayıda fotoğrafını çekti: Bir tanesinde Mella yeşil çimenler üzerinde uyuyor numarası yapmıştı, diğerleri de belli ki Zamora Binası'nın terasında çekilmiş nülerdi. Teksaslı şapkasıyla çekilmiş keyifli fotoğrafları da vardı; daktilosunun başında çalışırken, dönüp gülererek bakmıştı. Julio Antonio'nun en gerçek portresi, büyük ihtimalle, daktilosunun fotoğrafıdır. Mella, daktilosunu kurtuluş mücadelesinin sembolik bir silahı olarak görüyordu ve Tina'nın fotoğrafı da sanat ve devrimle ilgili fikirlerini simgeleyen bir araçtı.

Mella aynı zamanda, bu daktilonun fotoğrafının Tina'nın fotoğrafçılığıyla politikasının bir sentezi olduğuna inanmaktaydı. Eylül

ayında Tina'ya yazdığı bir mektupta, 'sanatıyla toplumsallaştırdığı klavye'den söz ediyordu. Aynı şekilde Benvenuto Modotti, kız kardeşine Çekiç, Orak ve Sambrero fotoğraflarının New Masses'in Ekim sayısında kapak fotoğrafı olarak yayınlanması üzerine bir tebrik mektubu göndermişti: "Ve sen, seni küçük yalancı, bir zamanlar bana toplumsal meselelerin fotoğraf sanatı yoluyla ifade edilemeyeceğini söylemiştin. Bunun doğru olmadığını bizzat kendin kanıtladın."

Tina'nın evine ve evinde verdiği partilere sıkça gitmeye başlayanlar arasında, Julio'nun öğrenci arkadaşları Alejandro Gómez Arias ve Germán de Campo da vardı. Tina, Germán'ın Mella'yla arkadaşlığı sayesinde Gómez Arias'ın erken yaşta gelişen, bu yüzden adı şimdiden kötüye çıkan ve düzeni küçümseyen eski kız arkadaşı, yirmi üç yaşındaki genç ressam Frida Kahlo'yla tanıştırılmıştı. Gómez Arias, Tina'nın Frida üzerinde çok etkili olduğunu ve iki kadının yakın arkadaş olduklarını hatırlıyor. Yaygın düşüncenin tersine, Frida'yı Komünist Parti'ye getiren Diego Rivera değil, Tina'ydı. Tina, Frida'yı bir komüniste 'uygun' tarzda, yani daha ciddi giyinmesi konusunda cesaretlendirerek, dış görünüşünü de etkilemişti. Sonuçta Frida, pek çok arkadaşı moda olan egzotik yerel kıyafetler giyerken, kısa bir süre sade bir etek ve bluzla dolaştı – bu giyim tarzı Tina'nın alameti farikası olmuştu. Ancak Komünist Parti'yle Tina aracılığıyla tanışsa da, Frida'nın hayatını kökten değiştirecek kişi Diego Rivera olacaktı.

Diego, Tina'nın dairesinde düzenlenen partilerin müdavimlerinden. Frida ile Diego büyük ihtimalle böyle bir partide tanıştılar. Frida silah taşıyan Diego'dan çok etkilenmişti ve bu partilerden birinde, bir kriz ânında Diego silahını çekmiş ve Tina'ya ait olup olmadığı belli olmayan bir fotoğrafı tam ortasından vurmuştu. Dostluklarının bir kanıtı olarak Diego, Tina ile Frida'yı, Milli Eğitim Bakanlığı binasının üçüncü katında o yılın sonuna doğru başladığı bir duvar resminin ana figürü yapmış ve gelecek kuşaklar için yan yana getirmişti. "Silah Deposunda" adlı resimde Tina, Frida'nın yanında oturuyordu, üstünde Tina'nın hediyesi olan bir orak-ve-çekiç broşu vardı, her ikisi de kollarını, aralarında Siqueiros ve Mella'nın da olduğu isyancılara doğru uzatarak oturmuşlardı. Bu arada Vidali değişik kıyafetlerinden biriyle genç Kübalının omzu üzerinden bir hayal gibi belirmektedir.

Mella'nın daktilosu, 1928, [TM].

Julio Antonio Mella, 1928, [TM].

Tina'nın o dönemde yakın arkadaş olduğu bir diğer genç kadın da Luz Ardizona'ydı. Tuhaf bir çekiciliği olan kısa boylu, kısıcak saçlı ve sıksa Luz, komünizmin inatçı savaşıçlarından biriydi. Çalışmadığı hafta sonlarında gerilla savaşı eğitimine katılırdı. Kaba saba iş gömlekleri ve erkek pantolonları giyerdi, *El Machete*'in bürosunu ziyarete gelen köylüler onu önce erkek çocuk zannederlerdi ve kafaları karışırdı. Tina ve Luz birlikte *Banderia Rossa* gibi İtalyanca devrim şarkılarını söylemeyi sever, Meksika civarındaki siyasal toplantılara katılmak üzere birlikte kısa yolculuklara çıkarlardı. Luz'un takma adı *Lucha*, İspanyolca'da 'kavga' ya da 'mücadele' anlamına geliyordu ve bu ad ona çok yakışıyordu.

Eylül ayında, Tina'yla Julio Antonio'nun ilişkileri krize girmişti. Julio, Küba diktatörlüğünü devirmek amacıyla Veracruz'a gitti. Küba'ya bir gerilla seferi düzenlemeye teşebbüs etti, ama başarılı olmadı. Bu, ikisi için de acı veren bir ayrılık olmuştu, Mella'nın bu tehlikeli görevi başarıp hayatta kalacağından ikisi de emin değildi. Veracruz'a ulaşır ulaşmaz Tina'ya bir telgraf gönderen Mella, uzun ve kararlı bir mektup yazmayı da ihmal etmedi. Tina'yı, "dünyadaki en büyük günah olsa bile, sahip oldukları ilişkiye karşı" ümitsiz olduğu için nazıkçe azarlıyordu. İşin gerçeği Mella, Tina'yı 'fırtınalı' bir aşkla sevmişti ve Tina da onu aynı şekilde sevdiğini söylemişti. Sorun bu meseleyle ilgili ne yapacaklarıydı:

Gerçek bir umut olmadan geçen ıstırap dolu günlerin ardından... şimdi 'bu durumu çözmek için kendini gerçekten hazır hissettiği'ni söylüyorsun. Peki, daha önce hazır değil miydin? Dahası, nasıl? Hâlâ bilmiyorsun. Ben de bilmiyorum... Bir çözüm var mı, yok mu? Tina, sana yalvaracak değilim. Fakat sevdiğimiz şeyler adına, benimle daha açık konuş...

Birbirlerini tutkulu bir aşkla sevmelerine rağmen, Julio daha güçlü bir bağlılığın peşindeydi. Onunla birlikte yaşamak ve 'gerçek' bir çift olmak istiyordu. Tina açısından bunun anlamı, Xavier Guerrero'ya gerçeği söylemek demektir ve bu Tina'yı derinden üzüyordu. Bu, ona göre ahlâki bir krizdi ve daha önce hiç böyle bir şey yaşamamıştı. Komünist Parti'ye katıldıktan sonra, Tina'nın cinsellikle ilgili umursamaz tutumu oldukça değişmişti. Yeni idealizm anlayışına göre, bir başka yoldaşı, dost olduğu bir savaşıçıyı herhangi bir 'sebeple' yaralamak ciddi bir meseleydi. Fakat Mella'nın yürek parçalayıcı

mektubunun etkisi olmuştu. Birkaç gün içinde Xavier Guerrero'ya o güne kadar yazdığı 'en zor, en üzücü' satırları yazdı:

...sana vereceğim acıyı düşündükçe, kendimi bir insandan çok bir canavar gibi görüyorum; ve senin de böyle düşüneceğine eminim. Bazı zamanlarda kendimi bazı korkunç kaderci güçlerin zavalı bir kurbanı olarak görüyorum. Adeta yaşadığım talihsizliklerin sebebi olan gizli bir güç beni hayatta bu şekilde davranmaya itiyor. Fakat... özünde iyi niyetli bir insan olduğuma içtenlikle inanıyorum, öyle ki, başkalarının iyiliği daima kendiminkinden önce geliyor, zalim olmak için zalimlik yapan biri değilim – bunun kanıtı sana şimdi söylemek zorunda olduğum şeydir, sonuçta acı çekeceğim, belki senden de çok.

Fakat artık sana söylemem gereken şeyi söylemenin zamanıdır: Başka bir adama âşık oldum, onu seviyorum, o da beni seviyor ve bu aşk sayesinde gerçekleşebileceğini hiçbir zaman düşünemeyeceğim bir şey oldu: Sana olan aşkım bitti...

Mella'nın adını anmadan, yeni aşkının devrimci mücadeleyle ilişkisini hiçbir şekilde etkilemediğini söyleyerek Guerrero'yu rahatlatmaya çalışıyordu: "Şu anda beni en çok bu ilgilendiriyor, hatta senin için duyduğum endişeden bile çok... çünkü dava uğruna çalışmak... bir devrimciye âşık olmanın sonucu değil, içime kök salan çok güçlü bir inanç var."

Tina, Guerrero'ya o dönünce Meksika'dan ayrılmayı önerdi ve harekete geçmeden önce cevabını bekleyeceğini söyledi. Guerrero çok derinden yaralanmış olmalıydı, kısa ve öz bir telfrafla cevapladı: "Mektubunu aldım. Elveda. Guerrero." Daha sonra, Rafael Carrillo aracılığıyla Tina'ya gönderdiği bir mektupta, öfkesi 'çok şiddetli' bir biçimde patladı. Tina'yla Mella'nın ilişkilerini gizledikleri Rafael, bu öfke karşısında şok olmuştu. "Bütün bu telaş niye, Tina Mella'yla birlikte olduğu için mi?" Guerrero'nun öfkesinin zaman içinde azalacağını düşünerek mektubu Tina'ya vermekten vazgeçti.

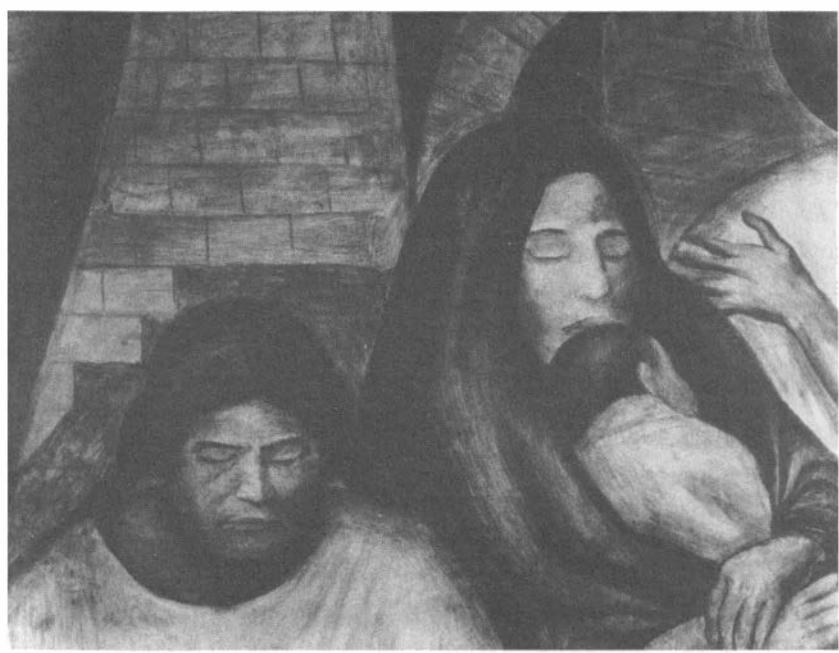
Parti disiplini, Tina'nın Julio Antonio'yla ilişkisini Parti üst düzey yetkililerine bildirmesini gerektiriyordu ve Eylül ayında Moskova'da gerçekleşen Altıncı Komintern Kongresi'den dönmüş olan Vidalı'ye durumu açtı. Aynı anda yüksek rütbeli iki Merkez Komitesi üyesiyle birlikte olduğu için Tina'nın Mella'yla ilişkisi ciddi bir konuydu.

Tina'nın Julio Antonio'yla yaşadığı ilişki hayatı(nı) o kadar tamamlıyordu ki, diğer erkeklerle tattığı mutluluk bunun yanında çok sönük kalıyordu. Arkadaşları ve tanıdıkları Mella'nın kendini bütünüyle Tina'ya adadığını, topluluk içinde dikkat etseler bile, evlerinde doludizgin bir aşk yaşadıklarını hatırlıyor. Tina daha sonra, "Julio Antonio ve ben çok mutluyduk. Biz gerçek iki sevgiliydik," diyecekti. Ev hayatları şefkatli ve sevecendi. Sırayla yemek pişiriyorlardı, Tina paraları olduğunda nefis makarnalar yapıyordu.

Tina'nın Parti toplantısı olduğunda ve eve önce Mella geldiğinde... Tina, hemen her zaman bazı ufak dekoratif dokunuşlarla, bir çiçek, bir parça meyve ya da Tina için yazılmış bir notla süslenmiş bir masada yemeği hazır buluyordu...

Tina, büyük ihtimalle bu yoğun duygusal dönemde, Mella'nın çarpıcı bir portresini çekti; Mella'nın gücünü ve hayalperest ruhunu yakalayan ve Latin Amerikalı kuşaklar için yüzünü ölümsüzleştiren asil bir profildi bu. Evlerinde birlikte resmi olmayan toplantılar düzenliyorlardı. Bu toplantılarda Parti üyeleri arasında, sanat ve edebiyat ve her ikisinin devrim üzerindeki etkileri hakkında kapsamlı tartışmalar yapılıyor. Mella bir yandan, Komünist Gençlik Birliği üyeleri için siyasal eğitim grupları da düzenliyordu. Gruplara New York'tan gelen heyecanlı bir sima olan Russell Blackwell liderlik ediyor, Lenin ve Stalin'in eserleriyle ilgili açıklamalar yapıyor ve onların bazı bölümlerini İspanyolca'ya çeviriyordu. Bu kavramsal tartışmalara katılmayan Tina, örgüt üyelerinin fotoğraflarını çekiyordu. Bu fotoğraflardan biri de, ertesi gün Sandino'nun ordusuyla savaşmak üzere Nikaragua'ya gidecek olan bir grup coşkulu genç Meksikalı'nın hatıra fotoğrafıydı.

Tina o günlerde Sovyet elçiliğinde verilen resepsiyonlarda da fotoğraflar çekiyordu. O günlerde çektiği fotoğraflardan birinde, *Orak ve Çekiç* adlı çalışmasının elçiliğin duvarında, göze çarpan bir yerde asılı duran bir baskısı net olarak görünüyor. Komünist olmayan duvar ressamı Orozco, Tina'ya New York'tan bir mektup yazmış, duvar resimlerinin New York'ta tanıtılması amacıyla çalışmalarının fotoğraflarını çekmesini rica etmişti. Tina bu işi, ressamın mektubunda belirttiği çok özel istekler doğrultusunda, Weston'dan miras kalan 8 x 10 kutulu fotoğraf makinesiyle çekmeye karar verdi. Jean Charlot, Tina'nın 'ressamlara yardım ederken yorulmak bilmediği'ni hatırlı-

Orozco'nun bir duvar resminden detay, 1928, [TM].

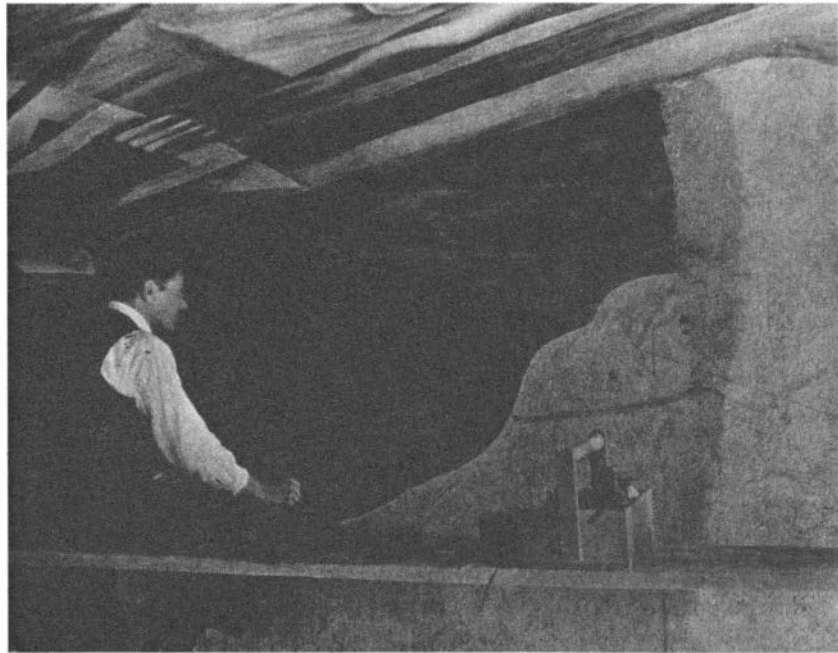
yor. “Günlerce gün ışııyla çalıştık, yalnızca Tina’nın arkadaşı Julio Antonio Mella’nın getirdiği bira ve sandviçleri atıştırmak için ara verdik.” Orozco’nun çalışmaları Tina’yı büyülemiş, hatta onları Rivera’nın işleriyle karşılaştınca, Diego’nun son yaptığı resimleri sevmemesine karar verdiğini söylemişti.

Katiyen iyi değildiler ve bunu ona böyle söyledim, fakat o, sadece ‘resim’ olarak bakıldıklarında bile, bunların yaptığı en iyi çalışmalar olduğu konusunda ısrarlıydı. Giderek Orozco’nun işlerini daha da çok beğenmeye başlıyor, ondaki dehayı hissediyordum. İşlerinde, Diego’nunkilerde kimsenin asla hissedemeyeceği, içinde sakladığı bir şeyler dışarıya taşıyordu. Diego çok fazla yorum yapıyor, son zamanlarda detayları rahatsız edici keskinlikle resmediyor, hayal gücüne hiç yer bırakmıyordu.

Tina ile Julio Antonio’nun duygusal ve cinsel anlamda uyumlarıyla ilgili en ufak bir şüphe olmamakla birlikte, onlar birbirlerine Marksist-Leninist teorilerin ötesinde, neredeyse gizli bir tutkuyla bağlıydılar. Tina o günlerde kendini, ‘tiranlığın düşmanı’ olarak ta-

nımlıyor ve Mella, misyoner bir coşkuyla Küba'yı diktatörlükten kurtarmanın alinyazısı olduğuna inanıyordu. Mella, Veracruz seferinden önce, Tina'ya, "[Komünist Parti Liderleri] geldiğinde HİÇ-BİR ŞEY BILMIYORSUN, anladın mı?" diyerek, bu meselenin aralarında kalacağı konusunda söz verdirmişti. Bir muhbir Machado'ya haber verdiği için, seferleri başarısızlıkla sonuçlandı. Meksika Komünist Partisi liderleri, Julio Antonio'nun neyin peşinde olduğunu anladıklarında, onu Parti'den ihraç etmekle tehdit ettiler.

Aslında, Mella'nın bir süredir Parti liderliği ve Komintern'le ilgili çeşitli konularda Parti'yle arası açıktı. Vittorio Vidali 1928 Komintern Kongresi'nden, Julio Antonio'nun Meksika Partisi tarafından denetlenmeye karşı çıkan Kübalı sürgün grubuyla birlikte Havana üzerinden geri döndüğünde, beraberinde 'Mella'nın Meksika'daki grubunun Meksika Komünist Partisi Merkez Komitesi'ne bağlaması' kararını da getirmişti. Rafael Carrillo, Aralık ayında Bert ve Ella Wolf'a yazdığı bir mektupta, karar açıklandığında Mella'nın Meksika liderliğine 'büyük bir öfkeyle' karşı çıktığını ve onlara 'küstah bir istifa' mektubu gönderdiğini söylüyordu. Ancak Mella birkaç gün

José Clemente Orozco çalışırken, 1927, [TM].

içinde istifasını yeniden gözden geçirdi ve geri çekti. Julio Antonio, Komintern yöneticilerine büyük ihtimalle 1927 yazında Katalan komünist Andrés Nin ve Sovyetler'deki 'Sol Muhalefet'in diğer Troçkist üyeleriyle tanıştığı Moskova ziyareti sırasında dış bilemeye başlamıştı. Rafael Carrillo gibi bazı üyeler, Mella'nın Troçki'yle tanışmış olabileceğine inanıyorlardı. Meksika Komünist Partisi liderlerinin, Mella'nın Troçki'yi desteklediğine dair artık hiçbir şüpheleri kalmamıştı. Carillo, Wolfe'a yazdığı bir mektupta, "Mella'nın her zaman Troçkist 'zaafları' olduğu"nu bizzat doğrulayacaktı.

Yeni yılın yaklaşmasıyla birlikte Mella'nın düşmanları da gözle görülür şekilde artmıştı ve artık tek düşmanı Meksika hükümeti değildi. Öfkeli ve popüler bir konuşmacı, hükümet karşıtı eylemler için öğrencileri, köylüleri ve işçileri harekete geçirme yeteneğine sahip biri olarak, kuşkusuz Meksika gizli polisinin de dikkatini çekmişti. Bu arada Machada, Mella'nın Küba'da kendini devirmek için yaptığı planlardan ziyadesiyle rahatsız olmuştu. 15 Aralık'ta provokatör bir ajanın Küba bayrağı açarak bir toplantıya engel olmaya çalışmasıyla ortalık karıştı. Ardından tartışma çıktı, çünkü salonun sahipleri Kübalılardan herhangi bir gösteriden uzak durmalarını istemişlerdi. Bu nedenle olaya müdahale ederek bayrağı indiren Mella, neyin yaklaşmakta olduğunun hâlâ farkında değildi.

Tina ve Mella, yeni yılı kutlamak üzere Parti tarafından düzenlenen yılbaşı galasına katıldılar. Canlı müzik ve dans vardı. Concha Michel gitarıyla sevilen *corrido*'ları* söyledi. Bütün komünist sanatçı ve arkadaşları oradaydı. Adeline Zendejas, Tina'yla ilgili şunları hatırlıyordu: "Tina salona Mella'nın önünde girdi, saçlarını ensesinde toplamıştı, o kadar güzel bir kadındı ki, çok etkilendim... Frida da onlarla birlikte gelmişti."

Yeni yıldan hemen sonra, Havana'dan Mella'nın Mexico City'de düzenlenen özel bir etkinlikte Küba bayrağına hakaret ettiğini bildiren rahatsız edici gazete haberleri gelmeye başlamıştı. Bu haberlerin itibarını zedelemeye yönelik olduğunu bildiği için Julio Antonio tedbirli davrandı. Bu sırada, bir diğer dehşet verici habere göre Machado, Mella'yı Mexico City'de öldürmeye çalışan özel ajanlara yardımcı olması için silahlı bir adam göndermişti.

* Melez Meksika kültürünün öyküsel şarkı ve şiir formundaki müzik parçalarına verilen ad. (ç.n.)

Tina, 8 Ocak salı günü, Amerikan Komünist Partisi'nden iki temsilcinin ziyareti nedeniyle, fotoğraf makinesini alarak Komünist Parti merkezine gitmişti. Daha önceki Meksikalı Parti liderleri, Amerikalı muhataplarının ziyaretini daha ziyade Komintern'in talimatlarını değiştirme amacına bağlasalar da, *kovboy*ların ziyaretlerinin sebebi bu sefer o kadar açık değildi. Tina'nın o gün çektiği fotoğraf, altmış yıl boyunca Meksika gazetelerinin arşivinde gizli kaldı. Gelecek kuşaklar için kayıtlara geçen bu fotoğrafta dönemin ünlü komünistleri vardı. Arka sıradakiler arasındaki Julio Antonio, birkaç Kübalı ve Meksikalı'yla yan yanaydı, Siqueros hemen sol tarafındaydı. Ön sırada, kimliği belli olmayan iki Amerikalı komünistin arasında Vittorio Vidali oturuyordu.

İki gün sonra, 10 Ocak 1928'de, Mella her zaman olduğu gibi işine gitti; o akşam Isabel la Católica Caddesi'ndeki Kızıl Yardım Komitesi'nin merkezinde gerçekleşecek bir toplantıya hazırlanıyordu. Tina, toplantı için akşam 7 sularında geldi. Diğer katılımcılar Mella ve Vidali, Jacobo Hurwitz ve Rogelio Teurbe Tolón idi. Toplantının ardından Tina ve Julio Antonio Havana'daki *La Semana* gazetesinin editörüne göndermek üzere bir telgraf hazırladılar. Bu telgrafta Mella, Küba bayrağıyla ilgili saygısızlık yaptığı iddialarını reddediyordu. Tina telgrafı ofiste bıraktıktan, Mella da José Magriñat'la yüzleştikten sonra, buluşmak üzere anlaştılar. Yola çıktıklarında, en fazla bir saat sonra Julio Antonio'nun güvenli Zamora Binası'nın birkaç adım ilerisinde, soğuk bir kaldırımın üzerinde, Tina'nın kollarında bir suikastçının kurşununa kurban gideceğini hiç tahmin etmemişlerdi.

III. BÖLÜM

1929 – 1935

Tina, Mella'nın öldürölmesinden sonra, 1929.

.

14
AŞK VE ÖLÜM DURUŞMALARI

11 Ocak Cuma akşamüstü, gün batarken Tina, Mexico City adliye binasının merdivenlerinden ağır adımlarla yukarı çıkıyordu. Koyu renkli tayyörünün içine giydiği büyük puantiyeli, açık yakalı bluz ona ağırbaşlı bir hava vermişti. Sağ koluna kırmızı militan yıldızlı geniş bir siyah bant takmıştı. Mella'nın bir gece önce öldürülmesiyle ilgili olarak ifade vermek üzere, birkaç blok ilerideki Komünist Parti merkezinden yürüyerek gelmişti. Adliyenin merdivenlerinden çıktığını gören bir grup muhabir Tina'yı fark edip ona doğru koştu. Aralarından biri elindeki gazeteyi Tina'ya göstererek konuyla ilgili bir yorum yapmasını istedi. Kalın, siyah puntolarla manşetten fırlayan şu ifade çok çıldırıcıydı: "TUTKU CİNAYETİ."

Tina, nasıl olup da böyle çok sevdiği bir adamı öldürmekle suçlandığını anlamakta zorlanıyordu. Hiç hazır olmadığı bir anda olayların yönü tamamen değişmişti. Bir gece önce karakoldan çıkıp doğru Julio Antonio'nun cesedinin bekletildiği morga gitmişti. Kendisiyle röportaj yapmak isteyen gazetecilerin ısrarı yüzünden sabahın erken saatlerinde eve dönmek zorunda kalmıştı. Tina'nın üzerinde Mella vurulduğunda giydiği kıyafetler vardı hâlâ. Kapıyı gözleri ağlamaktan şişmiş, saçları dağılmış bir halde açtı. Hiç uyumadığını söyleyerek onlarla görüşmek istemedi, bu durumdayken kendisiyle görüşmelerinin 'münasebetsizlik' olacağını ve basında bu şekilde yer alacak haberlerin mesleki itibarına 'çok zarar' vereceğini belirtti. Israr ettiler, sonunda teslim oldu ve onlara Julio Antonio'yla yaşadığı kısa beraberliğin hikâyesini anlattı.

Röportaj, Mella'nın cenazesinin Parti merkezine götürüldüğünü haber veren telefonla kesildi. Tina kıyafetini hızla değiştirip fotoğraf makinesini kaptı ve Parti merkezine gitti; kısa süreli bir tereddütün ardından eylem planlarını, o gece yapacakları protesto yürüyüşü nedeniyle ertelediler. Tina, Mella'nın cansız bedeninin fotoğraflarını çektikten sonra etrafı çiçekler ve mumlarla çevrili, arkasındaki duvarda dev bir kıızıyıldız ve altında orak-çekiçli bayrak asılı tabutun yanına gidip şeref kıtasındaki yerini aldı. Basın, Tina'nın alelacele mahkemeye gitmek üzere oradan ayrılmadan önce 'öğrenci Julio Antonio Mella'nın tabutunun başında nöbet tutanlar'ın toplu bir fotoğrafını çekti.

Tina, mahkeme binasından içeri girerken gazetelerin manşetleriyle ilgili herhangi bir yorum yapmaktan kaçındı ve elindeki kanıtları kapalı kapılar ardında sunmak üzere sansasyonel davaların ünlü yargıcı Alfredo Pino Cámara'nın bürosundan içeri girdi. Her türlü önleme rağmen ifadesi birkaç saat içinde basının eline geçmişti. Evine dönmesine izin verilmiyordu. Bu sefer de yeniden sorgulanmak üzere Mexico City'nin 'ufak tefek solucan kılıklı', tehlikeli anti-komünist tavrının yanı sıra sertliğiyle ünlü emniyet müdürü Valente Quintana'nın bürosuna çağrıldı. Tina sorgusu tamamamlandığı halde evine dönemiyordu, çünkü polis dairesini mühürlemişti. Geceyi arkadaşlarında geçirdikten sonra, Quintana'nın, olayın 'bir tür tutku cinayeti' olduğu, Tina'nın katilin kimliğini bildiği halde gizlediği varsayımının basına sızdırıldığı bir sabaha uyandı. *El Universal*'de bu hikâyeyle birlikte Edward Weston'ın çektiği bir Tina Modotti portresi de yayınlanmıştı. Bu portrede Weston sanki ola-

cakları yıllar öncesinden bilmiş ve 'acı çekmiş, ölümü ve hayal kırıklığını tatmış bir kadının yüzü'nü tarif etmişti.

Sabah olduğunda, sadece basın değil, polisin de evi yirmi dört saat gözetim altında tutulduğunu fark etti. Acımasız polis şefi Casimiro Talamantes'in emrindeki sivil ajanlar kıyafetini değiştirmesine izin vermediler, onu apar topar Mella'nın vurulduğu sokağa götürerek suikastın adım adım tatbikatını yaptırıldılar. Bu acı veren, sıkıntılı sorgunun ardından, Talamantes eksiksiz bir araştırma için Tina'yı Zamora Binası'ndaki dairesine götürdü.

Polisin dekoru takdir ettiği söylenemezdi. Karl Marx'ın portresinin biraz ilerisinde duvarda asılı olan, Tina'nın ikonografik orak-çekiç fotoğrafı, Lenin'in eserlerinin Mella'ya ait kopyaları, yatağın üzerindeki badanalı duvara yazılmış devrim sloganları. Kişisel eşyalarından bazıları yağmalanmıştı. Xavier Guerrero'nun hediye ettiği ve çok sevdiği yeşil kristal vazo, tuvalet masasının üstünde duran, annesinin Weston tarafından çekilmiş bir portresi, uzun yıllar önce Edward'la beraber Meksika'ya gelirlerken yanına aldığı büyük deri sandık... Weston'ın çektiği nü fotoğraflarına, bütün kişisel mektuplarına ve Julio Antonio'nun çektiği fotoğraflara el koymuşlardı. Tina bunlar ve diğer parçalar için tutanak imzalarken onların bir daha asla geri gelmeyeceğini çok iyi biliyordu.

Tina Meksika polisince sorgulanırken, 1929 (ortada Valente Quintana).

Tina yeniden sorgulanmak üzere federal savcının bürosuna götürüldüğünde Mella'nın tabutunu taşıyan binlerce kişilik kortej şehrin sokaklarından geçerek Dolores mezarlığına doğru çoktan yola çıkmıştı. İfadesi alınırken evini ikinci kez aramışlar ve Mella'nın kalan bütün kişisel eşyalarını da alıp götürmüşlerdi. Tina sonunda cenaze kortejine katılmak üzere silahlı korumaların nezaretinde serbest bırakıldı ve mezarlığa varmadan kalabalığa yetişti. Kortejin en önünde, elleri cebinde Luz Ardizana'yla yan yana ilerleyen Tina âdeta on yıl birden yaşlanmıştı. Hissettiği derin acıyla içine kapanmış, yüzünü gizlemek için aşağı kadar çektiği çan biçimli keçe şapkası üzüntüsüne maske olmuştu. Tabut mezara indirilmeden önce Tina mezarın başında beklerken, Diego Rivera ile Baltasar Dromundo son konuşmaları yaptılar.

Polis, suikasttan sonra Tina'nın evini ararken, 1929.

Mella'nın başında beklerken ve cenaze sırasında yaşadığı sarsıntıya ilaveten uykusuz geçen saatlere, sorgulama ve tatbikata rağmen Tina'nın saat beşte Quintana'nın ofisindeki randevuya yetişmek için hızla mezarlıktan ayrılması gerekiyordu. Tina zabıt kâtiplerinin huzurunda cinayet gecesi onlarla bir kişinin daha olduğunu iddia eden üç tanık polisle yüzleştirildi. Çapraz sorgulamada Quintana, Tina'nın yalan söylediği konusunda ısrarlıydı: “*Senōra*, eğer doğruyu söylerseniz, bu beladan kurtulursunuz.” Moskova'dan mektuplar aldığına çok emindi, mektupları imzalayan gizli 'X'in kim olduğunu öğrenmek istiyordu; Tina ve Guerrero aslında 'X'i 'Xavier'in kısaltması olarak kullanıyorlardı. Guerrero'nun mektuplarından bir tanesi yük-

sek sesle okununca, Tina X'in kim olduğunu açıklamayı kesinlikle reddetmiş ve 'açıkça sinirlenmişti'. Kâtipler, Gizli Bay 'X'ten gelen mektubu ve Tina'nın yabancı olmasını, Quintana'nın "Tina, bir İtalyan olarak, Mella'ya bu korkunç sonu hazırlayan faşist bir tuzağın parçasıydı" şeklindeki saçma teorisinin ispatı olarak görerek kızgınlık içinde aceleyle bir şeyler karaladılar.

Sorgu bir başka güne ertelendi ve Tina'yı gözetim altında tutulduğu yan odaya aldılar. Arkadaşları Tina'ya soğuktan korunması için yastık ve battaniye getirdiler. Quintana ve yargıç Pino Cámara, Mella'yla cinayet gecesi tanışan José Magriñat'ı sorguya çekerlerken, Tina saatlerce bekledi. Aynı gece geç saatlerde çapraz sorgulama için Magriñat'la yüzleştirildi. Magriñat'ın Julio Antonio cinayetinden sorumlu olduğuna ikna edilen Tina adamdan ürkmüştü. Quintana Magriñat'a, Tina'nın ifadesine itiraz edebileceğini söyledi. "Tina fark edilir biçimde titredi, elleri ve ayakları oynamaya başladı; sigara içmek istedi, fakat sigarayı güçlkle yaktı. Magriñat âdeta hükmetmek ister gibi Tina'ya dik dik bakıyordu, anlaşılan bunu başarmıştı da."

Duruşma ertelendiğinde gece yarısı olmuştu. Quintana'nın ofisine apar topar geri çağrılan Tina'ya korumalarla birlikte evine gitmesi ve eşyalarını toplaması için izin verilmişti. Şimdi de, Meksika'yı ziyaret etmekte olan Amerikalı şarlatan hipnoz ve telepati 'uzmanı' Dr. Maximilian Langsner tarafından sorgulanacaktı. Langsner'in iddiasına göre doğaüstü yeteneği sayesinde yerel bir oto bayiinin tanıtımı sırasında bir Chrysler'i trafiğin en yoğun olduğu saatlerde Mexico City'nin şehir merkezinde gözleri kapalı kullanmasıyla ünlenmişti. 'Suç psikoloğu' olduğunu iddia eden ve 'manyetik güçleri'ni Tina'yla ilgili gerçeği ortaya çıkarmak üzere kullanan Langsner, Tina'yı sabah saat bire kadar sorguya çekti. Tina'nın katilin yüzünü görmediği iddiasından şüphelenmişti. Mella'yı gerçekten sevip sevmediğini ve komünist olup olmadığını sordu. Sorgusunu tamamladığında o da herkes gibi kesin fikrini Meksika gazetelerine açıklamaya can atıyordu: "Bu bir tutku cinayettir."

Tina eve döndü ve ev hapsine alındı. Uyuyamıyordu ve bütün günü bu 'ilginç İtalyan'la özel haber' yapmak isteyen basın tarafından taciz edilerek geçirdi. Bütün büyük Meksika gazetelerinin hafta sonu attıkları manşetler medyanın eğilimini açıkça göstermekteydi. Bir aşk üçgenini ima ederek, "Julio A. Mella Cinayeti: Siyasi Cinayet

mi Yoksa Tutku Cinayeti mi?" başlıkları atılıyor, Tina'nın gerçeği sakladığı yazılıyordu: "Tina Modotti, Julio Mella'yı Kimin Öldürdüğünü Açıklamayı Reddediyor". Karanlık ve kanlı işlere karışma eğilimi olan biriymişcesine hiç durmadan 'İtalyanlığı' vurgulanıyordu. Ona yakıştırılan bir portreye göre, "çok uzun zamandır Tina'nın iç dünyasının derinliklerinde yirmi asırlık bir trajedi ve sanat vardı". Ahlâki özellikleri sorgulanıyor, 'son derece çekici' olduğu ya da hırkasının 'kıvrak vücudu'nu ne kadar iyi sardığı gibi fiziksel görünümüyle ilgili sayısız imalı söz söyleniyordu.

Tina, Mella'nın cenaze töreninin düzenlendiği günde, 1929.

Tina'nın kadın arkadaşları bu duruma hemen tepki gösterdiler. Graciela Amador'un başkanı olduğu 'Uluslararası Kadın Eylemciler Merkezi' Tina'nın maruz kaldığı bu muameleyi protesto etti. Arkadaşları ve Partili meslektaşları için Meksika'da basın ve adalet sisteminin işleyişi çok açıktı; Tina bunu henüz kavramamış olsa da, Quintana'nın yaptığı soruşturmanın Mella'nın katilini bulmakla uzaktan yakından ilgisi yoktu. Quintana komünistlere eziyet etmesiyle ünlüydü ve yönetimin sağcı kanadı ile birlikte asıl amacı Meksika Komünist Partisi'nin itibarını sarsmaktı. Bu

olayda Tina bir günah keçisiydi ve Quintana onu yargılayarak komünistlerin ahlâksız, tehlikeli suçlular olmakla kalmayıp, öğretilerinin aslında Meksika kökenli olmadığını, başka ülkelerden gelen egzotik yabancılar tarafından savunulduğunu da gösterecekti. İki önemli faktör daha vardı: Meksikalılar yabancılar geleneksel olarak güvenmiyorlardı ve yabancı kadınların erkekleri baştan çıkartarak mahveden *femmes fatale*'lerden da öte, 'hafif meşrep' olduklarına dair köklü bir inançları vardı.

Bununla birlikte, Tina'ya reva görülen muamele karşısında fena halde öfkelenen bazı nüfuzlu Meksikalılar politikanın iplerini çekmeye başlamışlardı. Cumartesi geldiğinde, biri Başkan Emilio Portes Gil'in özel sekreteri Adolfo Roldán'ı etkilemeyi başarmış, Tina'nın durumuyla ilgili Meksika başkanına telgraf çekmişti: "Mella'nın yoldaşı Tina Modotti'ye hapiste ve geçirdiği sinir krizi nedeniyle yaşa-

dığı tatsız durum karşısında moral verilmesi gerekirken, kendisine oldukça kaba davranılmıştır. Stop.” Perdenin gerisindeki arkadaşı, hiç şüphesiz *Mexican Folkways* grubuna yakınlığıyla bilinen ve Tina’nın çocuklarının fotoğraflarını çektiği Mexico City belediye başkanı José M. Puig Casauranc’tı.

Pazartesi sabahı dinmek bilmeyen bir basın kampanyasıyla başladı. Polis, Tina’nın evinden aldığı fotoğrafları basına şu manşetle sızdırmıştı: “Mella Cinayetiyle İlgili Asıl Anahtar Tina Modotti’nin Elinde.” Cinayet mahallinde 45 kalibre bir kurşun bulunduğu iddia edilirken, *Excelsior*, 45’lik bir Colt tabancanın fotoğrafının bulunduğunu vurguluyordu. Gazete, “Tina kurbanın eşiyle birlikte Küba’daydı” manşetinin altına, Mella’nın küçük kızının bir fotoğrafıyla, Tina tarafından çekilmiş, yarı giyimli, gözleri kapalı bir Mella fotoğrafını yan yana basmıştı. Bu saçma başlık basının nereye varmak istediğini gösteriyordu: “Bu fotoğraf çalışması Mella yaşarken, ölünce neye benzeyeceğine dair ikisine de bir fikir vermek üzere Tina Modotti tarafından gerçekleştirilmiştir.”

Basın, Tina’nın dairesinde bulunan mavi mektup zarfını da yanlış yorumlamış, üzerinde Tina’nın adı ve adresi yazılı, Zamora Binası’na nasıl gelineceğini tarif eden elle çizilmiş bir harita olan zarfın, Tina tarafından cinayet öncesinde katillere verildiğini öne sürmüşlerdi. Bu tarifi Julio Antonio tarafından, o hafta evlerinde çalışmaya başlayan bir hizmetçi için çizilmiş olduğu ve cinayet gecesinde Tina ile Mella’nın izledikleri güzergâhla herhangi bir ilişkisinin olmadığı daha sonra ortaya çıktı.

Tina için yine de bir umut ışığı vardı. Yeni tanıklar, Mella’nın, “Bu cinayetten Machado diktatörlüğü sorumludur,” diye bağırıldığını duyduklarını doğrulamışlardı. Beals bir gazeteye verdiği röportajda cinayet sırasında orada olduğunu anlattıktan sonra, Alman gazeteci Fritz Bach da doğrudan polise gelmiş, Xavier Guerrero’nun silahını Tina’dan aylar önce almış olduğunu söylemişti. Ne olursa olsun, balistik raporuna göre Mella 45’lik değil, 38’lik bir silahla öldürülmüştü.

Geçmişe bakıldığında, o güne kadarki tutumları düşünülecek olursa, Tina’nın Meksika basınına hâlâ güveniyor olması şaşırtıcıdır. Tina nahif bir şekilde onlarla ve Quintana ile sonuna kadar işbirliği yaparsa Julio Antonio’nun katillerinin adalete teslim edileceğine ve dedikoduların sona ereceğine inanıyordu. Bu düşünceyle *El Universal*’e artık ‘aşk hayatını gizlemek istemediği’ni söyleyerek kapsamlı

bir ropörtaj verdi ve Robo'yla evliliklerinden bu yana yaşadığı ilişkileri bütün ayrıntılarıyla anlattı.

Tina, pazartesi akşamı Diego Rivera, Paca Toor, Beals, Luz Adizana ve *Machete*'in editörü Gómez Lorenzo'yla cinayetin nasıl olduğunu konuşmak isteyen bağımsız bir gruba katıldı. Rivera muhabirleri azarlıyordu: "Nasıl bir ülkede yaşıyoruz? Şimdi olduğu gibi, bir soruşturmayı kilitleyen bu müdahale gülünç olmanın sınırlarındadır." Tina da tepkisini şöyle ifade etmekteydi:

Bir sabah gazetesinde benim ağzımdan söylenmiş beyanalar. Hiçbiri doğru değil. Ben gerçek aşkımdan Moskova'da olduğunu söylemedim... Sizlere ayrıca 'aşklarım' değil, 'yoldaşlarım' demeniz için yalvardım. İlk ifadeyi reddettiğimden değil, sadece ikincisinin daha uygun olduğunu düşündüğüm için. Bazı şeylerin temiz ve şerefli bir şekilde kalması gerektiğine inanıyorum.

Ertesi günkü gazetelerde Quintana'nın uydurduğu *tutkulu İtalyan*'ın gizli âşıklarından gelen anonim mektuplar ve telefon konuşmaları yayınlandı. *Excelsior*'daysa Tina'nın ahlâk yapısına saldıran yıkıcı bir başyazı çıktı. Polis el koyduğu Weston'ın nü Tina fotoğrafları ile Tina'nın Mella fotoğraflarını gazetenin editörüne teslim etmişti. Editör bunların "utanması olmayan kabadayılar ve gang-

Mella suikastının Tina ve Diego'yla tatbikatı, 1929.

sterler için sorun teşkil etmeseler de, komünizmin 'lideri', insanlığın kurtarıcısı için utanç verici bir gösteri" olduğunu yazdı. Başyazıda, Tina son derece açık bir ifadeyle Mella'yı çıplaklığın utanmaz derinliklerine sürüklemekle suçluyordu. Başyazıya göre bu tür fotoğraflar, "saygın insanların Mella'nın ölümünden sonra şerefli biri olmadığını görmeleri ve birlikte olduğu kişiyi aşkını para karşılığında satan ya da kiralayan kadın kategorisine dahil etmeleri için" yeterli bir kanıttı.

SUELA VIOSCA
El mejor queso es el que se prepara en las montañas de la Pátria.
Elaborado en México.

EXCELSIOR
EL PRIMER DIARIO DE LA VIDA NACIONAL
SEGUNDA SECCION
MEXICO, D. F. - DOMINGOS 16 DE ENERO DE 1929.

HUBARD Y BOURLON SOCS. S. A.
La Marca de Calidad en
Agua de Calentamiento.
HUBARD Y BOURLON SOCS. S. A.

ANO 211 - TOMO I

Publicado: DOMINGO, 16 DE ENERO DE 1929.

NUMERO 4393

ESTUVO LA CIUDAD EN GRAVE PELIGRO

NUEVAS PAGINAS DEL "DIARIO" DEL ESTUDIANTE JULIO ANTONIO MELLA

SE SUSPENDIO EL BOMBEO DE AGUA POTABLE DE LA CAPITAL

REFORESTACION EN EL SURESTE

SE SUSPENDIO EL BOMBEO DE AGUA POTABLE DE LA CAPITAL

Los Embarques de la Plaza de las Naciones...
El Peligro Estaba en las Puercas de las Naciones...
No Solo Hombres...
TRES PERSONAS LESIONADAS EN UNA VOLCANADA

SECRETARIA DE GOBERNACION CONVOCATORIA

SE SUSPENDIO EL BOMBEO DE AGUA POTABLE DE LA CAPITAL

Los Embarques de la Plaza de las Naciones...
El Peligro Estaba en las Puercas de las Naciones...
No Solo Hombres...
TRES PERSONAS LESIONADAS EN UNA VOLCANADA

SECRETARIA DE GOBERNACION CONVOCATORIA

SONABA CON UNIR A TODOS LOS PUEBLOS DE ESTE CONTINENTE

El Célbre "Huelguista del Hambre" Tenia en Proyecto Escribir un Drama Social ENTRE EL AMOR Y LA LUCHA

Mella no Pudo Apartar, en sus Primeros Meses de su Exiliado en México, el Recuerdo de Silvia Mosendel

En el mundo que ha vivido y conoce hoy Juan Antonio Mella, el mundo que ha vivido y conoce hoy Juan Antonio Mella, el mundo que ha vivido y conoce hoy Juan Antonio Mella...

En el mundo que ha vivido y conoce hoy Juan Antonio Mella, el mundo que ha vivido y conoce hoy Juan Antonio Mella, el mundo que ha vivido y conoce hoy Juan Antonio Mella...

En estas dos semanas de Julio Antonio Mella, en donde son de páginas que esta publicación anteriormente...

CADAVER RECOGIDO EN EL CANAL DEL DESAGUE

Departamento del Distrito Federal DIRECCION DEL CATASTRO
Aviso Importante a los Propietarios de Predios

LOS FUTUROS PLATOS SERAN SELECCIONADOS DE MANERA CONCORDIA

SE SUSPENDIO EL BOMBEO DE AGUA POTABLE DE LA CAPITAL

FUNDICION ARTISTICA, S. A.

SECRETARIA DE GOBERNACION CONVOCATORIA

Tina mahkemedede şahsi mektuplarını okuyor, 1929.

Gazete, Mella'nın kişisel günlüğünden başyazıyı tamamlar nite-likte can sıkıcı bölümler yayınlamaya başlamış, Mella'nın Küba dev-rimiyle ilgili gençlik rüyaları ve kendinden duyduğu gururla açıkça alay etmişti. Tina açısından daha da kötü olan, bütün bu yazılanlar onlar tanışmadan önce yaşanmış olsa da, Mella'nın başka kadınlara karşı duyduğu arzunun ve onlarla yaşadığı ilişkilere dair samimi he-saplaşmalarının yayınlanmasıydı.

Tina, 15 Ocak salı günü öğleden önce, Mella'yla aralarındaki iliş-kiyle ilgili iki saatten fazla sorgulandı. Polis eşliğinde yargıç Pino Cámara'nın odasına gitti. Üzerindeki siyah etek, gri kazak ve gümüş renkli, kiraz süslemeleri olan siyah fötr şapkasıyla bitkin görünüyor-du. Savcıya şöhret peşinde koşan genç bir avukat olan Telesforo Ocampo Jr. vekalet etmekteydi. Avukat da gazete manşetlerinden ibaret bildikleriyle hedefe yönelmekte ve kendi reklamını yapmakta gecikmedi: Tina'nın cinselliği ve politikası. Birkaç ön sorunun ar-dından aralarında şöyle bir konuşma geçti:

“Bir kişinin ya da aşığınızın bir başkasıyla cinsel ilişkiye girmesi duygularınızı incitir mi? Bir başka deyişle, bir kişiyle yaşadığınız çok yakın bir ilişkinin ortasında, bir başkasına aşk mektupları yazmak onu aşağılamak mıdır?”

“Evet, sanırım öyle.”

“Guerrero'ya tutkun muydunuz?”

“Bir zamanlar, evet...”

“Guerrero'nun size tutkun olup olmadığını söyleyebilir misiniz?”

“Evet, bunu söyleyebilirim. Fakat bana olan aşkı hayatının esas amacından daha önemli değildi, kendini devrim uğruna feda etme-ye hazırdı.”

Bu tavır karşısında ümitleri suya düşen avukat, başka bir yoldan gitmeyi denedi:

“Mella'yla yakın ilişkiniz başladığında, Guerrero'dan tamamıyla ayrılmış mıydınız?”

“Evet, ancak, ona eylemleriyle ilgili olarak haftalık gazeteleri göndermeye devam ettim...”

“Daha sonra ondan hiç para aldınız mı?”

“Evet, bir gün 25 dolarlık bir çek geldi. Size daha önce ayrılırken yolculuk masraflarına katkıda bulunduğumu söylemiştim... bana yollamak için para biriktirdiğini biliyordum. Kabul edemezdim. Pa-rayı geri göndermedim ama ihtiyacı olan arkadaşlarım arasında pay-

laştırdım. Bir erkekten para almama konusunda hep çok titiz oldum ve bu yüzden hep çalıştım. Aynı şekilde bir erkeğin bir kadından para almasından da hoşlanmadım. Guerrero'nun durumu çok özeldi, benim yaptığım, davayla ilgili ona yardım etmekti."

Ocampo, bir 'tutku saiki' ya da aile içinde bir sorun bulmayı umarak araştırmayı derinleştiriyordu:

"Mella'ya hiç Guerrero'yla olan ilişkinizden söz ettiniz mi?"

"Evet, daha ilk günden söyledim, gerçekten çok hırpalanmıştım."

"Guerrero, yakınlık anlamında, size nasıl davrandı, şefkatli miydi ya da zorluk yaşadınız mı?"

"Evet, çok şefkatliydi ve kesinlikle hiçbir sorun yaşamadık."

Aynı gece, Quintana'nın aşırılıklarıyla ilgili bilgilendirilen Başkan Portes Gil'in emriyle Quintana'nın görevine son verildi. Görevden almada Belediye Başkanı Puig Casauranc etkili olmuştu. Başkalarının bürosundan bir basın açıklaması yapılarak 'şüpheleri ortadan kaldırmak için ve taraflı davranıldığı suçlamalarını göz önünde bulundurarak, Quintana'yla görevine son verilmesi konusunda anlaşmaya varıldığı' ifade edildi.

Bununla birlikte, ertesi gün Tina'nın hayatıyla ilgili en özel ayrıntılar, yalnızca birkaç kişinin bildiği özgür cinsel değerleri, artık sadece fotoğraf müşterileri tarafından değil, Partili yoldaşlar tarafından da biliniyordu: *El Universal* gazetesinde, Tina'nın sorgu sırasında çekilen bir fotoğrafıyla, Mella'nın Tina'ya Veracruz'dan gönderdiği bir aşk mektubunun ilk sayfasının üzerine sekiz sütuna büyük puntolarla, şu manşet atılmıştı: "TINA MODOTTI'NIN DUYGUSAL MESELELERİ"; *La Pensa*, "Bayan Modotti'nin Özel Hayatı" başlığıyla verdiği haberle bu yaklaşımı sürdürmüştü; en kindar yayın organı *Excelsior* ise, Tina'nın mahkemede polisin el koyduğu kişisel mektuplarını yüksek sesle okurken çekilmiş bir fotoğrafını, Mella'nın Tina'yla tanışmadan yıllar önce tuttuğu güncenin giriş bölümleriyle birlikte yayınlamıştı.

Arkadaşları ve komünist yoldaşları Tina'nın savunmasını izlemek üzere geldiler. Özellikle *Excelsior*'un saldırgan tutumu öfkeli bir tepkiye yol açmıştı. İki gün sonra uluslararası bir kadın grubu, Concha Michel ve Luz Ardizana'nın imzalarıyla birlikte bir bildiri yayınladı. Tina'ya 'faşist' demek büyük hakaretti. Vittorio Vidali 'Enea Sormen-

ti' takma adıyla Tina'nın ve ailesinin anti-faşist tarihlerini anlatan açık bir mektup yayınladı. Diego Rivera ve ünlü ressam-karikatürist Miguel Covarrubias, Tina'nın nü fotoğraflarının aslında birer sanat eseri olduğunu anlatmak üzere *Excelsior*'un editörünü bizzat ziyaret ettiler. Carleton Beals, Tina'ya yönelen bu saldırının yönünü değiştirerek soruşturmayı 'açık bir saldırıya uğrayan Mella da diğerleri gibi Meksika polisi göz yumduğu için bir suikasta kurban gitmiştir' yörüngesine oturtmaya çalıştı.

16 Ocak gecesi Mella'nın öldürüldüğü saatte yargıcın direktifiyle çok sayıda dedektif ve uzman, cinayetle ilgili son bir tatbikat yapmak üzere Abraham González Caddesi'nde toplandılar. Ancak bu sefer yeni bir tanık daha vardı, Tina'nın komşusu Antonio Ojeda da oradaydı. Tina ve Mella'ya arkadan bir adamın yaklaştığını ve öldürmek üzere silah çektiğini gördüğünü söyledi. Tatbikattan sonra Qu-

Tina, temize çıktıktan sonra, 1929.

intana'nın kovulmasının üzerinden henüz yirmi dört saat geçmişti ki, uzman polisler üç şahidin tanıklıklarıyla Tina'nın söyledikleri arasındaki çelişkinin *kafaları karıştırdığını* fark ettiler. Dedektifler, şahitlerin Tina'yı köşedeki sokak lambasının güçlü gölgesi nedeniyle iki adamla birlikteymiş gibi görmüş olabileceklerini düşünüyorlardı. Ertesi gün José Magriñat, Mella'nın öldürülmesi davasıyla ilgili olarak tutuklandı.

Temize çıkmasına rağmen, basın sonraki gün de Tina'ya saldırıya devam etti. Tina'nın kişiliğine son darbeyse, *Excelsior*'un, editörlerin 'özgür' yabancı kadınlar hakkında fantezi kurmalarını meşru bulan kindar bir başyazarıyla indirildi. Yazıda şu ifadeler yer alıyordu:

O ateşini tutku dolu yatak odalarının yarı aydınlığında söndüren bir kadın... Oyun ona yakışır, onunla doğmuştur ve onunla ölecektir... Eğer Meksika gerçekten edebiyatla ilgili bir ülke olsaydı, Avrupa trenlerindeki yolcuların hayallerine saldıran diğer kısa romanlar gibi, hüznle kuşatılmış, merak uyandıran romantik konulu küçük kitaplar yayınlanırdı: '*La brai histoire de la Mata Hari!*' (Mata Hari'nin şehvetli tarihi!)

15
SÖNDÜRÜLEN YANGIN

Julio Antonio Mella'nın öldürölmesi ve Tina'nın aklanmadan önce cinayeti izleyen beş gün boyunca yaşadıkları, dünyayı algılayışını, bu dünyadaki yeri ve rolünü geri dönüşsüz biçimde değıştirdi. Duygusal olarak yıpranmış ve zihnen tükenmiş olsa bile, bu deneyim onu daha da güçlendirmişti. Daha sonra Edward Weston'a yazarken Nietzsche'nin o ünlü sözünü alıntıluyacaktı: "Beni öldürmeyen şey beni güçlendirir." Daha önce kendini bir amaca adanmış bir fotoğrafçı olan Tina, artık son derece kişisel misyona sahip bir devrimciydi.

Devrimciler dünyanın dört bir köşesinde Mella'nın hatırasını yüceltmeye başlamışlardı bile. Tina'nın profilden çektiğı bir Mella portresi, şehidin zihinlerdeki görüntüsüne fiziki bir karşılık kazandır-

mıştı. Bu fotoğraf El Machete'in yaptığı özel baskının ön sayfasına afiş boyutunda büyütülerek basılmış ve artık hayatta olmayan bir devrimcinin en bilinen fotoğrafı olana dek bütün dünyayı dolaşmıştı. Madison Square Gardens'da gerçekleştirilen bir protesto toplantısında bu fotoğraftan hazırlanan kartpostallar katılımcılara dağıtılmıştı. Mella'nın fotoğrafı, Meksika Komünist Partisi'nin yaka rozetlerinde de kullanılmış ve gelir amaçlı satılmıştı. Tina aynı fotoğrafı evde, masasının üzerine, 'basit, dar bir siyah çerçeveye, küçük, taze bir gülle birlikte' yerleştirmiş, hatta Mella'nın ölüm maskını duvarına asacak kadar da ileri gitmişti.

Tina, Mella'nın katilinin değil mahkûm edilmek, yakalanacağına bile inanmıyordu, fakat karamsarlığa kapılmak yerine Mella'nın benimsediği hedeflere yepyeni bir coşkuyla yöneldi ve 'ağlamak yerine savaşarak!' kendini Mella'nın hatırasını yaşatmaya adanmıştı. Cına yetten birkaç hafta sonra Tina, Mella'nın kurucu üyesi olduğu yeni CSUM işçi federasyonunun resmen kurulmasıyla ilgili bir konferansa katıldı. Mella'nın öldürülmesinden tam bir ay sonra, Hidalgo Tiyatrosu'nda, Rus korosunun *Ölümsüz Kurbanlar*'ı seslendirildi ve Eisenstein'in *Ekim*'i sahnelendi.

Tina, Mella için düzenlenen anma toplantısında konuşurken, 1929.

Gecenin açılış konuşmasını, ince paltosu ve şık eşarbiyle Tina yaptı. Katılımcılara, Julio Antonio Mella'nın öldürülmesinin dünyayı derinden sarsacağını ve zalimleri titreteceğini söyledi: "... onun hatırasına saygılıyız ve dünya üzerinde bütün sömürülenler adına zafer kazanana dek, onun yolundan gideceğimize söz veriyoruz."

Tina böylece, sanata tümüyle sırtını dönmemiş oluyordu. 1929'un ilk aylarıyla birlikte uluslararası düzeyde bir fotoğrafçı olarak kabul edilmeye başlandı. Fotoğrafları Şubat ayında Paris'te çıkarılan saygın, öncü bir yayın olan *transition*'da yayınlandı. Aynı ay *Creative Art*'da, Carleton Beals'ın, Tina'nın fotoğraflarını Weston'inkilerden 'daha soyut, daha entelektüel, daha hafif ve duygulu' olarak

nitelediği bir eleştiriyi yazısı çıktı. Beals, Tina'nın işlerindeki geçiş sürecine de dikkat çekerek şunları söylüyordu: "Tina son zamanlarda 'kusursuz enstantane ideali' üzerine düşünüyor. Hayatın durağan yanından ziyade hareketli yanıyla ilgileniyor."

Tina belki bir yanıyla yeni idealin peşinden gitmek, fakat daha çok son günlerde yaşadığı sıkıntıları geride bırakmak ve sağlığına yeniden kavuşmak için, Mexico City'den uzakta, Oaxaca'nın sıcak, tropik alçak bölgelerine doğru kısa bir yolculuğa çıktı. Juchitán ve Tehuantepec'in anaerkil yerleşimin izlerini hâlâ taşıyan kasabalarında, *Tehuana*'ların, uzun boylu, kibirli ve bağımsız Tehuanpetec Isthmus kadınlarının fotoğraflarını çekmek istiyordu. *Tehuana*'lılar*, uzun dalgalı saçları, renkli çiçekli etekleri, yumuşak sıcak bedenlerini ortaya çıkaran bel üstü bluzlarıyla gerçek bir göz ziyafeti ve doğurganlık sembolüydüler. Tina, bu çağdaş bereket tanrıçalarıyla birlikte nehirde yıkanmaktan vücutları sıkılaştıran tumbul çocukların ve başlarında taşıdıkları parlak boyalı *yecapixtle*** kabaklarıyla pazara giden kadınların fotoğraflarını çekmişti. İlaç kutusundan, canlı bir iguanaya kadar her şeyi nasıl bu kadar hızlı ve zarif şekilde taşıdıklarına hayret etmişti. Kadınlar, Tina'yı o kadar etkilemişti ki, yolculuğu boyunca tek bir erkek fotoğrafı çekti, o da Juchitán'daki festival kalabalığı içindeki bir adamdı. Beals'ın eleştirisinde dem vurduğu hususlardan, Tina'nın 'enstantane' kavramını 'amatör' fotoğraftan çok, 'doğaçlama' fotoğraf olarak ele aldığı açıkça anlaşılıyordu. Bazı Tehuantepec fotoğraflarını Weston'ın düzenlediği bir sergi için gönderirken, o fotoğrafların her zamanki işleri kadar kaliteli olmadığını farkındaydı:

T[ehuantepec]'te çektiğim birkaç enstantaneyi gönderiyorum, beni affet, fakat yalnızca elimde kopyası olanlardan gönderiyorum, oradayken çok fotoğraf çektim şüphesiz, fakat ne yazık ki! fotoğrafların çoğu sana gönderdiklerimle aynı durumda, ya çok kirliler ya da bulanık...

Tina Meksika başkentine, siyasal faaliyetlere ve fotoğrafa devam etmeye karar vermiş bir halde döndü. Fakat bu cesaret gösterisine karşın yalnız ve mutsuzdu. Nisan ayının ilk günlerinde, Weston'a yazdığı mektupta, birkaç dakikalığına bile olsa onun yanında bulunamadığı için ne kadar üzgün olduğunu söylüyordu:

*) Tehuantepecli kadınlara verilen ad. (ç.n.)

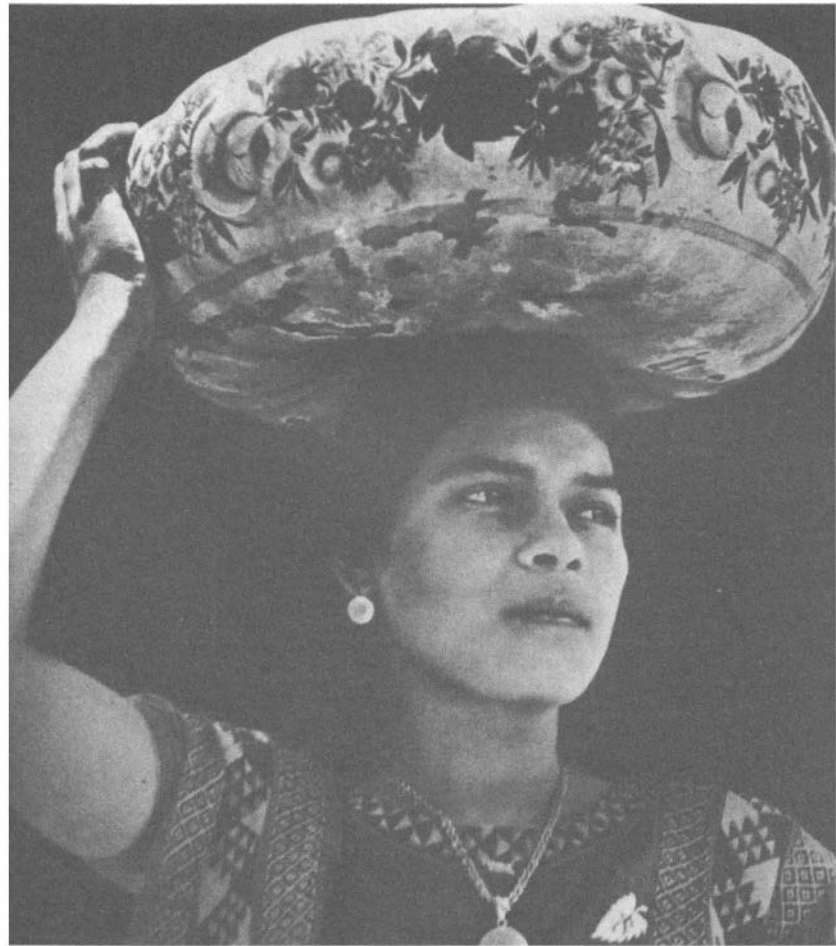
**) Boyalı su kabığı. (ç.n.)

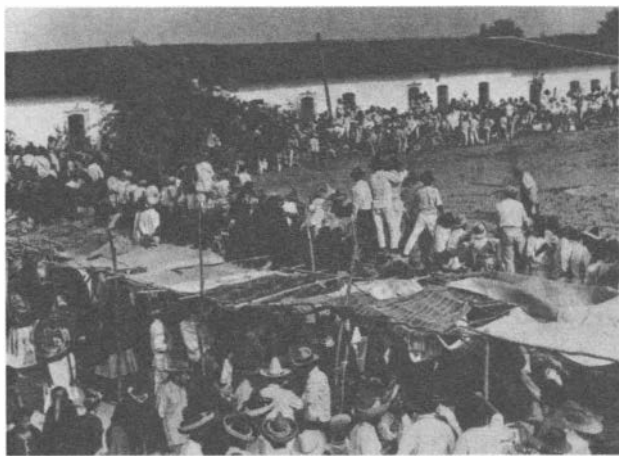
Çarşıda Kadınlar, 1929, [TM].

Bebekli Anne, Tehuantepec, 1929, [TM].

Boyalı Su Kabağı Taşıyan Kadın, Tehuantepec, 1929, [TM].

*Fiesta, Juchitan,
1929, [TM].*

Yıkanaan Kadınlar ve Çocuklar, Tehuantepec, 1929, [TM].

...yüregimde bana acı veren bastırılmış duygularımı özgürce dile getirebilmek için söylediklerim sana kabul edilmez gelebilir, önemli değil; fakat ruhumdaki bu fırtınayı anlayabilir, benimle birlikte hissedebilirsin ve bu herkesin yapabileceği bir şey değil!

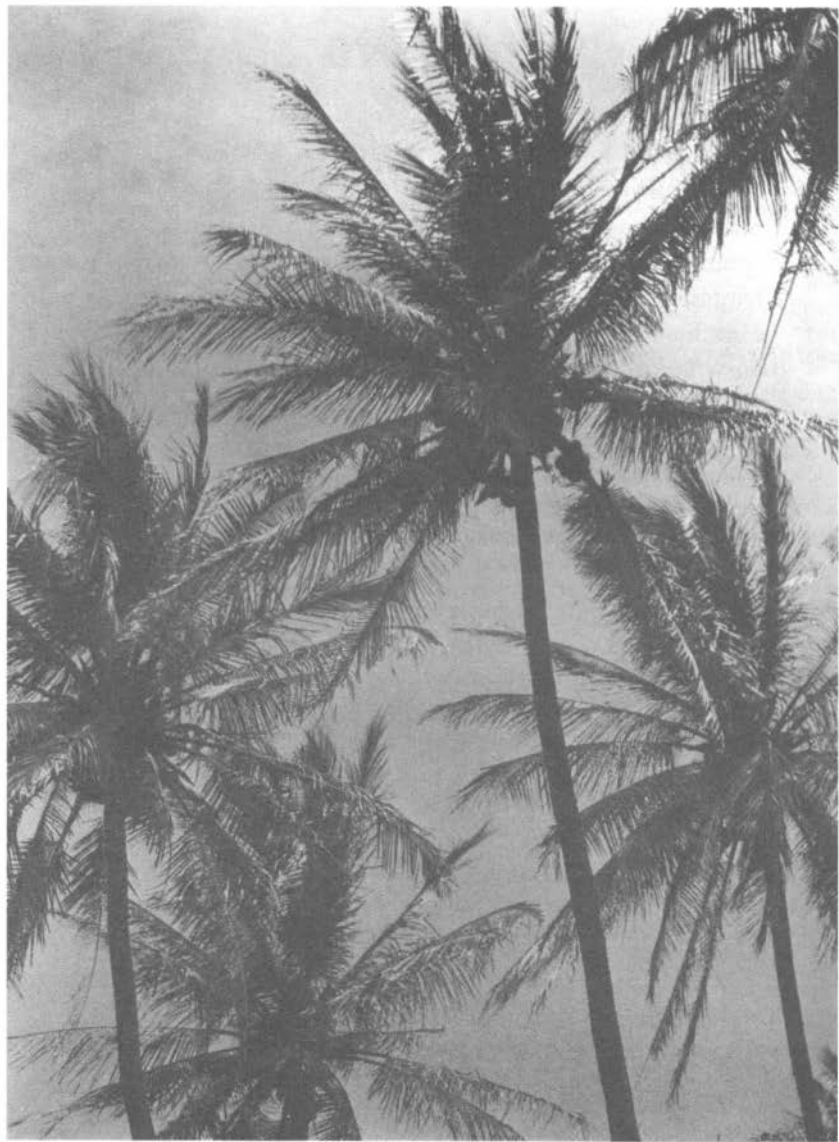
Sonra, birden kendini bu ruh halinden çekip çıkarıyor, yeniden başlamaya karar veriyor, anlık zaaflarını bir kenara bırakıyordu:

Fakat bugün bile üzüntülerimi yaşama lüksüne sahip değilim, ağlama zamanı değil, çok iyi biliyorum; bizden beklenen yavaşlama-mamız, yarı yolda da durmamalıyız. Durmak imkânsız. Buna ne vicdanımız, ne de bugün hayatta olmayan, kurban verdiğimiz kişilerin hatırası izin veriyor. Edward, farklı bir dünyada yaşıyorum. Tuhaf olan, bu özel şehrin ve ülkenin bana bugün yıllar öncesinden nasıl böyle farklı görünebildiği! Bazen kendime gerçekten değişip değişmediğimi soruyorum, yoksa derim mi kalınlaştı? Hiç şüphesiz, inançlarım değişti...

Sonunda inançları kendininkine benzeyen birine kavuşmuştu: 'kıymetli *camarada*'sı* ve erkek kardeşi Benvenuto, Tina'ya moral vermek üzere birkaç aylığına Meksika'ya gelmişti. Aslında Tina'nın ailesi Mella öldürülmeden önce Los Angeles'a taşınmıştı. Benvenuto, Yolanda ve Tina'nın annesi, Mercedes'le yaşadıkları sürtüşme nedeniyle, Meksika'ya, Tina'nın yanına gitmeye karar vermişlerdi. Vittorio Vidali'nin 1929'dan önce ailenin diğer üyeleriyle tanışıp tanışmadığı meçhul, ancak Vittorio'nun, Benvenuto'ya Meksika'da ateşli bir komünist militan olarak Parti görevi teklif ettiği, 1928 yazından itibaren de Modotti ailesiyle bir baba gibi ilgilendiği biliniyor.

Tina, Kızıl Yardım'ın yeni dergisi *Mella*'nın yayın kuruluna girip, örgütün Mexico City'nin dışına düzenlenen pazar gezilerine katılarak kendini siyasal faaliyetlere verdi. Nisan ayında, Parti'nin devlet başkanlığı seçimi kampanyasının fotoğraflarını çekmek üzere Tizayuca'ya giden bir Kızıl Yardım heyetine eşlik etti. Tizayuca, belli ki komünizmin kalesiydi ve belediye binasına seçimler dolayısıyla kızıl bayrak asılmıştı. Sabahın erken saatlerinde, Meksika'nın dört bir yanından ellerinde dev bayraklar ve pankartlarla işçiler gelmişlerdi, Kızıl derili San Bartolo Cuautlalpan bandosu devrim şarkıları çalmıştı. Genç komünist militanlar ellerinde Kızıl Yardım'ın belediyeye ar-

*) Arkadaş. (ç.n.)

Palmiye Ağaçları, 1929 civarı, [TM].

EL CODIGO FEDERAL DEL TRABAJO,

TRABAJADORES DE TODAS
LAS TENDENCIAS: UNIOS EN
LA DEFENSA DE VUESTROS
INTERESES AMENAZADOS

UNA TRAMPA TENDIDA AL OBRERO

El Machete ve New Masses, fotomontaj, 1929, [TM].

mağan ettiği Tina tarafından çekilmiş, çerçeveli dev bir Mella fotoğrafıyla kente doğru yürümeye başladılar. Diego Rivera ve Siquerios, beyaz atların üzerinde, ahşap bir kameriyeden coşkuyla alkış tutan topluluğa seslenmek üzere meydana geldiler. Tina bütün süreci layıkıyla fotoğrafladı, ancak o gün başka birinin çektiği bir fotoğrafta Tina, Diego'ya dayanmış kalabalığın arasında dururken, oldukça yorgun ve neredeyse devrilecekmiş gibi görünüyordu.

O ânın heyecanıyla, hemen köşeyi dönünce devrim olacakmış gibi görünebilirdi. Fakat aslında Meksika'daki siyasal durum başarısız bir askeri ayaklanmanın kötü sonuçları yüzünden oldukça gergindi. Kargaşalı geçeceği söylenen 1 Mayıs yaklaştıkça gerginlik tırmanmıştı. CROM sendikaları hükümetle kapışmışlar ve yürüyüşten vazgeçmişlerdi, fırsatı ele geçiren CSUM ise 40 bin gösterici toplamıştı. Tina çeşitli yürüyüş fotoğrafları çekti. Bunlar arasında Diego'yla Tina'nın tavsiyesine uyarak sade bir kıyafet giymiş olan Frida Kahlo'nun da bir fotoğrafı bulunuyordu. Hükümet gösteriye âdeta ülke-deki bütün polisleri yığmış, gösteri kanlı bir hesaplaşma ve pek çok

katılımcı ile Parti liderinin dövülerek tutuklanmasıyla sonuçlanmıştı. Hükümet için daha vahim olan bir diğer kriz, José Vasconcelos'un devlet başkanlığını destekleyenlerin başını çektiği üniversite öğrencilerinin Ulusal Üniversite'de bir greve hazırlanmalarıydı.

Anlaşılan Meksika'daki Moskova temsilcileri, üniversite içinde böyle bir karışıklığın örgütlenmesiyle artık ayaklanma zamanının geldiğine karar vermişlerdi ve bunu bir köylü isyanına dönüştürmek istiyorlardı. Mayıs ortasında, köylü lideri José Guadalupe Rodríguez, Tina'nın dairesinde Vittorio Vidali ve diğerleriyle bir toplantıya katıldı. Bu toplantıda 'devrim'den söz edilip edilmediği ya da hükümetin bunu nasıl haber aldığı bilinmiyor. Fakat daha sonraki günlerde asker, kırsal bölgedeki bazı Kızıl Yardım hücreleri de dahil olmak üzere Rodríguez'i ve diğer köylü liderlerini öldürdü. Hükümetin komünistlere karşı başlattığı yasak furyası Tina açısından tamamen yeni bir durumdu. Tina, Parti işlerine ilk bulaştığında yetkililer tarafından hoş görülmemiş, ama yenilikçi hükümet memurlarıyla da yakın ilişki içinde olmuştı. Seçici davran-salar da, hükümet baskısı kural haline gelmişti. 6 Haziran'da Parti genel merkezine yapılan baskın ve *El Machete*'in kapatılması ol-cakların habercisiydi.

Tina, Parti sorumluluklarıyla sanatını bir arada yürütmekte ve yıllardır devam eden dostluklarını sürdürmekte giderek zorlanmaya başlamıştı. Monna Alfau, "İstedığımız kadar göremiyoruz, fakat sürekli meşgul olduğunun da farkındayız. Bizi görmeye hiç gelmiyor ya da kimseyi görmüyor," diyerek Tina'dan şikâyet ediyordu. *Folkways* sayesinde Xavier Villarrutia, Salvador Novo ve Moises Sáenz gibi portrelerini çektiği komünist olmayan entelektüellerle ilişki içinde olmakla birlikte, arkadaşları çoğunlukla ya Parti üyesi ya da gezgin sanatçılar veya entelektüellerdi.

1929'da bir grup Amerikalı Tina'yı ziyaret ettiler. Aralarında, Meksika'ya Rus haber ajansı TASS muhabiri kisvesiyle gelen genç komünist gazeteci ve yazar Joseph Freeman da bulunuyordu. Freeman çok geçmeden, Haziran ortasında Guggenheim bursuyla Diego'nun asistanı olarak çalışmak üzere Meksika'ya gelen on dokuz yaşındaki çok hoş bir Amerikalı olan Ione Robinson'a âşık olmuştu. Iona gelir gelmez, Diego onu hemen otelinden almış ve Tina'ya götürmüştü. Tina'yla karşılaşmak Iona açısından gerçek bir sürprizdi:

Kızıl Yardım toplantısı, Meksika, 1929 civarı (sağdan ikinci Luz Ardizana), [TM].

Gerçekten inanması güçtü, Tina bir *femme fatale* ya da duygusal bir cinayetin suç ortağı da olabilirdi. Çok fazla şey bekliyormuşum ki, hayal kırıklığına uğramıştım. Üzerinde soluk ve yanık tenini ortaya çıkaran kalın mavi bir iş tulumu vardı, hiç makyaj yapmamıştı. Kısacık saçları alnına düşüyordu... fakat gözleri ve konuşmadığı zaman ağzını hafif açık biçimde tutuşu gerçekten de çok dikkat çekiyordu... Bavulumu boşaltmama yardım bile etti. Giydiği her kıyafetle dünya işlerinden vazgeçmiş bir rahibe gibi görünüyordu.

Frida Kahlo'yla kısa bir süre önce evlenmiş olmasına rağmen Diego, Iona'yı baştan çıkarmakta gecikmedi. Kıskançlıktan deliye dönen Freeman, Diego'nun peşinden silahla gidecek kadar öfkelenmişti. Frida'ya da, Iona'ya da bayılan Tina, Freeman'a bu gizli ilişkiyi bozabilmek için, Iona'ya Diego'nun 'belsoğukluğu' olduğunu söylemesini önerdi. Iona, Meksika'nın politika ve sanat çevresini endişe verici buluyordu:

Diego Rivera ve Frida Kahlo, 1 Mayıs yürüyüşünde sanatçılar sendikasının diğer üyeleriyle birlikte, 1929, [TM].

Burada pek çok etkinlik oluyor. Sürekli olarak Tina'yı görmeye birileri geliyor. Yazarlar, müzisyenler ve ressamlar. Hepsinin de üzerinde kızıl yıldızlı mavi işçi tulumları var. Sizin deyiminizle, herkes komünist ya da 'kızıl'; Meksika'da insanın taraf tutması gerektiği ortada ve ressamlar kızılların tarafındalar... Kaldığım ev bile polis tarafından işaretlenmişti. Bunun, hâlâ devam eden ve Tina'nın da içinde olduğu davayla bir ilgisi olmalı. Tina bana Mella'nın bütün fotoğraflarını ve mektuplarını gösterdi ve onun komünistlerin gözünde nasıl büyük bir kahraman olduğunu anlattı. Mella, Meksika'da tanıdığım herkesin gözünde bir tür sembol...

Tina'nın hayatı Mella'nın hatıraları ve paylaştıkları devrim idealiyle ilgili sorumlulukları etrafında dönüyordu. Bütün bunlar Tina'nın hayatının merkezine politikayı yerleştirmektiydi. Weston'a yazdığı bir mektupta sonuçta işlerinin standardının politikadan etkilendiğini itiraf ediyordu; çalışmak için 'gerekli boş zamanı ve huzuru yoktu' ve ilk defa sanatından vazgeçebileceğinden söz ediyordu.

Vazgeçmekle ilgili ileri sürdüğüm bütün bahanelerde daha dürüst olabilirim ve ticari işler ve portre çekimleri dışında fotoğraf çekmeyi artık bırakabilirim. Bu benim açımdan bir özveri ve düşüncesi bile canımı acıtmaya yetiyor, böyle de devam edebilirim, ancak çok iyi biliyorum ki bunun sonucu beni asla tatmin etmeyecek.

Tina, Meksika'da bir süredir hiç güvende olmadığını farkındaydı ve 'zararlı bir yabancı' olarak her an sınırdışı edilebilirdi. Belki de sınırdışı edileceğini tahmin ederek para biriktirmek amacıyla işleri için yaygara koparan Meksikalı sanatçıların resimlerinin röprodüksiyonlarını yapmaya devam etti. Aralarında ideolojileri Tina'ninkinden çok farklı olan *Contemporáneos* (Çağdaşlar) grubunun üyeleri de vardı. Grubun adıyla çıkarmakta oldukları dergide Tina'nın fotoğraflarını da yayınladılar. Tina, büyük ihtimalle bu gruba yakın bir ressam olan Nahui Olin'in ilk kocası Manuel Rodríguez Lozano aracılığıyla zengin sanatsever Antonieta Rivas Mercado'yla bağlantı kurmuştu. Tina, onun ve Rodríguez Lozano'nun bir dizi portresini çekmişti ve Antonieta bu fotoğraflardan çok etkilenmişti.

Tina'nın o günlerde çektiği portrelerin arasında, Meksika yüksek sosyetesinden Rivas Mercado ailesiyle, Chanel ve Vionnet'ten kutular dolusu elbiseyle çekime gelen Alice Leone Moats'un portreleri de

vardı. Iona Robinson ve Joseph Freeman'ın portrelerini, Chicagolu genç sanatçı ve kuklacı Luis Bunin'in fotoğraflarını çekti. Eller üzerine yaptığı çalışmalara dahil etmek üzere, kuklalarının hareketini kontrol etmeye çalışan kuklacı Bunin'in ellerinin fotoğraflarını çekti. Bunin'in Eugene O'Neill'in oyunundan esinlenerek yaptığı tartışmalı *Hairy Ape* kuklaları, daha sonra Tina'nın dizi fotoğraf konularından biri olacaktı.

Komünist Parti militanlığına ve Mella skandalı çevresinde yürütülen propagandaya rağmen Tina, başa çıkabileceğinden çok daha fazla fotoğraf işi yapıyordu. Meksika hükümeti ona, Ulusal Müze'de resmi fotoğrafçılık işi bile teklif etmişti. Ama prensip olarak bu işi kabul etmedi, hem Parti üyesi hem de Mella'nın yoldaşı olduğu için böyle bir işi kabul etmesi mümkün değildi, üstelik hükümet Mella cinayetinin suçlularını adalete teslim etmek için 'kılını dahi kıpırdatmıyordu'.

Ağustos ayında, seçimlerin yaklaşmasıyla birlikte kendini köşeye sıkışmış hisseden Portes Gil hükümeti, bütün yabancı komünistleri sınırışı etmekle tehdit etti, fakat Parti bundan da büyük sorunlarla karşı karşıyaydı. Temmuz ayındaki genel kurul fraksiyonlar arası çatışmalar ve misillemelerle geçmişti. 'Sağcıların tasfiyesi' ve Troçkistlerin onların yerine geçmeleri, 'burjuva' hükümet sayesinde sözümona çok rahat olmuştu. Iona Robinson, Joseph Freeman ve onun yabancı komünist arkadaşlarının 'Diego'yu çok kötü bir şekilde eleştirdiği'ni hatırlıyordu. Tina'nın da kadim dostunun alaycı radikalizmine karşı hoşgörüsünü giderek yitirdiğine dair işaretler vardı. Buna rağmen, Diego ve Frida Ağustos sonunda evlenirlerken Tina çatı katını parti yapmaları için onlara tahsis etti. Diego tipik abartılı tavırlarıyla parti sırasında sözümona gramafona ateş etmek niyetiyle silahını çekmiş, ancak Tina onun bir arkadaşına ait olduğunu söyleyince silahını indirmişti.

Henüz bir ay bile geçmemişti ki, Diego Parti'den atıldı. Anlaşılan Joseph Freeman, bu ihraca ön ayak etmiş olmakla övünüyordu. Vittorio Vidali de bu kararda önemli bir rol oynamıştı. Vidali daha sonra, "Komünist Parti'nin bütün Merkez Komitesi'yle birlikte, Parti'yi bu ajan-provokatörlerden temizlemek için gerekli her şeyi yapan kişilerden biri olacak... ve bundan gurur duyduğunu, daima da duyacağını!" söyleyecekti. Vidali'ye göre Diego atılmıştı, zira [kendi] bozgunculuklarına 'siyasi' bir görüntü vermek için Buharin'in ve

Troçki'nin kitaplarını kullanan bir grubun üyesiydi. Diego'nun Troçki'ye olan yakınlığı zaten iyi biliniyordu. Evinin duvarlarında devrimci liderin afişleri asılıydı ve atılmasından birkaç hafta sonra da Troçki'yi desteklediğini açıkça ilan etti.

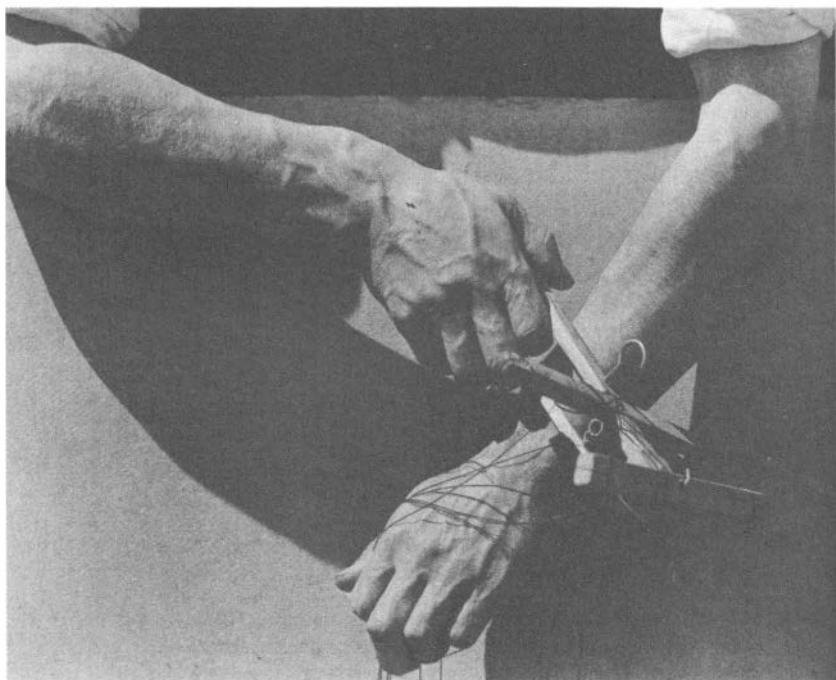
Tina, Rivera'nın ihraç edilmesiyle ilgili Merkez Komite'nin tutumunu hiç sorgulamadan kabul etti: Weston'a, "Diego Parti'den atıldı," diye yazıyor ve şöyle devam ediyordu:

Sebepleri: Son zamanlarda hükümetten militan bir P[arti] üyesiyle bağdaşmayacak kadar çok iş kabul ediyordu... Partiden ayrılışı sanırım, p[artiden] çok kendisine zarar verecektir. Bir hain olduğu düşünülecektir ve öyle de. Ona artık herhangi biri gözüyle bakacağımı da eklemeye gerek duymuyorum ve onunla olan bütün ilişkim artık yalnızca fotoğraf işleriyle sınırlı olacak.

Iona, Tina'nın bu katı tavrını hiçe sayıp Diego'yla yakın olmaya devam edemezdi ve tasfiyeler sürerken Diego'yla görüşmek istiyor olsa da, Parti içinde kalmayı tercih etti. Diego'nun atılmasının ardından ressamla ilişkisi nedeniyle Sovyet büyükelçisi Makar tarafından sorgulandı ve onunla çalışmaya devam etmemesi konusunda uyarıldı –oysa Iona, Parti'ye üye bile değildi. Rivera'nın ihracı karşısında takındığı tutum, sadece Tina'nın Komintern politikalarının çokyönlülükten uzaklığına yönelik kavrayış eksikliğini değil, partinin onun hayatı üzerinde ne kadar egemen hale geldiğini de gözler önüne seriyordu. Tina, "o Tanrı'nın cezası Komünist Parti için her şeyini feda etmesine karşı çıkan" Monna Alfau gibi eski arkadaşlarını küplere bindiren komünist bir 'rahibe'ye dönüşmüştü.

Tina, sonbaharın sonunda, görkemli Milli Kütüphane binasını ilk kişisel sergisinin mekânı olarak ayarladı. Önceleri sömürge döneminde inşa edilmiş bir manastır olan bina, tadilat geçirmiş ve ihtişamının bir bölümünü yanındaki Monte Carlo Oteli'ne devretmişti. Hükümet, yabancı komünistleri sürekli olarak sınır dışı etmekle tehdit ettiğinden Tina bu serginin büyük ihtimalle Meksika'da açacağı son sergi olacağını biliyor, bu yüzden Aralık ayı başındaki açılış için düzinelerle baskıyı çerçeveletmekte acele ediyordu. Eylül ayında Weston'a, "Biliyorsun, oldukça eminim," diye yazıyordu.

Yakında [Avrupa'ya] gideceğim; her şey buna işaret ediyor ve gerçeği söylemek gerekirse kendimi rahat hissetmiyorum... yakın

Kuklacı Elleri, 1929, [TM].

bir gelecekte burada tekrar sergi açmayı çok istiyorum, eğer ülkeden ayrılacak olursam, bu ülkeye en azından bu sergiyi borçluyum, burada fazla bir şey yapmadım, fakat özellikle, sömürge dönemi kiliseleri, geleneksel Meksika süvarileri ve geleneksel kıyafetleri içinde kadınları çekmeden ve fotoğrafçıların çoğunun düşkün olduğu benzer ıvır zıvıra teslim olmadan *ne yapılabilir ki...*

Tina, sergiyi organize etmek için arkadaşlarını ve tanıdıklarını harekete geçirdi. Baltasar Dromundo, üniversite rektörü Ignacio García Téllez'i sergiye sponsor olması için ikna etti. Paca Toor *Folkways*'e ilan vermek için koşturdu ve açılıştan beş gün önce basılan davetiyeler her yere dağıtıldı. Bir temsilci, sergiye gelmek istemeyen Başkan Emilio Portes Gil'le görüşmeye gitti. Tina'nın davetiyenin sağ üst köşesine koyu kırmızı mürekkep ve dikkat çeken süslü bir yazıyla fotoğraf hakkında bir manifesto yazmış olması sürpriz olmamıştı. Aslında, sanat ve devrim üzerine aynı alıntı, Tina'nın *Mella'nın Daktilosu* fotoğrafında da kısmen yer alıyordu. Yazıda söylenenler, dünya üzerindeki bütün komünist partilerden çoktan dışlanmış olan Leon Troçki'nin kaleminden çıktığı için bazı kaşlar yukarı kalkmış olabilir. Geçmişe dönük bir değerlendirme yapıldığında, Tina'nın Parti'deki geleceğine zarar verebilecek bir Troçki alıntısını neden kullandığını anlamak da zor olabilir. Bunun sebibi bir tür nahiflik ya da komünist hareket içindeki doktriner çatışmayı idrak edememe olabilir miydi? Ya da bir meydan okuma eylemi, Tina'nın gözünde özel biri olan Mella'ya ve onun Troçki sempatisine bir saygı duruşu muydu? Bir noktada, Tina da bu sempatiyi paylaşıyor olabilir miydi? Mesele her ne idiye, *Mexican Folkways* iki hafta sonra manifestoyu yeniden basarken ilginç bir şekilde alıntıyı çıkarmıştı.

Tina'ya sergiyi düzenlemesi için en çok Baltasar Dromundo yardım etti. Genç hukuk öğrencisi Mella'ya büyük bir hayranlık duymaktaydı ve öldürülmesi onu çok etkilemişti. O ve diğer üniversite öğrencileri Tina'yı yaşanan bu trajediden sonra da görmeye devam ettiler. Evli ve küçük bir kız çocuğu olmakla birlikte, sonunda Baltasar da Tina'ya âşık oldu. "Ona çiçekler gönderiyor, serenat yapıyor ve şiirler yazıyordu."

Yeni doğmuş kızıyla birlikte evde bırakılan Baltasar'ın eşi Rosa, kocasıyla Tina'nın onun duygularını umursamamalarına çok kırılmıştı:

Tina, Baltasar'ı sürekli olarak evden arıyordu ve Baltasar [hem- men] gidiyordu. Baltasar için benim onu kıskanmamın bir önemi yoktu... ve Tina kesinlikle hiçbir şeyin farkında değildi. Ben sadece on sekiz yaşında genç, küçük bir şeydim ve Tina'nın umurunda bile değildim.

Görünen oydu ki:

Tina, Baltasar'a yazdığı mektuplarda, coşkulu bir üslup kullanıyor... [ona] duyduğu aşka dair, entelektüel ve tutkulu bir ilgiyi dile getiriyor, fakat herhangi bir taahhütte bulunmak da istemiyordu. Özgürlüğünden ve bir daha asla kimseye bağlanamayacağından söz ediyordu.

Hayat dolu, canayakın, duygusal anlamda fazlasıyla cömert olan Tina'nın geri dönülmez biçimde değiştiği, o günlerde Weston'ın çektiği hüzünlü bir portresi üzerine yazdıklarından belliydi. Tina bu fotoğrafı Dromundo'nun aşkına karşılık olarak göndermişti:

Baltasar – hiçbir sözcük bu yüzdeki hüznü ve hayatın kapılarını bundan böyle gözümde canlanan pek çok olağanüstü ihtimale açamayacak olduğumu bilmenin acısını bu fotoğraftan daha iyi anlatamaz. Kökleri zaten bende olan, benden yayılması gereken, fakat onu aramaya kalktığımda sönmüş bulduğum o 'kutsal ateş'i bekliyorum sadece. Bu durumda yenilgi kelimesini kullanmama izin ver, sana karşı kendimi yenilmiş hissettiğimi söylemek istiyorum, önerebileceğim hiçbir şey yok ve 'sevmek için de enerjim kalmadı'. Hayatı boyunca kendinden bir şeyler vermiş biri olarak, bunu kabul etmeliyim...

Bu arada, Dromundo dahil olmak üzere Tina'yı tanıyanlar, o günlerde muhtemelen hem Mella duruşması sırasında özel hayatına saldırdığı, hem de o günden beri üstüne yapışan 'Mata Hari' adından yakasını kurtarmak istediği için, Tina'nın kişiliğinde daha önceleri o kadar belirgin olmayan güçlü bir kendini yok etme eğilimini fark ediyorlardı. Sergisi sırasında çekilen bir fotoğrafı, gülemeyen ya da gülmek istemeyen ifadesiyle, henüz ruhen o kadar dağılmış olmasa da, içine kapandığını açıkça belli etmekteydi. Gövdesini dik yakalı, uzun kollu, koyu renkli kazağıyla gizlemiş, kollarını kendini savunmak ister gibi göğsünün üzerinde kavuşturmuş, serginin neredeyse

en ortasında duran Julio Antonio Mella fotoğrafının altında, baskılarının asılı olduğu duvara yaslanmıştı. Üzerinde bir tür yeni kayıtsızlık, dik bakışlarındaysa neredeyse kendini sakınan bir ifade, sergisi açılan birinin sergilemesi gereken asgari alakayı bile yansıtmayan bir duruşu vardı.

Tina'nın "Fotoğraf Üzerine" yaptığı açıklamayla, sergi ciddi bir entelektüel ton kazanmıştı. Tina fotoğraf makinesinin bir 'araç' olduğunu söyleyerek kendisini 'sanat fotoğrafları değil, dürüst fotoğraflar' çeken biri olarak tanımlıyordu. "Sanatsal görüntünün peşinde olan, başka grafik anlatım yöntemlerini taklit eden" ya da "yirminci yüzyıla, on sekizinci yüzyılın miyop gözlükleriyle bakmaya devam eden fotoğrafçıların çoğunu" küçük gören yaklaşımında hâlâ Weston'ın etkisi vardı. Fakat sergiyle ilgili yazdığı manifestonun son

Tina, 1929'daki sergisinde.

paragrafı, siyasal idealizminin, fotoğrafını biçimsel kaygılardan toplumsal alanlara nasıl genişlettiğine işaret ediyordu:

Fotoğraf, tam da içinde bulunulan anda üretilebildiğinden ve fotoğraf makinesinin önünde nesnel olarak durmakta olan şeylere dayandığından dolayı, objektif hayatı bütün görünümüleriyle kaydedebilen en etkili araçtır ve fotoğrafın belgesel değeri bu objektifliğinden gelir. Eğer buna bir de duyarlılık ve kavrama gücü eklenirse, hepsinin ötesinde tarihsel gelişim sürecinde fotoğrafın yeri doğru değerlendirilecek olursa, inanıyorum ki buradan, fotoğrafın toplumsal üretimdeki payıyla ilgili hepimizin katkıda bulunabileceği değerli sonuçlara ulaşılabacaktır.

Meksika basınının olumlu yaklaştığı serginin açılışı 3 Aralık'ta üniversitenin rektörü tarafından yapıldı. Concha Michel etkinliğe 'Devrimci Şarkılar'la katılırken, Prepa'nın eski müdürü, felsefe profesörü José Román Muñoz, "Fotoğraf ve Yeni Duyarlılık" üzerine bir konuşma yaptı. Tina'nın bugüne kadarki neredeyse bütün çalışmaları duvarlara birbirleriyle çakışmayacak şekilde yan yana asılmıştı. Serginin 14 Aralık Cumartesi gecesi kapanışıysa çok daha görkemli oldu. Büyük, kalın harflerle TINA MODOTTI yazan ilanın üstünde, sergiye ücretsiz giriş bilgisi ve şu ifadeyle duyuruyordu: "MEKSİKA'DAKİ İLK DEVRİMCİ FOTOĞRAF SERGİSİ!" Kapanış konuşmalarını Dromundo ve Squeiros'un yanı sıra, ünlü bir öğrenci lideri ve komünist bir ajitator olan bir duvar ressamı yapınca, sergi, sanatsal bir buluşma olmaktan çıkıp, belki de tekrar başlayan hükümet baskısı karşısında destek toplamak için hesaplanmış bir protesto gösterisine dönüşmüş oldu.

Tina'nın evi 1929 kışı boyunca Parti liderlerinin gizli toplantı mekânı ve Latin Amerika'daki sürgünlerin buluşma noktası olduğu şüphesiyle polis tarafından sürekli gözetlendi. Nikaragualı isyancı lider Augusto C. Sandino o günlerde Mexico City'deydi ve anlaşılan Tina, Nikaragua'ya gitmek ve Sandino'nun ülkesini Amerikan egemenliğinden kurtarıp özgürlüğüne kavuşturma mücadelesine katılmak istiyordu. Sandino bunun o kadar da iyi bir fikir olmadığını düşündüğü için Tina'yı böyle bir adım atması konusunda cesaretlendirmede.

Tina'yı o güne kadar hapse girmekten insanların iyi tanıdığı biri olması ve komünistler dışındaki ilişkileri korumuştur. Giderek daha fazla Parti üyesi hapse atılırken, o açık çalışabilen birkaç üyeden biriydi. "Tina tutuklulara gıda vb. tedarik eden Kızıl Yardım için çalış-

maya devam ediyordu.” Görevi daha tehlikeli işleri de kapsayacak şekilde genişletildi. Pablo O’Higgins, Almeda Park’ta Tina’yla “bir kilisenin önünde Parti’ye iletmek istediği bir mektubu teslim etmek üzere gündüz saatlerinde gizlice buluştuklarını hatırlıyordu; polisin etrafını sardığı Tina, bu çok zor ve tehlikeli durumdan akıl almaz bir manevrayla sıyrılmıştı”.

Tina’nın sergisi kapanırken tutuklananlar arasında Merkez Komite’nin önemli isimlerinden Julio Rosovski de bulunuyordu. Rosovski tutuklanınca Parti liderleri paniğe kapıldılar. Rosovski’nin inanılmaz bir hafızası vardı ve bu yüzden ona gizli faaliyette bulunan yüzlerce komünist casusun isimleri ve telefon numaralarını ezberleme görevi verilmişti. Tina’nın göreviyse Rosovski’yi ziyaret etmek ve ondaki bilgileri alarak gizlice dışarı çıkarmaktı. Rosovski’ye göre, Tina her ziyarete geldiğinde ona çift kapaklı bir süt şişesi getirecekti:

Birinciyle ikinci [kapak] arasında bir boşluk vardı ve ben boş şişeyi Tina’ya geri verdiğimde, isim ve adresleri yazdığım çok ince bir kâğıt parçasını iki kapak arasına sıkıştırmış oluyordum. Telefonda Tina’yla [bu konu hakkında] hiç konuşmamamıza rağmen Tina süt şişelerine niye ihtiyacım olacağını anlamıştı. Şişeleri bu iş için kullandık ve hapishanede kaldığım sürece dışarıya böyle bilgi ulaştırdım.

Fakat Meksika polisi yalnız Rosovski’yi değil, Vidalı’yi de aramaktaydı. Tebdili kıyafet ve sahte kimlik ustası Vidalı, daha az göze çarpan yabancı komünistler bile tutuklanıp sınırışı edildiği halde, polisi atlatmayı sürdürdü. Sanatçı arkadaşı Igancio Aguirre sonradan Vidalı’nın kılık değiştirme konusundaki bu ustalığından çok keyif aldığını ve daha resmi görünmek için sık sık takım elbise giyerek profesyonel devrimci kimliğini gizlediğini hatırlayacaktı. Ne kadar muhafazakâr görünürse o kadar iyiydi ve anlaşılan Vidalı bir ‘beyefendi’ gibi görünmesini sağladığı için koyu renkli takım elbiseyi tercih ediyordu.

Tina’yı kısa sürede Meksika’dan ayrılması gerektiği konusunda ikna etmişlerdi; o da nereye gideceğini çok iyi biliyordu. Almanya cazip bir seçenektir ve *Deutches Magazin von Mexiko*’nun Şubat 1930 sayısında Tina’yla bir süre önce yapılan röportajla birlikte birkaç fotoğrafı yayınlanmıştı. Röportaja göre, “Tina Modotti çaresiz olduğu için Almanya’ya gitmek istiyordu. Üç ay içinde Berlin ya da Münih’e

yerleşmek üzere yola çıkacaktı". Tina röportajda ayrıca Kâthe Kollwitz ve George Grosz'un çalışmalarına duyduğu hayranlıktan söz etmişti. Ancak hayran olduğu Alman sanatçılar yalnızca onlar değildi. Manuel Alvarez Bravo, Tina'nın heyecan içinde kendisine, içinde Albert Renger-Patzsch'ın fotoğrafları bulunan bir kitap gösterdiğini hatırlıyor. Kitap büyük ihtimalle Alman fotoğraf sanatı üzerinde önemli etkiler yapmış olan *Die Welt ist Schön* idi.

Bu arada, Komünist Parti üzerindeki baskının artması yüzünden Sovyetler Birliği-Meksika ilişkileri bozulmuştu. Komünistlerin Meksika karşıtı şiddetli gösterileri Amerika ziyareti sırasında seçilmiş başkan Pascual Ortiz Rubio'yu kızdırmıştı ve hükümet 1 Şubat'ta büyükelçi Makal'dan ülkeden ayrılmasını isteyerek Moskova ajanlarıyla Sovyetler Birliği arasındaki diplomatik irtibatı kesmişti.

Dört gün sonra uzun zamandır beklenen ve Tina'nın tutuklanmasına yol açabilecek bahane, fanatik bir Katolik genç olan Daniel Flores'in, Ortiz Rubio'yu göreve başlaması şerefine düzenlenen tören sırasında ateş açıp yaralamasıyla bulunmuştu. Hükümet bu olayı karıştırlarına, özellikle de komünistlere saldırmak için kullandı. Polis ekipleri Parti toplantılarına baskınlar düzenlediler ve ülke genelinde sert bir tutuklama furyası estirildi. CSUM bürolarına yapılan baskınlarda Siqueros ve Tina'nın hizmetçisi María Guadalupe Hernández'in de aralarında olduğu diğer üyeler de tutukladılar. Bunu izleyen gerilimli günlerde solcu sempatizanlardan bile şüphelenildi ve Carleton Beals askeri polis tarafından şiddet uygulanarak götürüldü. 'Moskova'ya dönme emri alan' Vidali, kendisi için hazırlanan polis kuşatmasını atlattı. Halbuki Tina o kadar şanslı değildi.

7 Şubat öğleden sonra üç polis şefi Tina'nın evine geldiler ve Tina'yı Revillagigedo Caddesi üzerindeki neo-Gotik polis merkezine götürdüler. Ertesi gün basında birkaç komünistin tutuklandığı haberi çıktı: "Yakalananlar listesinin en başında, öğrenci Julio Antonio Mella cinayetine adı karışan Tina Modotti de var." Beş günlük hüre hapsinden sonra New York'taki arkadaşı Amerikalı komünist militan Beatrice Siskind'e gizlice mektup göndermeyi denediği Lecumberri hapishanesine gönderildi. Hapishane yönetiminin ele geçirdiği mektupta Tina olanları ayrıntılarıyla anlatıyordu:

Beni 13 Şubat Perşembe gününe kadar Polis merkezinde tuttular ve sonra *Penitenciaría*'ya götürdüler: *Penitenciaría*, genellikle hakkın-

da çoktan karar verilmiş tutukluların kaldığı bir hapisane. Tekrar ediyorum, kesinlikle kimseyle görüşme izin verilmiyor. Beni arayan olup olmadığını ve bana dışardan yiyecek gelip gelmediğini sordum, fakat bir faydası olmadı. Burada yaşadığım fiziksel rahatsızlıkların ayrıntısına girmeyeceğim, tahmin edebileceğin gibi koşullar oldukça kötü, demir ve taştan normal bir hücre, şiltesi olmayan, portatif demir bir karyola, hücrenin içinde kötü kokan bir tuvalet ve yemek, her zamanki hapisane yemeği. Fakat bütün bunlar yoldaşlarımdan herhangi bir haber alamamanın beni çıldırtan ıstırabının yanında hiçbir şey. Özellikle yabancı komünistleri çok merak ediyorum, burada isimlerini anmayacağım, belki sen kimleri kastettiğimi biliyorsundur. Bu ıstıraba aldırmiyorum, ne kadar gerekiyorsa o kadar dayanabilirim, ancak bu sürecin propagandamız açısından bir işe yaramasını istiyorum. Eminim, ne yoldaşlar ne de başka birileri benim burada olduğumu biliyor... Sağlığım şimdilik iyi, ama bu kötü yemekleri yemekte zorlanıyorum. Ayakta kalmama yetecek kadar yiyorum. Her şey hâlâ kötü bir rüya gibi ve bazen aklımı yitirecek gibi oluyorum, fakat önceleri sahip olduğumu bilmediğim bir kararlılıkla dimdik ayakta duruyorum ve kontrolü elden bırakmıyorum.

Tina'yı nakledilmeden önce yalnızca bir kişi ziyaret etti. Bu kişi, Mexico City belediye başkanı Puig Casauranc'ın, Tina'nın durumunu sormak üzere hapishaneye gönderdiği Mary Doherty'ydi. İkinci sefer, tam ihtiyaç duyduğu anda, Tina'nın savunmasına Puig de geldi. Mary'ye göre, Puig'in Tina'yla ilgilenmesinin sebebi, "çocuklarının Tina tarafından çekilen fotoğrafını çok sevmesiydi". Mary, Tina'yı 'birkaç kez' ziyaret etmiş ve eve döndüğünde "ağlamış, ağlamış ve ağlamıştı", çünkü hapisane koşulları Tina'yı çok sarsmıştı: "Tina hücrede kalıyordu ve pencereden dışarıya bana acı acı bağıırıyordu, bilirsiniz, ağlayarak, dışarı çıkma isteğiyle."

Tina, Mary'ye gizlice bir mektup vermek isterken yakalanmıştı. Tina bu mektupta Mary'den, onu Mella davasında temsil eden, ileri-ci avukat José María Lozano'yla ilişkiye geçmesini istiyordu: "Şu anda elimde yolculuk için biriktirdiğim 400 peseta [200 dolar] var. Fakat daha fazlasını da bulabilirim. Lozano'ya benim için 'ne yapabileceği'ni sorar mısın?"

Sonraki birkaç gün içinde Tina'yı görmeye Mary Doherty'nin yanı sıra Luz Ardizana da geldi. Luz, Lola Alvarez Bravo'yla birlikte hapishanenin kapısında '[gardiyanlarla] Tina'ya neler getirebilecekleri-

ni tartıştı. “Hepimiz kadınız ve bir kadının hiç kimseye söyleyemeyeceği pek çok ihtiyacı olabilir...” Tina on üç gün sonra serbest bırakıldı ve ülkeyi terk etmesi için de ona sadece iki gün tanıldılar. Belli ki Tina’nın siyasal eylemlerinden vazgeçmeye hiç niyeti yoktu ve bu yüzden Amerikan pasaportunu reddetmiş, ancak faşist İtalya’ya geri dönmesine yetecek tarihe kadar geçerli olan bir İtalyan pasaportu alabilmişti. Zamora Binası’na oldukça sinirli bir halde, aceleyle girdi. Bir an önce eşyalarını toplaması ve arkadaşlarına veda etmesi gerekiyordu. Manuel ve Lola Alvarez Bravo onu görmeye geldiler. Lola iki polisin kapıda sürekli nöbet tuttuğunu hatırlıyordu:

Tina, tanıdığımızdan o kadar farklı, içindeki derin acıyla öyle incinmiş, öyle solgun ve bitkindi ki; ona öyle zarar vermişlerdi ki, nöbet tutan polisler bile kendilerini kötü hissetmişlerdi. Hatta bir ara Tina’yı biraz rahatlatmak ve huzur vermek için onun yanından ayrılp balkona çıktılar. Biz sohbetimizi bitirip vedalaşana ve oradan ayrılanlara kadar balkonda sigara içip zaman öldürerek beklediler.

Tina’nın bazı arkadaşları ve tanıdıkları, bütün bu çekilen acılara gerçekten değip değmediğini merak ediyorlardı. Sınırdışı edildiği gün Anita Brenner, Weston’a yazdığı bir mektupta, “Duyduğuma göre kabak yine Tina’nın başına patlamış,” yorumunu yapmaktaydı. Aynı şekilde Mary Doherty şunları yazacaktı:

Tina bu büyük sıkıntıya İnsanlık uğruna katlanıyor... ‘Hareket’in kendi kurbanlarına ihtiyacı var, buna inanıyorum ve Tina çok etkili bir iş yapıyor, fakat evinin bu kadar yakınında oynanan bu vahim yeraltı oyununun bir kâbusa dönüşmesi gerekmiyordu. Son bir yılda olanlara hâlâ inanamıyorum ve dahası, bu olanların bizim Tina’mızla hiçbir ilgisi olamaz.

Mary, Tina’nın veda edeceği son kişilerden biriydi. Weston’a anlatırken, ona en çok destek veren arkadaşlarından biri olan Paca Toror’un o günlerde Kaliforniya’da olduğunu söylemişti. Mary o son günü şöyle hatırlıyordu:

Tina, Abraham Gonzalez Caddesi üzerindeki evinden ayrılıyordu. Çok tuhaf bir kalabalık vardı: Bir dizi meraklı polis ve diğer sınırdışı edilecekler, ağlayan hizmetçiler ve Paca’nın *pulque* içmekten uyuşmuş hizmetçisi Leonora (bu gerginliğe dayanamıyordu – çok

duygusaldır) ve kendine özgü kıyafeti, mavi bluzu ve lskoç beresiyle Tina. Eugene [Pressly] ve ben görevimizi şaşkınlık içinde yerine getirdik.

Tina yanına alamayacağı veya satamayacağı eşyalarının hepsini arkadaşlarına verdi. Sahip olduğu en değerli nesnelerin, yani fotoğraf makinelerinin ne olacağı hâlâ tartışma konusuydu. Fakat anlaşılan birini Mary Doherty'ye ya da Mary'nin Amerikan elçiliğinde ve Guggenheim Vakfı'nda tercüman olarak çalışmış olanı arkadaşı Eugene Pressly'ye vermiş ya da satmıştı. Doherty'nin arkadaşı ve sonradan Pressley'le evlenecek olan arkadaşı Katherine Anne Porter'ın, 1931'de "vaktiyle Tina Modotti'nin kullandığı"nı belirtip "bu makineyle çalışmak mucize gibi olacak" dediği fotoğraf makinesine nasıl sahip olduğunun açıklaması da muhtemelen budur. Ancak onun hangi makine olduğu meçhuldür, zira Tina, Graflex'ini yanında götürmüştü ve Bravo ailesi de Tina'nın 8 x 10 kamerasını almıştı. Lola sonradan bu makine hakkında, "Tina Modotti'den aldığım ve Weston'ın kullandığının aynısı," diye bahsedecekti.

Tina ayrılmadan önce Sanborn'ların 'House of Tiles' (Kiremit Evi) lokantasının üst katındaki ufak odaya taşınan Sanora Haber Şirketi'nin sahibi Fred Davis'le vedalaşmak istedi. Tina'nın kendilerine karşı hiçbir kötü niyet beslemediği, hatta mutfağındaki ocaklardan birini bile verdiği korumalar, Tina'nın Davis'i nazik bir veda için davet ettiği lokantaya birlikte gitmeyi kabul ederek, Tina ve Mary Doherty'ye eşlik ettiler. Tina evden ayrıldıktan sonra Alvarez Bravo'larla bir daha karşılaşacağını tahmin etmiyordu. Fakat onu son bir defa daha görmek için istasyona gelmelerine sevinmişti. Yanlarında küçük oğulları Diego'yu da getirmişlerdi ve Manuel bunu 'çok duygusal bir an' olarak hatırlayacaktı. Trenin gitme zamanı geldiğinde Tina oğlanın başını okşadı ve onu öpüp şunları söyledi: "Şimdi gidiyorum, fakat sizleri ve Meksika'yı tekrar görmek için gelmeyi ve o gün başka bir Meksika, bundan daha iyi koşullarda bir Meksika bulmayı umuyorum."

Weston'ın çektiği ve Tina'nın Baltasar Dromundo'ya verdiği bir portre, Aralık 1929.

Joseph Freeman, 1929, [TM].

Meçhul bir kadının portresi, [TM].

Antonieta Rivas Mercado, 1929, [TM].

Ione Robinson, 1929, [TM].

Louis Bunin, 1929, [TM].

Baltasar Dromundo, 1929, [TM].

Farelerin istila ettiği, suyun içinde âdeta inler gibi gıcırdayan eski bir yük gemisi olan *SS Edam*, Hollandalı kaptan Jochems'in idaresinde, otuz dördüncü transatlantik dönüş seferi için yolcu alıyordu. Tina ve birlikte sınırdışı edilen iki arkadaşı Johann Windisch ve Isak Abramovich Rosenblum için üçüncü sınıf bir kamarada yer ayrılmıştı. Tina'nın cesareti yolculuğun altı hafta süreceğini öğrendiği an kırılmıştı. Daha da kötüsü, normal bir yolcu gibi değil, 'her limanda sıkı biçimde kontrol edilen ve kıyıya çıkmasına izin verilmeyen' gerçek bir tutuklu olarak yolculuk edecekti.

Gemi, Meksika Körfezi boyunca kuzeye doğru pat pat sesleri eşliğinde ilerledi ve ilk uğradığı Tampico limanında gemiye esraren-giz bir yolcu bindi. Bu yolcu, Tina'nın Meksika'dan çok iyi tanıdı-

ğı, sürgündeki Perulu gazeteci Jacobo Hurwitz Zender'in pasaportunu taşıyordu, fakat *Edam*'a binen adam Hurwitz değildi. Tıknaz yapısı, kaba görünüşü ve geriye taralı saçlarıyla Tina'nın hemen fark etmiş olması gereken başka bir genç adamdı bu. Kendini bu kadar iyi gizlemeseydi Tina onu daha önce de tanıyabilirdi. Aslında bu genç adam, komünist akıl hocası ve İtalyan arkadaşı Vittorio Vidali'den başkası değildi.

Tina Meksika'dan ayrılmadan önce Vittorio'nun Tina'yı aramaya fazla zamanı olmamıştı. Tina yanında sürekli polisler olduğu için görüşmeleri zaten tehlikeliydi. Ayrıca Tina'nın içeri alınmasının sebebi belki de Vidali'yi yakalamaktı; polisler Tina'ya ulaşmaya ya da onu görmeye çalışması muhtemel olan Vidali'yi tuzağa düşüreceklerini düşünmüş olabilirlerdi. Vidali *Edam*'da ortaya çıkışını sonradan şöyle açıklayacaktı: "Tam kaçmak üzereydim ki, Parti aradı [ve] bana 'Tina'ya eşlik et... İtalya'ya götürmelerinden korkuyoruz...' dediler." Mexico City'den henüz ayrılmadan Moskova'yı planıyla ilgili bilgilendirmişti: "Mesajlar hedefine ulaştı ve Hollanda'da karaya çıkıp, Berlin'e giden trenle sınırı geçerken herhangi bir sıkıntı yaşanmayacağına beni inandırdılar."

Edam'ın mürettebatı ve yolcular Tina'yı çok sevmişler, ona nazik davranmışlardı. Tutuklu olmasına karşın ona güzel bir kamara verilmiş, diğer yolcularla yemek yiyebilmiş ve gemide özgürce dolaşabilmişti. Tina vapurdaki uzun saatlerini daha ziyade okuyarak ve yazarak geçirdi. Vidali'yle geçmişi yâd edip gelecek üzerine tartışarak uzun uzun konuştular. Fotoğraf çekmek üzere kamarasından Graflex'ini aldı ve geminin parmaklıklarına dayanmış Vidali de dahil, pek çok fotoğraf çekti. Vittorio *Edam*'ın alacakaranlık saatlerini seviyordu, ama geminin arka tarafından güneşin batışını izleyen Tina'nın zaman zaman hüzünlendiğini fark etmişti. Tina akşam saatlerini fazla sevmiyordu, çünkü "Güneş batınca, gece iniyor... Ben güneşin doğuşunu tercih ederim". Ancak yine de karanlık gökyüzüne ve yıldızların okyanus üzerinde parlamalarına bayılıyordu. Bir keresinde, "Ne kadar güzeller! Yıldızlar kadar çok çocuğumun olmasını isterdim!" diye haykırdı. Çocuk sahibi olamadığı için acı çeken Tina'yı muayene eden doktorlar, 'rahminin gelişmediği' teşhisini koymuşlardı. Ama aslında yumurtalıklarındaki lifli tümör nedeniyle hamile kalamayacak ve hayatı boyunca çocuğu olamayacaktı.

Yolculuk sırasında Weston'a yazarken, son dönemde yaşadıklarını alaycı bir ifadeyle anlatıyordu:

Edward, sanırım Ortiz Rubio'nun öldürülmesiyle ilgili planın bir parçası olmakla suçlandığımı duyunca çok güleceksin; "Kimin aklına gelirdi ki? Güzel çiçek ve bebek fotoğrafları çeken böyle zarif bir kız".

Tina, 'aşağılık magazin basınına göre' diyerek şöyle devam ediyordu:

Bütün kanıtlar, belgeler, silahlar ve evimde bulunmayan ne varsa; yani Ortiz Rubio'yu öldürmek için her şey hazırды, ama ne yazık ki çok iyi hesaplayamamıştım ve diğer adam benden öndeydi... İşte Meksikalılar sabah kahvelerini yudumlarırken bu hikâyeyi dinliyor ve inanıyorlar, şimdi sen, bu azılı ve kanlı Tina Modotti'nin sonunda Meksika kıyılarını sonsuza dek terk ettiğini bilerek, derin bir oh! çektikleri için onları suçlayabilir misin?

Özellikle şehirden ayrılmadan önce bu kadar az zamanı olduğu için kendini kötü hissetmişti. Peru'da yayınlanan *Amauta*'ya yazdığı mektupta da şundan şikâyet ediyordu:

Meksika Cumhuriyeti'nde yedi yıl yaşayıp [Meksikalılara] ilgi ve sempatiyi bir fotoğrafçı olarak işlerimle kanıtladıktan sonra en azından ciddi zarar görmüş kişisel işlerimi halledebilmem için bana birkaç gün daha verebilirlerdi...

Gemi New Orleans limanına yanaştığında Tina'nın etrafını muhabirler sardı, fakat Meksika deneyiminden sonra basına karşı artık hiç de saf değildi:

Gazeteler peşimde, hatta bazen açgözlü kurtlar gibi önümden gidiyorlar. Amerika'da her şey 'güzellikle' değerlendiriliyor. Günlük bir gazete yolculuğumdan bahsederek benden 'çarpıcı güzellikte bir kadın' diye söz etti. Görüşmek istemediğim diğer muhabirlerse benim yalnızca 'ne kadar hoş bir kadın' olduğumu yazacaklarını söyleyerek beni ikna etmeye çalıştılar. Onlara devrimci hareketle sevimli olmak arasında bir bağlantı kuramadığımı söyledim. Burada kadınların bir film yıldızı gibi değerlendirildiği çok açık.

Edam New Orleans'a, patırtılı Mardi Gras kutlamalarının doruğa çıktığı bir Salı günü demirledi. Tina şenliğin keyfini çıkaramadı. Weston'a, mısır koçanı, fişeklik ve orak fotoğrafının soluk yeşil bir baskısından hazırladığı özel mektup kâğıdına, Amerikan göçmen bürosundaki memurların onu sekiz gün boyunca 'bu Allahın belası gemi yükleme yapana ve yükünü boşaltana kadar' değişik bir gözaltı merkezine yerleştirdiklerini yazdı. Onu tuttukları merkez:

Hapishaneyle hastane karışımı tuhaf bir yer. Büyük bir odanın içinde düzensiz duran çok sayıda yatak bana sanki üzerlerinde ölümler yatmış gibi tuhaf bir duygu verdi. Kalın parmaklıklı pencereler ve sürekli kilitli tutulan o son kapı. En kötüsüyse bu zorunlu aylaklık, insanın zamanını nasıl geçireceğini bilemeyişi. Okudum, yazdım, sigara içtim. Şu anda hapishanenin ortasındaki yüksek bayrak direğinde yıldızların ve çubukların rüzgârla dalgalandığı düzgün ve kusursuz Amerikan çimenliklerine bakıyorum. O kadar umutsuz bir isyancı değilim, ama bu manzara bana sürekli 'kanun ve düzen' imparatorluğunu ve benzeri ilham verici düşünceleri hatırlatıyor.

Edam daha sonra Meksika Körfezi'ne doğru yola çıktı, ertesi gün de Havana'ya ulaştı. Ne tuhaftır ki, bu Tina'nın Mella'nın onu bir gün götürmeyi ümit ettiği sevgili Küba'sıyla ilk karşılaşmasıydı. Ülke hâlâ Machado diktatörlüğü altındaydı ve liman yetkilileri Edam'a kargo yüklenirken Tina'yı ve sınırdışı edilen diğer komünistleri üç gün boyunca Tiscornia askeri üssünde tutarak adada dolaşmalarına engel olmuşlardı. 15 Mart'ta bir yerel gazetede şu manşetle kısa bir haber yer almıştı: 'MEKSİKA'DAN SINIRDIŞI EDİLEN KOMÜNİSTLER AVRUPA YOLCULUKLARINA DEVAM EDİYORLAR: ARALARINDA JULIO ANTONIO'NUN METRESİ, TINA MODOTTI DE VAR.'

Geminin uğradığı bütün limanlarda gazetelere manşet olan Tina'nın Avrupa rotasını takip etmek hiç zor değildi. Parti, Mussolini hükümetinin Tina'nın gelişini beklediğinden şüphelenmekte haklıydı. Tina Veracruz'dan ayrıldıktan sonra ve yetkililer onun Almanya'ya doğru yola çıktığını haber alınca, İtalyan elçiliği 24 Şubat'ta Roma'ya bir telgraf çekmişti, fakat Tina'nın tam olarak nerede karaya çıkacağı bilinmiyordu. Gemi 1 Nisan'da Rotterdam limanına girdiğinde yolculuk boyunca tebdili kıyafet dolaşan Vidalı, Tina ve Isaak Rosenblum'u kamaralarında bırakarak gemiden inmek üzere güverteye çıktı. Tina, korkudan solmuş bir yüzle Vida-

li'ye sarılıp vedalaşırken, “Kim bilir... her şey olabilir, bir daha görüşemeyebiliriz,” dedi.

Vidali kıyıya çıkmak üzere beklerken Uluslararası Kızıl Yardım'ın bölge sekreteriyle birlikte gemiye iki avukat geldi. Birkaç dakika sonra da Vidali'nin ya İtalyan Büyükelçisi ya da Mussolini'nin 'Anti-faşistlerin Soruşturulması ve Baskı Altında Tutulması' için kurduğu bir organizasyon olan OVRA'nın gizli polisleri olduğunu tahmin ettiği bir İtalyan peyda oldu. Adam geliş sebebini açıklayana dek Vidali onu fark etmemiş gibi davrandı.

Adam Meksika'dan 'sınırdışı edilen' Tina Modotti adında bir kadının için gelmişti... Yetkililer onun gözetimleri altında [bir İtalyan gemisine] nakledilmesini sağlamak istiyordu, çünkü İtalyan polisi tarafından aranmakta olan tehlikeli bir komünistle, bir teröristle uğraşıyorlardı...

İki avukat gülmeye başladı; müfettiş, işleme konmak üzere, yetkili makamlara, yani İçişleri Bakanlığı'na gerekli başvurunun yapıp yapılmadığını sordu. Vidali, öfkeden gözü dönmüş bir halde avukatlara baktı: “Fakat Tina bir İtalyan vatandaşı ve onun İtalyan pasaportu var. Benim hükümetim, faşist İtalyan hükümetimin başkanı, *Il Duce*, Benito Mussolini bunu emrediyor.”

Müfettiş sakindi: “Siz istediğinizi temsil edebilirsiniz, fakat burada Kızıl Yardım'ın iki avukatı var. Tina Modotti'nin Hollanda'da yirmi dört saat kalmasını onlar ayarladılar, Almanya'ya girmesi için izin aldılar ve Tina'nın Almanya'nın sığınma haklarından yararlanmasını sağladılar.”

Tina sonunda güvenli bir şekilde kıyıya indi ve Hollandalı meslektaşlarının önceden ayarladıkları toplantı salonuna götürüldü. O gece bir parti vardı ve Tina bu partide hediye ve çiçek yağmuruna tutuldu. Tina İtalyan güvenliğinin yakın takibinde yaptığı kapanış konuşmasının ardından, “Şimdi gerçekten özgürüm. Çalışacağım, yeni bir hayat kuracağım, iyi bir komünist militan olacağım. Başlamak için bekleyemem,” derken çok heyecanlıydı. Gece geç saatlere kadar süren kutlamaların ardından Vidali şunu hatırlayacaktı: “Üçümüz -Tina, Isaac ve Ben- otele döndüğümüzde kendimizi güvende hissediyorduk ve gelecekte emindik.’

Ancak bu iyimser hal fazla uzun sürmedi. Berlin, Nisan 1930'da Almanların I. Dünya Savaşı'nda yenilgiye uğramasının ardından

ekonomik ve ahlâki anlamda giderek dibe vurmakta olan bir kentti. 1929'da Wall Street'in çökmesiyle dünya ekonomisi bunalıma girmişti, yabancı alacaklılar Almanya'yı borçlarını ve savaş tazminatlarını acilen ödemeye çağırıyorlardı. Tina'nın gelişi ağır devalüasyonların yol açtığı toplu intiharlarla aynı döneme denk gelmişti ve birden fırlayan enflasyon yüzünden hayat, sağ kalabilmek için verilen çaresiz ve çılgınca bir mücadeleye dönüşmüştü; insanlar bütün ümitlerini kaybetmeye başlamışlardı.

Alman komünistlerinin başarısız 1923 ayaklanmasını, Weimar Cumhuriyeti sosyal demokrasisinin parlamentodaki çöküşü takip etmişti. Nisan 1930'da Sosyal Demokratlar'ın başını çektiği istikrar ortadan kalkmıştı ve radikaller için bir cennet olmasıyla ünlü Berlin, Hitler'in Nasyonal Sosyalist Partisi ve onun gerici müttefiklerinin saldırılarıyla bu niteliğini yitirmişti. Hayal kırıklığına uğramış olan Alman kitleleri, bu yeni mesihin düzenlediği gösterilere akın ediyorlardı ve gösteriler sık sık şiddetli sokak çatışmalarıyla sonuçlanıyordu. Tina Meksika'da da anti-faşist eylemlerde bulunmuştu, ama faşizmin saf gerçeğiyle ilk kez bu kadar doğrudan yüz yüze geliyordu.

Nisan ayının ilk günlerinde Hollanda'dan Berlin'e trenle gelmişti. Esas amacı 'harekete en yararlı olacağı' yerde bulunmaktı, ancak hayatını fotoğrafçı olarak kazanabilmeyi de umuyordu. Öyle görünüyor ki Tina hazırlıksız yakalanmıştı: "İnsanlar gergindi, yüzleri gülmüyordu, sokaklarda asık yüzlerle, hep aceleleri varmış gibi, daima omuzlarındaki ağır yükün bilinciyle yürüyorlardı." İklim koşullarına da hazırlıklı değildi, dondurucu bir soğuk vardı ve güneş ilk on gün boyunca yüzünü hiç göstermedi. Meksika'yı çok özliyordu ve hayata sıfırdan başlamak zorunda kaldığı için üzgündü. Weston'a, "Meksika'dan gelen biri için bu değişiklik daha da dayanılmaz. Fakat yapılacak en akıllıca şey, Meksika'nın güneşini, mavi gökyüzünü ve diğer keyifli yanlarını unutarak, kendimi bu yeni gerçeğe alıştırmak ve başlamak, bir kez daha, hayata yeni baştan..." diye yazacaktı.

İlk önce, Meksika'dan tanıdığı bir Alman çifti, Wittes'ları ziyaret etti. Bu çift Tina'ya evlerinde kalmasını önerdiler, hatta onun için bir oda bile hazırladılar, fakat Tina bu öneriyi büyük ihtimalle onları riske atmak istemediği için kabul etmedi; evlerinde komünist bir militanı barındırmaları onlar açısından tehlikeli olabilirdi. Vittorio Vidali Moskova'ya gitmeden önce birkaç gün Berlin'de kaldı. Ayrılırken Tina'nın çok 'sessiz' olduğunu hatırlıyor; Tina muhtemelen gö-

zünün önünde olan bitenlerden dolayı sarsılmıştı. Bununla birlikte, Vidali'nin Moskova'ya ısrarla birlikte gitme önerisini kabul etmedi. Kendi kendine yeten bir insan olmak istiyordu, belki bir tek ailesini görmek üzere İtalya'ya gidebilirdi. Kısa süreli bir depresyonun ardından kendini iyice toparladığı Mayıs ayında Weston'a şunları yazdı: "Kendime yeterince güveniyorum ve sahip olduğum yetenekleri küçümsememeliyim."

Gelişi neredeyse Berlin 'İşçi-Fotoğrafçılar' Birliği'nin düzenlediği bir sergiyle aynı zamana denk düşmüştü. Organizasyon *Der Arbeiterphotograph* adlı bir dergi yayınlıyordu. Her ikisi de Kızıl Yardım'ın Almanya'daki muadiliydi. Uluslararası İşçi Yardımı tarafından destekleniyorlar ve 'Gezgin Yoldaşların Aziz Koruyucusu' Willi Münzenberg tarafından idare ediliyorlardı. Moskova'dan gelen parayı kontrol eden kişi olması, Münzenberg'in Alman Komünist Partisi'nin bir numaralı propagandacısı olmasını sağlamıştı. Münzenberg çok sayıda Alman solcu, yabancı sanatçı ve entelektüelin çalışmasını seçerek kendi yayınevi olan Neue Deutsche Verlag'da yayınlamakta uzmandı. Münzenberg'in son derece popüler haftalık dergisi

Alman Gençlik Grubu, 1930, [TM].

AIZ (*Arbeiter Illustrierte Zeitung*), mesajını iletmede fotoğrafın sahip olduğu grafik potansiyeli büyük bir heyecanla kucaklıyordu.

Tina'nın Kızıl Yardım'la olan bağı onun bu sağlam altyapıyla temas kurmasını sağladı. Birkaç fotoğrafını yayınlayan AIZ ile kurduğu ilişkinin yanı sıra, Sovyet ve Alman işçi-fotoğrafçılarının çalışmalarını dağıtan Berlin fotoğraf ajansı *Unifoto*'ya da katıldı ve bir basın kartı aldı. Siyasal bağlantıları Vidalı'nın tarifiyle 'fotoğrafla ilgilenen bir grup mimarla' tanışmasını kolaylaştırmıştı; hiç şüphesiz Bauhaus Okulu'ndan mimarlardı bunlar. 1929'da Bauhaus'un direktörü, İsviçreli-Alman mimar Hannes Meyer, okulda fotoğraf çalışmalarıyla ilgili resmi bir program oluşturmuştu. Tina aynı zamanda modern portre fotoğraflarıyla ünlü dördüncü kuşak fotoğrafçı Lotte Jacobi'yle tanıştı. Tina nihayet Lotte'nin fotoğraf stüdyosunda çalışabilecekti, ama tam o günlerde 1930'lar Berlin'i için istisnai bir şey olmuştu ve bir lüks olarak suyu akan ucuz bir oda bulmuştu.

Bununla birlikte, yaşadığı zorluklar Berlin'de pratik anlamda fotoğrafçılık yapmasını sorgulamasına neden oldu. Küçük bir işletme açmak için kesilen korkunç vergiler onu çok şaşırttı. Bu, kendi stüdyosunu açmasının önündeki ciddi bir engeldi ve mektuplarından önemli teknik sorunlar yaşadığı anlaşıyordu. Avrupalılar tamamıyla farklı formatta bir fotoğraf makinesi kullanıyorlardı. Tina'nın ödüllü Graflex'iyse yalnız teknik anlamda değil, ikinci el satış değeri olmadığı için ona iki kat ayak bağıydı. Graflex için film doğrudan Amerika'dan sipariş ediliyordu ve baskı için özel olarak kesilmiş, büyük miktarda fotoğraf kâğıdı alınması gerekmektedir. Karanlık odasını paylaşmak isteyecek bir fotoğrafçı bulması çok zordu, bu yüzden karanlık oda malzemelerini de kendisi almak zorundaydı.

Berlin'e geldiğinde Tina'nın cebinde sadece 420 dolar vardı ve söz konusu harcamaları için yüklü miktarda para gerekiyordu. Weston'ın aracılığıyla, büyük ihtimalle Orozco'nun çekimleriyle ilgili bir ödeme alıp alamayacağını sormak için, sanatsever gazeteci Alma Reed'i aradı. Lola Alvarez Bravo, Tina'nın o günlerde Antonieta Rivas Mercado'ya verdiği parayı alıp göndermesi için kendisine ve Meksika'daki diğer arkadaşlarına yazdığını hatırlıyor. Anlaşılan Tina'nın Rivas Mercado ailesi için yaptığı bazı fotoğraf çekimlerinin ücreti ödenmemişti. Fakat Antonieta'nın da sorunları vardı ve José Vasconcelos'un başarısız devlet başkanlığı girişiminin ardından zayıf düşmüş ve New York Hastanesi'ne kaldırılmıştı. Bir yıl içinde eski Eği-

tim Bakanlığı'yla ilgili saplantısı onu Notre Dame katedralinin ortasında intihara sürükleyecekti.

Tina sonradan Berlin'de kendini 'çok üşümüş, aç ve yalnız' hissettiğini hatırlayacaktı ve henüz geleli iki ay bile olmadan Weston'a, "Şu yaşadığım dönem beni neredeyse öldürecek," diye yazdı. Para kazanabilmek için ticari portre çalışmalarını sürdürmek istiyor, Berlin'de kelimenin tam anlamıyla yüzlerce iyi portre fotoğrafçısının olması bu tercihini daha da güçlendiriyordu. Bir gün bir teklif aldı:

'Röportaj' ya da gazete işi yapmak mümkün, fakat bu tür bir işe uygun olduğum kanısında değilim. Bu işi yapan pek çok kadın olmakla birlikte, bunun hâlâ bir erkek iş olduğuna inanıyorum; belki de yapılabilir ve ben yeterince mücadeleci biri değilim.

Meksika'da çekmeye başladığım propaganda türü fotoğraflar burada zaten yapılıyor: bir 'işçi-fotoğrafçılar' birliği var (burada herkes fotoğraf makinesi kullanıyor) ve işçiler fotoğraflarını kendileri çekiyorlar; fotoğrafladıkları kendi hayatları ve sorunları olduğu için, gerçekten de benim bugüne kadar sahip olduğumdan çok daha iyi imkânlarla sahipler. Şüphesiz elde ettikleri sonuçlar benim fotoğrafta sürdürmeye çalıştığım standartlardan çok uzak, fakat neticede onlar da benzer bir noktaya ulaşıyor.

Berlin fotoğraf dünyasında kendini akıntıya kapılmış, başıboş biri gibi hissediyordu; her şey, Berlin'in kasvetli doğal ışığı bile ona karşıydı. Weston ve Alvarez Bravo'larla yazışmalarına sinen şikâyet tonu o günlerde âdeta Berlin'den, fotoğraftan ya da her ikisinden birden vazgeçmenin hazırlıklarını yaptığının bir işareti gibiydi:

Yapabileceğim bir şey olmalı, fakat ne, bunu henüz bulamadım. Günler geçiyor ve ben hangi yöne gideceğimi, nereden başlayacağımı merak ederek uykusuz geceler geçiriyorum. Fotoğraf makinemi alıp dışarı çıktım, fakat *nada* [boşuna]. Herkes Graflex'imın çok göze battığını ve hantal göründüğünü söylüyor, burada herkes küçük makineler kullanıyor. Şüphesiz avantajları var, farkındayım; çok fazla dikkat çekmiyorsunuz; hatta bir arkadaşımın ufak, şahane bir makinesini ödünç alıp denedim, fakat onunla, Graflex'le olduğu kadar severek çalışmadım; insan küçük makinelerle çalışırken fotoğrafı nihai boyutlarıyla göremiyor...

Küçük fotoğraf makinesi kullanmaktan nefret ediyordu, çünkü:

Küçük fotoğraf makinesi sadece sokakta çalışmak için faydalı olabilir ve ben bunu yapacağımdan emin değilim. Sokaktaki malzemenin zenginliğinin farkındayım, ancak alıştığım çalışma şekline göre çekeceğim kompozisyonu ve diğer ayrıntıları önceden yavaş yavaş planlıyorum, ki bu sokak çekimleri için fazla uygun bir yöntem değil. Ben sokakta, kompozisyonu ve ifadeyi doğru bir şekilde oluşturana kadar, fotoğraf kaçır gider. Sanırım, imkânsız yapmak istediğim için hiçbir şey yapamıyorum.

Tina, İtalyan Konsolosluğu ve OVRA muhabirleri tarafından fark edilmemek için Berlin'deki siyasal faaliyetlerini muhtemelen gizli yürütüyordu. Siyasal sürgünlerin yaşadığı belirsizliklerin farkındaydı ve istediği ya da 'zorlandığı' anda eşyalarını toplayıp istediği yere gidebileceğini hissetmek istiyordu. Weston'ı, ona verdiği adrese mektup gönderirken zarfın üzerine adını yazmaması konusunda uyarmıştı. Berlin'e ziyarete gelen arkadaşları bile tam olarak nerede oturduğunu bilmiyorlardı. Ernestine Evans, Ella Wolfe'a, "Bütün çabalarına rağmen Tina'yı bulamıyorum ya da ondan herhangi bir haber alamıyorum," diye yazıyordu. Sonunda onu buldu, çünkü İngiliz yazar Ella Winter, Weston'a şu satırları yazmıştı: "Dün Tina Modotti'ye rastladım, dört aydır Berlin'deymiş. Benden Ramírez'e [Rosovski], Moskova'ya götürmem için ayakkabı almamı rica etti. Tahmin edeceğin gibi senden konuştuk. Ernestine Evans'ı ziyaret ediyordu."

Belki de daha manidar olanı, Anita'nın anlattıklarıdır. Anita hem Guggenheim yarı-bursuyla Almanya'da kısa bir yolculuğa çıkmıştı hem de balayındaydı. Bu sırada karşılaştığı Tina ona 'sıkıntıları'ndan söz etmişti. Anlaşılan Anita, Tina'yla belli düzeyde gizlilik altında çalıştığı Hamburg'da karşılaşmıştı. Önceki yıl bizzat Tina bile yeni alışkanlıklarını ve hayat tarzını sorgulamıştı: "... bütün bunlar belirli bir çevrede yaşıyor olmanın bir sonucu muydu, yoksa gerçekten eski hayatının yerini mi alıyordu?" 1930 yazı boyunca siyasal çevresinden olmayanlara biraz tuhaf görüneceğinden endişelense de, yeni kişiliğinden fazlasıyla uzaklaşmıştı. Berlin'den Weston'a yazarken onun yeni aşkı Sonia Noskowiak'tan bahsetmişti ve gayet bilinçli bir tonda, "Acaba benim kafadan çatlak olduğumu düşünüyor mudur?" diye sormuştu.

Schon Wieder (Bir Kere Daha), 1930, [TM].

Hayvanat Bahçesinde Almanlar, 1930, [TM].

Tina'nın o zamanki siyasal çalışmalarıyla ilgili ipuçlarına Baltasar Dromundo'da rastlıyoruz: "Çok iyi hatırlıyorum, farklı bir şey yapmasının gerekli olduğunu anlamamı istemişti: Kızıl Yardım adına, faşizmle savaşıması [istenmişti]..." Vidali ve diğer komünist İtalyan liderler çok tehlikeli olduğunu söylediler de, Tina İtalya'ya dönüp Mussolini'ye karşı gizli faaliyet yürütmeye niyetliydi. O yaz yaptığı seyahatlerden biri de İsviçre'yeydi, ancak bu seyahatin amacı meçhuldür. Buradan Manuel Alvarez Bravo ile Baltasar Dromundo'ya mektuplar gönderdi ve Dromundo, Tina'nın İsviçre'de Kızıl Yardım'ın bir işiyle ilgili olarak bulunduğunu hatırlıyordu. Alvarez Bravo'nun bir mektubundan hatırladığı kadarıyla Tina, "orada Meksika'daki festivalleri hatırlatan bazı festivaller izlediğini, bunun bir başka dünya olduğu"nu yazmıştı.

Tina'nın, o yaza ait olan ve yüksek bir dağ köyünün üzerinde görünen hareketli bulut formlarını konu alan bir fotoğrafının Baviera yahut İsviçre'de çekildiği tespit edilmiştir. Bu yolculuğu sahte seyahat belgeleri alabilmek için gerçekleştirmiş de olabilir. İsviçre o yıllarda komünistlere bu tür belgelerle Avrupa'da yolculuk imkânı sağlayan bir ülkeydi. Bir başka ihtimal de oraya annesi ve kız kardeşleriyle buluşmak üzere gitmiş olabileceğidir. Assunta Modotti bir süredir Kaliforniya'da mutlu değildi ve 4 Nisan'da, Tina'nın Avrupa'ya gelişinden tam üç gün sonra, Assunta ve Mercedes "Almanya, Avusturya, Fransa, İsviçre ve [İtalyan] Krallığı'na" yolculuğa çıkmak için izin başvurusu yapmışlar ve İtalyan pasaportlarını yenilemişlerdi. Pasaportları, son varış noktası İtalya olmak üzere, altı haftalık bir yolculuk izni verilerek onaylanmıştı. Eğer Tina'nın planı onlarla İsviçre'de buluşmak olsaydı bu o kadar kolay gerçekleşemeyecekti. Daha sonra annesi ve Mercedes'ten gelen mektuplar, Tina'yla 1926'da Kaliforniya'dan ayrıldıktan sonra bir daha görüşemediklerini gösteriyor.

Tina sonbaharda Berlin'deki çalışmalarından oluşan bir sergi planladı: "Almanya'yı da kapsayan bir şeyler ortaya koymam lazımdı artık ve vakit kaybetmeden çalışmaya başlarsam hepsi çok iyi olan işler çıkarabilirdim. Aksi halde, elimdekilerin tümü 'merda' [çöp] fotoğraflar olacaktı." Sonraki aylarda birkaç fotoğraf daha çekti, ama hiçbirisi o kadar iyi değildi. Berlinlilere gayet kötücül bir gözle baktığı sokak fotoğrafları çekmeyi bile denedi. Asıl öznenin kim olduğu sorusunu yalvararak sorduran bir fotoğrafta, obez bir çift kafesteki

bir hayvana bakmaktaydı. Bir diğesinde de, abartılı giyinmiş rahibeler yüzlerinde arsız bir ifadeyle nû bir heykelin önünden geçiyorlardı. Son günlerde, *Unifoto*'nun yöneticisi Eugen Heiling'in evrakları arasında bulunan bir fotoğraf, Tina Modotti'yi "üzerinde fötr bir şapka, bir kazak ve orta boy bir bluzla, bir gölün kumlu plajında hantal Graflex'iyile netlik ayarı yapmaya çalıştığı sırada" göstermektedir. Halbuki o koşullar altında Graflex yerine kompakt bir Leica kullanması daha uygun görünüyordu.

Lotte Jacobi, Tina'ya stüdyosunu kullanma izin vermekle kalmamış, işletmekte olduğu küçük bir fotoğraf ajansı aracılığıyla fotoğraflarının dağıtımını yapmayı da önermişti. Tina'nın çalışmalarıyla ilgili çok heyecanlıydı ve onu bir sergi açması konusunda cesaretlendirmişti. Sergiye gelen Çek gazeteci Egon Erwin Kisch, Jacobi'nin stüdyosunda sergilenen fotoğrafların büyük oranda Tina'nın Meksika sergisinden yanında getirdiği fotoğraflar olduğunu hatırlıyor ve "[Jacobi'nin] çalışmalarından daha üstündü" ifadesini kullanıyordu. Kisch ise, Tina'nın fotoğrafının 'iyi niyetli bir yaklaşımla dünyayı daha görülebilir' bir hale getirdiğini söyleyecekti.

Ekim ayının ilk günlerinde Tina'nın altı aylık vizesinin süresi bitince Vidali, Jacobo Hurwitz adıyla Berlin'e döndü. Tina'yı zayıf ve solgun bulmuştu. Meksika'dan getirdiği para bitmek üzereydi. Tina, Vidali'den İtalya'ya dönmesi için yardım etmesini istediğinde Vidali, Parti'ye aynı şeyi yapmak üzere izin başvurusu yaptığını ve yardım edebileceğini söyledi. Bununla birlikte, eğer bir ay içinde Almanya'daki durumunda bir gelişme olmazsa birlikte Moskova'ya gitmelerini şart koştu. Vidali, Sovyetler Birliği'ndeki hayat konusunda çok heyecanlıydı, daha önceki ziyaretinin ardından parlak planlar yapmıştı. "Kızılordu askerlerinin devrimci şarkılar eşliğinde gururlu ve zeki bir ifadeyle yürüdükleri, silahlı gençlerle çocukların politika tartıştığı..." bir hayat tarif ediyordu. "Sovyetler, kendi mükemmel kulelerini, eski ve yıpranmış olanın üzerine inşa eden, yeni, devasa ve muhteşem bir toplumdur." Düşünceleri yeterince ikna edici olmayı ki, Tina iki hafta içinde Almanya'dan ayrılmaya karar verdi. Birlikte Moskova'ya doğru yola çıktılar.

IV. BÖLÜM

1936 – 1942

Tina portresi. Fotoğraf: Edward Weston, 1924.

18
FARKLI BİR KİŞİ

Tina ve Vittorio, Moskova'daki Alexandrovsky istasyonunda Meksika'dan arkadaşları Julio Rosovski'yle karşılaştılar. Rosovski kentin ana bulvarı Tverskaya boyunca onlarla yürüdü. Tverskaya, Kızıl Meydan'dan yokuş yukarı giden işlek bir caddeydi. İstasyondan çıkıp oteller bölgesine doğru ilerleyen her yeni ziyaretçinin ilk karşılaştığı, kentin nabzının attığı bu caddeydi ve neredeyse bütün devrimci gösteriler burada yapılırdı. Tverskaya 1920'lerin başında, Lenin'in çoğulcu Yeni Ekonomi Politikası uyarınca, restoranların, çingenelerin işlettiği şarap mahzenlerinin, otellerin ve hükümet tarafından işletilen kumarhanelerin art arda sıralandığı gürültülü bir caddeydi.

Fakat Tina geldiğinde, yani Stalin'in birinci Beş Yıllık Planı'nın uygulandığı günlerde Tverskaya'dan geriye bir tek dış kabuğu kal-

mişti. Dayatılan sade, konforsuz ve dünya zevklerinden uzak hayat, kapılarına tahta çakılarak kapatılmış dükkânlarda, bakımsız, yıkık dökük binalarda ve delik deşik caddelerde kendisini ele veriyordu. Mecburi tarımsal kamulaştırma büyük kıtlıklara yol açmış ve işçiler iştahı kabarık hükümet plancılarının akıl almaz üretim kotalarını karşılayamaz olmuşlardı. Tahminleri gözden geçirip düzeltmek yerine Stalinist bürokratik inatla 'Dört Yılda Beş Yıllık Plan' türünden zafer sloganlarıyla kitleleri yeniden harekete geçirmeye çalışıyorlardı. Öyle ki, Sovyet reklam panolarında ve afişlerde akıl karıştıran şu tür kısaltmalar yer alıyordu:

$$“2 + 2 = 5”$$

Vittorio ve Rosovski'nin kaldığı Soyusnaya Otel'i'nde Tina'ya da minik bir oda ayrılmıştı. Trevskaya üzerindeki otel, sosyalist hareketin kalbi Kızıl Meydan'a birkaç blok uzaklıktaydı ve Tina birkaç gün sonra burada Ekim Devrimi anısına düzenlenecek muhteşem gösteriye katılabilecekti:

Moskova bayraklarla donatılmıştı; caddelerde ellerinde bayrak, pankart, Lenin, Stalin, Marx, Engel'in dev fotoğraflarını taşıyan muazzam bir kalabalık vardı. Büyük bir ilgi ve gerçek bir coşku [vardı]. Tina hayatında daha önce hiç böyle bir şeyle karşılaşmamıştı, çok duygulanmış ve heyecanlanmıştı.

Moskova'daki ilk haftaları çok heyecanlı geçti. Ocak 1931'de Weston'a yazdığı son mektupta yeni hayatını şöyle tarif ediyordu:

Buraya geldiğim Ekim ayından beri sürekli bir girdabın içindeyim, o kadar ki geldiğimden bu yana sana yazıp yazmadığımı bile hatırlayamıyorum... Kendim için hiç bu kadar az zamanım olmamıştı; bunun avantajları olduğu kadar sakıncaları da var... Buradaki hayatla ilgili yazacak çok şey var, fakat *no hay tempo* [zaman yok], tamamiyle yeni bir hayat yaşıyorum, öyle ki kendimi neredeyse farklı biri gibi hissediyorum, çok ilginç.

Soyusnaya Otel'i, daha ziyade yabancı sendikacıların ve Kızıl Yarıdım Komitesi delegelerinin kaldığı heybetli, kocaman bir binaydı. Odalar çok ufaktı, sular akıyordu. Oteldeki ortak banyonun kullanımını için uzun bir isim listesi vardı ve lokantası da yoktu. Odalarda

yemek pişirilmesine izin verilmiyordu, ancak Tina da dahil, pek çok yabancı bu kurala uymuyordu. Tina'yla birlikte diğer yabancıların ve partililerin hayatı Vidalı'nın ifadesine göre yemek davetleri, konserler ve sergiler arasında geçiyordu. Ancak sürekli kıtlığın yanı sıra evlerin durumu ve toplu taşımacılık koşulları giderek kötüleşiyordu. Vidalı'nın hatırladığına göre, "Tina yiyecek bulamamaktan ya da zaman zaman bir parça ekmek, birkaç dilim salam ve iki yumurta almak için karaborsaya gitmek zorunda kalmaktan" şikâyetçi değildi. Gene de, bu 'lüks şeyler'in bedelini ödeyebilmek için valizlerinden kullanmadıkları eşyalarını çıkararak satmaları gerekmişti.

Tverskaya'ya çok uzak olmayan Hotel Lux, 'gizli polisin muhbir ve gizli mikrofon' istilasına uğramıştı. Komintern'in en önemli ikametgâhı olan Hotel Lux'te bir kafeterya vardı en azından ve Tina bazen konuklarıyla birlikte burada yemek yiyordu. İspanya'dan gelen ve Lux'te kalan genç Parti militanı Aurora Andrés, Moskova'ya adım atar atmaz Tina'yla buluştu: "Onu oldukça çekingen ve mütevazı buldum. Mella'nın dul eşi olarak tanınıyordu... Onu anlıyordum. Bir yandan Komintern'le ilgili resmi bir görevi vardı; otele arkadaşları ve meslektaşlarıyla görüşmek için gelirdi..."

Tina, Lux'e ilk olarak Xavier Guerrero'yu görmek için gitmişti. Herkesin söylediğine göre Tina, Xavier'le arasındaki gerginliği yumuşatmak istemiş, fakat bu girişimi Xavier tarafından tavizsizce geri çevrilince de çok öfkelenmişti. Xavier, Tina'nın açıklamalarını sakince dinlemiş, fakat artık onun gözünde Tina diye biri olmadığını söyleyerek konuyu kapatmıştı. Şüphesiz Tina, Xavier'in Meksika'ya gönderdiği öfke dolu mektubu almamıştı ve böyle bir tepkiye hazır değildi.

Şehit bir devrimcinin 'dul eşi' rolü Tina'yla ilgili bir güven uyanırsa da, dedikodu çarkı Vittorio Vidalı'yla ilişkilerinin arkadaşlıktan ileri olduğu yorumlarıyla dönmeye başlamıştı bile. Vidalı 1930'ların sonunda Lenin'in ürkütücü eski bakanı, Kızıl Yardım Komitesi'nin gri saçlı, gözlüklü başkanı Yelena Stassova tarafından çağrılarak çokeşlilikle suçlandığında bir yanlış anlaşılma olduğunu söylemişti. Aslında Vidalı'nın Moskova'ya gitmek üzere Berlin'den ayrılmadan önce bir Rus arkadaşının kızı olan Paolina Hafkina'yla 'kısa süreli' bir ilişkisi olmuştu. Vidalı Ekim ayında döndüğünde, Paolina yedi aylık hamileydi. Paolina'nın hâlâ hayatındaki 'tek kadın' olduğunda ısrar ediyordu. Ancak daha sonraları, Tina'ya âşık olmaya başladığını kendine bile itiraf edemediğini söyleyecekti.

Uluslararası Kızıl Yardım Komitesi Moskova'da Rusça kısaltmasıyla MOPR, yani 'Uluslararası Devrimci Yardım Komitesi' olarak biliniyordu. Komitenin yönetici kadroları, MOPR'un siyasi mahkûmlara, ailelerine ve onların bakmakla yükümlü oldukları kişilere yardım eden ve Sovyetler Birliği'nde sıkıntı içindeki mağdurlara kalacak yer temin eden, uluslararası 'tarafsız bir insani örgüt' olduğunu iddia ediyorlardı. Bununla birlikte, 1922'deki kuruluşundan beri Komintern'e bağlıydı ve dünyanın her yerinde faaliyet gösteriyordu. İşkence gören bütün devrimcilerin yardımına koşacaklarını iddia et-seler de bu destek pratikte yalnızca Komünist Parti üyelerine, Parti'nin sınıf bilincini yükseltmek doğrultusundaki siyasal amaçlarına ve Rus Komünist Partisi'nin temel hedefleriyle uyumlu bir 'uluslararası proleter dayanışma'nın oluşturulmasına yönelikti.

Tina, Stassova'nın önerisiyle Kızıl Yardım'ın Moskova'daki genel merkezinde görünürde bir çevirmen ve İspanya, Portekiz ve İtalya'dan menkul Latin-Avrupa bölümünde gazete okuyucusu olarak çalışmaya başlamıştı. Ancak, kısa zamanda güçlü Stassova'nın güvenini kazanmış ve Moskova bürosunun ziyaretçileri karşılarında, "yaşlı bir Bolşevik'in heybetli silüetinin ardında, ufak tefek, sevimli, saygılı ve gülümseyen bir [Tina] bulmuşlardı".

Vidali'ye göre, Tina hareket için yeterince fedakârlık yapmadığı inancına kapılmıştı ve bu 'sabit fikir' Tina'yı "düşünce biçimini sınamak ve değiştirmek için" bulabildiği her şeyi okumaya yöneltmiş... ve sonucunda tarihsel, siyasal ve toplumsal bakış açısından tamamen farklı bir dünya görüşü geliştirmişti". Görevi, Alman ve Rus Kızıl Yardım yayınları için Meksika'daki tarım reformu, yetim ve dulların durumu ve anti-faşizm gibi konularda yazılar yazmayı da kapsayacak şekilde genişletilmişti. Konular önemliydi, ancak dil ve yaklaşım yavan ve kısırdı, altında yatan niyetse resmi Parti çizgisini belirlemektir.

Bir başka görevi de yaşlı ve hasta devrimci Clara Zetkin'i ziyaret etmek olan Tina, kısa sürede Stassova'nın yabancı sürgünler ve Rus entelektüelleriyle bağlantı kurmasını sağlayan kişi haline gelmişti. 1932'de, Pablo O'Higgins'le beraber Sovyet film yapımcısı Sergey Eisenstein'ın ziyaretine gitti, ardından da bir burs meselesiyle ilgili olarak Sovyet Güzel Sanatlar Akademisi'ni ziyaret etti. Eisenstein, şansı yaver gitmeyen filmi *Que Viva Mexico!*'nin çalışmalarını sürdürdüğü Amerika ve Meksika'dan yeni dönmüş, Weston ve Modot-

ti'nin *Idols Behind Altars* fotoğraflarından etkilendiğini söylemişti. Eisenstein 1933'te Amerikalı film tarihçisi Jay Leyda'ya, duyduğu hayranlığa karşın Tina'yla sık görüşmediğini söyleyecekti. Alma Red'in ısrarı üzerine Leyda, Moskova'ya muhtemelen Orozco'nun duvar resimlerinin röprodüksiyonlarından oluşan bir dizi Tina fotoğrafı getirmişti. Leyda ve Eisenstein, Tina'nın fotoğraflarını incelediler ve çok beğenip etkilendiler. Ancak Eisenstein'ın, Vidalı'nın sonradan iddia ettiği gibi, Tina'nın Moskova Üniversitesi'nde açması beklenen fotoğraf sergisine katılıp katılmadığı bilinmemektedir.

Tina'ya, kendini Uluslararası Kızıl Yardım'ın işlerine adamaya karar vermeden hemen önce Sovyet Komünist Partisi'nin resmi fotoğrafçılığı önerilmiş, fakat o bu öneriyi geri çevirmişti. Tina Parti'ye gözden düşme veya ihraç edilme riskine girmeyecek kadar bağlı olsa da, çalışmalarının sadece bir propaganda aracına indirgenmesini kabul etmeyecek kadar da gelişkin bir sanatçıydı. Sovyetler Birliği'ndeki egemen tutumu, yani bütün sanatsal ve entelektüel uğraşları rejimin siyasi ve ekonomik hedeflerine bağımlı kılma çabasını hızla fark etmiş olmalıydı. Sanatçılardan zorla Stalin politikalarının çığırkanlığını yapmaları isteniyor, yapmadıklarında da sosyalist gerçekçiliğin dogmalarıyla siyasi ve sanatsal düzeyde sürekli sıkıştırılıyorlardı. Tina'nın fotoğrafı Stalin'in 'devrimci' sanat kavramına uymuyordu, ancak Kızıl Yardım'la birlikte çalışan bir Parti üyesi sıfatıyla 'devrimci' sanat dışında herhangi bir şey üretmesi de mümkün değildi.

Şilili şair Pablo Neruda'nın anlattığı bir hikâyeye göre, Tina, "fotoğraf makinesini Moskova nehrine atar ve hayatını Komünist Parti'nin önemsiz işlerine adayacağına yemin eder". Bu hikâyenin küçük de olsa dayandığı bir nokta vardır. Tina, Ocak 1931'de yazdığı bir mektupta, Weston'dan bir Leica almak için Graflex'ini satmasını ve bir alıcı bulmasını ister. 1932'de Moskova'ya gelen İtalyan sürgün Angelo Masutti, o günlerde Tina'nın kendine bir Leica ödünç verdiğini ve bu makinenin üç yıldır kendisinde olduğunu söyler. Sovyetler Birliği'ni 1932 yılında ziyaret eden Lotte Jacobi de bir gün Tina'yla karşılaşır ve durumunu pek iyi görmez. Fotoğraf çekip çekmediğini sorduğunda, Tina kendisine verilmiş diğer işlerle çok meşgul olduğunu anlatır. Concha Michel ise 1932'de kadın konularıyla ilgili olarak çalışmak üzere Moskova'dadır. Tina'yla sık sık buluşurlar ve Tina onunla açık açık konuşur.

Tina mutsuzdu, çünkü Parti'de hiçbir [sanatsal] uyarım unsuru yoktu, hiçbir şey. Fotoğraf sanatını takdir etmiyorlardı. Onu sadece bazı politikacıların portrelerinin ya da bazı şeylerin fotoğrafının çekilmesi için kullanmak istiyorlar, fakat sanatsal çalışmalar yapmasına izin vermiyorlardı...

Concha için 'onlar'la kastedilenin Parti bürokratları olduğu çok açıktı.

Tina'nın hayatını bu dava uğrunda harcamakla ilgili bazı endişeleri vardı. Fakat,

...dava için feda etmek istemediği tek şey, en üst noktadaki sanatsal standartlarıydı. Bir kadın olarak, siyasal anlamda başarısız olabilirdi, olmuştu da. Fakat fotoğraf konusunda başarısız olmayacaktı. Devrime 'katıldığında' estetikten vazgeçmesi gerektiğini bilecek kadar akıllıydı. [Ancak] ihlal etmeye gönlünün razı gelmediği tek şey de estetik duyarlılığıydı.

1920'ler Meksika'sında Tina, sosyalizmin yükselişinde ve faşizmle mücadelesinde fotoğrafının siyasal faaliyetleriyle birlikte yürüyebileceğine inanıyordu. Fakat 1930'larda, faşizmin somut bir güç, sosyalizmin de gerçek bir ihtimal haline geldiği Avrupa'nın çok farklı siyasal ikliminde eylemin kaçınılmazlığı ve coşkusuna ilaveten Sovyet Komünist Parti'nin dikte ettikleriyle bunun artık mümkün olduğuna inanmıyordu.

Vidali yıllar sonra Tina'nın fotoğrafını politika karşısında ikinci plana itip, içinde bulunduğu çıkmazı, "ya politika yapacağım ya da fotoğraf çekeceğim" sözleriyle ifade etmekle 'hatalı davrandığı'nı söyleyecekti. Fakat ona yakın olanlar Vidali'nin, Tina'nın sanatını fazla takdir etmediğini biliyorlardı: "Müzikten, resimden bihaberdi... Yalnızca Parti'yle ilgili şeyleri okurdu... Eğer sanatçı ruhu olmayan biri varsa, o da Vidali'ydi; sanatsal konularla ilgilendiğine dair herhangi bir ipucu yoktu." Bu Vidali için de bir mutlaklık meselesiydi, siyasal hayatının karşısında her şey –"aşk, tutku, bir ev, bir kadın, ikinci plandaydı".

Tina geçici bir süre için de olsa fotoğraf makinesini bir kenara bırakma kararını Moskova'daki ilk yılında, büyük ihtimalle de 1931 yazının başlarında almıştı. Frances Toor, Kasım ayında Joseph Freeman'a yazdığı bir mektupta şunları söylüyordu:

Birkaç ay önce Tina'dan, hayatının aşkla ilgili olarak yeniden iyiye gitmeye başladığını öğrendim, çünkü hayatında âşık olduğu ve ona da âşık yeni bir erkek var. Tina bir ofiste çalışıyor ve fotoğrafı şimdilik bıraktı.

Hemen hemen aynı dönemde, 1931 sonbaharında Katherine Anne Porter, Mary Dorothy'e yazdığı mektupta, Eugene Pressly ile beraber Tina'yla yaptıkları görüşmeyi şöyle anlatıyordu:

Gene'nin tanıdığı bir Meksikalı'yla mutlu bir beraberlikleri olduğunu söyledi, fakat ismini hatırlayamıyorum. Aklıma Contreras geliyor, fakat büyük ihtimalle o değil... Ayrıca bir işi var, şu sıralar fotoğrafla ilgili değil ve 'iyi bir bürokrat' olabilir, vs.

Söz ettikleri kişi Vidali, ya da Meksika'da ve Moskova'da kullandığı takma adıyla 'Jorge Contreras'dı. Vidali 1933'e dek Tina'yla aralarında duygusal bir ilişki olmadığını iddia etse de, Tina fotoğrafı bırakmaya karar verdiği sırada birlikte Soyusnaya Oteli'nde bir odaya taşınmışlardı. Tina, *campanilismo*'nun cazibesine kapılmış ve bir İtalyan'a âşık olmuştu. Vidali, bir metal işçisi olan Giovanni Battista Vidali'yle, terzi Bianca Rizzi'nin oğluydu. Tina'nın memleketi Udi-ne'ye çok yakın bir köyden, Trieste dışındaki yoksul bir balıkçı köyü olan Muggia'dandı.

Tekinsiz maceralarıyla ünlü bu bodur, saçları dökülmüş adamın Tina'nın dikkatini nasıl çektiğini anlamak zor olabilir, ancak sayısız ilişkisine dair anlatılan pek çok hikâye çoğu kadının Vidali'yi çekici bulduğunu göstermektedir. Vidali 'insanüstü bir harekete geçirme gücü' ve 'bitmez tükenmez neşesiyle' olağanüstü hırslı biriydi. Robo'yla olan evliliğini saymazsak, Tina, en derin ilişkilerini, kendi alanında lider olan hırslı erkeklerle kurmuştu. Vidali, 1931 yılında Moskova'da bu ihtiyacı kesinlikle karşılıyordu.

Tina'nın Kızıl Yardım'la ilgili sorumlulukları kısa zaman içinde yeni ve tehlikeli bir dönemece girdi. Gizli bir görevle faşist Avrupa'ya gönderildi. Siyasal mahkûmların savunmasında kullanılmak üzere para taşıyordu. Dil konusundaki donanımı nedeniyle bu iş seçilmişti, Komintern ona Polonya'da gerçekleştireceği ilk göreviyle ilgili sahte belgeler sağlamıştı:

Görev basit görünüyordu: Varşova ya da bir başka şehre gidecek, ezbere bildiği adresi bulacak, orada görüşeceği kişiye parayı teslim

edecekti. Fakat eğer yolculuğunun amacı fark edilecek olursa en az on-onbeş yıl hapis yatardı. Kesinlikle tehlikenin farkındaydı, ama buna rağmen görevini şaşırtıcı bir soğukkanlılıkla tamamladı...

Vidali'nin söylemeyi unuttuğu ve aslında Tina'nın mutlaka bilmesi gereken, komünist ajanlarla ilgili böyle bir durum ortaya çıktığında, bunun genellikle işkence ya da ölüm anlamına geldiği idi.

Romanya ve Macaristan görevlerinden önce hükümet baskısından dolayı hapse giren mağdurlara destek olmak amacıyla birkaç kez İspanya'ya gitti. Vidali'ye göre bu görevlerden birinde:

Irún'da iki gün hapse girdi ve ardından sınıra kadar götürülerek sınırdışı edildi. Poliste tıpkı bir devrimci gibi kendine çok iyi hâkim oldu. Hiçbir şey söylemedi, sessiz kaldı [ve] onu bırakmak zorunda kaldılar... Cebindeki Guatemala pasaportunun sahte olduğunu bile onu bırakmak zorunda kaldılar.

1933'ün ilk aylarında Hitler Almanya'da oyların büyük bir çoğunluğunu elde edince, Stalin'in paranoyası inanılmaz ölçüde arttı. *Chistka*, yani Parti ve hükümet bürokrasisinden şüpheli 'sınıf düşmanları'nın temizlendiği ilk yıldır. Tina da şüpheliler arasındaydı. Sovyet Komünist Parti'nin bir üyesi olarak, halka açık 'itiraflarda' o da olmalıydı ve halkın huzurunda 'bütün suçlarını itiraf etmek [için] kendi kendisiyle mülakat yapmaya' o da mecburdu. Bu tarif, İtalyan komünist Teresa Noce'nin anlattıklarıyla birebir örtüşüyor: *chistka* sürecinde, her parti üyesinin 'alfabetik sırayla: siyasal tavırlarıyla görev başındaki ve özel hayatlarındaki davranışları'nın çözümlemesini yapması gerekiyordu.

Tina 1933'te Kızıl Yardım Yürütme Komitesi'nde bir göreve terfi ettiği için *chistka*'dan kurtuldu. Ağustos ayında Tina ve Vidali, önce Sovyet askeri istihbaratının başkanı tarafından çağırıldılar ve onlardan Japon işgali altındaki Çin'e giderek Richard Sorge'nin casus birliğine katılmaları istendi. Tina grubun fotoğrafçısı rolünü üstlenecekti. Görevi fazla istemese de bu çok tehlikeli istihbarat işini kabul etmesi, Parti talimatlarına uyma ve Sovyetler Birliği'nin çıkarlarını koruma konusunda ne kadar ileri gidebileceğinin bir göstergesi olduğu için önemliydi. Yelena Stassova, Tina ve Vidali'nin yeni görevleriyle ilgili olarak Moskova'dan ayrılmalarına birkaç gün kala, Kızıl Yardım'daki işlerine devam etmeleri için aracı oldu. Bu sefer Çin ye-

rine Paris'te, Kızıl Yardım'ın batı Avrupa'daki anti-faşist eylem merkezinin başında buldular kendilerini.

Komintern'in bir Kosta Rika pasaportu temin ettiği Tina, yolculuğunu 'Lina' adıyla Vidali'den ayrı olarak Varşova, Prag ve Cenevre üzerinden yaptı. D'Hauteville caddesi üzerindeki Paris Kızıl Yardım ofisi açık faaliyet yürütüyordu, fakat yanlarında kaldıkları ailenin kızı şunları anlatıyordu:

Tina ve Vidali gizli yaşadılar. Evet, Fransızca konuştular ve birilerinin dikkatini çekebilecek çok az hata yaptılar. Düşünsenize, Tina'nın İtalyan olduğunu biz bile bilmiyorduk. Bu, Tina'nın [Vidali] kadar konuşkan olmadığını gösteriyor... Tina çok farklıydı... içe kapanık olduğu ya da diğer insanlarla arasına mesafe koyduğu için değil. Fakat çok çekingendi.

Öncelikli görevleri Nazi hapishanelerindeki Alman siyasi mahkûmlara kaynak bulmaktı, fakat 1934 Şubat'ında Avusturyalı solcuların silahlı milis örgütü *Schutzbund* bir isyan başlattı. "*Schutzbund*, dört gün kahramanca savaştı... fakat hükümet belediyeye ait toplu konutlarda yaşayanlara karşı ağır silahların kullanılmasını emredince her şeylerini kaybettiler... bu savaşa katılmayan yerli halktan da pek çok kişi yaralandı." Tina ve Vidali Kızıl Yardım'ın temsilcileri sıfatıyla, kurbanlara acil yardım götürmek üzere hızla Viyana'ya doğru yola çıktılar.

Vidali kısa bir süre sonra Moskova'ya çağrılınca Tina Paris'teki Kızıl Yardım ofisine döndü ve üç dilde yayınlanacak anti-faşist bir derginin yayın hazırlıklarına başladı. Vidali, Paris'e döndükten birkaç hafta sonra Fransız gizli servisi tarafından Sovyet ajanı olmakla suçlanarak tutuklandı ve sınır dışı edildi. Tina, Vidali'yi Kızıl Yardım ofisinde görmeyince bir şeylerin yolunda gitmediğini anlamıştı. Kızıl Yardım dayanışmasından çok daha derin bir şeylere karıştıkları artık çok açıktı.

Tina kapıları kilitledi ve hiçbir şekilde polisin eline geçmemesi gereken evrakları yakmaya başladı. Şansına tam o sırada [emekçi yoldaş] Willi Koksa geldi [ve] ne olduğunu anlayamadı. Kapıyı kırdı, Tina'yı bulduğunda neredeyse boğulmak üzereydi, bir duman bulutunun ortasında kalakalmıştı...

Maskesi düşen Vidalı, Moskova'ya döndü ve Tina, Paris ofisinin başına getirildi. Ağustos ayında Stassova dahil, bin delegenin bir araya geldiği 'Savaşa ve Faşizme Karşı Uluslararası Kadın Kongresi'nin organizasyonunda çalıştı. Ekim ayında bu sefer de İspanya'da Sosyalist Parti tarafından silahlandırılan Avusturyalı maden işçilerinin ayaklanması başarısız bir genel grevi kışkırtınca yeni bir kriz patlak verdi. Komünist Parti onlara destek oldu ve Paris Kızıl Yardım bürosu hızlı bir şekilde "Asturias – İspanya'da İlk Sovyet Cumhuriyeti" adlı bir makaleyi öne çıkardıkları bir kitapçık yayınladı. Anlaşılan Tina tekrar İspanya'ya gönderilmişti, fakat sınırda geri çevrilmiş ve madencilerin isyanı sırasında askerin insanlıkdışı baskısından kaçmıştı.

Kızıl Yardım komitesinin üyelerinin Avusturyalı madenciler için dünya çapında kaynak bulmak üzere bir araya geldiği sırada Tina Moskova'ya geri dönmüş ve gergin bir durumla karşılaşmıştı. Vittorio bazı GPU bürokratlarıyla çatışarak gözaltına alınmış, bu durum otomatik olarak Tina'ya kadar uzanmıştı. Stassova Aralık 1934'te büyük ihtimalle Tina'yı korumak üzere Vidalı'yi Kızıl Yardım aracılığıyla Avusturyalı madenciler için toplanan paralarla ilgili bir görevle İspanya'ya göndermişti.

Zan altında olduğu sırada Tina'nın ona destek olduğunu kabul etse de, Vidalı o dönemde Tina'nın dramatik bir değişim geçirdiğini söyler. Parti üyeleriyle girdiği bir tartışmada Tina'nın şöyle dediğini hatırlıyordu: "Ben 'Parti'nin daima haklı' olduğu düsturunun doğru ve gerekli olduğuna inanıyorum." Bu, Vidalı'nın iddia ettiği gibi, belki Tina'nın tutumunun 'katılaştığı'na delalet ediyordu. Ancak bu ifadeler dönemin korku dolu ortamında kolaylıkla kendini savunma amacıyla ve dinleyenlerin yararı gözetilerek de söylenmiş olabilirdi.

Vidalı gizli bir görevle İspanya'dayken, Tina 1935 yılı boyunca Moskova'daydı. Korku ve şüphe Sovyetler Birliği'ni silip süpürüyor, ihbarlar ve tutuklamalar gittikçe sıradanlaşıyordu. Arkadaşlar artık birbirlerine güvenmiyorlardı ve 'her bireyin özel hayatında olduğu kadar, uluslararası örgütlerde de yaygın gözaltılar' yaşıyordu. Vidalı o sonbahar Moskova'ya döndüğünde, "Her yerde tahammül edilmesi zor, gözle görülen ve derinden hissedilen bir korku havasının hâkim olduğunu gördü". Tina da muhtemelen Vidalı'nın daha önce yaşadıkları yüzünden tedirgindi. Vidalı karşısında 'gayet sağlıklı, sevecen ve kendisini gördüğü için mutlu' bir Tina bulmuştu.

Tina'nın bu halini belki de en iyi açıklayan şey, Vidali'nin dönüşünü Sovyetler Birliği'nden kaçmanın bir yolunu bulabileceğine dair bir işaret olarak görmesiydi.

Ayrı oldukları aylar ilişkilerine telafisi mümkün olmayan zararlar vermişti. "Komünist Parti içindeki 'tepeden tırnağa politik' çiftlerden olmuşlardı." Vidali bu tür ilişkilerin, 'bağlılığı zaman içinde yok ettiğini ve insanları anormal bir şeye dönüştürdüğü'nü anladığında iş işten geçmiş olacaktı. Vidali, bir zamanlar kendisini 'iyi ve kötünün ötesinde' diye tarif eden kadının, artık ondan çok uzaklarda olduğunu hissediyordu. Şimdi aralarına bir tür 'perde' inmişti ve Tina'ya ulaşamamasını, "O asma köprüsünü kaldırmış bir şatoya benziyor," metaforuyla tarif ediyordu. Fakat Tina'nın ilişkisini kestiği tek kişi Vidali değildi ve etrafında içini dökemediği çok az insan vardı.

1935 Kasım ayının başlarında, Kızıl Yardım'ın Moskova bürosu Komintern Yürütme Kurulu üyesi Wilhelm Pieck'e, Tina'nın Paris ofisinin İspanyolca ve İngilizce bölümleriyle birlikte teknik ve örgütlenmeyle ilgili konulardan da sorumlu olmasını önerdi. Fakat İspanya'daki gelişmeler daha vahimdi. Komintern'in Latin ülkeler sorumlusu Palmiro Togliatti, Stassova'nın itirazı üzerine Vidali'yi üst düzey bir kararla ilgili olarak bilgilendirdi. Bu karara göre Vidali İspanya'ya geri gönderilecekti ve Tina da onunla birlikte gidecekti.

Tina bu gidişi Sovyet Partisi'nin 'baş belası olan iki insandan kurtulma' isteği olarak yorumladı. Bütün eşyalarını yanlarına almalarını istemelerinin sebebi de buydu. Parti'ye olan bağlılığı bir yana, Tina Parti'nin can sıkıcı tiplerden kurtulmasının başka meşum yolları olduğunu artık çok iyi biliyordu ve ayrılacakları gece Vittorio'ya iç rahatlığıyla, "Buradan ayrıldığım için mutluyum," dedi. Moskova'da geride bıraktığı tek şey, geçmişinden kalan son izlerdi: fotoğrafları ve fotoğraf makinesi.

19
İSPANYA İÇ SAVAŞI

Tina ve Vittorio, María del Carmen Ruíz Sánchez ve Carlos Contreras takma adlarıyla İspanya'daki siyasi mahkûmlarla ilgili yürütükleri genel af kampanyası sırasında, partiye yeni üye olan genç bir İspanyol çiftin evinde kaldılar. Matilde Landa ve Paco Gavinet evlerinin 'bir sığınak' olarak kullanılmasına izin vermişlerdi; evde parti toplantıları yapılıyor, gizli faaliyet yürüten militanlar buraya gelip kılık kıyafetlerini değiştiriyorlardı. Tina soğukkanlı ve sakin, Matilde ise telaşlı ve arkadaş canlısıydı; ikisi de kendini 'davaya' adanmış, birbirinden ayrılmayan iki dosttu. Hatta biraz birbirlerine benzedikleri bile söylenebilirdi: Matilde daha uzun boyluydu, birbirine yakın siyah gözleri vardı, fakat onun da yüzü Tina gibi üzgün ifadeliydi ve o da koyu renk saçlarını ortadan ayırarak topuz yapıyordu. İki ka-

dın 1936'da Uluslararası Kızıl Yardım Komitesi ve İspanyol Komünist Partisi'nin çalışmalarının açıkça birlikte yürütüldüğü Halk Cephesi'nin kazandığı zaferde omuz omuza çalışmışlar ve Madrid'de 1936'da gerçekleşen muhteşem 1 Mayıs kutlamalarına benzer etkinliklere birlikte katılmışlardı.

İspanya geniş çaplı toprak işgalleri, anayasal krizler ve askeri darbe söylentileriyle çalkalanırken, Tina siyasi mahkûmlar ve baskı altındaki insanlarla ilgili bilgi toplamak amacıyla kırsal bölgelerde dolaşarak, bir yandan da İspanyol Kızıl Yardımı'nın gazetesi *Ayuda*'nın yayın yönetmenliği görevini yürütüyordu. Orduda general Francisco Franco liderliğindeki isyanın patlak verdiği gün Tina, Endülüs şehirleri Córdoba ve Granada'yı vuran karışıklıktan güç bela kaçıp Madrid'e döndü. Ülkenin dört bir yanındaki delegelerin hızla bir araya geldikleri ve talimat bekledikleri Gran Vía üzerindeki Kızıl Yardım ofisine gitti. Kalabalık bir grup Kızıl Yardım delegesi, yumrukları havada sloganlar atarak, Madrid'in kalbi Plaza del Sol'daki sendikalarının ve Parti ofislerinin yolunu tutmuşlardı.

Ertesi gün Tina'ya savaş boyunca üstleneceği 'sorun çözücü' rolünün habercisi olan bir görev verildi. Tina özel bir tüberküloz sanatoryumunun yeniden düzenlenmesine yardım etmekle görevlendirilmişti; o güne dek hastaneyi işleten rahibeler yaralı milislere bakmayı reddedince Cumhuriyetçi hükümet sanatoryumu kamulaştırmıştı. Sanatoryum, Cuatro Caminos işçi sınıfı bölgesinde, manastıra yakın bir yerdeydi; burası 'Kumandan Carlos' adını kullanan Vidalı'nın, Beşinci Alay diye bilinen emrindeki savaş güçlerini ilerletmek zorunda olduğu bölgeydi. Yüksek çıkmalı pencereleri ve mermer yer döşemesiyle muazzam bir taş yapıydı. Uluslararası Kızıl Yardım'ın yönetiminde, adı Obrero Hastanesi (İşçilerin Hastanesi) olarak değiştirilen sanatoryumun kadrosu, Matilde Landa ve Kübalı genç kadının militan María Luisa Lafita da dahil olmak üzere güvenilir komünistlerden oluşuyordu. Franco yandaşlarıysa kıyafet değiştirip gönüllü hemşireler olarak girdikleri Cumhuriyetçi hastanelerde yaralı milisleri zehirliyorlardı. Tina, mutfaktaki zehirlenme girişimlerinin ortaya çıkarılmasına bizzat nezaret ediyordu. Tina kendini o kadar akıllıca gizlemişti ki, Meksikalı bir diplomatın karısı ve gönüllü İngiliz başhemşire Mary Bingham Urquidi dahil olmak üzere neredeyse kimse onu fark etmedi. Rahibelerin ruhban sınıfına düşman cumhuriyetçiler tarafından hızla öldürüldüğünü duymuş olan Mary, bu-

rada uçuşan beyaz kıyafetleriyle koridorlarda dolaşmaya cesaret etmelerine çok şaşıırıyordu. İkinci gün rahibe kıyafeti içinde uzun eteklerini sürüyerek yürüyen ‘çok güzel esmer bir kadınla çarpıştı’. “Bana bir saniye baktı ve ‘Sen gerçek bir hemşire olmalısın. Ne kadar zamandır buradasın?’ diye sordu.” Sonradan bu kadının rahibe değil, sağlam, güvenilir bir komünist olduğu ortaya çıkacaktı.

Mutfağın önünden geçerken [o] içerdeki uzun rahibe elbiseli kadına seslendi. Onu Marie olarak tanıştırdı. Marie Fransız’dı ve mutfaktan ve aşçılardan sorumluydu. Aslında o güne değin mutfak işleriyle hiç ilgisi olmadığını söylüyordu. İngilizce’yi komik bir aksanla, Fransızca ile Amerikan İngilizcesi’nin bir karışımı gibi konuşuyordu; bunun sebebi olarak Brooklyn, N.Y’de yaşamasını göstermekteydi.

“Marie, peki çalışmak için neden bir hastaneye geldin?” diye sordum.

“Ben bir komünistim,” diye cevapladı beni.

Mary Bingham, ‘Marie’nin gerçek kimliğini hiçbir zaman öğrenemedi; ‘María’, bir İspanyol hastanesi rahibesi olarak kıklık değiştirmiş Tina Modotti’den başkası değildi!

Savaşın ilk haftalarında yaralı akınıyla uğraşan Katalan doktor Juan Planelles, hastanesinin ‘siyasal idaresi’ni Matilde Landa’yla paylaşmaktaydı. Mary, Planelles ve Matilde’nin “Uluslararası Kızıl Yardım’ın en önemli siyasal destekçisi” olduğuna inanıyordu, fakat bilgisi olanlar, Moskova Kızıl Yardım delegesi olarak Tina’nın daha önemli bir rolü olduğunun farkındaydılar. İspanyol komünistlerden bazıları yerel Partili-

Matilde Landa, kocası Francisco ve kızı Carmen’le, Madrid’deki evlerinin önünde, 1936.

lere göz kulak olmak ve gelecek vaat eden kadroları eğitmek üzere gönderilen Tina gibi Moskova temsilcilerini *las nanas* (dadılar) diye adlandırıyorlardı. Sonradan, İspanyol Milli Eğitim Bakanı Jesús Hernández'le evlenen Parti militanı Aurora Andrés, Tina'nın bu yabancı *éminences grises*'ler, önemli kişilerden, biri olduğuna inanıyor.

İspanyol komünizminin saygıdeğer kadın lideri Dolores Ibarruri, nam-ı diğer *La Pasionaria** hepatit teşhisiyle hastaneye kaldırıldığında Dr. Planelles, María Luisa Lafita'ya odasına hiç kimsenin girmemesini söyledi.

“...Tina ve senden başka hiç kimse. Ben söylemeden ona hiçbir şey verilmeyecek... Tina'yla birlikte nöbet tutacaksınız [ve] onun tek doktoru ben olacağım.”

Ona, “Odaya silahımı da getirebilir miyim?” diye sordum.

“Elbette,” diye cevap verdi.

Tina'nın Beşinci Alay'ın 'kadın taburu'nun üyelerinden olduğu ve ateşli silahları kullanmakta, hatta söylendiğine göre el bombası atmak konusunda eğitilmiş olduğu için, onun da silah taşıyor olduğunu varsaymak mantıklıdır.

Madrid'in kuzeyinde, Sierra de Guadarrama'daki çatışmalar sırasında Tina ve María Luisa, rahibeler tarafından yönetilen ve faşist birliklerin saldırısına uğrayan çocuk hastanesini tahliye etmek için oraya gittiler:

Bir gün, hemen yakındaki tepeye bazı askerler mevzilendi, fakat bizim bayrağımızı taşıdıkları için rahibeler buna hiç aldırmadı. Onların faşist birlikler olduğunu ateş etmeye başlayınca anladılar. Kadın ve çocuklara ateş ettiklerini anlayıp duracakları umuduyla çocukları hızla devasa iç avluya taşımaya başladılar. Fakat kurşunların ardı arkası kesilmedi. Bunlar sıradan silahlar değildi, 'domdom' kurşunları atıyorlardı... Gerçek bir katliamdı. Hayatta kalan birkaç kişiyi hızla kurtarma[mız] gerekiyordu ve Tina bunun için gönüllü oldu. Yan yana, kurşun yağmuru altında çocukları avluya doğru sürükledik.

Bir süre sonra, Tina hastanenin mutfağında saatlerce ayakta durmaktan bacaklarının şiştiğini fark etti. O kadar yorgun düşmüştü ki,

*) Tutku çiçeği. 1944 - 1960 yılları arasında İspanyol Komünist Partisi'nin Genel Sekreteri, 1960 -1989 yılları arasında da Genel Başkanı olan Dolores Ibárruri Gómez'in takma adı. (ç.n.)

hastaneye yatırılması gerekiyordu. Taburcu olduktan sonra, savaş yıllarında Paris'e yapacağı pek çok gezinin ilkinin gerçekleştirdi. Bu yolculuk yalnızca Kızıl Yardım'ın insani çabaları açısından değil, Meksika'nın özel büyükelçisi Adalberto Tejeda aracılığıyla silah temin edebilecekleri önemli bir kanal olduğu için de çok önemliydi. Eylül ayında Madrid'e döndüğünde tıpkı Diego Rivera'nın "Cephanelikte" adlı duvar resminde onu tasvir ettiği gibi, Beşinci Alay'a katılmak isteyen ilk gönüllü İtalyanlara silah dağıtmaktaydı. Aralık ayı geldiğinde Madrid büyük bir isyancı saldırısıyla tehdit edildi. Hükümet ve yabancı elçilikler şehri tahliye ettiler. Tina yüksek rütbeli bir Uluslararası Kızıl Yardım görevlisi sıfatıyla, örgütün karargâhını nispeten güvenli ve sakin olan Valencia'ya taşıdı.

Durum böyle olunca Tina, Vidalı'nın Beşinci Alayı'nın Madrid için girdiği muhaberede sergilediği üstün performansa tanık olamadı. Aralıksız topçu ateşi ve sivil hedeflerin havadan sürekli bombalanması daha önce hiçbir savaşta görülmemişti ve Vidalı'nın darma-dağın bir milis gücünden çıkarıp disiplinli bir askeri birliğe dönüştürdüğü Beşinci Alay, uluslararası gönüllüler şehri kurtarmak üzere taarruza geçip gidişatı tersine çevirene dek Franco'nun ilerlemesini yavaşlatmaktan sorumluydu.

Önceki haftalarda 'Komutan Carlos' küçümseme ve alay konuşuydu; Beşinci Alay'ın siyasi komiserinin adı 'komedi yıldızı'na çıkmıştı. Komiserlerin şakası yoktu, onlar ideolojik doğruluğun bekçileriydi, görevleri karamsarlık ve sadakatsızlığı ortadan kaldırmaktı. İnsafsız, sert bir amir olduğu kadar ateşli bir örgütçü de olan Vidalı'nın, iki elinde silah, disiplinsiz yeni üyelere uzun ve sert söylevler çekmekle ve faşist sempatizanları ortaya çıkarmakla görevli olduğu bilinmekteydi. *New York Times*'in o zamanki muhabiri Herbert Matthews'a göre, 7-8 Kasım akşamlarında Franco'nun birlikleri şehrin kapısına dayandığında, "Uğursuz Vittorio Vidalı geceyi hapisshane- de, kendinden önce hapse giren mahkûmları sorgulayarak geçirdi ve her zaman yaptığı gibi, nihai kararını verdi: Beşinci kolcular* olduğundan gayet emin olduğu bu insanların, enselerinden vurulup öldürülmesi gerekiyordu". Kan davasından farksız ihbarlara kurban

*) Fiili müdahale ile ele geçirilemeyen bir kitleyi ya da devleti propaganda, casusluk, sabotaj ya da terör yoluyla manevi etkiye maruz bırakmak suretiyle kendi müdahalenize uygun hale getirmek ya da fiili savaş esnasında savaşı daha kolay kazanmak için yapılan her türlü manevi yıkıcı çalışmadır. (ç.n.)

giden yaklaşık 1.000 şüpheli faşist, Madrid Model Hapishanesi'nden alınmış ve o gece idam edilmişti.

Tina Aralık ayında Madrid'e döndüğünde annesinin ölüm haberiyle yıkıldı. Annesine sık sık mektup yazıyor ve para gönderiyordu, fakat gelen mektuplara İtalyan gizli polisi el koyduğu için annesinin hastalandığından haberi olmamıştı. Annesinin yasını tutarken ailesinin desteğine çok ihtiyacı vardı ve duygu yüklü bir haftanın ardından Mercedes'e şunları yazdı:

Gözyaşlarına teslim olmamak için inanılmaz bir çaba harcamam gerekiyor. Güçlü olmak istiyorum, olmalıyım da. Biliyorum ki, başka koşullar altında son on yıl içinde annemi görebilirdim. Bu düşünce beni derinden öfkeliyor.

Bu duygusal darbeyi atlatabilmek için Tina kendini işe verdi. Sayısız görevi vardı. Savaş boyunca birkaç kez ziyaret ettiği merkezi Albacete'de olan Uluslararası Tugaylar'la çalışmak da görevleri arasındaydı. Kızıl Yardım'ın o dönemde Albacete'de de bir bürosu vardı. Tina aynı zamanda tugayların tıbbi servisleriyle yakın temas içinde çalışmıştı ve Lincoln Tugay komutanı Milt Wolfe, gönüllülerin "her ay maaşlarının bir bölümünü *Socorro Rojo*'ya [Kızıl Yardım] verdiklerini, örgütün de parayı otomatik olarak aldığı"nı hatırlıyordu. Kızıl Yardım için toplanan paranın taliplerinden biri de Komünist Parti'ydi. Bir tugay doktoru, Kızıl Yardım'ın sağladığı malzemeye karşılık Parti'nin zorla yüzde 20 komisyon topladığını rapor etmişti.

Şubat 1937'de siyah gömlekli binlerce faşist İtalyan asker Málaga'nın Akdeniz Limanı'na çıkartma yaptı. Tina ve Matilde, Kanadalı doktor Norman Bethune'nin gezici kan nakil aracıyla, Almería'ya giden dar kıyı yolu boyunca mültecilerin tahliyesine yardımcı olmaya gitmişlerdi. Uzun mülteci konvoyuna makineli tüfeklerle uçaklardan ve tanklardan ateş açılmış, faşistlerin uçakları tarafından bombardımana tutulmuşlardı ve pek çok insan bitkin ve umutsuz bir halde yol kenarına yığılmıştı. Bethune'nin aracı, kadınları ve çocukları kurtarmaya ve onları kuyruğun başına götürmeye çalışıyordu: "Tina ana yol üzerindeki çocukları ve kadınları topluyordu. [Bu] korkunç bir durumdu, çünkü faşistler Almería'yı da bombalıyorlardı... Tina çok faaldti." Bu deneyim Tina'nın üzerinde kalıcı bir etki bıraktı. Vidalı'ye, "Bu kadar güçlü olabileceğime ve bu tür bir toplu cinnet durumunda aklımı yitirmeyeceğime asla inanmazdım," diyecekti.

Tina her zamanki alçakgönüllü üslûbuyla kendisinininkinden daha çok Matilde'nin katkısını dile getiriyordu: "Bütün bu süreçte, Almeria'da ve en önemlisi Malaga'dan buraya kadar hep yanında olduğum bu olağanüstü kadının akıl almaz bir çalışma kapasitesi vardı." Gerçekten savaş, iki kadını da kendilerinden çok başkalarıyla ilgilenen "birer yol rahibesine dönüştürmüş ve en büyük tatmini bunda bulmuşlardı. Kişisel çıkarlarını tamamen ikinci plana atmışlardı".

Tina 1937 yılı boyunca İspanya'daki Uluslararası Kızıl Yardım'ın gerçek duayeni oldu. Valencia'da, Plaza Castelar'ın yakınındaki Kızıl Yardım karargâhında ziyaretçileri kabul ederken genellikle koyu renkli, sade fakat şık kıyafetler giyyordu. Yardım işleriyle ilgilenen Amerikalı sosyal yardım çalışanı Constance Kyle, Tina'yla görüşmesini şöyle hatırlıyordu: "Çok hoş görünüyordu, güzel tüvit bir döpiyes giymişti. Masasının arkasındaki pencereden gelen ışık koyu renkli saçlarını parlatıyordu." Elli beş yıl sonra, 'María'nın aslında Tina Modotti olduğunun hâlâ farkında olmayan Kyle, María'nın Cumhuriyetçiler'e ayrılan gıda maddelerinin yönlendirilmesinde Kızıl Yardım'ın irtibat görevlisi olduğunu söylüyordu: "María en üsteydi, büyük ihtimalle [Kızıl Yardım'ın] genel sekreteriydi. Çok etkiliydi, çok faal... harika bir örgütleyiciydi. Cumhuriyet'in neresinde olursa olsun onunla işbirliği yapmak üzere emir almıştık."

Yardım işi kafa karıştırıcı bir bulmacadan farksızdı. Yurtdışında nakit on binlerce dolar, tıbbi malzeme, gıda ve giysi toplanmış, Cumhuriyetçi sempatizanlar, özellikle de Kızıl Yardım'ın Amerikalı kardeş organizasyonu 'Uluslararası Emekçiler Cephesi' tarafından İspanya'ya gönderilmişti. Savaş sırasında gönderilen malların düzgün şekilde yerine ulaştırılması kolay değildi ve yabancı dayanışma gruplarının, yardımın 'İspanyol Kızıl Haç' tarafından gönderildiğini belirtmeleri bu karışıklığı arttırıyordu. Bu konuyu çözmenin ve yardımın güvenli ve doğru bir şekilde yerlerine ulaştırılmasının sorumluluğu Tina'ya aitti. 'İspanyol Demokrasisine Yardım İçin Kuzey Amerikan Komitesi', Kızıl Yardım'ı, Marsilya üzerinden gelen kargoyla ilgili olarak çılgınca sorgulayınca, Tina karışıklığı gidermek üzere soruları 'Carmen Ruíz' olarak cevaplamıştı.

Ayuda'ya da farklı isimlerle yazılar yazıyordu; 'Carmen Ruíz' bu isimlerinden birisiydi. Bunlardan bazıları, yabancı delegasyonların dayanışma ziyaretleri gibi olayların doğrudan rapor edilmesi; diğerleri, çocuklarını güvenlikleri için Meksika ve Sovyetler Birliği'ne

gönderen anne-babaları uyarmak amacıyla yazılan yazılar gibi, Parti çizgisine uzak yazılardı. İspanya dışına gönderilen yüzlerce, binlerce çocuktan biri de Matilde'nin Sovyetler Birliği'ne giden yedi yaşındaki kızı Carmen'di.

Tina, Valencia'da tanıştığı eski başbakan Antonio Maura'nın uzun boylu, aristokrat büyük kızı Conctancia de la Mora'yla sağlam bir dostluk kurdu. Conctancia savaş çıkınca Parti'ye üye olmuştu ve şimdi de Dışişleri Bakanlığı basın sansür bölümünün başındaydı. Bu büro, yabancı gazetecilerin yazılarını sansürledikçe ya da savaş cephesini ziyarete gelenlerin güvenli bir şekilde geçmelerine yardım ediyordu ve bu yüzden Conctancia, Herbert Matthews, Ernest Hemingway ve Claud Cockburn, fotoğrafçı Robert Capa ve Gerta Taro gibi pek çok muhabirin yakından tanıdığı bir sima olmuştu.

Tina, Temmuz 1937'de Kızıl Yardım'ın irtibat görevlisi olduğu sırada Valencia ve Madrid'de düzenlenen uluslararası 'Faşizme Karşı Kültürün Korunması Kongresi'nde yabancı entelektüellerle birlikte, bu muhabirlerin çoğuyla tanışmıştı. David 'Chim' Seymo-

Kızıl Yardım'ın gazetesi Ayuda, Madrid, 1937.

ur, Capa ve kısa bir süre sonra öldürülen cesur ve genç Alman Taro gibi Tina'yı fotoğrafa dönmeye ikna etmeye çalışan bazı 'cana yakın' fotoğrafçılar, Tina'nın gerçek kimliğini biliyor olmalıydılar. Anlatılanlara göre, Tina'nın İspanya'da fotoğraf çektiği söylense de, Tina'nın bu soruya verdiği cevap Vidalı'nın bu konudaki tezini destekler nitelikteydi: "María, 'hayır' diye cevaplamıştı, 'iki işi aynı anda yapamazsın'."

Tina'nın görevinin ne olduğu hiçbir zaman tam açıklığıyla bilinmese de, kongre sırasında çalışmalarını Kızıl Yardım ve Ayuda ofislerinden yürüttü. Burada birkaç Meksikalı arkadaşı oldu ve yeni delegelerle tanıştı. Resmi görevine ilaveten, Matilde Landa'nın kuzeni Luisa Viqueira'ya göre, işi '*Se enteró e informaba*' (bulmak ve ihbar etmek) idi. Tina ve Vittorio bu iş açısından iyi bir ekti; 'Carlos', 'María' açısından mükemmel bir aynaydı. Tina genellikle utangaç ve sessiz görünse de, Luisa, Tina hakkında, "Aslında öyle değildi, sadece numara yapıyordu," diyor. Arkadaş canlısı Vidalı "onu perdelemişti". Aslında beraberliklerinin artık gerçekten de saf bir siyasal yol arkadaşlığına dönüşmüş olma ihtimali de yüksekti. Tina disiplinli bir Parti üyesi olarak Vidalı'nın meşum eylemlerini hoş görmüş

Valencia'daki Kızıl Yardım kongresi, 1937 (Tina üstte sağ köşede, 'Komutan Carlos' delegelere hitaben konuşuyor).

müydü, yaptıklarını örtbas etmiş miydi veya korktuğu için sessiz mi kalmıştı? Bu soruların cevabı hâlâ bilinmemektedir.

Nobel ödüllü Octavio Paz o günlerde yirmi üç yaşındaydı. On yedi yaşındaki karısı yazar Elena Garro'yla birlikte 1937'de Valencia'da düzenlenen kongreye katıldılar. Oradayken sık sık gittikleri bir kafede, Andrés Nin'in kayboluşuyla ilgili olarak açılan soruşturmaya katılan bir kadınla tanıştılar. Savaşın nasıl yürütüleceği konusunda Komünist Parti'nin talimatlarına boyun eğmediği gerekçesiyle misillemelere hedef olan Troçki yanlısı Marksist Emekçiler Birliği'nin (POUM) Katalan liderinin işkence gördükten sonra kaybolması konusunda Vidalı'den şüpheleniyorlardı. Paz'a göre:

Kendini gizli polise ajan olarak tanıtan bir adam, bir gün masalarına geldi ve Elena Garro'dan Uluslararası Kızıl Yardım bürolarına gitmek üzere kendisine eşlik etmesini rica etti. Elena orada Tina Modotti'yle tanıştı... Elena Garro, "Biz sizin ve eşinizin sonradan tehlikeli olabilecek bir grupla sık sık görüşüğünüzü biliyoruz," dedi. Eğer bu tip insanları görmeye devam edecek olursak, sonuçları bizim açımızdan çok ciddi olabilirdi.

Fakat Elena Garro, Paz'ın bu yorumuna katılmıyordu. Elena, Tina'yı İspanya İç Savaşı'nın güçlü bir şahsiyeti olarak tanımlıyordu; fakat o sırada İspanya'da gönüllü olan duvar ressamı David Alfredo Siqueiros'un ikinci karısı Angélica Arenal, Tina'nın Elena'ya sürekli olarak gelip kendisini görmek istediğini söylediğini anlatıyor. Angélica, "Ona söyleyecek bir şeyim yok," diyerek bu görüşme taleplerini ısrarla reddetmişti.

Ekim ayında Cumhuriyetçi hükümet Barcelona'ya nakledilince, Kızıl Yardım'ın merkez bürosu da aynı şehre taşındı. Yeni yılla birlikte Barcelona'yı havadan dalga dalga bombalamaya başladılar. Liman neredeyse savunmasızdı, *El Abuelo* (Büyükbaba) adını verdikleri tek bir uçaksavar dışında hiçbir silahları yoktu. Franco'nun süvari bölümü Nisan'da Akdeniz kıyısına ulaşınca, Tina kendini hasta ve yorgun hissetmesine rağmen tehlikeli bir görev için Barcelona'dan ayrıldı. Gece yarısı küçük bir sandalla düşman tarafından kontrol edilen sulardan geçerek, artık Barcelona'yla kara bağlantısı tümüyle kesilmiş olan Valencia'ya gitti; oradaki mültecilerin içinde bulunduğu çaresiz durumu Kızıl Yardım'ın nasıl hafifletebileceğini kendi gözleriyle görmek istiyordu. Savaş ve

Cumhuriyetçi milislerin korkunç hali Tina'nın bedensel ve ruhsal sağlığını fazlasıyla etkilemişti. Kızıl Yardım'ın Fransız seksiyonunun 1938'de çıkardığı bir yayın 'María'yı şükranla anıyor ve onun 'hasta kalbinden' dem vuruyordu; öte yandan, Cumhuriyetçiler'in başkomutanı Enrique Castro Delgado, onun giderek "hiç olmadığı kadar zayıf ve hüzünlü görüldüğünü, bakışlarının boşlukta kaybolduğu"nu anlatacaktı.

Cumhuriyetçiler, Temmuz 1938'de cesur, ama sarpa sarıp yenilgiyle sonuçlanacak son bir taarruz başlattılar; milisler Ebro nehrini geçmek üzere kayıklardan muhteşem bir köprü yapmışlardı. Bütün yabancı birliklere İspanya'dan ayrılmaları çağrısında bulunan bir anlaşmanın ardından *La Pasionaria*, 8 Ekim'de Barcelona'da binlerce Uluslararası Tugay üyesine veda konuşmasını yaparken Tina da oradaydı. Bu, Tina'nın yüzündeki cesur ifadeyle yüksek rütbelilerin yanında yer aldığı ve ardından da ayrılan gönüllüler şerefine düzenlenen davette kadeh kaldırdığı yürek parçalayıcı bir kutlama olmuştu. O günü Vidalı'ye anlatırken, gözyaşlarını tutamıyordu:

Bu şekilde bitmesi gerekmiyordu. Neredeyse üç yıl mücadele ettik. Bütün cephelerden savaşçılarla tanıştım; yaralanmış ve uzuvlarını kaybetmiş olanlar vardı ve her şeye rağmen ellerinde demet demet çiçekler tutuyorlardı. Fakat yüzlerinde mutluluk değil, hüzün ve gözyaşı okunuyordu...

Cumhuriyetçi güçler, Kasım ayının ilk günlerinde Ebro nehri boyunca geri çekilince, Kızıl Yardım Madrid'de ulusal bir konferans yapılması çağrısında bulundu. Son gün, ağır hava bombardımanı sırasında Kızıl Yardım'ın ofisine bir topçu mermisi düştü ve Tina'nın bazı yakın çalışma arkadaşları öldü, bazıları da yaralandı. Vidalı'nın sağ başparmağı ile omzunun bir bölümü koptu. Matilde Landa yaralanmamıştı ve sürekli bombardıman altında yardım çalışmalarını idare etti. Tina o sırada binada değildi, fakat Vidalı ertesi gün "ağır yaralı olarak kaldırıldığı hastanede gözlerini açtığında Tina'yı yatağına başını dayamış uyurken gördüğünü söyleyecekti. Bütün gece Vidalı'yi bulana kadar enkaz halindeki Madrid'de yaşanan kaostun ortasında koşturup durmuştu".

Tina Aralık ayının başında, Matilde, sargılar içindeki Vidalı ve diğer yaralı çalışma arkadaşlarının eşliğinde Barcelona'ya döndü. Tina ve Matilde, Barcelona'da Kızıl Yardım'daki işlerine devam ettiler. İtalyan

savaş uçaklarının devriye gezdiği düşman toprakları üzerinden geçip, Albacete'den Barcelona'ya zorlu bir uçak yolculuğuyla gelmişlerdi:

...havalandıktan yarın saat sonra alana geri dönmemiz gerekti, çünkü telsiz çalışmıyordu. Ardından uçuş sırasında bizi düşman Fiat'ları izledi ve sonunda Barcelona'nın dışında şiddetli bir bombardımanın ortasına indik... hiçbir hayat belirtisi olmayan bir kan gölünün içine. Tina yolculuk boyunca çok sakindi ve böyle davrandığı için mürettebat onu takdir etti...

Franco, Ebro'dan sonra zafer kazanacağını anlamıştı ve 23 Aralık'ta 350 bin askeriyle birlikte Katalonya'ya karşı bir harekât başlattı. Teçhizatı yetersiz ve sayıca azınlıkta olan Cumhuriyetçiler sınırlarını koruyamadılar ve sivil nüfus, gece gündüz bombalanan Barcelona'ya yönelik mülteci akınıyla paniğe kapıldı. Ocak ayının ilk günlerinde hükümet, çalışanların tahliye edilmesini ve Figueras kentine geri çekilmesini emrettiğinde Tina, Cumhuriyetçi liderlerin güvenliğini sağlamak üzere Fransız sınırında esrarengiz bir şekilde mekik dokuyordu. Bir arkadaşı ona hükümet konağında işçileri kuzeye götürecek bir kamyon ararken rastladığını hatırlıyordu: "Kısa bir süre için geldi ve sonra onu görmedim... Bir anda kayboldu." Vidali Barcelona'da ikisi için Meksika vizesi almaya uğraşırken, Tina'nın 'Carmen Ruíz Sánchez' pasaportu 21 Ocak'ta yurtdışı seyahatleri için yenilendi.

İki gün sonra, Franco'nun askerleri şehrin dış mahallelerindeyken hükümet yeniden Figueras'a yerleşti ve Tina kendisine savaşmak üzere Madrid'e dönmeleri için ısrar eden Matilde Landa'yla vedalaştı. Şehir nihayet düştüğünde Matilde tutuklandı, işkence gördü ve ölüme mahkûm edildi. Cezası daha sonra müebbet hapse çevrildi. Mayorka'daki bir Katolik rahibe manastırında üç buçuk yıl hapis yattıktan sonra bir gün zorla vaftiz edildi; ruhban sınıfının yeminli düşmanlarından Matilde, manastırın çatısından kendini atarak veya kazayla düşerek hayatını kaybetti.

Sınıra doğru cehennemi andıran, kargaşa içinde bir göç yaşanıyordu. Moralsiz on binlerce asker ve sivil, kamyonların, arabaların ve eşeklerin tıkadığı yoldan kuzeye doğru bitap bir halde yürürlerken, faşistlerin uçakları makineli tüfeklerle ateş açıyor ve sürekli bombalıyorlardı. Tina Barcelona'nın düştüğü 25 Ocak günü, Constance Kyle'dan kendisi için 'küçük bir iş halletmesi'ni istediğinde sı-

nırın Fransız tarafındaydı: “Carlos sınırın gerisindeydi ve onun pasaportunu ve daktilosunu almalıydım... Nasıl olduğunu bilmiyorum, ama Tina onun nerede duracağını tam olarak biliyordu!”

Üç gün sonra Tina tekrar İspanya'ya döndü ve İspanyol Komünist Partisi'nin yaşlı kurucularından Isidoro Acevedo'yu alıp götürmek üzere Figueras'ın ilerisine, Gerona'ya gitti. 3 Şubat'ta Tina'ya Figueros'taki konsolosluktan bir Fransız vizesi alındı. Ertesi gün Gerona düştü ve Figueros üzerindeki hava saldırıları yoğunlaştı, bir bombanın yıkıdığı geçici Kızıl Yardım karargâhından ‘mucize eseri’ bir tek Tina ‘kaçabildi’. Düşman, Figuerios'a doğru ilerlediği sırada Meksika Konsolosluğu'nda çalışan eski bir arkadaşı, Fernando Gamboa, şehrin dışında terk edilmiş bir köyde aniden Tina'yı gördü:

Soföre durmasını ve geri gitmesini söyledim. Şehir meydanı tamamen boşalmış, kimse kalmamıştı, neredeyse öğlen olmak üzereydi... Önünde durduk ve ben, “Burada ne yapıyorsun, Tinita? Ne oldu, niçin buradasın?” diye sordum... “Ayrılamam, çünkü askerlerle birlikte Carlos'un gelmesini bekliyorum ve buradan onunla ayrılmayım,” dedi. Ona bir espri bile yaptım, “Hey, kim olduğunu sanıyorsun, Meksikalı bir *soldadera** mı? Hadi, gidelim!” “Hayır, hayır, hayır. Bekleyeceğim.” “Kendi başına mı?” “Merak etme, biliyorsun, ne olursa olsun başa çıkabilirim.”

Figueras 8 Şubat'ta düştü ve Tina ertesi gün Pireneler'i geçerek Fransa'ya giden mülteci konvoyuna katıldı. Eğimli yüksek dağ yollarından aşağıya indiklerinde ‘üzerinde sadece kıyafetleri’ vardı. Sınırdan Vidalı'yle karşılaştılar. Tina onu ünlü İspanyol şairi Antonio Machado'nun bir şiirinin son bölümüyle selamladı:

*Son yolculuk günü geldiğinde,
ve dönüşü olmayan gemi yola çıkmaya hazırlanırken,
beni ufak bavulumla birlikte gemide bulacaksın.*

Vidalı şaşkın bir halde Tina'ya baktı, “Fakat Tina, bu bir son yolculuk değil, yalnızca kaybedilmiş bir savaş ve gelecekte sonu zaferle bitecek daha çok yolculuğumuz olacak,” diyerek gülümsedi.

*) Meksika devrimi sırasında Diaz rejimine karşı erkeklerle birlikte özgürlükleri için savaşan kadın askerlere verilen ad. (ç.n)

Tina 6 Nisan 1939'da HSM *Queen Mary* gemisiyle New York limanına doğru yola çıktı. Bu, yaklaşık yirmi altı yıl önce, genç bir İtalyan göçmeni olarak Amerika'ya gelişinden sonraki ilk Amerika seyahatiydi. Tina artık ABD'ye üç hafta önce gelen tarih öğretmeni 'Carlos Conteras' tarafından karşılanmayı bekleyen, dul İspanyol profesör 'Carmen Ruíz Sánchez'di. Vittiorio, 'Carlos Conteras' kimliğiyle güvenli bir şekilde karaya çıkmıştı, ancak Tina'yı karşılamak üzere rıhtımda o beklemiyordu. Onun yerine, son moda şapkasıyla ufak tefek, şık bir kadın gelmişti.

Yolanda Modotti, Los Angeles'tan New York'a taşınmış olan hevesli bir amatör fotoğrafçıydı ve Staten Adası'nda ufak bir fotoğraf stüdyosu açmıştı. Ayrıldığı ikinci kocası Peter Magrini İspanya'da

savaşmıştı. Tina'nın bilgisi dahilinde ve tavsiyesiyle Yolanda da İspanya'da ambulans şoförü olarak çalışmayı istemiş, fakat bu isteği ABD Komünist Partisi başkanı Earl Browder tarafından kabul edilmemişti. Yolanda, FBI'ın Vidalı'yı gizlice izlemesine engel olmak için, Tina'yı karşılama görevinin kendisine 'verilmesi'ne çok sevinmişti. 1939'da, Madrid'in düşmesinden bu yana ABD göçmen bürosu, İspanyol mültecileri kabul etme konusunda daha isteksiz davranıyordu ve Meksika'ya devam etmesi konusunda ısrar ederek Tina'nın transit vizesini geri çevirdiler. Durumun farkında olmayan Yolanda endişe içinde beklemekteydi:

Tina'yı on üç yıldır görmemiştım ve gemiden yavaş yavaş yüzlerce kişi iniyordu, insanların gemiden nasıl indiklerini tahmin edersiniz. Beş ya da altı saattir ayakta durup gelmesini bekliyordum, tam o sırada kaptan, "Gemi kalkıyor," diye bağırdı... Öyle bir çılgılık kopardım ki, duymayan kalmamıştır. "Kız kardeşim gelmedi!" diye haykırıyordum. Söylediğim gibi, [iskele tahtasına] atlayarak koşu koşu yukarı çıktım, beni durdurmak istediler, fakat onlarla mücadele ettim... ona bakmak üzere içeri giremedim. Benden birkaç adım ileride olduğunu düşünmek ve on üç yıldan sonra ona dokunmama bile izin vermemeleri!

Bu Tina açısından da ağır bir darbe olmuştu; giderek daha fazla sayıda ülkenin kapısı ona kapanıyordu. Diğer binlerce mülteciyle birlikte Perpignan yakınlarında bir noktadan Fransız sınırını geçmiş ve Nazi Almanyası'nı kızdırmamaktan başka derdi olmayan tedirgin hükümet yetkilileri tarafından düşmanca karşılanmıştı. Tina ve Vidalı adına Paris'e gönderilen bir telgrafta, Moskova'dan gelen sürgünlerin yerleştirilmeleriyle ilgilenmeleri emredilmişti. Bu gayriresmi sürgün randevusu, mültecilerin ne yapacaklarını bilmez bir halde geleceklerini planlamaya çalıştıkları Des Italiens Caddesi üzerindeki Café Neapoliten'de gerçekleşti. Binlerce mülteci Coulliére'deydi. Tina, zayıf ve hasta durumdaki şair Antonio Machado'yu zatürre nedeniyle ani ölümünden kısa bir süre önce burada ziyaret etmişti. Mültecilerin gördüğü muameleye çok şaşırın ve öfkelenen Tina, İtalyan komünist liderlerden kendisine anti-faşist bir savaşçı olarak gizlice İtalya'ya dönmesi için izin vermelerini istedi. Bu isteği reddilince Tina ve Vittorio, Yelena Stassova'nın nasihatıyla, Stalin'in temizlik harekâtının son hedefi haline gelen yabancı komünistlerle

Moskova'ya dönmekten vazgeçtiler. İspanyol sürgünlerle birlikte çalışmak üzere Amerika yerine Meksika'yı seçtiler.

Ayrılmak üzere beklerken, Tina güvenlik sebebiyle Paris'in dışındaki bir köye, ünlü doktor ve bilimcilerinin mensubu olduğu Joliot-Curie ailesinin yakın arkadaşı olan tanınmış bir Fransız profesörün evinde kalmak üzere Melun-sur-Seine'e hareket etti. Ebro Savaşı'nın önde gelen komutanlarından Manuel Lacorte'nin eşi Carmen Tagüeña ziyarete geldiklerinde Tina'nın onu Joliot-Curie'lerle tanıştırmasını hatırlıyor. Carmen, Moskova'ya gitmek üzere ayrılmalarından önce Manuel'le birlikte bu köyde kaldı ve Tina'yla her gün görüştü. Carmen, Tina'yı, "Bizim iyi olmamızla çok yakından ilgili, samimi ve sıcak yürekli," biri olarak yâd ediyor.

Tina New York'ta karaya çıkmasına izin verilmeyince Veracruz'a giden bir gemiye nakledildi. Oldukça meşhur olduğu bir sırada Meksika'dan sınırdışı edildiği için, Veracruz'a gelir gelmez tanınmaktan ve gerçek kimliğinin ortaya çıkmasından çok korkuyordu. Vidali Meksika'ya ulaşmış ve 'İspanyol Mültecilere Yardım Komitesi'yle ilişkiye geçmişti. Tina'yla Veracruz'da buluşmayı ve onu Mexico City'ye getirmeyi planlıyordu. Birkaç gün içinde, elli sekiz yaşında, İspanyol kökenli, zengin bir diplomat olan Martín Díaz de Cossío, onun yirmi altı yaşındaki Meksikalı karısı Isabel Carbajal ve iki çocuğunun misafiri olarak Mexico City'nin dışına, San Angel'e hareket ettiler.

Mexico City Tina'nın 1920'lerde yaşadığı günlerden bu yana oldukça gelişmiş ve Amerikan tarzı 'hızlı yemek' büfeleri, kola makineleri ve Ford ve Chevrolet'lerin istilasına uğramıştı. Komünist Parti yeniden yasallaşmış, ancak eski halinden geriye sadece kabuğu kalmıştı. Stalin'in gözde oğlu Vincente Lombardo Tolenado o sırada fırsat düşkünü bir hükümet politikacısı ve sendika lideriydi. Avrupa faşizminin yükselişi, Meksika'nın 500 bin üyeli güçlü *Sinarquista** hareketini de ateşlemişti. Madero Caddesi üzerindeki bazı binalara dev Nazi bayrakları asılmış ve gamalı haç rozetlerinin sokak satıcıları tarafından satılması ya da yerel barlarda Alman şarkılarının söylenmesi tuhaf karşılanmaz olmuştu. 2. Dünya Savaşı'nın yaklaşmasıyla birlikte Mexico City, giderek Nazi ve Sovyet ajanların entrika ve ispiyon merkezine dönüşmüştü. İspiyon o kadar fazlaydı ki, ispi-

*) 1930'lu yıllarda Meksika'daki anarşist hareket. (ç.n.)

yoncular kısa sürede Meksika'nın 'Küçük Komintern'i olarak anılmaya başlamıştı.

San Angel'de kaldıkları günlerde Tina ve Vittorio'nun ziyaretçilerinden biri Adelina Zendejas oldu. Adelina, Tina'yı daha önce Meksika'dan simaen tanıyordu, fakat bu karşılaşmalarında karşısındaki çekici, iyi giyimli kadını bir yerden gözü ısıtır gibi olmuş, fakat Tina'yı tanımamıştı. Tina ve Vittorio odadan ayrılınca Isabel Carbajal, Adelina'ya dönmüş ve, "Carmen sana birini hatırlatmadı mı?" diye sormuştu. "Hayır, gerçekten hatırlatmıyor..." diye cevapladım. Bunun üzerine Isabel, 'Oysa onu tanıyorsun. Kimseye söyleme, ama o Tina Modotti' dedi."

Tina 1 Mayıs 1939'da ilk önce, İspanyol Cumhuriyetçileri'nden menkul büyük bir grupla birlikte, yumrukların Meksika'nın yenilikçi başkanını selamlamak üzere havaya kalktığı işçi yürüyüşüne katıldı. Aynı gün, ortak bir tanıdıklarının evinin güzel bahçesinde düzenlenen bir partide, Nazizm'den kaçıp Meksika'ya mülteci olarak sığınan eski arkadaşları Alfons Goldschmidt'le karşılaştı. Goldschmidt'in ikinci eşi Leni Kroul, Tina'yla ilk defa karşılaşıyordu. Kroul, yerinde duramayan ve gürültücü Vidalı'ye göre Tina'nın sakinliğinden çok etkilenmişti.

Eski dostluklarının çoğu, ideolojik ve güvenlikle ilgili sebeplerden dolayı Tina için 'yasak bölgeydi'. Ülkede yasadışı olarak bulunmaktaydı, bu yüzden varlığının fazla bilinmemesi gerekiyordu. İspanyol komünist mülteciler arasında 'María' ya da 'Carmen' adıyla dolaştığından kendini epey güvende hissediyordu, fakat komünist davaya sempatiyle bakmayan eski arkadaşlarından uzak durmayı tercih etmekteydi. Bir gün Felipe Texidor'la yolda karşılaştığında başını çevirdi; Felipe'nin o zamanki eşi Monna Alfau, kocasının yanında Tina'yı görmekten rahatsız olabilirdi. Monna'nın erkek kardeşlerinden biri, 1936 ayaklanması sırasında İspanyol ordusunda ve Franco destekçisi olduğundan şüpheleniliyordu; ortadan 'kaybolmuş' ve büyük ihtimalle komünistler tarafından öldürülmüştü.

Komünistler, 1937'den bu yana Meksika'da sürgün olan Troçki'yi samimiyetle karşılayan ve koruyan Diego ile Frida'dan nefret ediyorlardı. Tina, Diego ve Frida'yla yolunu 1929'un sonlarında ayırmıştı. Troçki'nin Meksika'ya iltica etmesine aracılık eden, Anita Brenner'in da içinde olduğu diğer arkadaşları Troçki'nin safına geçmişlerdi. Tina, eski arkadaşı Frances Toor'u görmeye gitti, fakat

Vidali'nin iddiasına göre iki kadın tartıştılar, zira Paca, Tina'ya, onu 'İspanyollarla karıştırdığı' için demediğini bırakmamıştı. Aralarının iyi olmadığı söyleniyordu, çünkü Paca komünistlerin Tina'nın hayatını alt üst ettiğine inanıyordu. Paca, Parti'ye basit bir muhalifliğin ötesinde karşı olduğu için muhtemelen bu ikinci değerlendirme daha doğrudur. Tina iki keskin anti-komünistle, sürgündeki Fransız sosyalist Marceau Pivert ve İspanyol POUM lideri Julián Gorkin'le çok yakın dost olmuştu ve bazı Meksikalı komünistler onun Troçkist olduğunu düşünmüşlerdi.

Meksika'ya geldikten birkaç hafta sonra, Tina ve Vidali San Angel'den taşındılar ve Adelina Zendejas'ın Morelos Caddesi'nin köşesindeki evine yerleştiler. Ev, Julio Antonio'nun 1929'da öldürüldüğü köşenin hemen yanındaydı. Tina, Adela'ya bu çevreyi çok iyi bildiğini ve geri dönmenin kendisine büyük acı verdiğini söylemişti. Mella'nın hayali belki de bu acıyı telafi eden tek unsurdur.

Tina, Adelina'nın yanına taşındıktan kısa bir süre sonra Amerika'lı bir arkadaşının pasaportuyla New York'a gitti. Bu yolculuğa ne amaçla çıktığı bilinmiyor, ancak Tina'nın o günlerde Avrupa'ya geri döndüğü tahminini destekleyen birkaç ipucu vardır. Vidali bu yolculuğun birlikte Amerika'ya dönme ihtimalini araştırmak üzere yapıldığını söylüyor, ancak Komintern ajanlarının 'Mexico City ile New York arasındaki üst düzey bilgi alışverişi', akıllara Tina'nın New York'a gizli bir görevle gitmiş olabileceği fikrini getiriyor.

New York'ta arkadaşları, Parti'den mesai arkadaşları ve en sonunda da kız kardeşi Yolanda'yla buluştu. 1929'dan beri görmediği erkek kardeşi Benvenuto'yla görüşebildi. New York'ta, İspanya'dan arkadaşısı Constancia de la Mora'yla birlikte, Sovyet casusu olmakla suçlanan sosyetik zengin Martha Dodd'un evinde kaldılar. Constancia'nın aristokrat geçmişi ve İspanyol İç Savaşı'nda üstlendiği rol ona Amerika'nın kapılarını açmıştı. Eleanor Roosevelt'le de birkaç kere buluşmuş ve New York'lu ilericilerin sevgilisi haline gelmişti. Constancia'nın hayat hikâyesi ve kendi ağzından İspanya'da yaşadıkları, *In the Place of Splendor*'da ünlü Amerikalı yazar Ruth McKenney tarafından, muhtemelen bir başka adla anlatılmıştı. Kitabın bir best-seller olacağı belliydi. Constancia kitabın el yazmalarını daha önce arkadaşlarına okutmuştu. Madrid'de Kızıl Yardım için çalışan Kübalı bir İspanya İç Savaşı sığınmacısı olan Manuel Fernández Colino, Constancia'nın ona bir gün zamanı olup olmadığını sorduğunu hatırlıyordu:

Tina Modotti'ye bir iş bulmak üzere yardımımı istedi... heyecanla kabul ettim, çünkü Mella'nın yoldaşıyla tanışmayı çok istiyordum. Onun Kızıl Yardım'daki bizim 'María'dan başkası olmadığını öğrenmenin benim açımdan nasıl bir sürpriz olduğunu düşünebiliyor musun?

Constancia'nın kitabı, Cumhuriyetçi dava adına önemli bir platformdu ve böylesine tecrübeli bir yazar tarafından takma adla yazılmış olması tuhaf karşılansa da, Tina ve Fernández Colino bu el yazması metinleri düzeltmek için birkaç hafta uğraşmışlardı. Fernández Colino Tina'yı hiç mutlu görmediğini, "fakat zaten o günlerin mutlu zamanlar olmadığı"nı söylüyordu. Tina'yı New York'ta da gören Constance Kyle, onun savaştan sonra duygusal bir çöküntü yaşadığının abartıldığı konusunda ısrarlıydı: "[Tina hakkındaki] bu can sıkıcı saçmalığın hiçbir anlamı yok, şüphesiz hiçbirimiz savaştan mutlu olmadık... fakat etrafta gözyaşı dökerek de dolaşmadık." Yine de Tina Meksika'ya dönme konusunda umutsuz görünüyordu. Amerika'da kalmak istediye de, hükümetten gerekli izni alabilmek için boşuna uğraştı. Yıllar sonra Benvenuto, New York'tan ayrılışlarını şöyle hatırlayacaktı:

Bir gece (o geceyi hiçbir zaman unutmayacağım) 'elveda' dedi. "Niye görüşürüz yerine 'elveda' diyorsun?" diye sorduğumda, "Mümkün değil. Ben çoktan öldüm. Burada da, Meksika'da da yaşayamam," diye cevapladı.

Bu arada Meksika'ya dönecek olursak, Vidali 23 Ağustos gecesi Adelina Zendejas tarafından, aşagılık Nazi-Sovyet saldırılmazlık pak-tı haberiyle uyandırıldı. Yataktan fırladı ve saatlerce, "Bunu nasıl açıklayacağız?" diyerek, bir aşağı bir yukarı dolaştı. Tina bir gün sonra New York'tan döndüğünde küplere bindi. Stalin'e ve Parti'ye siyasal anlamda çok sadık olmakla birlikte, siyasal kimliğinin özünde anti-faşizm yatıyordu. Vidali Sovyetler Birliği'nin başka seçeneği olmadığını söyleyerek anlaşılmayı bir mantığa oturtmaya çalışırken, Tina böyle bir yaklaşımı toptan reddediyor ve, "Her şey tamam, ama... ben, Hitler'le, asla!" diyordu.

Meksika hükümetiyle aralarındaki yasal sorunlardan kurtulmak için Meksika Komünist Partisi'ndeki üyeliğini yenilemekten vazgeçti ve daha ziyade sürgündeki binlerce İspanyol ile Parti tem-

silcisi Miguel Angel Velasco arasındaki bağlantıyı kuran kişi olarak çalışmaya koyuldu. Velasco o günleri şöyle hatırlıyor: “Aktif olmaktan hiçbir zaman vazgeçmedi, fakat onun asıl görevi Kızıl Yardım’dı. Göçmenlere avukat ve para buluyor, onlar için kıyafet, yiyecek ve sigara temin ediyordu., Tina’yı en çok ‘varlığını rahatsız edici bulanlar ve yaşananları sineye çeken insanlara [yardım etmek]’ perişan ediyordu.”

1930’da sınırdışı kararının bozulması için girişimde bulunan Tina, ilgili Meksikalı yetkilinin hayati önemdeki desteğine bel bağlamıştı: İspanya’nın eski büyükelçisi Adalberto Tejeda ile Tina’nın 1929 sergisini destekleyen içişleri bakanı Ignacio García Téllez. Tejeda’dan gelen sıcak bir mesaj ve Tina’nın García Téllez’e yazdığı bir mektup içişleri bakanıyla görüşmesini sağladı. Adelina, Tina’nın bu görüşmeye giderken çok şık giyindiğini hatırlıyordu: “Tina şansının ters gittiğini görmelerini istemiyordu, ona bir şapka ve eldivenlerimi ödünç verdim, bu küçük ayrıntılar görünüşünü bir anda gerçek bir hanımefendiye dönüştürmeye yetmişti... Giderken yüzünün ıdığını hatırlıyorum; sanki yeniden doğmuş gibiydi.” Tina’nın çabaları, başkan Cárdenas’ın gönderdiği ‘güzel bir mektupla’ sonuçlandı; mektuba göre, sınırdışı işlemleri tümüyle iptal edilmiş ve Meksika hükümeti yetkilileri tarafından tam bir koruma altına alınmıştı. Bundan böyle devletin hışmından korkması gerekmiyordu, fakat hâlâ skandal tellallığı yapan Meksika basınının temsil ettiği tehlike sürmekteydi.

Ocak 1940’ta Tina ve Vittorio, Adelina’nın evinden Pedro Barra da Caddesi üzerinde, işçi sınıfı muhitine yakın bir eve taşındılar; Devrim’e ithaf edilmiş bakır kubbeli anıtın yakınında, ‘mutlak bir Fransisken alçakgönüllülüğü’ taşıyan ufak bir daireydi burası. Tina evi, “Meksika pazarlarından aldığı, ince bir estetik duyguyla dikkatlice seçilmiş ucuz mobilyalarla döşedi. Masanın üzerindeki toprak vazonun içinde daima ufak bir demet kadifeçiçeği ya da taze, sıradan Meksika çiçekleri olurdu”.

Şubat ayının ortasında Tina’nın evinin biraz ilerisindeki *Frontón de Mexico* binasında ‘İspanyol Mültecilere Yardım İçin Pan-Amerikan Konferansı’ düzenlendi. Konferansa Amerikan Dostları Derneği çalışanları ve Uluslararası Tugay üyeleri katıldı. Mella’nın eski kız arkadaşı Sarah Pascal da katılımcılar arasındaydı; Tina’nın kongrede ‘María’ ismiyle tercümanlık yaptığını hatırlıyordu. Onu tanıyan bir-

kaç kişi görevinin hiç de kolay olmadığının farkındaydılar. Luisa Vi-
queria evirmenliğin, Parti st düzeyine ‘Parti içinde olan bitenleri
rapor edebilmek için’ gereken en st düzeyde hareket özgürlüğünü
sağlamak için tasarlanan bir kılıf olduğu kanısındaydı.

İspanyol Cumhuriyeti’nin başına bela olan ideolojik i çatışma
mlteciiler arasında devam ediyordu. Tek tük idamlar dışında,
Troçkistler ve anarşistler, komünistlere sık ve şiddetli baskınlar
düzenliyorlardı, işler bu şekilde yürüyüp gidiyordu. Diego Rivera
bir gazete yazısında Vidalı’yi, Meksika’ya bir İspanyol mülteci ola-
rak sızan ‘yüzlerce’ Stalinist ajandan biri olarak teşhis etti. Tina’nın
bir başka eski dostu Bertram Wolfe, bu ajanları araştıran bir arka-
daşına “kuru temizlemecinin nerede olduğunu bildikleri gibi, Sor-
menti [Vidalı] ve Tina’dan da haberdar oldukları”nı söylemişti.
Dolayısıyla, Tina ve Vidalı’nın gerçek kimlikleri düşmanları tara-
fından bilinir hale gelmişti.

FBI ve Amerikan donanma istihbaratı Vidalı’nın bir Nazi-Sovyet
casus zincirine dahil olduğuna inanıyordu ve şimdi Moskova’da olan
eski İspanyol komünist General Valentın Gonzlez (‘El Campesino’)
Ağustos 1939’da, ‘soğuk ve vicdansız, bağnaz ve iğdsel olarak za-
lim’ bir adam diye tarif ettiği Vidalı’yi, Cumhuriyetçi ordunun eski
bir albayı olan Pedro Martınez Cartn’un yönetiminde ‘ ajan-
dan menkul bir ekibe verdiklerini ileri sürüyordu. Gonzlez’e göre,
Martınez Cartn Vidalı’ye, aralarında Leon Troçki’nin de olduğu
suikast düzenlenecek siyasal muhaliflerin bir listesini vermişti.

Tina ve Vidalı, Martınez Cartn ve onun İspanya Uluslararası Ko-
mnist Gençliği’nin temsilcisi olan Alman eşi ‘Carmen Salot’un ya-
kın arkadaşlarıydı. Carmen’in gerçek kimliği sadece komünist lider-
ler tarafından biliniyordu. Tina, Carmen ismini ve adresini postala-
rını almak için kullanmaktaydı. O sıralar Amerika’da yaşayan Leni
Kroul’a Nisan 1940’ta yazdığı bir mektupta şunları anlatmıştı:

Burada anlatılacak heyecan verici hiçbir şey yok. Carmen’in be-
beği mükemmel bir şekilde büyüyor. Büyük ailemizden arkadaşlar
bu arada daha çok ocuk doğurdular. Ümit edelim ki onlar gelece-
ęin Alfons Goldschmidts’leri olsun. Onlara ihtiyaımız var!

Aynı mektupta, Tina’nın birtakım gizli işlere karıştığına dair ba-
zı gizli ibareler de yer almaktadır:

Benim ilgilendiğim romanla sen de ilgilendiğin için çok teşekkür ederim, fakat bu baskı gerçekten de çok eski ve bahsettiğin diğer bütün ayrıntılar da cabası. Dolayısıyla, bu fikirden vazgeçelim, belki daha sonra daha yeni bir baskısını bulabilirim.

Leni, 'roman'a yapılan bu göndermenin, büyük ihtimalle, Tina'nın peşinde olduğu bir bilgiyle ilgili olduğuna inanıyordu.

Troçki'nin Meksika'daki varlığı Stalinistler açısından bir problem, Meksikalı komünistler adına da bir utanç kaynağıydı. İspanya'da Tina ve Vidalı'yle ilişkisini tazeleyen Siqueiros, sonradan Troçki'nin öldürülmesiyle ilgili hikâyenin tümüyle 'İspanya'da başladığı'nı hatırlayacaktı. Cárdenas, Troçki'ye siyasal sığınma hakkını garanti ettikten sonra, Siqueiros ve Vidalı, *La Pasionaria*'nın Troçki meselesiyle ilgili olarak Meksikalıların yüzüne gerçek bir şamar indirdiği İspanyol Komünist Partisi'nin bir toplantısına katıldı. Devrimci yanları bu sorunun çözülmesi gerektiğini söylüyordu. Siqueiros, öfke içinde kendisinin ve İspanya'daki eski savaşçıların kurduğu Francisco Javier Mina topluluğunun diğer üyelerinin -ki Vidalı de bu topluluğun önde gelen üyelerindendi- "Cayoacán'daki sözde Troçki kalesine ansızın saldırmak ve bu kaleyi ele geçirmek zorunda olduklarını düşündüğü"nü söylüyordu.

Troçki, Diego'yla tartıştıktan sonra Cayoacán yakınında bir başka eve, Frida Kahlo'nun 'mavi evi'ne taşındı. 24 Mayıs 1940 akşamı Siqueiros, Popüler Grafik Atölyesi stüdyolarında yaklaşık yirmi komünist ve sanatçıyı bir araya getirdi. Rivayete göre, İspanya'da eskittiği hafif süvari üniformasının üzerine dalgalanan bir pelerin giymiş ve sahte bir bıyık takmıştı. Gecenin geç bir saatinde Troçki'nin evine gizlice girmeyi başardılar ve yatak odasının penceresinden maki-neli tüfekte çılınca ateş ettiler. Troçki ve karısı Natalya yataklarından yere düştü ve kurşunlar başlarının üzerinden geçtiği için mucize eseri yaralanmadılar. Ancak başka kurbanlar vardı. Troçki'nin on bir yaşındaki büyük oğlu Stefan kötü bir travma geçirmiş ve ayağın-dan yaralanmıştı; sekreteri Robert Sheldon Harte ise saldırganlar tarafından kaçırılmış ve sonrasında ölü bulunmuştu.

Bu saldırının Tina'yla bağlantısını gösteren herhangi bir kanıt yoktu, ama Tina bu olayı büyük ihtimalle önceden biliyordu. Meksika polisi sonradan Vidalı'yi bu olaya katılıp katılmadığıyla ilgili olarak sorguya çektiğinde suçlama için baskı yapabilecekleri yeter-

li kanıt bulamadılar, fakat saldırının aşırı gösterişli biçimde gerçekleştirilmiş olmasının kesinlikle Vidalı'nın eylem biçimine işaret etmekte olduğunu düşünüyorlardı. Sonradan, fanatik bir anti-Stalinist olan eski İspanyol komünist lider Jesús Hernández, Vidalı'yi kışkırtıcılık yapmak ve ona saldırıda kullandığı Thompson marka makineli silahı kullanmakla suçlayacaktı. Hernández, Vidalı'nın bu olaya karıştığına dair haberler sonrasında Moskova'da olduğunu iddia etmiş ve Komintern şefi Palmiro Togliatti'nin öfkeyle bağırarak söylediği şu sözü aktarmıştı: "Vidalı'ye bu konuyla ilgili hiçbir emir verilmedi!"

21
ÇALKANTILI GÜNLER

Janitzio adasından Tarascanlı* Kızılderili balıkçının, dev kelebek ağlarıyla üzerinde çaprazlamasına gidip geldiği Pátzcuaro Gölü'nde, sıradağlar boyunca uzanan çam ağaçları suyun kenarına kadar iniyordu. Tina 1940 yazında böyle bir balıkçı grubuyla karşılaşınca birlikte yolculuk ettiği Amerikalı genç fotoğrafçıyı bir an için unutmuştu. Amerikalı genç balıkçıların yanına el, kol işaretleri yaparak dikkatle yaklaşmış ve onlardan fotoğraf çekmek üzere izin istemişti; anlaşıklarını düşünerek fotoğraf makinesi hazırladı ve çekime başladı.

Genç bir adam el hareketleriyle ve öfke içinde bağırarak onlara doğru yaklaşıırken Amerikalı fotoğrafçı henüz çekime başlamamıştı.

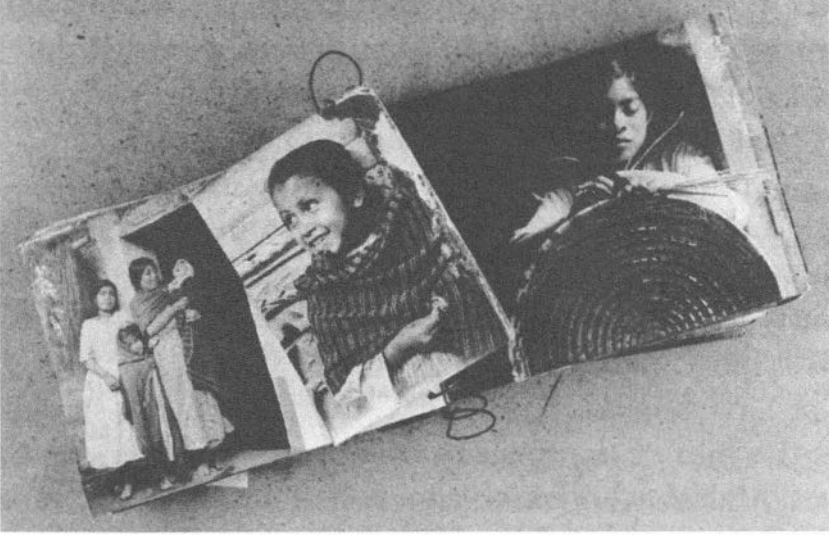
*) Tarascan: Meksikalı yerli bir etnik gruba ve onların konuştukları dile verilen ad. (ç.n.)

Fotoğrafçı öngöremediği zor bir durumla karşı karşıyaydı: Neredeyse hiç İspanyolca bilmiyordu, yabancı bir yerdeydi, insanları ürküten bir yabancı konumundaydı. Tam o sırada imdadına Tina yetişti ve genç fotoğrafçının içinde bulunduğu durumun ciddiyetini derhal anlayarak, kararlı bir ifadeyle, “Geri geri git ve arabaya bin, ben onunla konuşurum,” dedi. Tina, bir yandan adamla konuşmaya devam ederken, bir yandan da yavaşça eski Chevrolet’e doğru geri geri yürüdü, kapıyı hızla açtı ve biner binmez araba hareket etti.

Sinirli gülüşmeler arasında yerlilerin kameralara karşı fazla hassas olduğunu anlattı. Bu düşmanlığa daha önce de şahit olmuştu. On dört yıl önce yine aynı gölün kıyısında, Edward Weston’la birlikte *Sunakların Ardındaki İdoller* adlı kitabın fotoğraflarını çekmek üzere çıktıkları yolculukta, Weston’ın fotoğraf makinesi neredeyse göle düşüyordu. Bu vesileyle hatırladıkları onu, farz edilen kimliğinden vazgeçmeye ve arkadaşlarına sandıkları gibi sadece İspanyol İç Savaşı mültecisi ‘María’ olmadığı, aslında fotoğrafçı Tina Modotti’nin ta kendisi olduğu konusunda açıklama yapmaya sevk etti.

Amerikalı fotoğrafçı John Conday’dı. O ve karısı Laura, Constancia de la Mora’nın daveti üzerine Meksika’ya gelmişlerdi. Constancia, Conday’dan o günlerde hazırladığı, başkan Cárdenas’ın sağlık, eğitim ve toprak reformu ‘devrimi’ni belgelemekte olduğu kitap projesi için fotoğraf çekmesini istemişti. 1940 ilkbaharında Conday’lar arabayla New York’tan Mexico City’ye geldiler ve Constancia’ların, Veracruz Bulvarı üzerinde, sürgün İspanyol topluluğunun yaşadığı semtin ortasındaki bloklardan birinde kaldılar. Conday’lar ‘María’yla burada tanıştı ve Constancia, Tina’dan Meksika yolculukları boyunca kendilerine eşlik etmesini rica etti. *Time* ve *Life* dergileri için Mexico City’de yapacakları çekimler için Robert Capa’nın Mexico City’deki karanlık odasını kullanma hazırlıklarının ardından, Meksika kırlarına doğru gerçekleştirecekleri ilk sefer için yola çıktılar.

Tina’nın rolü görünüşte kalacak yerleri ayarlamak, çevirmenlik yapmak ve gerekli ilişkileri kurmaktı, ancak o bunların dışında da nerede, nelerin fotoğrafını çekebileceğine dair fikirler veriyor, proje fotoğrafları üzerine sık sık Conday’la tartışıyordu. Haziran ayından Eylül’e kadar, Conday’ların kırık dökük Chevy’siyle Meksika’nın dört bir yanını dolaştılar. Mexico City’nin kuzeyinde Cárdenas’ların toprak reformu çabalarını belgelemek üzere halka ait bir

John Condax fotoğraflarıyla Constancia de la Mora'nın tıpkıbasımı, 1940.

*ejido** çiftliğinde kaldılar, ardından sendikanın Torreon'daki bürosunu ziyaret ettiler. Orta Meksika'nın *bajio* bölgesinde Tina ve John Condax gümüş madeni kuyusuna inmişler ve yolculuğun son günlerinde Papatla'nın uçan Polonyalı dansçılarının renkli gösterilerini hayretler içinde izleyerek, kendilerini Veracruz'da bulmuşlardı.

Tina'nın eski günlerini hatırlamasının sebebi belki de, bu yolculukla, 1926'da Weston'la birlikte çıktıkları uzun ve maceralı yolculuk arasındaki benzerlikti. Tina o zamanlar neşeli, sempatik, keyifli ve sağlıklıydı. Bu projeye katıldığı için çok sevinçliydi, ama gerçek kimliğini başkalarından gizlemek zorunda kaldığı için yine de tedirgindi ve Condax'tan onun fotoğraflarını çekmemesini rica etmişti. Yine de fotoğraf makinesinden tamamen nefret etmiyordu ve Condax'ın kendi fotoğraf makinesinde yaptığı değişikliklerle özel olarak ilgileniyordu. Tina kim olduğunu ilk söylediğinde Condax, fotoğraf makinelerinden (bir Graflex'i, büyük tarzda teknik bir kamerası ve bir çift Leica'sı vardı) istediğini kullanabileceğini söyledi. Fakat Tina kabul etmedi. "Hayır," dedi, "artık fotoğraf çekmiyorum".

* Meksika'da köy toprakları geleneksel Kızılderili toprak mülkiyetine göre düzenlenmiş, 1920'lerde de yasal olarak ortak mülkiyetle birleştirilip kutsal kabul edilmiştir. *Ejido*, ekilmiş toprak, otlaklar, diğer ekilmemiş topraklar, büyük çiftlikler ve kentteki yerleşim bölgelerinden oluşur. (ç.n.)

1931'den bu yana Tina'dan haber almayan Manuel Alvarez Bravo da benzer bir olay hatırlıyor:

Döndüğünü bilmiyordum. Bir gün Ayuntamiento Caddesi üzerindeki küçük stüdyomun zili çaldı ve kapıyı açtım, gelen Tina'ydı. Öylece içeri girdi, her zamanki gibi çok sakindi... Ona hayran olduğum Graflex'i teklif ettim. O, "Hayır, artık istemiyorum," dedi.

Manuel, Tina'nın bu kararı 'isteyerek aldığı'na inanıyordu, ancak bu kesin 'hayır' cevabına rağmen yüzünde hüznü vardı.

Troçki 20 Ağustos'ta Ramón Mercader tarafından öldürüldüğünde Tina'nın Condax'larla yürüttüğü fotoğraf çalışması devam ediyordu. Troçki'nin özel sekreteriyle arkadaşlık kuran Ramón Mercader, Katalan bir İspanyol komünistti. Küçük, şirin bir otel olan Montejo'da kalıyordu. Mercader'i, onunla aynı otelde hemen karşısındaki odada kalan Robert Capa da dahil, neredeyse kimse fark etmemişti. Troçki'nin öldürülmesi Meksika hükümeti adına korkunç bir utançtı ve bu yüzden komünistlere karşı daha acımasız davranmaya başlamışlardı. Vidali yine şüpheliler arasındaydı; sürgündeki İspanyol Troçkistlerin ve anarşistlerin suçlamalarıyla dolduruşa gelen Meksika basını sürekli olarak Vidali'yle cinayet arasında bağlantı kuruyordu.

Sonbaharla birlikte Tina evinden yine taşındı. Bu sefer Genel Hastane'nin ön tarafında, 137 Dr. Balmis Caddesi üzerinde minik bir çatı katı keşfetmişti. Vidali evin ancak 'Pamuk Prenses ve bir cüce' için yeterli büyüklükte olduğunu söyleyerek Tina'ya çıkışmıştı. Minik bir yatak odası, ancak bir kahvaltı masasıyla iki sandalye alabilen yemek odası, tuvalet ve döşemeye sızdıran duş, hücre gibi, kapısı olmayan ufak bir eve sıkıştırılmıştı ve mutfakta sadece ayakta durulabilecek kadar yer vardı. Arkadaşları dehşet içindeydiler, fakat Tina elinden gelenin en iyisini yapmış ve bu ufak evi pazarlıkla 50 pesetaya kiralamıştı. Karlarla kaplı yanardağ manzarası ve sık sık oturup kitap okuduğu, gevşediği ya da güneşlendiği terasın ıssızlığı Tina'yı çok etkilemişti. Boş teneke kutularına sardunyalar ekmiş ve onları boyalı duvarlara asmıştı; eve 'Suzi' adında küçük, beyaz bir köpek ile 'Kitty' adını verdiği bir kedi almıştı. Tina ve Vittorio çok fakirdiler, öyle ki sık sık yemeğe gelen arkadaşları yanlarında yemek ya da benzeri şeyler getirir, öğünlerde makarna, sebze çorbası ya da gençliklerindeki polenta gibi sade yemekler yerlerdi.

Tina Kızıl Yardım'daki görevine devam ediyordu, ancak kendini yazıya ve çeviriye vermiş, evden giderek daha az çıkar olmuştu. 'Giuseppe Garibaldi'nin Anti-Faşist İttifakı'yla yakın ilişki içindeydi ve küçük odasında gece geç saatlere kadar uğultu içinde çalışan tek-sir makinesiyle bülten ve broşür basıyordu. Yakın arkadaşlarıyla, eski Cumhuriyetçi general Patricio Azcárate ve onun özellikle yakın olduğu karısı Cruz Díz gibi siyasi mültecilerle ya da sürgündeki İtalyan komünist Mario Montagnana ve onun Komintern lideri Palmiro Togliatti'nin kız kardeşi olan eşi Anna Maria'yla veya Bauhaus'un eski müdürü Hannes Meyer ve eşi Lena'yla hâlâ ara sıra pazar gezintilerine çıkıyordu.

Tina, Yolanda'nın New York'tan ziyarete gelen bir arkadaşı şerefine düzenledikleri geziye, kızı gibi gördüğü genç bir İspanyol mülteci olan Eladia de los Ríos'u da davet etti. Yolanda'nın arkadaşının yanında fotoğraf makinesi vardı ve Tina, hamile Eladia'nın fotoğraflarını çekmek istedi:

Kocaman bir karınla geziye katılmıştım, çünkü üç ya da dört aylık hamileydim... ve dışarı çıktığımızda Tina, bir hanımefendinin hasırdan yapılmış Meksika şapkasını askıdan alıp başına taktı, gerçekten çok şekerdi; bana dönüp, "Sizin bu şapkayla fotoğraflarınızı çekmek istiyorum," dedi.

Gidecekleri yere ulaştıklarında:

María fotoğraflarımı çekmeye başladı, fakat âdeta [gerçek] bir çalışma gibiydi. "Şu ağacın gövdesine yaslan, biraz daha bu tarafa, bu tarafa"; çok sayıda fotoğraf çekti ve biraz utandım; Carlos bir noktada, "María'nın büyük bir fotoğrafçı olduğunu biliyor muydun?" diye sordu. "María mı?" "Evet," diye cevapladı Carlos. María duyumuş gibi davrandı ve hafifçe gülümsemekle yetindi.

Fakat buna benzer tasasız günlerin sayısı giderek azalmaya başlamıştı. 1941 sonbaharında, Tina'nın fiziksel ve zihinsel sağlığında belirgin bir bozulma oldu. Vidali Mart ayında Meksika polisi tarafından tutuklandı ve sorgulanmasının ardından apar topar El Pocito [Küçük Kuyu] olarak bilinen çok daha korkutucu bir gözaltı merkezine gönderildi. Orada üç hafta kaldıktan sonra inanılmaz pis, fareler tarafından istila edilmiş tek kişilik bir hücreye kapatıldı. Vida-

li'yle giderek yakınlaşan Isabel Carbajal, Parti tarafından verilen emirler doğrultusunda ve telaş içinde Vidali'nin yerini bulmaya çalışıyordu. Tina, Isabel'den aldığı haberlerle dehşete düşmüş ve titremesini durduramamıştı. Evde yalnızdı ve evin polis tarafından gözetlendiğine inanıyordu. Eladia'nın baskıları ve negatifleleri dahil olmak üzere suç teşkil edebilecek bütün belgeleri imha etti. Kendisi ve Vidali'yle bağlantısı olduğu için genç kadının başının polisle derde girmesini istemiyordu. Günler geçip de Vidali gelmeyince Tina daha da panikledi. Sonunda Vidali serbest bırakıldı ve Tina'yı bulmak üzere eve geldi:

Zayıf ve çok moralsizdi, gözleri şişmiş ve kızarmıştı. Beni öldüreceklerine gerçekten inandığı için tutuklanmamdan sonra dışarı hiç çıkmadığını anlattı. Ona yakın olan yoldaşlar Tina'nın ciddi bir hastalığa yakalanmasından korktuklarını söylediler.

Tanıyanların gözünde Vidali "iri yapılı, fazla kilolu bir sığır, bir boğa" ve aynı zamanda "kötü niyetli ve her şey yapabilecek biri" olduğu kadar, "baskın bir kişiliğe... büyük zekâ pırıltısına sahip olan bir eylem adamıydı" ve üstüne üstlük "çapkın"dı. Bazıları, kimden ve neden koruduğunu bilmeseler de onu Tina'nın 'koruyucusu' ola-

Tina ve Vittorio arkadaşlarıyla, Mexico City, 1940 civarı.

rak görüyorlardı. Vidali kendilerini tamamen siyasal bağlarla bağlı bir çift olarak nitelediğinde henüz İspanya'ya bile gitmemişlerdi. Fakat Vidali'ye göre cinsel hayatları hâlâ "fantezilerle dolu, verimli, eksiksiz bir aşkla" devam ediyordu. Bu fantezilerin hepsi büyük ihtimalle Vidali'ye aitti. Leni Kroul'un belirttiği gibi, o dönemde birçok insanın Tina'da gözlediği hüznün, Vidali'yle 'mecburen evli kaldığı' yıllar içerisinde kendisini 'bir tür şehit' gibi hissetmesinden kaynaklanıyordu. Anlaşılan Tina, İspanya'da general Valentín González'e de çok şey anlatmıştı. Bir söylentiye göre Tina, Vidali'yi kastederek, González'e, "Bütün ruhumla ondan nefret ediyorum ve ölene kadar onun peşinden gitmek zorundayım," demişti.

Isabel Carbajal, yeni yasal statüsüne rağmen Tina'nın "insanların onun kim olduğunu anlamasından yine de çok korktuğu"nu, ama en büyük korkusunun "Vidali'nin suç ortağı olmak ya da onun yer aldığı bir skandala karışmak" olduğunu hatırlıyordu. Tina'nın Vidali'nin tepkisini ya da öfkesini kıskırtmaktan korkmak için geçerli sebepleri olabilir. Vidali, Tina'nın geçmişteki özgür cinsel hayat tarzından tiksindiğini söylediğinde bağıra çağıra kavgalar etmişlerdi. Bir keresinde öfke ânında Tina'ya, Meksika'daki arkadaşlarının onu neredeyse üst-sınıf bir fahişeye benzettiklerini söylemişti. Bir keresinde de bu söylediğiyle çelişen bir edayla, Tina'yı kendisi gibi "açık yürekli ve kaygısız bir adam için bir fanatik, çok zor ve katı biri, arkadaşları arasında iyi şarabı ve yemek yemeyi çok seven biri" olarak tarif etmişti. Bir raslantı olabilir, ama on yıllık katı bir Parti disiplini içinde, Vidali'yle yaşadıklarının ardından Tina'nın 'kendi geçmişinden utandığını' söylemek sanıyorum yanlış olmayacaktır.

Vidali'ye karşı ileri sürülen ciddi bir itham da, Meksika'da Mella'nın öldürülmesiyle ilgisi olduğunun düşünülmesine yol açan yaygın söylentilerdi. 1930'ların başında Meksika'da Kızıl Yardım adına çalışan Kübalı göçmenler, kendi aralarında Tina'nın Meksika'daki eski birkaç Amerikalı arkadaşının da başına gelmiş olan bu akıbete dair çeşitli ihtimalleri konuşuyorlardı. Daha sonra ortalarında, Vidali'nin Mella'yı öldürmesi olayına Tina'nın da istemeden karışmış olabileceği yorumları dolaştı. Vidali'nin cinayetdeki muhtemel rolü daha ileri bir soruşturmayı gerektiriyorsa da, özellikle Stalin'in sorumluluğuyla ilgili olarak ele geçirilen yeni bilgilerin ve onun 'baş belası' yabancı komünistleri öldürmekle görevlendirdiği gizli ajanların anlattıklarının ışığında, Tina'nın bu söylentilerin

farkında olduğu ya da Vidalı'nın bu işe karıştığına inandığıyla ilgili kesin bir kanıt yoktur.

Fakat Tina'nın Vidalı'nın tutuklanmasıyla aynı zamana denk düşen ve aylarca süren bir depresyon geçirdiğine kuşku yok. Tina'nın sağlığı artık iyi değildi; İspanya'da canını sıkan kalp problemi ve bacaklarındaki iltihaplanma Mexico City'nin yüksek rakımı yüzünden daha da kötüleşmişti. Ziyarete gelenler onu bazen gün ortasında dinlenirken buluyorlardı; çatı katına çıkmak için tırmanması gereken 36 basamak durumunu daha da kötüleştirmekteydi. Eladia, Tina'nın "sokaktan gelip [merdivenleri] tırmandıktan sonra ayakkabılarını bile çıkaramadan hole yığılıp kaldığı"nı hatırlıyor. Vidalı'nın söylediğine göre, Tina'yı muayene eden ortak arkadaşları doktor Enrique Rebolledo Cobos, durumunun ciddi olmadığını söylemişti. Gerçekten de "onu, birkaç soğuk algınlığı dışında hiç hasta görmediği"ni iddia eden Vidalı, Tina'nın herhangi bir şeyi olmadığına kendisini inandırmış görünmekteydi. Bununla birlikte, arkadaşları Tina'nın o günlerde fiziksel olarak değiştiğine dikkat çekiyorlardı. Pek çok kişi onu çok yorgun, zayıf ve solgun olarak hatırlıyor. Fernando Gamboa, Tina'nın bir anda yaşlandığını ve teninin grileşip beneklendiğini anlatıyor. Artık evden fazla dışarı çıkmıyor, eski daktilosunda Parti için çeviriler yapıyor ya da Lombardo Toledano'nun gazetesi *El Popular*'da Vidalı'nın haftada bir yayınlanan yazısını daktiloya çekiyordu. Velsaco şunları anlatıyordu:

Belki de hastalığı yüzünden onda bir değişiklik olduğunu hissettim. Daima çok canlı ve neşeli bir kadın olduğu için değil, aksine daima utangaçtı, fakat bu durum giderek derinleşti... Onu son gördüğümde terasta bir sandalyede oturuyordu. Uzun süre öylece sessiz duruyor, giderek daha az konuşuyordu...

Tina'nın depresyonunun kaynağının Vidalı'nın çapkınlığı olduğu düşünülebilir, fakat Vidalı'nın Isabel Carbajal'la daha sık birlikte olduğu ortaya çıktığında bu Tina'nın canını fazla sıkmamıştı. Bazı ortak arkadaşları sinirlenerek, 'Tina'yı tutanlar ve Isabel'i tutanlar' diye sessizce ikiye bölünerek saflarını seçmişlerdi. Isabel'in, Tina'nın evine yalnızca yemek yemek için değil, bazen Vidalı'ya yemek pişirmek için de geldiği göz önüne alındığında, iki kadının başkaları gibi düşünmediği ve arkadaşlıklarını sürdürdükleri anlaşılıyor.

Tina'nın depresyonu yaz boyunca sürdü, fakat 1941'in son ayla-

rında arkadaşlarına ziyarete gitmeye ve dışarı daha fazla çıkmaya başlayınca iyileştiği sanıldı. Matilde Landa'nın hapishanede olduğunu biliyor ve sık sık ona yakın oturan kız kardeşi Jacinta'yı ziyaret ediyordu. Matilde'nin Sovyetler Birliği'nden ayrılıp Meksika'ya yerleşen kızı Carmen, halasını görmeye gittiğinde, Tina'yı ziyaret ettiğini, onu görmekten çok heyecanlandığını ve hatta ona şirin bir Tyrolean elbisesi diktğini hatırlıyor. Vidali, ressam Pablo O'Higgins'in Tina'ya âşık olduğundan şüpheleniyordu. O'Higgins de onu utandırmak için sık sık Tina'nın ziyaretine gidiyordu.

İlginçtir, Tina küçük bir grup mülteci ve komünistten oluşan arkadaş çevresini, eski arkadaşlarını da dahil ederek genişletmeye başlamıştı. Tina'yla Xavier Guerrero arasındaki gerginlik azalmış ve Xavier Şili'deyken, Tina onun Kübalı eşi, tasarımcı Clara Porset'le yakın arkadaş olmuştu. Son dönemde de röprodüksiyon müşterilerinden olan José Clemente Orozco'yla yeniden anlaşma imzalamıştı.

Fotoğraf işi bulmaya çalışan Tina'ya Mary Doherty destek oluyordu. O, Tina'yı görmek için zaman yaratmaya çalışırken, Tina:

Xavier'den bir ricada bulunmuştu: Çok zengin olan, onun da ötesinde hâlâ Guggenheim bursu alan ve parasını Taxco gibi bölgelerdeki dükkânlara yatıran [Miguel] Covarrubias ve Rose [Covarrubias] ile Tina'ya bir fotoğraf makinesi satın almaları ya da ödünç vermeleri konusunu konuşacaktı. Çalışmak istediğini, fakat hiçbir malzemesinin olmadığını söylemişti. Xavier'in bu konuda bir şey yapıp yapmadığını bilmiyorum.

Eski arkadaşı ve müşterisi Fred Davis'le arkadaşlığını tazelemesi açık bir iş bulma girişimiydi, çünkü Mary, Fred'in çeşitli vesilelerle, bir tanesi de Aralık ayı sonunda olmak üzere, Tina'yla yemeğe çıktığını ve "Tina'nın ondan iş bulmak için öneri ve tavsiyede bulunmasını rica ettiği"ni hatırlıyor. Tina'nın nasıl bu kadar fakirleştiğini bir türlü anlamayan Fred Davis'e göre, Tina "iyi görünüyordu ve keyfi hep yerindeydi".

1942 yılı yaklaştıkça siyasal gelişmeler bile daha umut verici görünmeye başlamıştı. Nazi-Sovyet işbirliği geçmişte kalmıştı ve Amerika Birleşik Devletleri 2. Dünya Savaşı'na yeni girmişti. Bu, kuşatma altındaki Sovyetler Birliği ve destekçileri adına küçük bir umut ışığıydı ve Tina, faşizmin yakında bozguna uğratılacağına inanıyordu. Yılbaşı gecesi, Tina ve Vidali bir yıl önce Meksika'nın

Şili konsolosu olan Şilili şair Pablo Neruda'nın evinde verilen bir partiye katıldılar. Güzel bir yemek ve şarap ile hararetli siyasal tartışmalar.eşliğinde sık sık düzenlenen bu davetler çok rağbet görüyordu. O gece Neruda çoğu siyasal sürgün olan yaklaşık 100 kadar konuk davet etmişti, gece boyunca çok yakında bitmesi beklenen savaş üzerine konuşuldu.

Tina her zamankinden daha canlıydı, gecenin büyük bir bölümünü Anna Maria Montagnana'yla sohbet ederek geçirdi. Tina ve Vidali, Neruda ve eşi Dehlia'ya veda ederek, aralarında Fransız yazar Simone Tery'nin bulunduğu diğer bazı konuklarla birlikte partiden ayrıldılar. Birlikte Yeni Yıl'da güneşin doğuşunu görmek için tarihi Chapultepec parkında, muhteşem Paseo de la Reforma boyunca yürüdüler.

Tina, bir kapı aralığında yatan yaşlı bir Meksikalı gördü. İnsanlar sarhoş olduğunu düşünerek önemsemeden yanından geçip gidiyorlardı. Fakat [Tina] onun yanına gitti: "Niye evinize gitmiyorsunuz?" diye sordu. "Aileniz sizi merak edebilir."

Adam, "Gidemem," dedi. "Hiç halim yok."

Tina bütün gece hiç yorulmadı, onu kabul edecek bir hastane bulmaya çalıştı. ... Sokak ortasında soğuktan donarak ölecek bu fakir adamı Gren Cross'a yerleştirene kadar [evine] gitmedi. Bu yaşlı adam başka pek çok insan gibi, hayatını Tina Modotti'ye borçlu olduğunu hiçbir zaman bilmedi.

Mexico City'de yaşayan İspanyol mülteci çocukları, bütün hafta sonunu Üç Kral Bayramı'nı kutlayacakları 6 Ocak salı gününün gelmesini bekleyerek geçirdiler. Salı sabahı erkenden yataklarından fırlayacaklar, her tarafı şekerleme ve oyuncaklarla dolu bulma ümidiyle koridora ya da pencerenin kenarına bıraktıkları ayakkabılarına koşacaklardı. Çocukların hayal kırıklığına uğramaması için Tina ile onun Meksikalı ve İspanyol kadın arkadaşları Yeni Yılın ilk gecesini birbirlerinin evlerinde, çocuklara dağıtacakları şekerlemeler için el işinden oyuncaklar ve basit dekoratif kumaş çantalar yaparak geçirdiler.

Tina 5 Ocak Pazartesi günü iki çeviri üzerinde çalışıyordu; biri Morio Montagnana'nın Mussolini üzerine bir yazısı, diğeri de Fransız filozof Denis Diderot hakkındaki bir yazıydı. Aynı gün Ameri-

ka'daki bir arkadaşına akşamüstü evden çıkmadan bitiremediği ve daktilosunda unuttuğu bir mektup da yazmaya başlamıştı.

José Clemente Orozco'nun evindeydim. Bu büyük Meksikalı ressam aynı zamanda müthiş duyarlı bir adam. Ona neredeyse Amerika'nın Hitler'le savaşa girdiğine sevindiğimi söyleyecektim, tabii ki espri yapıyorum, fakat böyle yaparak kendimi büyük mücadelemize çok daha yakın hissediyorum.

Akşam Tina ve Vidalı, eski Colonia tren istasyonunun yakınında, Ramón Guzmán caddesi üzerindeki Hannes ve Lena Meyer'lerin evine yemeğe gitmeye niyetlendiler. Meyer'ler, aralarında Popüler Grafik Atölyesi'nin üyelerinden Siqueiros, Pablo O'Higgins ve Xavier Guerrero'yla birlikte Ignacio Aguirre'nin de bulunduğu birkaç İspanyol mülteci ve Meksikalı ressamın yaşadığı modern apartman bloklarının ikinci katında oturuyorlardı. İki yatak odalı daire tipik Bauhaus tarzında, çok sade döşenmişti. Lena'nın dokuma tezgâhı ile teknik resim masası oturma odasına hâkimdi ve duvarlarda kendi mimari ve tasarım çalışmalarından örnekler asılıydı. Konuklar kısa bir süre sonra gitmişlerdi ve gecenin geri kalanını birlikte geçirmek üzere üç çift kalmıştı: Meyer'ler, Patricio Azcárate ile Cruz Díz, Tina ile Vittorio.

Altı arkadaş 'saatlerce' 'Sovyet anti-tank tuzaklarının dâhisi Simone Tomoşenko', Dimitri Şostakoviç'in Opus 57 Beşlisi ve "...yakın gelecekte Madrid, Cenova ve Udine'den Moskova'ya... pasaportsuz yolculuk etmek ihtimali" üzerine konuştular. Amerika Birleşik Devletleri 2. Dünya Savaşı'na gireli daha bir ay olmuşken gözlerini şimdiden faşizmin bozguna uğratılmasından daha ileriye dikmişler ve Avrupa'daki ulusal sınırları ortadan kaldıracak savaş sonrası bir devrim hayali kurmaya başlamışlardı. Gece uzayınca Vidalı önemli bir toplantısının olduğunu söyleyerek, *El Popular*'ın haber merkezine gitmek üzere izin istedi. Bir süre sonra Hannes, Ignacio Aguirre'nin eve geldiğini duydu, Ignacio'yu onlara katılmak üzere yukarı davet etti ve o da yukarı çıktı. Işın rengi 'Nacho' Aguirres'in söyledikleri ortaya çıkınca değişmişti. Tina'nın kendini iyi hissetmediğini söylediğini hatırlıyordu, ama birkaç kere tekrarlayana kadar onunla kimse ilgilenmemişti. Bir başka sefer, "Bana hasta görünmüyordu," dediğini hatırlıyordu. Tina nihayet gitmeye karar verdiğinde ona cadenin aşağısında taksi çağırana dek Nacho eşlik etti.

Ramón Guzmán ve Artes caddelerinin köşesinde beklerlerken acı bir soğuk vardı. Birkaç dakika içinde, saat biri biraz geçe Tina, koyu renkli, dört kapılı bir sedanı eliyle durdurdu. Şoför Federico Trejo arabayı yolun kenarına çekti ve nereye gideceklerini sordu; Tina zor bir tarif yerine bilinen bir yer söyledi ve evinin tam karşısındaki 'Genel Hastane'ye gitmek istedi. Tina, her zamanki alışkanlığıyla, şoförle pazarlığa tutuşup fiyatı iki pezodan bire indirmeyi de ihmal etmedi. Doctores semtine doğru ilerlediler ve Genel Hastane'ye yaklaştıklarında şoför arka koltuktan hırıltıya benzer ağır bir inlemenin geldiğini duydu. Müşterisinin ciddi bir rahatsızlığı olduğunu fark eden Trejo yardım istemek için hastaneye daldı. Hasta kabul hemşiresi dışarı çıkıp Tina'nın durumunu görünce, acil müdahale imkânları olmadığı için onu hastaneye kabul edemeyeceklerini ve hastayı Victoria Caddesi üzerindeki Yeşil Haç Hastanesi'ne götürmesi gerektiğini söyledi. Trejo'nun Tina'yı birkaç kilometre ilerdeki ikinci hastaneye götürmesi birkaç dakika sürdü, hastaneye geldiklerinde Tina bir anda taksinin arka koltuğundan düştü ve döşemeye yığıldı.

Yeşil Haç'ın doktorları onu muayene etmişler ve öldüğünü anlamışlardı, yine de kalbine adrenalin ya da koramin şırınga ederek onu hayata döndürmeye çalıştılar, fakat başarılı olamadılar. Hastane, kırk yaşlarında kimliği belirsiz bir kadının bir taksinin arka koltuğunda hastaneye 'ölü olarak geldiği'ni bölge karakoluna hemen bildirdi. Telefonu görevli memur Sergio Leopoldo Benhumea açtı, olayı araştırmak üzere bir polis memuru gönderdi ve davaya bir dosya numarası verdi. Meksika kanunlarına göre, olay mahallinde olayın tam zamanını ve ölüm sebebini söyleyecek bir doktor yoksa otopsi yapılmalıydı; otopsi talimatı verildi. Bu sırada hastanedeki polis, Tina'nın el çantasını açmış ve onun Meksikalı göçmen kâğıdından gerçek ismini ve adresini tespit etmişti. Muhabirlere vermek üzere fotoğrafını kâğıda zımbaladı. Anlaşılan Tina, yanında bir de Julio Antonio Mella'nın profilinden çekilmiş ufak bir portre fotoğrafını taşımaktaydı.

Vidali 137 Dr. Balmis Caddesi üzerindeki evin kapısının sabahın erken saatlerinde cenaze işleri görevlilerince çalındığını hatırlıyor: "Tina'nın anahtarlarını unuttuğunu düşünerek girişe koştum. Kapıyı açtım ve karşımda iyi akşamlar dileyen siyahlar giymiş iki adam buldum. Bana Tina Modotti'nin kocası olup olmadığını sordular..." Vidali haberi alır almaz hastaneye koştu ve soluk ışıklı bir odada Tina'nın cansız bedeniyle karşılaştı.

Siyah tayyörünün içine beyaz bluz giymişti; yüzü sakin, gözleri kapalıydı... Uykuda gibiydi, sanki ay ışığı altında yürümek üzere birinin onu uyandırmasını bekliyordu. [Fakat] Tina ölmüştü. Onu öptüm ve çıktım.

Vidali, Tina'nın kalbinin durumuyla ve doktorunun bu konuda koyduğu teşhisle ilgili olarak polise ifade verdi. Ardından saat dört sularında Isabel Carbajal ve Pedro Martínez Cartón'u, Tina'nın öldüğünü söylemek ve hastaneye gelmelerini rica etmek için aradı. Tina'nın cesedi adli tıp uzmanlarının otopsi yapacağı Juárez Hastanesi'ne nakledildi. Ölüm haberi arkadaşları arasında hızla yayılmıştı. Clara Porset gün batmadan önce haberi vermek üzere Adelina Zendeja'yı telefonla aradı, Adelina hemen Juárez Hastanesi'ne geldi. On üç yıl önce Mella'nın cesedini gördüğü taşın üzerinde bu sefer Tina'nın cansız bedeni yatıyordu. Tina'nın ölümü Adelina'yı perişan etmişti, fakat Meksika basınının adını lekelemeye çalışacağını ve pis bir oyun oynayabileceklerini bilecek kadar da akıllı başındaydı. Eve dönmedi ve saklanmak üzere hızla Constancia de la Mora'nın evine gitti.

Basınla ilgili düşündüklerinde haklıydı. Bir gazetenin ön sayfada manşetten verdiği haberin altına 'İtalyan sanatçı Tina Modotti' ile Mella'nın fotoğrafları yan yana konulmuş ve şu ifadeler yazılmıştı:

Tina'nın cesedi, 1942.

“TINA MODOTTI’NİN SEVGİLİSİ CARLOS JIMENAS CONTRE-RAS’IN AÇIKLANAMAZ KAYBOLUŞU.” Tina, “öğrenci ve Kübalı komünist lider Julio Antonio Mella’yla ilişkisiyle meşhur” biri olarak niteleniyordu. Olayla ilgili bir dolu komplo, zehirleme ve intihar suçlaması vardı. Bir gazete, kalbinin durmasına ‘vücutta hiçbir iz bırakmayan belli bir toksinin neden olduğu’nu iddia etti. Gazete manşetleri suçlayıcıydı: “GERÇEK ADI CARLOS SORMENTİ OLAN ÂŞIĞI, FANATİK BİR GPU AJANIYDI...”

Ortada hızla yeni hikâyeler dolaşmaya başladı, ateşi körükleyenler arasında Diego Rivera da vardı. Bazıları ‘çok şey bildiği’ için Tina’nın Sovyet ajanları tarafından öldürüldüğüne, ona yakın olanlar- sa kalp krizinden öldüğüne inanıyorlardı. New York’a gittiği sırada hastalığından söz ettiği erkek kardeşi Benvenuto da bu ikinci gruba dahildi: 1948’de, “Çok ciddi bir kalp rahatsızlığı vardı ve onu bu hastalık öldürdü. Başka bir şey olduğunu söyleyenler yalancıdır,” diye yazacaktı.

Kıdemli adli tıp doktoru Armanod Zárate ve genç asistanı Dr. Jose Sol, ilk otopsi sonuçlarına göre ‘yaygın bir iç kanama’ olduğunu açıkladılar. Bir başka deyişle, bütün iç organlar kalp yetmezliği ya da zehirlenme gibi birkaç faktörden birinin sebep olabileceği fiziksel bir travma nedeniyle zarar görmüştü. Bununla birlikte, mide aktiviteleri kontrol edilmiş ve doktorlar toksik bir zehirlenme belirtisine rastlamamışlardı. Cığerleri tıkanmış ve sıvıyla dolmuştu, bu ya akciğer ödeminin ya da kronik yetmezliğinin bir belirtisiydi. Dışardan bakıldığında Tina’nın giderek kötüleşen bir kalp rahatsızlığı varmış gibi görünse de, aslında bir pıhtı aort damarını kısmen tıkamıştı ve bu ateroskleroz’lu* hastalarda sıkça görülen bir durumdu.

Bazı toksik maddelerin yol açtığı kalp krizi o dönemde Meksika tıbbi tarafından bilinmediği için bütünüyle tedavi edilemiyordu ve Tina’nın mevcut rahatsızlığı o geceki yemek ve şaraptan sonra daha da ağırlaşmıştı. Adli doktorlar son tespitlerinden önce ihtiyatlı davranmışlardı, fakat laboratuvar sonuçlarını alınca artık şüpheleri kalmamıştı: “Tina Modotti Mondina, otopsi sırasındaki incelemelerimize göre, kalbinde meydana gelen organik bir doku bozukluğunun yol açtığı genel iç kanama nedeniyle hayatını kaybetmiştir...” Tina,

*) Ateroskleroz: Atheroma ve artériosklerozun birlikte görüldüğü patolojik durum. Damar tıkanıklığı, damat sertliği. (ç.n.)

kırk altı gibi nispeten genç bir yaşta, kalp yetmezliğinden öldü ve o gece rahatsızlanmasının kesin sebebi belki de hiç belirlenemeyecek. Küçük erkek ve kız kardeşlerinin sonradan yaşadıkları kalp sorunları, bunun aslında doğuştan gelen bir sorun olduğunu ortaya koyuyor. Yolanda Modotti yıllar boyu kalp sorunu yaşadı ve Tina'nın her iki erkek kardeşi de kalp rahatsızlığından öldü.

Vidali, Tina'nın cenazesiyle ilgili organizasyonu Meksikalı arkadaşlarına bıraktı. Tabutunun üzerine çok sevdiği kala zambağı ve diğer çiçeklerin ortasına, Weston'ın çektiği bir portresini yerleştirdiler. 7 Ocak saat 11'den kısa bir süre önce cenaze korteji Mexico City'yi tepeden gören, yukarıdaki Chapultepec Şatosu'nun ilerisinde kurulu Dolores Mezarlığı'na defnedilmek üzere yola çıktı. Orak ve çekiçli bayrağa sarılı tabutun mezara indirilişini yüzlerce insan izledi. Mezar taşında, eski arkadaşı Leopoldo Méndez'in bir Tina profiliyle, Pablo Neruda'nın Tina'nın anısına yazdığı bir şiirinin yer almasına karar verdiler. Basının Vidali'ye saldırmasına çok öfkelenen ve şöhretinin ona destek olabileceğini uman Neruda, yazdıklarını Vidali'ye ithaf etmiş ve şehirdeki birkaç gazeteye yayınlanması için göndermişti.

Cenazeye katılanların çoğu Parti yoldaşlarıydı, fakat Tina'nın Meksika'daki ilk günlerinden kalma arkadaşları da gelmişti. Pablo Neruda onun için yazdığı şiiri okudu, Mario Montagnana anti-faşist faaliyetleriyle ilgili övgü dolu sözler söylerken, Pedro Martínez Cartón 'María'ya İspanyol sürgünler adına teşekkür etmek için kısa, duygusal bir konuşma yaptı. Puebla'daki tekstil işçileri onun onuruna yeni bir dokuma tezgâhına 'Tina' adını verdiler ve Anti-Emperyalist İttifak ile Meksika Komünist Partisi onun adıyla hücreler oluşturdu.

Fakat mezardaki kişi militan Tina'dan ibaret değildi ve sonradan fotoğrafçı Tina Modotti olarak hayata döndürüldü. İlk retrospektifi Meksikalı ve yabancı sanatçılardan oluşan bir heyet tarafından düzenlendi; sergisi 18 Mart'ta Galería de Arte Moderno'da açıldı. Tina'nın çalışmalarından çok etkilenen Manuel Alvarez Bravo, sergiyle birlikte yayınlanan katalogda Tina'nın fotoğrafına ithafen övgü dolu bir yazı yazdı. Sergide bu gösteri için arkadaşlarından ödünç alınan 50 fotoğrafı yer alıyordu. Aralarında Tina'nın 1924'te Tepoztlán'a yaptığı gezi sırasında çektiği fotoğraflar, Jean Charlot'un övgüyle söz ettiği *Flor de Manita* ile Guadalajara'da sergilediği zam-

baklar, Kızılderili kadınların ve onların tombul bebeklerinin ve *El Machete* okuyan işçilerin fotoğrafları da vardı. Bir de Tina'nın Meksika devriminin sembolü haline gelen fotoğrafları ile Edward Weston'ın çektiği ve bir zamanlar "olgunluğuyla, hayatı dolu dolu, derinden ve korkusuzca yaşayan" bir kadının "bir araya getirdiği deneyimler" olarak tanımladığı ünlü Tina portresi.

Revak ve Avlu, 1924, [TM].

Yazar ve yayıncı, aşağıdaki kişi ve kurumlara, ilgili malzemenin kullanılmasına izin verdikleri için teşekkürü bir borç bilir:

The Cantos of Ezra Pound'dan alıntı, Telif Hakkı © 1962 Ezra Pound, New Directions Publishing Corporation ve Faber and Faber Ltd.'in izinleriyle yeniden basıldı; Herbert L. Matthews'ın *Half of Spain Died* kitabından alıntılar, Telif Hakkı ©1973 Charles Scribner's Sons'ın izniyle, Herbert L. Matthews yeniden basıldı, Mcmillan Publishing Company baskısı; Nathan Lyons ve Janet Malcolm'un yayınladıkları *Edward Weston Omnibus*'tan yapılan alıntılar, Telif hakkı © yazarlar, Gibbs Smith Publisher, Peregrine Smith Books'un izinleri ile yeniden basıldı; Vittorio Vidali'nin *Retrado de Mujer* kitabından yapılan alıntılar, Telif Hakkı ©1984, Benemérita Universtad

Autónoma de Puebla'nın izni ile Universidad Autónoma Puebla tarafından yeniden basıldı; Edward Weston'un: *Seventy Photographs* adlı kitabından yapılan alıntılar; Aperture'ın izni ile yeniden basıldı; Jose Clemente Orozco'nun, *New York'taki Sanatçılar: Letters to Jean Charlot and Unpublished Writings* (Jean Charlot'a Mektuplar ve Yayınlanmamış Yazıları) adlı kitabına Jean Charlot'un yazdığı önsözden alıntılar (1925-1929), Ruth L. Simms tarafından tercüme edildi, Önsöz ve Notlar Jean Charlot tarafından yazıldı, Yayın Hakkı ©1974, Texas Press Üniversitesinin izni ile yeniden basılmıştır; Ione Robinson'un yazdığı, EP Dutton tarafından yayımlanan *A Wall to Paint On* kitabından yapılan alıntı, Telif Hakkı ©1946 Ione Robinson; Frank Morton Todd'un yazdığı *The Story of the Panama-Pacific International Exposition*'dan alıntı, Telif Hakkı 1921, GP Putnam & Sons, NewYork'un izniyle yeniden basıldı, Carleton Beals'ın kitabı *Glass Houses*'den yapılan alıntı, Telif Hakkı ©1938 Carleton Beals, JB Lippincot Co.'nın izniyle yeniden basıldı, Carleton Beals'ın yazdığı *The Great Circle* (Büyük Çember) kitabından yapılan alıntı, Telif Hakkı ©1940 Carleton Beals, JB Lippincot'un izni ile yeniden basıldı, Anita Brenner'in yazdığı *Idols Behind Altars*'dan (Sunakların Ardındaki Idoller) yapılan alıntı, Biblo & Taner New York tarafından yayımlandı, Telif Hakkı ©1967 Anita Brenner, Pablo Neruda'nın kitabı *Confieso Que He Vivido*'dan yapılan alıntı, Planeta Mexicano, Mexico City tarafından yayımlandı, Telif Hakkı © 1989 Pablo Neruda, Carmen Barcells S.A.'nın izniyle yeniden basıldı, Vittorio Vidali'nin *Commandante Carlos* kitabından yapılan alıntı, Telif Hakkı © 1986 Vittorio Vidali, çeviri Telif Hakkı © Cristina Campora, Espase-Calpe S.A. Madrid, tarafından 1989'da yayımlanan *Poesia y Prosa de Antonio Machado* kitabındaki *Retrato*'dan yapılan alıntı, Jose Rolan Riesgo'nun izni ile yeniden basıldı, Maria Caronia ve Vittorio Vidali tarafından yazılan, *Tina Modotti: fotografa e rivoluzionaria*'dan yapılan alıntı, Telif Hakkı © 1979, Idea Editions Milan'ın izniyle yeniden basıldı, Dorothy Gallagher'ın kitabı, *All The Right Enemies: The Life and Murder of Carlo Tresca* kitabından yapılan alıntılar, Telif Hakkı ©1988 Rutgers, The State University, Rutgers Üniversitesi Press'in izniyle yeniden basıldı, Pino Cacucci'nin *Fuego, Sombra, Silencio* kitabından yapılmış alıntı, Telif Hakkı © Pino Cacucci, Mary Bingham'in Madrid'de yayınlanmamış el yazmaları Mercy'den yapılan alıntılar, *Misericordia en Madrid*, Mexico olarak yayımlandı, Edi-

tör B Costa-Amic, Telif Hakkı ©1975 yazara ait, Victor L. Urquidí'nin izni ile çoğaltıldı, Christiane Barekhausen-Canale'nin *Verdat y Leyenda de Tina Modotti* kitabından yapılan alıntılar, Telif Hakkı ©1989 Ediciones Casa de las Américas, Ediciones Casa de las Américas'ın izni ile yeniden basıldı; Mercedes Modotti ve Ernestine Evans tarafından Carleton Beals'a yazılmış mektuplardan yapılan alıntılar, Boston Üniversitesi, Carleton Beals Koleksiyonunu ile Özel Koleksiyonlarının, izniyle çoğaltıldı; Katherine Anne Porter'ın yayın temsilcisi Isabel Boyley, Princeton Üniversitesi Kütüphanelerinin, El Yazmaları ve Ender Kitaplar ve Özel Koleksiyonlar Bölümlerinin ve Katherine Anne Porter'a ait belgelerin Maryland Üniversitesi, College Park kütüphanelerinin izinleri ile çoğaltıldı; Jean Charlot'un mektuplarından yapılan alıntılar, Dorothy Zohmah Charlot ve Jean Charlot Estate'in izinleri ile çoğaltıldı; Mary Louis Dohery'nin mektuplarından yapılan alıntılar Margaret D.Neal'in izni ile çoğaltıldı; Joseph Freeman'ın mektubundan alıntı Joseph Freeman Collection'un izniyle yeniden basıldı, Hoover Enstitüsü Arşivleri © Stanford Üniversitesi; Bertram D.Wolfe'un mektubundan yapılan alıntı Mrs. Bertram D.Wolfe'un izniyle çoğaltıldı; Monna Alfán Teixidor'un mektuplarından yapılan alıntılar Antonio Teixidor'un izniyle çoğaltıldı; Rafael Carrillo'nun mektubundan yapılan alıntılar Rafael Carrillo'nun izniyle çoğaltıldı; Frances Toor'un mektuplarından yapılan alıntılar Mrs. Herbert E. Toor'un izniyle çoğaltıldı.

FOTOĞRAFLAR: Archivo General de la Nación, Mexico City; The Bancroft Library, University of California, Berkeley; Christiane Barckhauseb-Canale; Mrs Carleton Beals Collection, Special Collections, Boston University; BMI Library Microfilms, California; British Film Institute; Concha Caraballo; Isabel Carbajal; Rafael Carrillo; Center fot Creative Photography, University of Arizona; Centro de Estudios del Movimiento Obrero y Socialista, Mexico City; *Excelsior*; Fototeca del I.N.A.H., Pachuca, Mexico; Josaph Freeman Collection, Hoover Institutions Archives, Standford University; J Paul Getty Museum, Malibu, California; Hemeroteca Nacional, Universidad Nacional Autónoma de México; Hoover Institution Library, Standford University; *Trata da Tina Modotti: Fotograf e rivoluzionaria* Idea Editions 1979 Instituto de Investigaciones Estéticas, Universidad Nacional Autónoma de México; Italian-American Collection,

San Francisco Archives, San Francisco Public Library; Germán List Arzubide; Carmen López; Francisco Luna; Yolanda Modotti Magrini Collection; Francisca Moreno; Museum of the Revolution, Moscow; *La Prensa*; San Francisco Public Library; Sotheby's New York; Antonio Teixidor; *El Universal*; Neil Weston; Bertram D Wolfe Collection, Hoover Institutions Archives, Standford University; Carlos Vidali; Tomás Zurián.

Bu kitapta yeniden basılan malzemeyle ilgili telif hakkı sahiplerini bulmak için her türlü girişimde bulunulmuştur. Yazar ve yayıncılar kitabın ilk baskısı sırasında kendilerine ulaşamayan telif hakkı sahipleriyle ilişkiye geçmekten ve bir sonraki basımda, İzinler bölümünde adlarına yer vermekten mutluluk duyacaklardır.

TEŞEKKÜRLER

Araştırmalarım ve yazımı sırasında çok sayıda kişi, enstitü ve organizasyonun yardım ve işbirliği olmasaydı bu kitap hiçbir zaman tamamlanamazdı. Burada beni teşvik etmekteki olağanüstü çabaları için Diana Anhalt, Beth Alvarez, A. W., Toby Ann Behrenberg, Elizabeth Cuellar, Renata von Hanffstengel, Carmen Lopez ve Ninfa Santos'a en derin saygılarımı sunarım.

Ayrıca, aşağıda isimlerini anacağım kişilere de yardımları için sonsuz teşekkürlerimi sunmak istiyorum: María Asúnsolo, Bob D'Attilio, José Benítez, Bern Boyle, Arturo García Bustos, Luciana Cabarga, Christiane Barckhausen-Canale, Alejandro Gálvez Cancino, Andrew M. Canepa, Miguel Capistrán, Concha Caraballa, Bruno Cosolo, Rob Doll, Damian Dovarganes, Maràvilla Dromundo de Padilla, David Drucker, Ian Dryden, Jeans Duckles, Enzo, Helen Fein-

berg, Moe Fishman, Peter Gellert, Elena Vázquez Gómez, Daniela Spenser, Grollova, Doris Heyden, Ginny Iliff, Walter Kiesling, Leni Kroul, Rina Lazo, Olinka Ledesma, Ben Maddow, Adriana Malvido, Adrián Mendiata, John Mraz, James Oles, Francesca Patai, José Puche Alvarez, Vicente Cuarián Ruidiaz, Jenny Rossiter, Antonio Saborit, Irme Schaber, Reinhardt Schultz, Eve Sodo, Antonio Teixidor, Riccardo Toffoletti, Marvel Tool, Victor L. Urquidi, James Vallender, David Vestel, Vlady, María Walsh, Beth Gates Warren, Gabriela Yanes ve Eleazar Zamora.

Özellikle, Carlos Vidali'ye fotoğraf koleksiyonuna bakmamız ve baskı almamız için verdiği izin nedeniyle; Susannah Glusker Brenner'e kendisine danışmamıza ve Anita Brenner'in güncesinden bazı notlar almamıza izin verdiği; Ceri Higgins ve Elena Poniatowska'ya röportaj malzemelerine ulaşmamızı sağladıkları ve Philippa Brewster'a projenin ilk aşamalarında beni yüreklendirdiği ve desteklediği için teşekkür etmek istiyorum.

Bize kapsamlı röportajlar için cömertçe zaman ayıranlara teşekkür ederken, çok değerli katkıları nedeniyle, Germán List Arzubide, Manuel Alvarez Bravo, Rafael Carillo, Yolanda Modotti Magrini, Francisco Penafiel, Miguel Angel Velasco'ya, Chandler Weston ve Ella Wolfe'a da teşekkürlerimi bildirmek isterim.

Aynı zamanda aşağıda isimlerini andığım kişilere de, Tina Modotti'nin ve çağdaşlarının anılarını benimle paylaştıkları için ne kadar minnettar olduğumu ifade etmek istiyorum: Ignacio 'Nacho' Aguirre, Bill Alexander, Jorge Fernández, Anaya, Aurora Andrés, Aurora Arnaís, Alberto Beltrán, Gilberto Bosques, Argentina Brunetti, Valentín Campa, Concha Caraballo, Isabel Carbajal, Luis Cardoza y Aragón, María Luisa Tejeda Chardi, Zohmah Charlot, John Condax, Laura Condax, José Muñoz Cota, Charles Curtis, Rebecca Drucker, Gabriel Figueroa, Fay Fuquay, Benita Galeana, Fernando Gamboa, Eli de Gortari, Andrés Henestrosa, Felix Ibarra, Eileen Dwyer Jackson, Everett Gee Jackson, Leni Kroul, Constance Kyle Lamb, Rosa Elena Luján de Traven, Francisco Luna, Ernesto Madero, Concha Mantecón, Matilde Mantecón, Carmen Marín de Barreda, Guadalupe Rivera Marín, Frederica Martin, Concha Michel, 'Mura' Agueda Serna Morales, Francisca Moreno, Canlon Nancarrow, Nefero, Maria Jesús de la Fuente O'Higgins, Gabriela Orozco, Yuri Paperov, Dolores Pomar, Fausto Pomar, Caridad Proenza, Ela-

dia de los Ríos, Carmen Donosório Roces, Rosa Rodríguez, Carmen Tagüeña, Alfonso Taracena, Requel Tibol, August Troiani, Adolfo Sánchez Vásquez, Carlos Zapata Vela, Octavio Fernández Vilchiz, Thomas F. Walsh, Milton Wolff, Enrique Arriola Woog, Adelina Zendejas ve Tomás Zurián.

İşbirlikleri, danışmanlıkları ve arşiv malzemelerinin reproduksiyonlarını sağladıkları için: Arizona Üniversitesi'ndeki Edward Weston Arşivi ve Yaratıcı Fotoğrafçılık Merkezi'nden Terence Pitts ve Amy Rule'a; Boston Üniversitesi Özel Koleksiyonlar, Carleton Beals Koleksiyonu'ndan Margrit Goostray'e; Mexico City'deki, Centro de Estudios del Movimiento Obrero y Socialista'dan Arnaldo Martinez Verdugo'ya; ve Udine'deki, Comitato Tina Modotti'de Riccardo Toffoletti'ye teşekkür borçluyum.

Pandora'daki, cesaretleri, büyük coşkuları ve çabaları için Eileen Campbell, Karen Holden, Georgia Hughes, Rosamund Saunders ve Caroline Hotblack'e takdir ve teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak, en büyük teşekkürü eşim, Michael Tangeman'a borçluyum. Eğer onun değerli yardımları ve sürekli desteği olmasaydı bu kitabı hazırlayamazdım.

Kitaplar ve Kataloglar

- ABC: *Doble diario de la guerra civil* (Prensa Espanola, Madrid, 1979).
- Abrahams, Edward, *The Lyrical Left* (University Press of Virginia, Charlottesville, 1986).
- Alvarez Bravo, Lola, *Recuento fotografico* (Penelope, Mexico City, 1982).
- Attanasio, Sandro, *Gli italiani e la guerra de Spagna* (U. Mursia, Milano, 1974).
- Baldwin, Gordon, *Looking at Photographs: A Guide to Technical Terms* (J. Paul Getty Museum, Malibu, Kaliforniya, 1991).
- Barckhausen-Canale, Cristianne, *Verdad y Leyenda de Tina Modotti* (Ensayo Premio 1988; Casa de las Americas, Havana, 1989).
- Barea, Arturo, *The Forging of a Rebel: The Clash* (Flamingo/Fontana Paperbacks, Londra, 1984).
- Beals, Carleton, *Mexican Maze* (Lippincott, Philadelphia, 1931).
- , *Glass Houses* (Lippincott, Philadelphia, 1938).
- , *The Great Circle* (Lippincott, Philadelphia, 1940).
- Bingham Urquidi, Mary, "Mercy in Madrid", yayınlanmamış elyazması.

- Bolloten, Burnett, *The Spanish Revolution* (University of North Carolina Press, Chapel Hill, 1979).
- Brenner, Anita, *The Wind that Swept Mexico* (University of Texas Press, Austin, 1943).
- , *Idols Behind Altars* (Biblo & Tannen, New York, 1967).
- Britton, John A., *Carleton Beals* (University of New Mexico Press, Albuquerque, 1987).
- Broue, Pierre ve Temime, Emile, *The Revolution and the Civil War in Spain* (Faber and Faber, Londra, 1972).
- Bynner, Witter, *Journey with Genius* (John Day, New York, 1951).
- Cacucci, Pino, "Fuego, sombra y silencio", yayınlanmamış elyazması.
- Caronia, Maria ve Vidali, Vittorio, *Tina Modotti: fotografa e rivoluzionaria* (Idea Editions, Milano, 1979).
- Castells, Andreu, *Las brigadas internacionales de la guerra de Espana* (Ariel, Barcelona, 1974).
- Castro Delgado, Enrique, *Hombres made in Moscu* (Publicaciones Manana, Mexico City, 1960).
- Charlot, Jean, *The Mexican Mural Renaissance, 1920-25* (Yale University Press, New Haven, 1963).
- Cinel, Dino, *From Italy to San Francisco: The Immigrant Experience* (Stanford University Press, Palo Alto, 1982).
- Cockburn, Claud, *A Discord of Trumpets* (Simon & Schuster, New York, 1956).
- , *Crossing the Line* (MacGibbon & Kee, Londra, 1959).
- Conger, Amy, *Edward Weston in Mexico* (Albuquerque, University of New Mexico Press, 1983).
- Constantine, Mildred, *A Fragile Life* (Rizzoli, New York, 1983).
- Cowper Powys, John, *Autobiography* (Simon & Schuster, New York, 1934).
- Crocker-Langley Directory*, San Francisco, 1904-1930.
- Cupull Reyes, Adys, *Julio Antonio Mella en los Mexicanos* (Ediciones El Caballito, Mexico City, 1983).
- De la Mora, Constanca, *In Place of Splendor* (Harcourt, Brace, New York, 1939).
- , "Mexico is Ours", yayınlanmamış elyazması.
- Dennis, Peggy, *The Autobiography of an American Communist* (Lawrence Hill, Berkeley, 1977).
- Dillon, Richard, *North Beach: The Italian Heart of San Francisco* (Presidio Press, San Francisco, 1985).
- Dos Passos, John, *Anos inolvidables* (Seix Barral, Barselona, 1984).
- Dromundo, Baltasar, *Mi Calle de San Ildefonso* (Guarania, Mexico City, 1956).
- , *Rescate del tiempo* (Imprenta Madero, Mexico City, 1980).
- Eisenstein, Sergei M., *The Film Sense* (Harcourt, Brace and Jovanovich, New York, 1975).

- EW:100 centennial essays in honor of Edward Weston (Friends of Photography, Carmel, 1986).
- Fagen, Patricia, *Transterrados y ciudadanos* (Fondo de Cultura Economica, Mexico City, 1975).
- Fischer, Marooskha, *My Lives in Russia* (Harper & Brothers, New York, 1944).
- Fuentes, Norberto, *Hemingway en Cuba* (Letras Cubanas, Havana, 1984).
- Fyrth, Jim, *The Signal was Spain* (Lawrence and Wishart, Londra, 1986).
- Gall, Olivia, *Trotsky en Mexico* (Era, Mexico City, 1991).
- Gallagher, Dorothy, *All the Right Enemies* (Rutgers University Press, New Brunswick, 1988).
- Garro, Elena, *Memorias de Espana 1937* (Siglo XXI, Mexico City, 1992).
- Givner, Joan, *Katherine Anne Porter: A Life* (Simon & Schuster, New York, 1982).
- Goldman, Emma, *Living My Life: Volume One* (Dover, New York, 1970).
- Gomez Robelo, Ricardo, *Satiro y amores* (Premia, Mexico City, 1984).
- , ve Diaz Dufoo, Carlos Jr., *Obras* (Fondo de Cultura Economica, Mexico City, 1981).
- Gonzalez, Valentin R., *La vida y la muerte en la URSS* (Avante, Mexico City, 1951).
- Gorkin, Julian, *Canibales politicos* (Quetzal, Mexico City, 1942).
- , *El asesinato de Trotsky* (YMASA Editora, Barselona, 1971).
- Gross, Babbette, *Willi Münzenberg* (Michigan State University Press, East Lansing, 1974).
- Gruening, Ernest, *Mexico and its Heritage* (Greenwood Press, New York, 1968).
- Gumina, Deanna Paoli, *The Italians of San Francisco, 1850-1930* (Center for Migration Studies, New York, 1978).
- Gunn, Dewey Wayne, *American and British Writers in Mexico, 1556-1973* (University of Texas Press, Austin, 1974).
- Henstell Bruce, *Los Angeles: An Illustrated History* (Knopf, New York, 1980).
- Herrera, Hayden, *Frida: A Biography of Frida Kahlo* (Harper and Row, New York, 1985).
- Herman, David L., *The Comintern in Mexico* (Public Affairs Press, Washington, DC, 1974).
- Hernandez, Jesus, *Yo fui ministro de Stalin* (America, Mexico City, 1953).
- Hopkins, Kenneth, *The Powys Brothers* (Farleigh Dickinson University Press, New Jersey, 1967).
- Ivens, Joris, *The Camera and I* (International Publishers, New York, 1969).
- Jackson, Everett Gee, *Burros and Paintbrushes* (Texas A&M University Press, College Station, 1985).
- Johnston, Verle B., *Legions of Babel* (Pennsylvania State University Press, University Park, 1967).
- Kiesling, Wolfgang, *Brücken nach Mexiko* (Dietz Verlag, Berlin, 1989).
- Kirk, Betty, *Covering the Mexican Front* (University of Oklahoma Press, Norman, 1942).

- Langer, Marie, *From Vienna to Managua: Journey of a Psychoanalyst*, çev. Margaret Hooks (Free Association, Londra, 1989).
- Leon, Maria Teresa, *Memoria de la melancolia* (Bruguera, Barselona, 1982).
- Levin, Isaac Don, *The Mind of an Assassin* (Greenwood Press, Westport, 1979).
- List Arzubide, German, *El movimiento estridentista* (Federacion Editorial Mexicana, Mexico City, 1982).
- Lopez, Enrique, *Conversations with Katherine Anne Porter, refugee from Indian Creek* (Little, Brown, Boston, 1981).
- Los Angeles City Directory, 1915-1930.*
- Lyons, Eugene, *Assignment in Utopia* (Harcourt, Brace, New York, 1937).
- MacMillan, Dougald, *Transition: The History of a Literary Era, 1927-38* (Brazilier, New York, 1978).
- Maddow, Ben, *Edward Weston: Seventy Photographs* (Aperture/New York Graphic Society, Boston, 1978).
- Martinez, Romeo ve Campbell, Bryn, *I Grandi Fotografi: Tina Modotti* (Gruppo Editoriale Fabbri, Milano, 1983).
- Martinez Verdugo, Arnoldo, *Historia del comunismo en Mexico* (Grijalbo, Mexico City, 1985).
- Massing, Hede, *This Deception* (Duell, Sloan and Pearce, New York, 1951).
- Matthews, Herbert, *Half of Spain Died* (Scribner, New York, 1973).
- Matthias, Leo, *Ausflug nach Mexiko* (Berlin, Die Schmiede, 1926).
- Michel, Concha, *Dios principio es la pareja* (B. Costa Amic, Mexico City, 1974).
- Modotti, Tina, ed., *The Book of Robo* (Los Angeles, 1923).
- Musacchio, Humberto, ed., *Diccionario enciclopedico de Mexico* (Andres Leon Editor, Mexico City, 1990).
- Nepomuceno, Eric, *Hemingway: Madrid no era una fiesta* (Altalena, Madrid, 1978).
- Neruda, Pablo, *Confieso que he vivido* (Planeta Mexicana, Mexico City, 1989).
- Newhall, Beaumont ve Conger, Amy, ed., *Edward Weston Omnibus* (Peregrine Smith Books, Salt Lake City, 1984).
- Newhall, Nancy, ed., *The Daybooks of Edward Weston: I. Mexico; II. California* (Aperture, Millerton, NY, 1973).
- Orlov, Alexander, *The Secret History of Stalin's Crimes* (Random House, New York, 1953).
- Orozco, Jose Clemente, *Mi autobiografia* (Ediciones Occidente, Mexico, 1945).
- , Jean Chariot'un önsözü, *The Artist in New York* (University of Texas Press, Austin, 1974).
- Parmenter, Ross, *Lawrence in Oaxaca* (Peregrine Smith Books, Salt Lake City, 1984).
- Pelaez, Gerardo, *Partido comunista mexicano: I [Cronologia 1919-1968]* (Universidad Autonoma de Sinaloa, Culiacan, 1980).
- Peters, J., *The Communist Party: A Manual of Organization* (Workers' Library, New York, 1935).

- Porter, Katherine Anne, *Outline of Mexican Popular Arts and Crafts* (Young & McCallister, Los Angeles, 1922).
- Powell, T.G., *Mexico and the Spanish Civil War* (University of New Mexico Press, Albuquerque, 1981).
- Rascon, Victor Hugo, *Tina Modotti y otras obras* (SEP, Mexico City, 1986).
- Rather, Lois, *Bohemians to Hippies* (Rather, Oakland, 1977).
- Reed, Alma, *The Mexican Muralists* (Crown, New York, 1960).
- Regler, Gustav, *The Owl of Minerva* (Rupert Hart Davies, Londra, 1959).
- Reinhardt, Günther, *Crime without Punishment* (Hermitage House, New York, 1952).
- Richardson, R. Dan, *Comintern Army* (University Press of Kentucky, Lexington, 1982).
- Rivera, Diego, Gladys March'la birlikte, *MyArt, My Life: An Autobiography* (Dover, New York, 1991).
- Rivera Marin, Guadalupe, *Un rio, dos riveras* (Alianza Editorial Mexicana, Mexico City, 1989).
- Robinson, lone, *A Wall to Paint On* (E.P. Dutton, New York, 1946).
- Saborit, Antonio, *Una mujer sin pais* (Cal y Arena, Mexico, 1991).
- Sanchez Salazar, Leandro A., *Murder in Mexico* (Seeker and Warburg, Londra, 1950).
- Schneider, Luis Mario, *Obras completas de Antonieta Rivas Mercado* (SEP, Mexico City, 1986).
- Sozialarchiv, *Tina Modotti: Fotografien & Dokumente* (Sergi katalogu, Berlin, 1990).
- Makaleler, Reinhardt Schultz, vd. Smith, Susan, *Made in Mexico* (Knopf, New York, 1930).
- Sontag, Susan, *On Photography* (Dell, New York, 1979) [Türkçesi: *Fotoğraf Üzerine*, çev. Osman Akinhay, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2008].
- Siqueiros, David Alfaro, *Me llamaban el Coronelazo* (Grijalbo, Mexico City, 1977).
- Spratling, William, *File on Spratling* (Little, Brown, Toronto, 1967).
- Stark, Amy, ed., *The Letters from Tina Modotti to Edward Weston* (The Archive, No.22, Center for Creative Photography, University of Arizona, Tucson, 1986).
- Tagliena Lacorte, Manuel, *Testimonio de dos guerras* (Oasis, Mexico City, 1974).
- Tery, Simone, *Aqui el alba comienza* (Astro, Mexico City, 1944).
- Thomas, Hugh, *The Spanish Civil War* (Hamish Hamilton, Londra, 1977).
- Tina Modotti: garibaldina e artista* (Circolo Culturale 'Elio Mauro', Udine, 1973).
- Todd, Frank M., *The Story of the Panama-Pacific International Exposition*, 5 Cilt (G.P. Putnam's Sons, New York, 1921).
- Townsend, Ludington, *John Dos Passos: A Twentieth Century Odyssey* (E.P. Dutton, New York, 1980).
- Vidali, Vittorio, *Retrato de mujer* (Universidad Autonoma de Puebla, Puebla, 1984).

- , *Comandante Carlos* (Ediciones de Cultura Popular, Mexico City, 1986).
- Walsh, Thomas F., *Katherine Anne Porter and Mexico* (University of Texas Press, Austin, 1992).
- Whelan, Richard, *Robert Capa* (Knopf, New York, 1985) [Türkçesi: *Robert Capa*, çev. Mehmet Harmancı, Agora Kitaplığı, 2006].
- Whitechapel Sanat Galerisi, *Frida Kahlo and Tina Modotti* (Sergi kataloğu, Londra, 1982); Makale, Laura Mulvey & Peter Wollen.
- Willet, John, *Art and Politics in the Weimar Period* (Pantheon, New York, 1991).
- Winter, Ella, *And Not to Yield* (Harcourt, Brace & World, New York, 1965).
- Wolfe, Bertram D., *Portrait of Mexico* (Covici-Friede, New York, 1937).
- , *Diego Rivera: His Life and Times* (Knopf, New York, 1939).
- , *The Fabulous Life of Diego Rivera* (Stein & Day, New York, 1969).
- , *A Life in Two Centuries: An Autobiography* (Stein and Day, New York, 1981).
- Womack, John, *Zapata and the Mexican Revolution* (Knopf, New York, 1968).
- Zannier, Italo, *Fotografia in Friuli, 1850-1970* (Chiandetti, Udine, 1979).

Makaleler ve Broşürler

- Andre, Linda, "Body Language: Frida Kahlo and Tina Modotti", *Exposure* 22 içinde, Yaz 1984.
- Beals, Carleton, "Tina Modotti", *Creative Arts* 4:2 içinde, Şubat 1929, New York.
- , "Tina Modotti: Communist Agent", yayınlanmamış daktilo metni, Carleton Beals Collection, Boston University.
- Borough, R.W., "Art, Love and Death: Widow Must Sell Batiks", *Los Angeles Examiner* içinde, 12 Mayıs 1922.
- Caballero Puck, "Weton [aynen], el Mago del Lente, nos Abandona", *El Universal Ilustrado* içinde, 7 Ekim 1924, Mexico City.
- Casanovas, Marti, "Anecdotas revolucionarias", 30/30 içinde, 10 Temmuz 1929, Mexico City.
- Cheron, Philippe, "Tina Stalinissima", *Vuelta* 82 içinde, Eylül 1983, Mexico City.
- D'Attilio, Robert, "Glittering Traces of Tina Modotti", *Views* içinde, Yaz 1985, Boston.
- Debroise, Olivier, "Tina Modotti fotografa, una evaluation", *Siempre* içinde, 1983, Mexico City.
- Duell, Prentice, "A Note on Batik", *California Southland* içinde, 1921.
- Estavan, Lawrence, ed., "The Italian Theatre in San Francisco", San Francisco WPA Theatre Research Project, daktilo metni, Haziran 1939.
- Gabrielli, Guido, "La mia storia", daktilo metni, 1980, Italian-American Collection, San Francisco Archives, San Francisco Public Library.
- , "La Vera Storia del Teatro Italiano a San Francisco dal 1918 al 1923", daktilo metni, tarihsiz, Italian-American Collection, San Francisco Archives, San Francisco Public Library.
- Galvez Cancino, Alejandro, "Julio Antonio Mella: un marxista revolucionario", *Criticas de la Economia Politico* 30 içinde, 1986, Mexico City.

- Glueck, Grace, "Art: 2 Unusual Women", *The New York Times* içinde, 4 Mart 1983.
- Hellman, Roberta ve Hoshino, Marvin, "Tina Modotti", *Arts Magazine* 51 içinde, Nisan 1977.
- Higgins, Gary, "Tina and Edward", *Creative Camera* 314 içinde, Şubat-Mart 1992, Londra.
- Hooks, Margaret, "Major Cultural Archive Unearthed in Mexico City", *The Mexico City News* içinde, 15 Nisan 1991.
- , "Tina Modotti: fotografa o revolucionaria", *El Nacional Dominical* içinde, 4 Ağustos 1991, Mexico City.
- , "Assignment, Mexico: The Mystery of the Missing Modottis", *Afterimage* 19:4 içinde, Kasım 1991, Rochester, NY.
- , "Hearing the Rose Grow: The Life and Art of Tina Modotti", *Mexico Descubierto* 177 içinde, Kasım 1991, Mexico City.
- , "Bread and Roses", *The Observer Magazine* içinde, 23 Şubat 1992, Londra.
- Izquierdo, Maria, "Tina Modotti: homenaje posthumo", *Hoy* 268 içinde, 11 Nisan 1942, Mexico City.
- Kramer, Hilton, "Turning the Legend of Tina Modotti into a Soap Opera", *The New York Times* içinde, 8 Haziran 1975.
- , "Tina Modotti's Brief but Remarkable Career", *The New York Times* içinde, 23 Ocak 1977.
- "La Bella y Genial Artista Italiana Tina Modotti, Y Su Excelso Arte Fotografico", *Ei Sol* içinde, Ağustos 1925, Guadalajara.
- "Las Pequeñas Grandes Obras de Tina Modotti", *El Universal Ilustrado* içinde, 4 Kasım 1926.
- Lazar, Jerry, "The Unknown Weston", *Los Angeles Times Magazine* içinde, 23 Kasım 1986.
- Maddow, Ben, "Venus Beheaded: Weston and his Women", *New York* içinde, 24 Şubat 1975.
- , "An Ironic Distance", daktilo metni, 31 Ocak 1987.
- Modotti, Benvenuto, "Como mori Tina Modotti", *L'Unita del Popolo* içinde, 13 Kasım 1948, New York.
- Modotti, Tina, "On Photography", *Mexican Folkways* 5:4 içinde, Ekim-Aralık 1929, Mexico City.
- , "La Contrarrevolucion Mexicana", *Amauta* 29 içinde, Şubat-Mart 1930, Lima.
- , ('Carmen Ruiz') "En defensa de nuestros niños", *Ayuda* 44, 13 Mart 1937, Madrid.
- , ('Carmen Ruiz') "12 de Febrero 1934: Aniversario del levantamiento obrero de Austria", *Ayuda* 82 içinde, 3 Şubat 1938, Madrid.
- , "Meksikanskíe Peoni," broşür. International Red Aid Central Committee, Moskova, 1932; İspanyolca çev. Martinez Verdugo, Armando, "Los peones mexicanos" adıyla, *Cemos: Memoria* 40 içinde, Mart 1992, Mexico City.

- Mraz, John, "Tina Modotti: En el camino hacia la realidad", *La Jornada Semanal* 7 içinde, 30 Temmuz 1989.
- Newman, Michael, "The Ribbon around the Bomb", *Art in America* 71:4 içinde, Nisan 1983.
- "Obras de Tina Modotti", *Forma* 1:4 içinde, 1927, Mexico City.
- "Organization y disciplina de lucha: reglamento interior de la local Comunista en la Ciudad de Mexico", *El Machete* içinde, 25 Eylül 1924, Mexico City.
- Paz, Octavio, "Frida y Tina: vidas no paralelas", *Vuelta* 82 içinde, Eylül 1983, Mexico City.
- Rivera, Diego, "Edward Weston and Tina Modotti", *Mexican Folkways* 20:1 içinde, Nisan-Mayıs 1926, Mexico City.
- Rochfort, Desmond, "Tina Modotti and Frida Kahlo at the Whitechapel Gallery", *Creative Camera* 210 içinde, Haziran 1982, Londra.
- Sigueiros, David Alfaro, "Una Traseendental Labor Fotogrdfica: la Exposition Weston-Modotti", *El Informador* içinde, 4 Eylül 1925.
- "Tina Modotti: La Magdalena Comunista", *Hoy* içinde, Ocak 1942, Mexico City.
- Toor, Frances, "Exposicion de Fotografias de Tina Modotti", *Mexican Folkways* 4:5 içinde, Ekim-Aralık 1929, Mexico City.
- Valle, Rafael Heliodoro, "La Muerte de Roubaix de l'Abrie-Richey", *El Universal Ilustrado* içinde, 9 Mart 1922.
- Vera de Cordova, Rafael, "Las Fotograuiis cutno Verdadem Arte", *El Universal Ilustrado* içinde, 22 Mart 1922.
- , "El Arte Mixlomo en Mexico", *El Universal Ilustrado* içinde, 14 Ekim 1926.
- Vestal David, "Tina's Trajectory", *Infinity* XV:2 içinde, 1966.
- Vidali, Vittorio, "Yo conoci a Matilde...", daktilo metni, 1944.

Başvurulan Süreli Yayınlar

- Arbeiter Illustrierte Zeitung* (AIZ), Berlin, 1928-1931.
- Ayuda*, Madrid, 1935-1939.
- Creative Art*, Londra ve New York, 1927-1930.
- CROM*, Mexico City, 1927-1930.
- Excelsior*, Mexico City, 1929-1930, 1939-1942.
- Forma*, Mexico City, 1926-1928.
- Gale's Magazine*, Mexico City, 1918-1920.
- Hoy*, Mexico City, 1939-1942.
- Labor Defender*, New York, 1926-1927.
- L'Italia*, San Francisco, 1913-1919.
- Los Angeles Examiner*, 1919-1923.
- The Los Angeles Times*, 1919-1923.
- El Machete*, Mexico City, 1924-1929.
- Mexican Life*, Mexico City, 1925-1931.

Mexican Folkways, Mexico City, 1924-1930.
El Nacional, Mexico City, 1942.
New Masses, New York, 1927-1930.
Novedades, Mexico City, 1940-1942.
El Popular, Mexico City, 1939-1942.
La Prensa, Mexico City, 1929-1930.
Revista de Revistas, Mexico City, 1939-1942.
San Francisco Chronicle, 1917-1918.
San Francisco Examiner, 1917-1918.
Transition, Paris, 1929-1930.
El Universal, Mexico City, 1924, 1929-1930.
El Universal Grafico, Mexico City, 1929-1930.
El Universal Ilustrado, Mexico City, 1922-1932.

Başvurulan Arşivler

Alice Leone Moats Collection, Boston University.
 American Film Institute Research Library, Los Angeles.
 Archivo de la Palabra, Instituto de Investigaciones Dr Jose Ma. Luis Mora, Mexico City.
 Archivo de la Palabra, Instituto Historico, Dir. de Estudios Historicos, INAH, Mexico City.
 Arcliivo General de la Nacion, Mexico City.
 Archivo Historico de la SEP, Mexico City.
 Ateneo Espanol de Mexico, Mexico City.
 Australian National Gallery Collection, Canberra.
 Bancroft Library, University of California, Berkeley.
 Bertram D. Wolfe Collection, Hoover Institution Archives, Stanford University.
 Biblioteca National, Mexico City.
 British Film Institute, Londra.
 Burnett Bolloten Collection, Hoover Institution Archives, Stanford University.
 Carleton Beals Collection, Boston University.
 Caroline Gordon Papers, Princeton University Libraries.
 CENDIAP, Instituto Nacional de Bellas Artes, Meksika.
 Centro de Estudios Filosoficos, Politicos y Sociales "Vicento Lombardo Toldano", Mexico City.
 Centro de Estudios del Movimiento Obrero y Socialista, Mexico City.
 Charlot Collection, University of Hawaii at Manoa.
 Comitato Tina Modotti, Udine.
 Department of Special Collections, University of California, Los Angeles.
 Dwight W. Morrow Papers, Amherst College Library, Amherst, Mass.
 Edward Weston Archive, Center for Creative Photography, University of Arizona.
El Universal.

Ella Winter Papers, Columbia University, New York.
 Ernest Gruening Papers, University of Alaska, Fairbanks.
Excelsior.
 Family History Center, Church of Jesus Christ of the Latter Day Saints, Los Angeles.
 Fototeca del I.N.A.H., Pachuca, Meksika.
 Francisco Luna Collection.
 Frank Tannenbaum Papers, Columbia University, New York.
 Fredericka Martin Collection on the Spanish Civil War, Mexico City. Galeria de Arte Mexicano, Mexico City.
 George Eastman House, Rochester, New York.
 Hemeroteca Nacional, Madrid.
 Hemeroteca Nacional, UNAM, Mexico City.
 Italian-American Collection, San Francisco, Public Library.
 Instituto de Investigaciones Esteticas, UNAM, Mexico City.
 Joaquin Maurin Collection, Hoover Institution Archives, Stanford University.
 John Cowper Powys Papers, Colgate University.
 Joseph Freeman Collection, Hoover Institution Archives, Stanford University.
 The J. Paul Getty Museum, Malibu. The Labadie Collection, University of Michigan. *La Prensa*.
 Margaret Herrick Library, Academy of Motion Picture Arts & Sciences, Beverly Hills.
 Marx Memorial Library, Londra. Sala de Arte Publico Siqueiros, INBA, Mexico City.
 Museo Diego Rivera, Mexico City.
 National Archives, Wasliington, DC. Papers of Katherine Anne Porter, University of Maryland at College Park.
 Prometheus Research Library, New York.
 The Sadakichi Hartmann Papers, University of California, Riverside. San Francisco Performing Arts Library, & Museum.
 Secretaria de Relaciones Exteriores, Mexico City.
 Social Sciences Research Library, Los Angeles.
 Spanish Refugee and Relief Organizations Collection, Columbia University, New York.
 Spanish Civil War Collections, Brandeis University, New York.
 SUSI eV, Berlin.
 The Tamiment Institute Library, New York University.
 Trotsky Exile Papers, Harvard University.
 Biblioteca, Universidad Autonoma de Puebla, Meksika.
 US Department of State Records, Washington, DC.
 Waldo Frank Papers, University of Pennsylvania.
 Weston- Hagemeyer Correspondence, Edward Weston Archive, Center for Creative Photography, University of Arizona.